

Barokk kori prédikációk és népénekek Szent Márton püspökről

Pázmány Irodalmi Műhely

Lelkiségtörténeti források

Barokk kori prédikációk és népénekek
Szent Márton püspökről

Pázmány Irodalmi Műhely

Lelkiségtörténeti források

Az MTA-PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport
sorozata

Sorozatszerkesztő

Szelestei N. László

A sorozatban megjelent:

1. Szent Bernát világosvölgyi apátúrnak *Az jó életnek módjáról* való könyve; 2013
2. Loyolai Szent Ignác, *Lelki gyakorlatok* (Magyar fordítás 1663-ból); 2013
3. Magyar bencések prédikációi a 17–18. század fordulójáról; 2014
4. Szent Anna tisztelete Magyarországon a barokk korban; 2015
5. Barokk kori prédikációk és népelemek Szent Márton püspökről; 2016

Barokk kori prédikációk és népénekek Szent Márton püspökről

Válogatta, sajtó alá rendezte és a bevezetést írta

SZELESTEI N. László

MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport

Budapest, 2016

Lektorálta
Hubert Ildikó

Készült
az MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoportban,
a szerző a Kutatócsoport vezetője.

A borítón elől:
a *Festivale Tyrnaviense* című prédikációs kötet címlapelőzéke
(Nagyszombat, 1743)

Hátul:
Részlet Tarnóczy István *Mennybe vezérlő kalauz* című művének címlapjáról
(Nagyszombat, 1675)

ISBN 978-963-508-834-8
ISSN 2064-0250

© Szelestei N. László
© MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport

Felelős kiadó: Nagy László
Tördelte a Szerző
A sorozat címlapterve: Szentes Éva
Nyomdai munkák: Séd Nyomda Kft.
Ügyvezető igazgató: Katona Szilvia
www.sednyomda.hu

Tartalom

Előszó	7
Illyés András, Szent Márton püspök élete	23
Prédikációk	
Telegdi Miklós, Szent Márton püspök napja	51
Káldi Márton, Szent Márton napja, Első prédikáció	59
Káldi Márton, Szent Márton napja, Második prédikáció	67
Káldi Márton, Szent Márton napja, Harmadik prédikáció	78
Illyés István, Szent Márton püspök napján első prédikáció	88
Csúzy Zsigmond, Szent Márton püspök napján	96
Padányi Bíró Márton, Szent Márton püspök csudálatos palástja	108
Padányi Bíró Márton, Szent Márton napi prédikáció	115
Gyalogi János, Az irgalmasságról Szent Márton palástja darabja	127
Gyalogi János, Minden rendeken lőn nagy tekintetű	143
Negyedes Pál, Szent Márton püspök napján	156
Népelemek	
1–2. A főpap tetszett az Úrnak – Gyűjtött gyertya kitétetik	165
3. A Szent Márton innepében	166
4. A Szent Márton Istennek szent szolgája	167
5. Az Szent Márton püspök híres csudák által	168
6. Az Úr Istennek kedves szolgája	169
7. Boldog az oly ember bizonnal Istenben	169
8. Dicső Szent Márton püspök /Magyarok reménye	172
9. Dücső Szent Mártony Magyarországnak	174
10. Dücsőséges Szent Márton / Magyaroknak fénye	175
11. Gyermek ma vigadjatok	176
12. Halálunkra kell vigyáznunk	177
13. Országunk szent apostola	178
14. Pannóniában, Sabariában / Szent Mártony születék	179
15. Szent Márton dicséretére / Magyar hívek jöjjetek	180
16. Szent Márton, Isten szolgája /Krisztus Jézus áldott szent papja	181
17. Szent Márton, magyarok fénye / Római hit szent edénye	183
18. Szent Márton, magyarok fénye / Római hit szent edénye	187
19. Szent Márton Magyarországnak született	188
20. Szent Márton napját szentelvé	189
21. Szent Márton püspök, Isten szolgája / És áldott szent papja	190

22. Szent Márton püspök, Istennek szolgája / Ez előtt	194
23. Szent Márton püspök, / Mi hitünk oszlopa	197
24. Szent Márton püspöknek / dicsíretes életét	198
25. Szent Márton Sabariában születék	199
26. Szent Márton születék Magyarországban	199
27. Szent Mártonnak ünnepnapja	201
28. Szent Mártont innepüllük	204
29. Szent Mártont szép isteni félelemmel	206
30. Szombathely városnak szép szülött magzatja	206
31. Úr Jézus Krisztus, ne hagyj elvesznünk az pogány kéz miatt	207
Források jegyzéke és rövidítések	209

Előszó

A középkorban és a kora barokk idején Szent Mártonról a Kárpát-medence anyanyelvein is megszólaló (többnyire színvonalas) szöveges emlékeink a 18. század végén megritkultak, a 19–20. században például nyomtatott énekeskönyveinkből teljesen eltűntek a róla szóló énekek, miközben a néphagyományban Szent Márton kultusza a mai napig sokféle módon jelen maradt. Egy 1984-ben írott esszé-szerű tanulmány a *Szent Márton visszabonosítása* címet viseli.¹ Hans Peter Zelfel Szent Mártonról, Burgenland védszentjéről 2014-ben azt rögzíthette, hogy az 1820-as évektől a 20. század elejéig a magyarországi németek számára nyomtatott énekeskönyvekben nem volt Szent Mártonról ének. Ugyanez érvényes a 19. század közepétől kezdődő korszak (beleértve a 20. századot) elterjedt magyar nyelvű énekeskönyveire is.²

A prédikációk (és népénekek) a liturgikus ünneplés részei voltak, gyakoriságukat vagy elmaradásukat a szent ünnepének rangja befolyásolta. A középkor végi és kora újkori magyarországi zsinatok (1493, 1515, 1560, 1611) november 11-ét, Szent Márton napját a parancsolt ünnepek közt említik. A szentek ünnepének számát VIII. Orbán pápa 1642-ben 34-re csökkentette, Szent Márton napját is törölte a parancsolt ünnepek közül. A 18. században folytatódott ez a tendencia, 1771-ben a szentek parancsolt ünnepeinek száma háromra apadt.³ Néhány egyházmegye, Pannonhalma, továbbá jelentős számú egyházközség Szent Mártont védszentként ünnepelte.⁴

¹ PÓSFAY Pongrácz, *Szent Márton visszabonosítása*, Córdoba, Szerző, 1984.

² Hans Peter ZELFEL, *St. Martin lässt und singen... Lieder und Gebete aus dem Burgenland* = Heiliger Martin: Geschichte, Kult, Patronanz, Eisenstadt, 2014 (Burgenländische Forschungen, 107), 119–127. Zelfel a magyar nyelvű énekeskönyvek közül a *Hozsannát* (az 1931 óta használatos katolikus népénektárat, a *Szent vagy, Uram!* énekeit tartalmazó népénekeskönyvet) említi, de ide sorolhatunk olyan sok kiadást megért gyűjteményeket is, mint BOGISICH Mihály *Őseink buzgótsága* (Budapest, 1888!), ZSASSKOVSKY Ferenc, *Énekkönyv* (Eger, 1922¹³). TÁRKÁNYI Béla és ZSASSKOVSKY Ferenc *Katolikus egyházi énektára* sem ad külön éneket Szent Mártonról. (Eger, 1900³).

³ MIHÁLYFI Ákos, *A nyilvános isentisztelet*, Budapest, Szent István Társulat, 1933, 97–100.

⁴ A Szent Márton tiszteletére szentelt magyarországi templomok: BALINT Sándor, *Ünnepi kalendárium, II*, Budapest, Szent István Társulat, 1977, 459–461.

Szent Mártont Pázmány Péter *Kalauza*⁵ és Káldi György *Bibliája*⁶ díszcímlapon láttatja velünk a magyar szentek között; Pázmány *Imádságos könyvében*⁷ a hadakkal ostromlott magyarságért könyörögve szintén a régi magyar szentek közt (Szent István, Szent László, Szent Imre, Szent Erzsébet és Szent[!] Margit mellett Szent Jeromost és Szent Mártont) említi, „kik a mi országunkban néked híven szolgáltak”⁸ Hevenesi Gábor először 1692-ben latinul megjelent *Régi magyar szentségében* 53 magyar szent és boldog között már nem szerepelteti, de a mű *Appendix*-ének szentfelsorolásában megjegyzi, hogy élete sokhelyütt olvasható.⁹ A papok és szerzetesek breviáriumukban évente találkozhattak alakjával, rövid legendájával. A Tridenti zsinat után, különösen pedig a 16. század végétől közzétett legendagyűjtemények Magyarországra is eljutottak. Közülük legelterjedtebb talán a bollandistáké,¹⁰ de megemlíthetjük Laurentius Surius, Alphonsus Villegas, Petrus Ribadeneira és Petrus Maffei összeállításait is.¹¹ Magyarországon Sulpicius Severus *Vita Sancti Martinijét* Kassán 1731-ben tették közzé,¹² a bollandisták kiadásából átvett Szent Márton-életrajzot pedig Nagyszombatban 1744-ben.¹³ A 18. századi nagyszombati szentképsorozatból (annak latin és német nyelvű változatából) két-két kiadás maradt fenn Szent Mártonról, ezek rövid legendarészletet és könyör-

⁵ GALAVICS Géza, *A barokk művészet kezdetei Győrben*, Ars Hungarica, 1973, 112–114.

⁶ KÁLDI György, *Biblia*, Bécs, 1626. RMNy, nr. 1352.

⁷ PÁZMÁNY Péter, *Imádságos könyv* (1631), s. a. rend. Sz. BAJÁKI RITA, HARGITTAY Emil, Budapest, Universitas, 2001 (Pázmány Péter Művei, Kritikai kiadás), 179.

⁸ Nem a kiadás, hanem a tulajdonbejegyzés miatt külön megemlítem az Országos Széchényi Könyvtár 1616-ban Velencében megjelent szép *Missale Romanum*-át, mert azt Himmelreich György főapát ajándékozta Szent Márton egyházának. Jelzet: Lit. 417. A címlapon a bejegyzés: Georgius Himmelreich Archiabbas S. Martini Donauit Ecclesiae S. Martini.

⁹ *Ungariae Sanctitatis indicia*, Tyrnaviae, 1737. Az *Appendix*-ben olvasható szöveg: S. Martinus Ep. Turonensis, natus Sabariae in Ungar. Obiit an. 402. 11. Novembr. Vita passim habetur.

¹⁰ *Acta Sanctorum Bollandiana* [...] I–, Amsterdam, 1643–.

¹¹ Laurentius SURIUS, *De probatis sanctorum historiis*, I–VII, Köln, 1570–1581; Alonso VILLEGAS, *Flos sanctorum*, I–V, Toledo, 1573–1594. (spanyolul, aztán sok nyelvre lefordították); Petrus RIBADENEIRA, *Flos sanctorum*, I–II, 1599–1601.

¹² Sulpicius SEVERUS, *De vita beati Martini liber, ejusdem epistolae tres et dialogi tres*, Cassovia, Acad., 1731.

¹³ *Acta sanctorum Ungariae, ex Joannis Bollandi SJ Theologi, ejusque Continuatorum Operibus excerpta, et Prolegomenis, ac notis illustrata, Semestre secundum*, Tyrnaviae, Acad., 1744, 314–330; De S. Martino Episcopo.

gést tartalmaznak.¹⁴ A *Keresztényi életnek példája* című Illyés András-mű többszöri megjelenése 1682-től magyarul is könnyen elérhetővé tette Szent Márton élettörténetét.¹⁵ Illyés András római tanulmányai idején (1663–1668) Szent Márton életrajzát Giovanni Pietro Maffei jezsuita szerzetes (†1603) életrajzgyűjteményéből¹⁶ másolta le 1666-ban.¹⁷ Maffei az életrajz előtt megjegyezte, hogy „Sulpitius Severus és mások” voltak forrásai.¹⁸ Illyés a magyar változatban nem követte mindenütt szószerint Maffeit, változtatott, az életrajz elején azonban ezt a művet jelölte meg forrásaként („Mafféus Péter jezsuita által sommába foglaltatott”).¹⁹

Szent Mártonhoz szóló imádság ritkán fordul elő barokk kori imakönyveinkben. Egy, az év minden napjára vallásos elmélkedéseket és imákat, szentek életét tartalmazó kéziratos, magyar nyelvű kötetben a Szent Márton élettörténetéből kiemelt tanulságok: soha nem akart leülni a templomban; ima, böjt és cilicium szerepe; az ördög meggyőzése penitenciával és imádsággal.²⁰ Szent Márton magyar nyelvű officiumáról vagy róla szóló imafüzér (például kilenced) létéről nincsen tudomásom.

¹⁴ PETRIK Géza, *Magyarország bibliográfiája, 1712–1860, VIII. Függelék: Hazai, 18. századi színlapok, gyászjelentések és szentképek bibliográfiája*, szerk. V. ECESEDY Judit, Budapest, OSZK, 1991, 225–245.

¹⁵ ILLYÉS András, *Keresztényi életnek példája avagy tüköre, azaz Szentek élete, IV. rész*, Nagyszombat, 1682, 57–79. (RMK I 1291. – Újabb kiadások: 1707, 1743, 1771; Buda, 1801.) – Kéziratban ránk maradt legendafordítások a 16. század első feléből: Érdy-kódex (pp. 622–626.); Érsekújvári kódex (pp. 343–353.)

¹⁶ *Vite di tredici Confessori di Christo*, scelte da diversi Autori, e nel volgare italiano ridotte dal P. Gio. Pietro MAFFEI, Brescia, 1595¹, 205–249. (Vagy: *Vite di XVII confessori di Christo*, scelte da diversi autori, e nel volgare Italiano ridotte dal P. Gio. Pietro MAFFEI, Roma, 1601¹, 140–174.)

¹⁷ Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, Quart. Ital. 68, ff. 98–113.

¹⁸ *Vita di S. Martino vescovo*, cavata da Severo Sulpitio et da altri.

¹⁹ Illyés kéziratos másolata és a fordítás kérdése az eddigieknél alaposabb vizsgálatot igényel. A kéziratról: [KOLTAY-]KASTNER Jenő, *XVII. és XVIII. századi olaszból fordított vallásos műveink* = Egyetemes Philologiai Közlöny, 1927, 24–31. A nyomtatott legendáriumról: SZILÁGYI Anna-Rózsika, *Legenda a prédikációban: Műfaji átjárások és szövegformáló szerepük Illyés András Megrövidített Ige című prédikációskötetében* = *Közkeincs: Tanulmányok a régi magyarországi prédikációk kompilációjáról*, szerk. MACZÁK Ibolya, Budapest, MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2014 (Pázmány Irodalmi Műhely, Lelkiségtörténeti tanulmányok, 8), 93–110.

²⁰ OSZKK, Quart. Hung. 2642, ff. 417v–419.

Prédikációk

A prédikációnak, imának, éneknek a keresztény tanítást a műfaji szabályok adta lehetőségek között, a tanítás–megindítás–gyönyörködtetés megfelelő arányban tartásával kellett közvetítenie. A prédikációk leírt változatai általában jól megformált irodalmi művek. Bennük a bibliai szövegek értelmezése a korábbi korok gyakorlatát követve, rétegzetten történt. Egy 17. századi verses fordítás szerint: „Valóságát mondja a betű mindennek, / Hasonló értelem kalauza a hitnek, / Oktató, vezére cselekedetinknek, / Felső pedig vége igyekezetinknek.”²¹ Nagyon ritka a barokk korban a csak új ismereteket közlő elbeszélés a prédikációkban. A prédikáló pap a 17–18. században még nyugodtan használhatta a hallgatóság által is értett bibliai közhely- és toposz-rendszert, gyakran szolgált neki forrásul a napi zsolozsma. A szentek legendáinak ismeretét képi ábrázolások is közvetítették. A korszak Szent Mártonról szóló prédikációiban gyakran csak ürügy, kiindulás Szent Márton alakja, élettörténete; az az evangéliumi perikopából kifejtett morális vagy dogmatikai tanítás illusztrálására szolgált. A beszédek jó részében a liturgikus és teológiai/bibliai ismeretek egybeolvadtak a szent élettörténetével; egy szövevé vált az életrajz, a példa és a Bibliára épült tanítás; s mindehhez művészi módon kapcsolódott a megindítás és a gyönyörködtetés. Az utóbbit segítették a példák, közmondások, antik elemeket is tartalmazó hasonlatok.

Telegdi Miklós 1580-ban kiadott prédikációjának gondolatmenete posztillászerű írásmagyarázat a *Felövedzve legyenek a ti ágyékeitok...* Luk. 12. perikopára. A beszéd végén a „Kövessük a dicsőséges Szent Márton példáját” kezdettel rövid összefoglalás következik: Márton irgalmassága (köpenyjelenet), keresztelkedése, püspöksége, betegsége („nem vonzom a munkától magamat”), halála (viaskodása az ördöggel), temetése. A perikopa magyarázata és Szent Mártonról szóló részlet között nincs kifejtve az összefüggés. A Szent Mártonról mondottak a *Breviarium*

²¹ A 17. századi fordítás latin alapja: *Littera gesta docet, quid credas allegoria, moralis quid agas, quod tendas anagogia.*

Romanum életrajzát követik. Telegdi prédikációi kelendők lehetnek, 1638-ban második kiadásban is megjelentek.²²

Pázmány Péter Szent Márton napjára megjelent beszédében (kiadása: 1636) Szent Márton élettörténete csak kiindulás, a prédikáció a hadakozás morális feltevéleiről szól.²³ Szövegét az 1670-es években felhasználta Kuzmics Péter győri kanonok a győri várvédőknek mondott Szent György-napi beszédében;²⁴ ugyanezen Pázmány-beszéd Illyés Andrásnál (1692) három Szent László prédikáció alapanyagául szolgált.²⁵ A három vitéz-szent (Szent Márton, Szent György és Szent László) életéről csak néhány adat szerepel ezekben a prédikációkban. Szent Mártonról nagyon keveset tudhatott meg a Pázmány-prédikáció hallgatója, olvasója; Szent Györgyről a győri hallgatóság még annyit sem. A közismert szentek az aktuális mondanivaló, erkölcsi magatartás hordozói. A három cím is tükrözi ezt: *A keresztýén vitézek kötelességéről* (Pázmány); *A hadakozó ember dicséretéről* (Kuzmics Péter); *Vitézek tüköre* (Illyés első Szent László napra írt beszédének címe).

Pázmány Péter kortársa volt a jezsuita Káldi Márton (Káldi György bibliafordító testvére), kéziratban maradt prédikációira Gábor Csilla hívta fel a szakma figyelmét tanulmányaiban.²⁶ Az 1620-as években leírt *De sanctis* vaskos kötetét a

²² TELEGDI Miklós, *Az evangéliumoknak [...] magyarázatjának harmadik része*, Nagyszombat, 1580¹, 705–719. (RMNy, nr. 474); Bécs, Formika, 1638², 856–871. (RMNy, nr. 1716)

²³ BITSKEY István, *Pázmány Péter prédikációja Szent Mártonról = Historicus Societatis Jesu: Szilas László emlékkönyv*, Budapest, METEM, 2007 (METEM-könyvek,62), 235–244.

²⁴ SZELESTEI N. László, *Adatok Pázmány Péter prédikációinak 17. századi használatához, I: Kuzmics Péter kanonok Szent György-napi prédikációja = Pázmány nyomában: Tanulmányok Hargittay Emil tiszteletére*, szerk. AJKAY Alinka, BAJÁKI Rita, Vác, MondAt, 2013, 385–394.

²⁵ MACZÁK Ibolya, *Elorzott szavak: Szövegalkotás 17–18. századi prédikációkban*, [Szigetmonostor], WZ Könyvek, [2010], 53–63: *Szent Márton prédikáció Szent László ünnepére*. – ILLYÉS András, *Megrövidített íge, azaz prédikációs könyv, II*, Bécs, 1692. (RMK I 1416.)

²⁶ GÁBOR Csilla, *Jezsuita családtagok: Nagyszombati Káldi Márton és György = Eruditio, virtus et constantia: Tanulmányok a 70 éves Bitskey István tiszteletére*, szerk. IMRE Mihály és mások, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2011, 95–102. – UŐ, „Nem úgy vagyunk mint a’ Sidoknak?”: *Nemzettörténet egy kézirat predikációgyűjteményben = GÁBOR Csilla, Laus et polemia: Magasztalás és vetekedés a kora újkori szövegtípusokban*, Debrecen, Kolozsvár, Debreceni Egyetemi Kiadó, Bolyai Társaság Egyetemi Kiadó, 2015, 135–151. – Gábor Csilla már kiemelte, hogy Káldi Márton a szentekről szóló prédikációkban (pl. Szent István és Szent László esetében) gyakran erénykatalógusok mentén építkezik. (Uo., 148–150.)

Budapesti Egyetemi Könyvtárban őrzik,²⁷ benne három prédikáció szól tours-i Szent Mártonról. Az első a perikopához (*Legyenek felőrzve a ti ágyékeitok...*) írt tanítás. A prédikáció végén megvalósult példaként jelenik meg a szent alakja. A beszéd témája a keresztény magatartás, a keresztény élet, melynek akadályai lehetnek: szülők, gonosz társaság, pénz és világi gazdagság, és mindeneknek felette a paráznaság. Égő szövétnekkal a kézben kell lenni, nem elég a pusztá hit, cselekedni kell a jót, hogy eljuthassunk oda, ahol Krisztus övezi fel magát az asztalnál.

A második beszédben folyamatos a bibliai tanítás és Szent Márton életének összeszövése. Az olvasott perikopán mutatja be Káldi, hogy Szent Márton minden marháját, annak felette testét s lelkét is az Istennek ajánlotta. Ezt minékünk is követnünk kell. A beszéd gondolatmenete:

Miben követhető, miben nem Szent Márton?

(Az utóbbi a szokásos toposszal elintézi: a csodák miatt Istent kell dicsérnünk.)

A követés területei:

– alamizsnálkodás, bibliai (néhol antik) szövetbe burkolva

Halálos bűnökben nem használ az alamizsna,
ne hamis keresményből alamizsnálkodjunk,
jóságunk javából alamizsnálkodjunk,
életünkben és ne testamentumunkban alamizsnálkodjunk.

– testünket is az Istennek kell áldoznunk

Testünk erejét jószágos cselekedetben forgassuk,
gonosz kívánságainkat pedig öldököljük.

– ne halasszuk a penitenciát

Penitencia-tartással a bűnökből hamar kitérjünk.

– lelkünket ereivel áldozzuk az Istennek

Értelem (Ego Christi miles sum...)

Sz. Márton követése azt jelenti, hogy hallgassuk az ígét, higgyünk, ne szégyelljük hitünket megvallani, ne keressünk mentségeket.

Akarat = a szeretet széki, ennek edzése: alamizsnálkodással és szenvedéssel.

Felebaráti szeretet: segítség „amennyire lehet és értékünk szenvedí”.

Emlékezet

Bibliai szemlélethez kell igazodnunk, az Isten segít (ez bizalmunk és reményünk).

Mindennek eredménye lesz a boldog halál.

Befejezés: Könyörgés Szent Mártonhoz.

A befejezés tanulságos abból a szempontból is, hogy Szent Márton élettörténetének legendából vett ismerete mellett a zsolozsma énekeit idézi. Szentekről

²⁷ Jelzete: A 159.

szóló prédikációkban liturgikus szövegek, imádságok és népelemek gyakran segítik a biblikus/teológiai mondandó hatásos kifejtését.

A harmadik beszéd az előzőhöz hasonló gondolatokat taglal: „Micsoda akadályaink vadnak a lelki pályafutásban és micsoda segítségink...” A kiváltképpeni három, Káldi által tárgyalt akadály: bujaság, fösvenység, kevélység. A jócselekedeteket jelző égő szövétneknek kézben kell lennie (nem a szívben, vagy a szájban), még életünkben kell tennünk a jót, aztán két rövid fejezetben Isten evilági jutalmazásáról és a halál idejéről van szó, majd Szent Márton életéből vett példákat idéz, kiemelve annak alázatosságát és bőkezűségét.²⁸

A művelt jezsuita, Káldi Márton beszédeiben antik elemek is előfordulnak, különösen akkor, amikor a testiség veszélyeiről szól: („Cupidót szemei bekötve írják”; „a görögök nagy falova”...). Második beszédének végén a Szent Márton mellé megidézett magyar szentek ugyanolyan funkcióban jelennek meg, mint testvéreinek az 1626-ban kiadott magyar *Bibliája* díszcímlapján.

Illyés István egyik beszédében (1708)²⁹ a perikopát magyarázva állítja elének Szent Mártont, aki „a szeretetnek tüzevel lángálló”, „példaadással is világosító gyertya volt”. A prédikáció bővelkedik hivatkozásokban, nemcsak a Bibliára, egy-

²⁸ A beszéd szerkezeti váza:

Akadályok és segítség pályafutásunkban.

Nagy az ajándék – boldog a szolga, akinek szolgál az ura. Bizonytalan órája halálunknak.

A lelki pályafutás kiváltképpeni három akadály:

– bujaság (Tanácsok a házasoknak is.) „Mindegy, akár te más ember hordajából részedjél meg, s akár a magadéból...”

– fösvenység (Bálványimádás: reménység a gazdagságban, a pénz imádása)

– kevélység (Isten kegyelmének akadály)

Égő szövétnekkel (jócselekedetekkel)

– Nem elég, hogy felövedzük magunkat,

– életünkben kell jót cselekedni („amint élünk, úgy halunk meg”),

– kezünkben kell hordoznunk (nem szívben, vagy szájban).

Evilágon is jutalmaz az Úr.

Az Úr eljövételéről (halál idejéről)

Szent Mártonról

– igen alázatos volt,

– bő adakozó volt.

²⁹ ILLYÉS István, *Sertum Sanctorum: A dicsőült szentek dicsőretinek jó illatú virágból kötött koszorú, II*, Nagyszombat, 1708, 167–183.

háztatákra, hanem Szent Márton életrajzára, ünnepe liturgikus szövegeire, mások prédikációira, leggyakrabban Szent Bernátéra.³⁰ Szent Bernát szövegekvetésről a csodaleírást tartalmazó bekezdés végén megjegyzi: „Eddig Szent Bernárd, csaknem szóról szóra...” (Pázmány Péter Márton napi prédikációját is említi.) A második prédikációban a jól meghaláshoz való készülethez példa Szent Márton.

Csúzy Zsigmond tudós prédikációjában (1723)³¹ a szent életének két jelentős eseményén van hangsúly: az életrajz köpeny-jelenete átszövi a mondandót, s mindezt tovább gazdagítja a halni készülő Márton szavainak ismételt előkerülése (non recuso laborem) és a Sátán elűzése. Híres köpenyek megidézése között³² olvashatjuk, hogy Szent Mártoné Árgirus „fabulázott tündér palástjánál boldogabb darab”. Többször rájátszik a perikopában olvasott égő szövetnek motívumra, retorikailag is hatásosan aknázza ki Szent Bernát beszédének toposzá vált motívumait („Martinus ugyan nem vala önnön-maga Krisztus, hanem benne vala Krisztus”). Itt-ott hatásos közmondást használ (pl. „ebül gyűlt szerdéknék komondor sáfára”), erőteljes jelzőkkel él, antik szerzőket (Lucanus, Aesopus) idéz. Szent Márton életéből az istenfélelem, buzgóság, könyörületeség, adakozás a követendő, „a csodákat álmétkodva csodáljad és dicséred benne Istenedet”. A szakirodalom eddig főleg arra figyelt fel, hogy a szatmári béke után már nem a katona Márton volt a követendő példa, hanem az adakozó; „a harciasság allegorikus interpretációba fordult át, s a tényleges vitézkedés helyett a bűnök elleni hadakozás” került a beszéd központjába.³³

Padányi Bíró Márton három prédikációját ismerjük védszentjéről. Az elsőben (1729) Szent Bernát beszédére támaszkodva csodálkozik rá Márton irgalmasságá-

³⁰ Vö. GÁBOR Csilla, *Szentek története a 17. századi magyar prédikációirodalmában = G. Cs., Laus et polemia: Magaszjalás és vetekedés a kora újkorai szövegtípusokban*, Debrecen, Kolozsvár, Debreceni Egyetemi Kiadó, Bolyai Társaság Egyetemi Kiadó, 2015, 85–115.

³¹ CSÚZY Zsigmond, *Zengedező sípszó, mely a Szentléleknek élesztő [...] fuvallására [...] a seregek Urának [...] dicsőségére [...] közöltetik*, Pozsony, 1723, 569–581.

³² Kötetünkben: 97–98. Valószínűleg közös forrást (esetleg Csúzy prédikációját is) használta Szent Márton csudálatos palástjáról írt prédikációjához Padányi Bíró Márton (110–111).

³³ TASI Réka, *Magyar szentek ábrázolása Csúzy Zsigmond prédikációiban*, Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, Regnum, 10, 1998, 81–83; BITSKEY István, *Az „athleta Christi” Pázmány korában = B. I., Hitvédelem, retorika, reprezentáció Pázmány Péter életművében*, Budapest, Universitas, 2015, 141–153.

ra: „megmutatom miért gyönyörködött s miért dicsekedett Krisztus az ő palástjának darabján”. Másik beszédében Isten ígéjének hallgatására buzdít, a prédikáció végén vetíti elénk Márton példáját.³⁴

Gyalogi Jánost (1754) egyirányú gondolkodásra készíti Szent Márton alakja: „Szent Mártonról szólni, s az irgalmasságról hallgatni nem képes”.³⁵ A hagyomány, a katonaszent alakja ennek ellenére átszővi beszédeit. „Örvendj magyar nemzet a te véredből született szent vitézen!” Sajátos fokozást alkalmaz a retorikai fogásokkal dolgozó Gyalogi: „Hamar kikopik az eloquentia, ahol az irgalmasságok nagy volta, sokasága az orátorok elméjét elborítja.” A második beszéd Szent Márton csodás életéről szól: a hatalmasok köztük járó Istent szemlélhették. Gyalogi felidézi a püspök halálának, temetésének leírását, későbbi tiszteletét, majd azon elmélkedik, hogy Attilától, Isten ostorától (a „nemzete vériből támasztott katoná”-tól) Szent Márton esedezése sem menthette meg Galliát, de „helyébe támaszt az Istent más magyart valaha”, Szent Istvánt, aki esedezik országunkért, hogy „tanítsa a magyarokat nem Attilával rontani, hanem Szent Mártonnal irgalmasságot cselekedni”.

Negyedes Pál győri egyházmegyes pap időszakunk végén (1801)³⁶ Szent Márton győzedelmeit tárgyalja: mint hadi ember meggyőzte a világot, mint szerzetes meggyőzte a testet, és mint püspök meggyőzte az ördögöt. Példák sorolásával „az hideg és rest keresztényeket a jó erkölcsök gyakorlására izgatja”. Az elődeitől való átvétel forrását már nem jelzi. Szent Bernáttól gondolatai a világban élő, ott boldogulni akaró hívőnek szólnak: „Igaz, hogy mi Szent Márton püspöknek csudatévő erejével nem bírunk, de annyi erőnk mégis vagyon Isten kegyelméből, mellyel az idvesség-

³⁴ PADÁNYI BÍRÓ Márton, *Ünnep napokon... mondott prédikációk*, Győr, 1761, 912–921: *Veszprémben mondott beszéd 1729-ben*. A perikopát központba helyező Szent Márton napi beszéd: 921–931.

³⁵ GYALOGI János, *Panegyrici sanctorum patronorum Regni Hungariae, tudniillik Nagyaszonnyról, magyar szentekről és az országhoz tartozandó kiváltképpen való innepekre jeles prédikációk*, Kassa, 1754, 238–254. GÁBOR Csilla tanulmánya (*Csete István és Gyalogi János prédikációi Szent Erzsébetéről: Lelkiség és változó szentségi kritériumok* = G. Cs., *Laus et polemia: Magasztalás és vetekedés középkor- és kora újkor szövegtípusokban*, Debrecen, Kolozsvár, Debreceni Egyetemi Kiadó, Bolyai Társaság Egyetemi Kiadó, 2015, 171–184. I. h. 183–184.) alapján a kötet szerzőségét Gyalogi Jánosnak tulajdonítom.

³⁶ NEGYEDES Pál, *Minden mostani fennálló innepekre, és némely különös szenteknek [...] napjaira szolgáló prédikációk, III. kötet*, Győr, 1801, 151–163.

nek három legerősebb ellenségét, úgymint: a világot, testet és ördögöt meggyőzhetjük. Az sem szükséges pedig, hogy a világgal, testtel és ördöggel való bajvívás végett a pusztába költözzünk, vagy klostromba rekeszkedjük...³⁷ „[...] a parancsolatoknak bételjesítése teszi az embert szentté.”

A 18. században már csak elvétve prédikált pap latinul, ám prédikálási segéd-könyvként még jelentek meg latinra fordított gyűjtőkötetek. Például Kollenyich András pálos szerzetes és Gerstocker Antal egri kanonok anyanyelven mondott beszédeinek latin változata.³⁸ Kollenyich Szent Márton-napi mondandóját a *Föl-emelte a szegényt a nyomorból...* zsoltár-sorhoz kapcsolta, Gerstocker a helyes szándék és jócselekedetek viszonyát vizsgálva mutatta meg, hogy Szent Márton mindig vágyott Krisztussal lenni, de halálakor sem vonakodott élni, ha híveinek még szükségük volt rá (*non recuso laborem*). Ugyancsak latinra fordítva tette közzé 1734-ben Josephus a S. Maria trinitárius szerzetes eredetileg németül a magyarországi szentekről Nagyszombatban elmondott beszédeit. A kötet díszes címlapján a magyarországi szentek között abban a szellemben van jelen Szent Márton alakja, mint Pázmány Péter és Káldi György műveinek díszcímlapjain egy évszázaddal korábban.³⁹ Joseph Haberkorn 1785-ben kiadott latin nyelvű, Szent Mártonról szóló beszéde 2010-ben megjelent magyar fordításban.⁴⁰ A szerző gondolatmenetét Szent Pál szavaira, az ünnepre előírt epistolára (*A jó harcot meg-*

³⁷ A 18. századi katolikus megújulás keresztény humanizmusának ugyanezen hangja szólalt meg Faludi Ferenc prózai műveiben. Vö. RÓNAY György, *Faludi Ferenc*, Vigília, 1954, 451–461.

³⁸ KOLLENYICH, Andeas, *Stella triplex, sive sermones panegyrico-morales in omnia festa per regnum Hungariae [...] conceptibus sublimioribus, exemplis rarioribus, et sententiis delectioribus referti*, Tyrnaviae, 1713. Szent Mártonról: 591–606. – GERSTOCKER, Antonius, *Sermones sacri in festa totius anni variis in parochiis lingua vernacula dicti*, [...] nunc Latinitate donati ab eodem, Agrariae, Bauer, 1760. Szent Mártonról: 286–292.

³⁹ JOSEPHUS a S. Maria, *Festivale Tyrnaviense, hoc est: Conciones in omnia totius anni festa per apostolicum Hungariae regnum celebrari solita*, quae ante annos aliquot in [...] civitate Tyrnaviensi [...] Teutonico idiomate sunt propositae, nunc vero [...] eas Latinitate donavit idem, qui dixit P. F. JOSEPHUS a S. Maria, Tyrnaviae, 1743. Szent Mártonról: 283–293. Az ívrét alakú kötet díszcímlapján Szent István koronafelajánlása alatt Nagyszombat látképe, a kapuzatban elhelyezett szentek: Szent Márton, Szent László, Szent Adalbert, Szent Erzsébet, Szent Imre. (Lásd e kötet borítóján!)

⁴⁰ Joseph HABERKORN von Haabersfeld, *Szentbeszéd Szent Márton püspök ünnepén*, ford. ACÉL Zsolt Sch.P. = *Szent Márton tisztelete*, 37–59. (HABERKORN, Josephus, *Sermones sacri in festa totius anni*, Posenii, 1785, 289–313.)

barcoltam, 2Tim 4, 7) építi, jellemzi Szent Mártont, aki küzdelmeiből egyrészt a világ, másrészt a test, végül pedig az ördög dicsőséges legyőzőjeként került ki.

Összegezve: a Szent Márton napi prédikációk nem életrajz-központúak, bennük a perikopa alapján kifejtett teológiai, morális mondandó példajaként tűnik fel a szent alakja: néha csak a beszéd- vagy gondolati egységek végén, toposszá vált fordulatokkal, de az sem ritka, hogy az életrajzi elemek folyamatosan kísérik a bibliai- és az egyházatyáktól vett hivatkozásokat. A török uralom idején gyakori volt a katonaszent példaképként szerepeltetése, később inkább az erkölcsi értékeket emelték ki életéből (alázatosság, adakozás, buzgóság, bűnök elleni küzdelem). A 18. század végén egyre gyakrabban maradt el a szentekről kinyomtatott beszédek közül a Márton napi prédikáció.

Népekek

Ránk maradt és ma hozzáférhető barokk kori népekeket tartalmazó nyomtatott és kéziratos kötetekben⁴¹ Szent Mártonról 31 nagyon változatos tartalmú és formájú éneket találtam, 31 kötetben. Két kéziratos ének esetében tanúi lehetünk annak, amint a másoló (tulajdonos?) az éneknek a versformáját (és ezzel együtt dallamát) megváltoztatta. A 18. század végétől azonban Szent Márton ünnepére csak a konfesszorok közös énekét találjuk énekeskönyveinkben, például a *Tárkányi–Zsasskovszky-énekkönyv*ben.⁴² Nem tartalmaz ez az ének Szent Márton életére vagy egyéni tulajdonságaira semmi konkrétumot.

Szent Mártonról szóló barokk kori énekeinkben az életrajzi ismeretközlés és a morális/tanító jelleg elegyedik, s ehhez szinte mindig társul hazafias színezet. Az alábbiakban ennek változatait mutatom be.

⁴¹ Sajnos nem állt módomban kézbevenni az ismertebbek közül az Ivánci, Kenyeri, Gosztonyi-, Zirci és Vöcsey-énekeskönyveket.

⁴² TÁRKÁNYI Béla és ZSASSKOVSZKY Ferenc *Katolikus egyházi énektára* közös éneket közöl a hitvallókról, javaslata szerint Szent Márton ünnepén az első sor kicserélésével éneklendő (*Egy dicső hitvalló magasztalására* → *Szent Márton püspöknek magasztalására*) a 11 strófás ének. (Eger, 1900³, 408. ill. 445.)

Népekeink többnyire a liturgiához kapcsolódnak. A *Martine, confessor Dei* kezdetű, nagyon elterjedt breviáriumi latin himnusz magyar fordítása a *Pécsi énekeskönyvből* (1674) ismert; rövidített változata egy 18. század közepére datált kéziratban fordul elő (nr. 16.). A *Breviárium* alapján versbe foglalt életrajz található a *Bozókya-énekeskönyvben* (nr. 8.), előtte és utána latin keretszöveggel. A *Cantus catholici* énekeskönyv kiadásaiban az *Iste confessor Domini* kezdetű, hitvallókról szóló közös breviáriumi himnusz magyar változata vált állandóvá,⁴³ Szent Mártonról saját ének csak az 1674. évi kiadásban van (nr. 17B/1.).

A szentmise olvasmányát és evangéliumát versbe foglaló, ún. olvasmány- és evangélium-énekek a 18. század második felében terjedtek el, bizonyára a kántor énekelte azokat, esetleg csak áhítati céllal készültek anyanyelven a hívek számára.⁴⁴ A Szentmihályi Mihály kézirat énekeskönyvében található, Szent Márton ünnepe-re készült olvasmány- és evangélium-ének előtt van dallamra hivatkozás, annak kottája is ismert (nr. 1–2.). Kozik Mátyás 1734-ben magyarul és latinul olvasható evangéliumi ritmusa (négyszer nyolcszótagos, párosrímű strófákban) nótajelzés nélküli, minden bizonnyal oktató céllal keletkezett (nr. 12.).

A *Missale Strigoniense* Szent Márton napi evangéliuma (Lk 12, 35–40) nemcsak a 18. századi evangélium-ének típusban köszön vissza, hanem hosszabb tanító-költeményekben is. Például a *Pécsi énekeskönyv* 20 strófás énekének elején (a továb-

⁴³ Mivel a közölt énekek közül ez a konfessorokról szóló közös ének hiányzik, a Nagyszombat, 1675. évi kiadás alapján (pp. 233–234.) közlöm. (Az 1674. évi kiadás szövege ettől kis mértékben eltér.)

A szent konfessorokról. Nota: Iste confessor etc.

1 Ez Urunk Jézus boldog konfesszora, / Kit tisztel minden népeknek határa; / Mai nap jutott bé a boldogságra, / S örök vígságra.
2 Alázatos volt s csendes ez életben, / Józan és tiszta a romlandó testben, / Szelíd, gyors és hív szent igyekezetben, / S okos mindenben.
3 Betegek, akik hozzá folyamodtak, / Nyavalyájokból sokszor meggyógyultak; / S még az holtak életre hozattak, / S feltámasztattak.
4 Mi azért őtet most vígan dicsírjük, / Lelki jószágát édig felemeljük; / A mennyei jót mi is hogy megnyerjük, / Őtet arra kérjük
5 Dicsíret légyen s dicsőség az Úrnak, / A széles kék ég és föld alkotónak / Három személyben egy uralkodónak / S mindenhatónak.

⁴⁴ A műfajcsoport magyarországi történetéről: PAPP Ágnes, „*Epistola és Evangélium szerint való énekek*”: *18. századi kézíratos katolikus kántorkönyveink tanúsága*, Zenetudományi Dolgozatok, 2011, 151–176.

biakban a breviáriumi életrajz olvasható. A hosszabb élettörténet elmondása, az epikus elbeszélés néha históriás ének-formával társul (nr. 7.). Ugyancsak bőséges életrajzi elemekben Náray György egyik éneke (nr. 27.).

Az énekek többségében az életrajzból azonban csak egy (vagy néhány) mozzanat jelenik meg, nagyjából azok és úgy, mint a prédikációkban. Hatásosan és gyakran szerepel a palástját/köpenyét a koldussal megfélemező katona, kevesebb az előfordulása a halott feltámasztásának, Márton halálának. A sokszor említett szombathelyi születés már önmagában is hazafias jelleget ad egy-egy éneknek. Nem véletlen, hogy *Szoszna Demeter énekeskönyvében* 24 strófás hazafias ének, könyörgés szól Szent Mártonhoz, életrajzi epikus elemek nélkül (nr. 22.).⁴⁵ Több éneknek van részben (vagy egészében) hazafias színezete (nr. 10., 11., 30.). A hívek tudatában (prédikációk, képi ábrázolások és a liturgia révén) Szent Márton a magyarországi szentek közé tartozott.

Külön színfolt, többféle refrénnel a *Szent Márton, magyarok fénye* kezdetű népszerű ének. Az előénekes két nyolcszótagos sorban ad ismereteket, a nyolcféle refrén pedig könyörgés (nr. 17.):

Ó Szent Márton, esedezzel / Mennyben értünk.

Ó Szent Márton, Légy értünk / Mennyei parton.

Ó Szent Márton püspök, imádj / Istent értünk.

Ó Szent Márton, / Mennyországi parton / Értünk légy.

Mennyországi parton, / Ó Szent Márton / Értünk légy.

Ó Szent Márton, / Mennyországi patrón / Értünk légy.

Ó Szent Márton, / Mennyországi párton / Értünk légy.

Ó Szent Márton, Mennországban / Imádj Istent értünk.

Érdekes módon készültek Paksi Márton György nyolcszótagos versszakai a *Dőri énekeskönyvben* ránk maradt változatból (nr. 17A/1. → nr. 18.). A felelgetős

⁴⁵ A *Boldogasszony Anyánk* kezdetű népének első előfordulását tartalmazó kéziratról: GACS B. Emilián, *Szoszna Demeter György kéziratos énekeskönyve (1714–15)*, Pannonhalma, 1938 (Pannonhalmi füzetek, 20).

ének más formáját, az ún. válaszos (talán búcsús) éneket a közöltek közül két tétel képviseli (nr. 3., 5.: *Paksi Márton György énekeskönyve, Vépi énekeskönyv*).

Az *Écsi énekeskönyv*ben található egy protestáns eredetű ének, amely a 17. század végén kinyomtatott *Zöngedező mennyei kar* című evangélikus énekeskönyvben is a *Szent Márton napjára való* címet viseli,⁴⁶ természetesen az énekben a szent említése nélkül. Ez a nyolc strófás változat olvasható már Huszár Gál és Bornemisza Péter 16. századi protestáns énekeskönyveiben. Az *Écsi énekeskönyv* használója a nyolc strófát megtoldotta egy Szent Mártonhoz fohászkozóval, ezzel katolizálta az éneket, melynek dallama protestáns és katolikus gyakorlatban is használatos volt (nr. 31.).

Az Ányos Pálnak tulajdonított *Énekek könyvében* (Pest, 1785) egyáltalán nincs nótajelzés, a kötet Szent Márton énekének dallamát sem ismerjük (nr. 28.).⁴⁷

A kéziratos énekeskönyvek itt-ott tanúi bemásolt énekek átalakításának. A *Paksi Márton György-énekeskönyvéből* (nr. 18.) kikövetkeztetett változtatásról fentebb már esett szó. A *Varsányi énekeskönyv*be másolt 4 x 13(7+6) strófaformát ceruzával egy kéz 4 x 12(6+6) szótagszámúra alakította és új nótajelzéssel látta el (nr. 10.).

* * *

A szövegközlésről

Az énekek szövegének közlésekor lapalji jegyzetben a szöveg lelőhelyét, strófaformáját és dallamát is megadom. A dallam – néhány már említett eset kivételével – a korabeli kotta, nótajelzés és a szöveg tagolhatósága alapján volt megállapítható, a szakirodalomból az énekek modern kottája is visszakерeshető.

A prédikációkat és népénekeket szövegű másolatban közlöm. A szöveg egykori hangzását mai helyesírással írtam át. Tudatában vagyok annak, hogy ezzel

⁴⁶ Ács Mihály, *Zöngedező mennyei kar*, Lőcse, [1692–1694 között], 138. (RMK I 1589a.)

⁴⁷ A versforma ismert, lehet dallamot találni hozzá, de csak a források utalásai alapján adok a szövegközlés lapalji jegyzeteiben dallamot.

mással- és magánhangzók hosszúságát és rövidségét néha megváltoztattam, de a korabeli pontos kiejtés sem mindig egyértelműsíthető és a korabeli íráskép is ingadozó. A mai olvasó igényeinek figyelembe vétele is igényelte a könnyű olvashatóságot, a betűhű kiadástól való eltérést.

A források bizonyára rövid időn belül digitalizált formában internetre kerülnek, a betűhű olvasat iránt érdeklődők kéziratok esetében is könnyen megtalálják majd hasonmásukat a lap alatt megadott lelőhely és pontos jelzet alapján.

A közölt kéziratok és nyomtatványok margón található megjegyzései, hivatkozásai két ponttal kisebb betűméretben, szögletes zárójelbe illesztve olvashatók a főszövegben.

Szent Márton püspök élete

ILLYÉS András

Szent Márton püspök élete*

Mafféus Péter jezsuita által sommába foglaltatott

Márton, a Krisztus Jézusnak nagy szolgálója, igazságnak és apostoli méltóságnak erős megtartója Magyarországon, Sabaria nevű városban születék, nemes atyáktól világ szerént, de pogányoktól. Az atya kapitány volt a római hadaknak seregiben, ki végezetre visszajöve Magyarországra, hogy nyugodalmason élhessen hazájában. Márton tíz esztendő lévén, a szentegyházba méne az atya akaratja ellen és kéré, hogy béirattassék neve azoknak könyvébe, kik keresztyénekké akartanak lenni. Azután isteni szolgálatnak dolgaiban foglalá magát és semmi egyebet nem kívánt, hanem csak az Istennek tetszeni; mindenkor az Isten szolgálival nyájaskodván a szentegyházban. Ottan írást tanolván és jó erkölcsöket, a pusztába akara menni, hogy magán való életet viseljen, de Rómából egy parancsolat jöve, melyben a' volt parancsolva, hogy az öreg vitézek fiai magokat béiratnák és személyek szerént mennének szolgálatra a közönséges hadakozásokban. Azokáért az atya, ki a fia szent igyekezetét el akarta fordítani, béiratá őtet és hadba küldé, midőn tizenöt esztendő volna. Constantinus császárnak, a Nagy Constantinus fiának idejében szolgálván a hadakban, legtöbbet, mintegy őrállásban, Olaszországnak Pávia nevű városában mulatott. Egy szolgálója volt, kinek ő gyakorta szolgált, alázatosságtól viseltetvén: együtt evett véle és saruját levonta és megtisztogatta. Sőt azt mondják, hogy egyszer egy jó természetű szolgálója lévén, ki híven és jól szolgált néki, elbocsátotta azt és mást keresett, ki ellenkező volna, hogy néki tűrés-szenvedésre alkalmatosságot adna. Há[58]rom esztendő alatt, minekelőtte megkeresztetnék, a hadakozásokban volt foglaltos, de mindenkor eltávoztatta a vétkeket, melyekben a vitézek el szoktak merülni. Kellemetes, emberséges, barátságos, tiszta életű ifjú volt, igen alázatos a társaihoz, józan és mértékletes minden cselekedetiben: úgy-

* ILLYÉS András, *A keresztyéni életnek példája avagy tiüköre, az az: a szentek élete, IV: A szent konfesszorokról*, Nagyszombat, 1682, 57–79. (Az első kiadás folyamatos szövegének fejezetekre tördelése a legenda 1743. évi kiadása alapján történt.)

annyira, hogy inkább szerzetesnek, hogysen vitéznek látszott lenni; és minekelőtte megkereszteltetnék, mindazokat cselekedte, melyeket az igaz keresztyén ember szokott cselekedni. A zsoldot, mellyel néki tartoztak, felvén, többet nem akart magának tartani, hanem csak amennyi a maga és szolgája táplálására szükséges volt. Ami megmaradott, mind a szegényeknek adta. Ezek a jóságos cselekedetek, melyeket Márton gyakorlott, kellemetessé és szerelmetessé tötték őtet minden emberek előtt.

Történék egyszer, hogy bémenvén Ambián nevű városba, mely Franciaországban vagyon, láta egy szegény mezítelen embert, ki alamizsnát kért azoktól, kik általmentenek. Téli idő lévén és oly rettenetes hideg, hogy amiatt sokan megholtanak. Márton akkor fegyverében lévén, nem vala több néki a felső ruhájánál, mely mentének vagy palástnak hívattatik. Látván azért Márton, hogy senki nem volna segítséggel a szegénynek ily nagy szükségében, a palástját a kardjával kétfelé osztván, egyik részét a szegénynek adá, másikat magának tartá. E könyörületességnek cselekedetét sokan láták, és némelyek neveték, látván, hogy nem volna több néki annál a felső ruhájánál; némelyek pedig szégyenlették, meggondolván, hogy soha ők olyan dolgot az isteni vagy felebaráti szeretetért nem cselekedtek, noha megruháztatták volna a szegényt, mégis ruha nélkül nem maradtanak volna. Következő éjjel Márton látá a Krisztus Jézust befödözve a palástnak fél részével, melyet ő a szegénynek adott vala. Azután hallá az Úr Jézus Krisztust szólani az angyaloknak, mondván: *Márton még katekumenus lévén, ezzel a ruhával megruháztott engem.* Matt. 25. v. 40. Ebben bételjesedék, amit Krisztus Urunk annak előtte tanított: Bizony mondom néktek, valamit egynek az én legkisebbik atyámfiai közül cselekedtetek, nékem cselekedtetek. Ezzel Szent Márton fel nem fualkodék, kevélységben nem esék, sőt, hálaikat adván a Krisztus Jézusnak, mindjárt meg akara keresztelkedni és el akará hadni a világi vitézségnek gyakorlását; de a kapitánytól és hadi fejedelemtől kényszerítettvén, megvárá, hogy elteljék ideje hivataljának.

Tizennyolc esz[59]tendő volt, mikor megkereszteltetett, és azután még két esztendeig vitézkedett. Annak utána elhagyá azt az életet, békességnek alkalmosságával, mely csudálatosképpen következék. Mivelhogy a németek nagy roppant

hadi seregekkel bémenvén Franciaországba, kegyetlenül rontják vala a Római Imperiumot, azok ellen küldeték Constantiustól Julianus császár, ki, minekelőtte megütköznek vélek, a vitézeknek ajándékokat akara osztogatni. Szent Márton jó alkalmatosságnak állítván ezt lenni az elbúcsúzásra, midőn előszóliták őtet, keresztyéni szabadsággal monda Julianus császárnak: Eddig te szolgád és vitézed voltam, engedd meg immár, hogy a Krisztus Jézus szolgája és vitéze légyek. Az én részemről való ajándékot add másoknak, mert nem szabad nékem kezeimet vérben fertzettetnem. Ez igékért igen megharagudván a tirannus, gonosz szemekkel nézé őtet, mondván: Nem az ájtatosságtól, hanem a következő harcnak félelemtől viseltetén kérsz te mostan szabadságot. Akkor Szent Márton nagyobb bátorsággal felele, mondván: Lásd meg, ó császár, ha a pénznek megvetése a félelemtől származik inkább, hogysen az ájtatosságtól, holnap, megütközésnek idején készen akarok lenni mindennemű testi fegyver nélkül, csak a szent keresztnak jelével a pogány ellenségnek elrendelt seregi között általmenni. Ily bátorságos feleléséért inkább bosszonkodván Julianus, mindjárt fogságban téteté őtet, hogy másnap megpróbálván, minden fegyver nélkül az ellenség elejébe küldje. Másnap jó reggel, minden reménség felett, a barbarus népektől követek jövének ajándékokkal, nemcsak békességet kérni, hanem szövetséget tenni, hogy a császár hatalma alá vetik magokat. Mindnyájan elhitték, hogy e dolog Istentől adatott, és akik a Márton szent életét tudták, az ő érdemének tulajdonították, dicsőítván az Istent, ki egy emberért sok ezereket a rettenetes veszedelemtől irgalmason akart megszabadítani. Mert noha a mindenható Úristen más módon is megszabadíthatta volna Szent Mártont ezer veszedelmek között is, megrettentvén és futamtatván mindazokat, kik meg akarták volna őtet bántani; mindazáltal az isteni gondviselésnek gyönyörűsége szerint illendőbb volt a Szent Márton erkölcsihez és békességes természetéhez, hogy megegyezésnek útja által szabaduljon meg inkább, hogysen sokaknak veszedelme és halála által.

Azután Szent Márton Szent Hiláriushoz, a piktáviai püspökhöz méne, kinél kevés ideig [60] maradván, az ő szent erkölcsit megtanoló. Nem sokkal azután meginté őtet az Isten, hogy menne Magyarországra az atyjafiainak látogatására és

segítségére, kik a pogányságból még nem tértek volt meg. Elkéredzék[!] Szent Hilárius püspöktől nem kevés könnyhullatással, mind a két részről az egymástól való eltávozásért. Minekelőtte elbocsátaná őtet a püspök, exorcistává rendelé és igen kéré, hogy mennél hamarébb visszatérne. Elmenvén Szent Márton, halálos veszedelemre találá az úton, mert a tolvajok meg akarák őtet ölni; az egyik felemelé a fejszét, hogy őtet megsebesítse, de a másik elejébe veté fegyverét és a vágástól megoltalmazá, mindazáltal Szent Márton semmit nem féle. Kérdék őtet, mi az oka, hogy nem félne. Felele nékik: Mert nékem oly Uram vagyon, ki soha el nem hágy engem nagyobb szükségemben. Innét alkalmatosságot vón Szent Márton a Krisztus Jézus prédikálására, és egy a tolvajok közül megtére, szerzetes ember lón, szent életet viselt és istenesen múlt ki e világból. Mediolánium városát meghaladván Szent Márton, előltalálá az ördögöt ember képében, ki midőn kérdené, hová menne, felele néki Szent Márton: A hová az Istentől hívatattam. Monda az ördög: Akárhová menj és akármilyen dologban foglaljad magadot, mindenütt ellenkezőid lesznek néked. Mondá Szent Márton: *Az Úr az én segítőm, nem félek, mit műveljen nékem az ember.* Psalm. 117. v. 6. Ez igéket hallván, mindjárt elenyészék az ördög.

Magyarországba érkezvén Szent Márton, a Krisztus Jézus hitét prédikálá az atyjafiainak. Az anyja megtére, de az atyja megmarada a bálványozásban. Azután sok emberek térének meg az igaz hitre az ő példaadása és tanítása által. Az időben az ariánusok eretneksége igen kiterjedt volt abban a tartományban, ahol prédikál vala Szent Márton, és minthogy nyilván és bátorsággal ellenek mondott, igen üldöztetett azoktól. Egyszer fogságban tévék őtet, és mindenek előtt igen megostorozták; azzal nem elégedvén, számkivetésbe küldék őtet. Kimenvén azért Magyarországból Szent Márton, visszatére Franciaországba, és megértvén, hogy Szent Hilárius püspök is számkivetetett az ariánusoktól, Olaszországba méne és közel Mediolánium városához egy kalastromot építe, a hová sokan öszvegyűlvén a keresztyének, szerzetes életet élnek vala Szent Mártonnal egyetembe[n]. De ott is igen üldözteték Auxentiustól, gonosz ariánus eretnektől, ki minekutána ezer bosszúsággal [61] illette volna őtet, végezetre a városból is kiveté. Szent Márton

bémenvén egy hajóba, általméne a tengeren egy szigetbe, melyet Galináriának híttak. Egy szent életű pap lévén az ő társaságában, egy darab ideig mind a ketten ott maradának, csak füvekkel és gyökerekkel táplálván magokat.

Annak utána megértvén, hogy Szent Hilárus visszatért a maga püspökségébe, eltekélé, hogy látogatására menne. Oda érkezvén nagy örömmel és szeretettel fogadá őtet Hilárus. Ott maradván Szent Márton más kalastromot is építe, közel Piktávia városához. Egy katekumenus odamenvén a szent erkölcsöknek és keresztyéni tudománynak tanolására. Történék, hogy Szent Márton távullétében az ifjú halálos betegségben esvén, meghalna. Midőn a szerzetes emberek el akarnák őtet temetni, odaérkezék Szent Márton, nagy fájdalmat mutatván az ő tanítványa haláláért. Bémenvén a házba, ahol a test vala, megparancsolá, hogy mindnyájan kimennének. Bézárlá az ajtót és alázatosan imádkozni kezdé. Két óráig marada az imádságban. Végezetre a megholt ifjú vissza kezdé nyerni az érzékenységeket, és visszatérvén a lelke, feltámadá. Melyet látván a szerzetes emberek, nagy hálákat adának az Istennek, és a feltámadott ifjú megkeresztelteték, és azután sok esztendeig élt jó egészségben. És néha előbeszélette, amint a testéből kimenvén a lelke, egy királyi szék eleibe vitetett volt, melyben ült a bíró, ki rútt, setétes helyre, alacson rendbéli népek közé szentenciázta őtet: de azon órában két angyal a Szent Márton érette való könyörgésit bémutatá a bírónak. Parancsola azért a bíró az angyaloknak, hogy bocsássák vissza őtet és adják meg az Isten szolgájának.

Nem sokkal azután egy Lupicinus nevű gazdag főembernek mezején általmenvén Szent Márton, előtalála egy sereget, kik sírnak és keseregnek vala. Kérdé őket, miért sírnának, és megértvén, hogy egy atyjokfia, a Lupicinus szolgái közül, az ördögtől megcsaltván, felakasztotta magát és ily gonoszul végezte életét. Könyörülvén rajta Szent Márton, béméne a házba, ahol annak a teste vala, és onnét is kiküldvén a népet, alázatosan imádkozék, és mint Elizeus próféta, kiterjeszté magát a testre, és a megholt testnek szíve visszavévén a természet szerint való melegségét, mozgatni kezdé kezeit, lábait és a fejét, úgyannyira, hogy a karját kiterjesztvén, megfogá a kezét Szent Márton, és felemelvén őtet, lábaira állatá, ki a háznak aj[62]tajáig követé Szent Mártont. Melyet látván az embereknek sokasága,

igen csudálkozván és nagy örömmel bételvén, meg nem szűnnek vala dicsőíteni az irgalmas Istent.

Immár mindenfelé kiterjedt vala a Szent Márton híre, mindnyájan szentnek és az Isten előtt hatalmasnak tartották őtet lenni és apostoli személynek. A turoniabeliek azon kérték őtet, hogy az ő püspökjük lenne, de igen nehéz dolog vala kivenni őtet a kalastromból. Akik érette mentenek egy mesterséggel élének, hogy magokkal elvihessék őtet; mert egy ember, nem messze a kalastromtól, ki ővele sok jót cselekedett vala, monda néki, hogy a felesége igen beteg Piktáviában, és azon kéré, hogy menne oda látogatására. Szent Márton kimenvén a kalastromból, megragadák őtet a turoniai követek és magokkal, mintegy erőszakkal elvívék őtet. A Turonia várasbéli község igen nagy örömmel fogadá Szent Mártont, mindnyájan egy szóval kiáltván, hogy boldogok lesznek ők, minthogy ily alázatos, tudós és nagy szent ember lészen az ő atyjok és pásztorok. Minekutána püspökké választaték, noha elváltoztatá rendét, de meg nem változtatá életét, mivel oly alázatos volt és oly alacson ruhákban járt, mint azelőtt. Tisztének és hivataljának eleget tészén vala, igen szorgalmatos volt közönséges jót szerzeni az ő gondviselése alatt valóknak, és minden gonoszt, kárt és veszedelmet igyekezett azoktól eltávoztatni. Megfeddette a vétket, dicsírte a jóságos cselekedetet, és semmi dolgot hátra nem hagyott, melyet néki illendő volt megcselekedni. Hogy az ő hivataljának, főképpen az Istenhez, eleget tégyen, egy kalastromat építe egy magas hegyen, két mélyfölddel távul, ahová némely szerzetes emberek öszvegyültek, neki is lévén ottan egy cellája, melyben gyakran találtatott, imádkozván és isteni dolgokról elmélkedvén. A szerzetes emberek, kik kevés idő alatt nyolcvanon lőnek, a Szent Márton püspök példájától felindítatván tisztaságban, szegénységben, engedelmisségben, böjtölésben és szüntelen való imádságban foglalták magokat, és teveszörből csinált ruhában jártak. Az ő ételek igen mértékletes volt és senki közülök bort nem ivott, ha beteg nem volt. Igen ritkán mentenek ki a cellájokból, hanem csak amikor az isteni dicséretre öszvegyültenek. Ily sanyarú élet annál csudálatosb volt, minthogy sokan közülök nagy nemzetű emberek voltak, kik azelőtt gyengén és frissen tartattak. De oly nagy savanyú penitenciatartást a Krisz-

tus szerelméért mindnyájan fel[63]vállaltak, kik közül azután sok püspökök választottak, kívánván a nagy városok azoktól igazgattatni, kik a Szent Márton tanítása által oly nagy emberekké löttenek volna.

Mivelhogy nemcsak beszédével, hanem cselekedetivel, főképpen alázatosságával és felebaráti szeretetével minden tekéletességre indította és tanította őket Szent Márton püspök. Az útonjáró embereket személyválogatás nélkül befogadta és mértékletes testi eledellel táplálván őket, azután gyönyörűséges lelki eledellel legeltette: intvén őket, hogy fussanak a testi és az elmulandó világi kívánságoktól: józanon, tisztán, szentül és igazán élvén, erőlködjének Krisztus után mennyországba menni. Elejekbe adta a Szent Paulinus nolai püspök példáját is, ki, minek utána az Isten szeretetéért minden gazdagságát a szegényeknek segítségére adta volna, végezetre magát is igen nehéz szolgálatra adá a szeracénusoknak, hogy a rabokat kiválthassa. Ilyen szép példákkal, de sokkal inkább a Szentírásból kiszedett parancsolatokkal isteni és felebaráti szeretetre felgerjesztette Szent Márton püspök azokat, kik őhöz mennek vala. A Szent Pál apostol tanítása szerént: akár evett, akár ivott, akár írt, akár olvasott, akár emberekkel nyájaskodott, mindeneket az Isten tisztességére cselekedett. Mindenkor arra figyelmeztet, ki az embereknek még lépésit is megszámlálja, ki minden hivalkodó szóról számot véssen, ki előtt senki el nem szaladhat. Nemcsak nappal nem vesztette az időt, hanem sokszor egész éjjel is vigyázott, imádkozott és egyéb lelki dolgokban fáradozott. Csak annyi táplálást és nyugodalmat engedett testének, mennyit az utolsó szükség kívánt. Okosan magára vigyázott, hogy másokat ne ítéljen, amint lehetett, igazság szerént, minden dolgokat jóra magyarázott, mindenkor meg akarván felebarátiának hírét-nevét oltalmazni. Bosszúságtételért, rágalmazásokért, irigységekért, melyeket teljes életében szenvedett az ő ellenségitől és üldözőitől, jóval fizetett azoknak, imádkozván az ő vétkekért. Alkalmatossága lévén jól tött és szolgált azoknak, kik őtet gyűlölték és üldözték; senkit azok közül ki nem rekesztett az ő barátságából. Soha nem láttatott heába[n] nevetni vagy szomorkodni, mindenkor csendes békességet tartván szívében, akár kellemetes, akár unalmas dolgok történtek.

Néha Szent Márton püspök kedves beszédek is mondott, szép lelki tanúságokat kihozván azokból. Egyszer egy megnyírt juhót látván, mondá: Ez az állat bétöltötte az evangéliom parancsolatját, mert két ruhája lé[64]vén, egyiket annak adta, akinek nem volt; minékünk is így kellene cselekednünk. Nem sok idő múlva úgy is cselekedék, mert egyszer elkészülvén, hogy misét mondana, egy szegény mezítelen ember alamizsnát kére tőle: a szent püspök megparancsolá az esperesének, hogy venne ruhát annak a szegénynek. De elmenvén az esperest, igen késék visszajőni, s nem is akará azt cselekedni. Azokáért a szegény koldus béméne a sekrestyébe Szent Mártonhoz, mondván, hogy meg nem adták néki, amit parancsolt volt. A szent püspök maga tulajdon ruháját levetvén, a szegénynek adá. Azok után bémenvén az esperest, monda: a püspöket várja a község, hogy misét hallgassanak. Monda a szent püspök: Ki nem mehetek addig, míg a ruha meg nem adatik a szegénynek. Felele az esperest: Nincs itt a szegény, immár dolgára ment. Monda Szent Márton: Hozzátok el ti a ruhát, lészen szegény, kinek adassék. Kiméne az esperest, mintegy bosszonkodván, egy alacsony rendbéli ruhát vón és a szent püspök elejébe veté, melyet ő fogván, magára véné és misét mondani készüle. Azután, mikor a Krisztus szent testét fel akará emelni, minthogy a ruhának, mely néki adaték, rövid újjai valának, rész szerént a karjai mezítelen látszanak vala, szélyesek lévén a kámzsa újjai. Némelyek az emberek közül, kik a szentegyházban voltak, láták az angyalokat a püspök karjait béfedezni szép aranyas keszkenyőkkel, és nagy világosság tündöklék. Ugyanottan más csudatétellel is megdicsőíté az Isten Szent Mártont, mert igen szép fényes csillag jelenvén, megállapék az ő feje felett. Jóllehet nagy innep volt akkor és sok népek voltak jelen, mindazáltal ezeket a csudákat többen nem láthatták, hanem egy a papok közül, egy a szüzek közül és hárman a szerzetes emberek közül.

Midőn egyszer Szent Márton az ő püspöksége alatt való szentegyházakat látogatni menne, melyet szorgalmatosan cselekedett sokaknak lelki épülésére, a társai egy kevés hátramaradának, ő pedig egyedül elébb menvén, katonákat találá elől, kik egy kocsin sietve mentek, de a kocsis lovak Szent Mártont látván megijedének, és el akarván ragadni a kocsit, öszvekeverődének; azokáért igen bosszonkodván a

katonák, leugordának a kocsiról és nagy kegyetlenséggel Szent Mártonra rohanának, ki, mivelhogy a Krisztus keresztét igen szerette, midőn nagy dühösséggel verettének, meg nem nyitá a száját, hanem csak vesztég állott, míg megsebesítvén holt-elevenen a földre esnék. E gonoszt cselekedvén az isten[65]telenek, a kocsihoz visszamenének. Azonközbe[n] elérkezének a Szent Márton társai, kik látván őtet vérébe[n] heverve és sok sebekkel megterhelve fekünni; szomorú szívvel felemelvén, egy számarra tévék őtet és sietséggel elmentenek. A gonosz katonák pedig semmiképpen nem állíthaták helyre a lovakat, hogy onnan tovább mehetnének, sőt azon helyen mozdulhatatlan állottak a lovak, úgyannyira, hogy nagy kiáltásokkal, sok verésekkel csak egy lépésni földre is nem indíthaták azokat. Végezetre, minekutána heába[n] elszaggatták volna a korbácsokat a lovak hátán és sok dorongokat rontottak volna, melyeket a közel való erdőből vágának, eszekbe kezdék venni a hamis férfiak, hogy isteni igazság szerént volna a dolog. Furdaltatván a lelkiismérettől, hogy oly istentelenül cselekedtenek a szegény útonjáróval, megkérdeék némelyektől, kik előtalálták Szent Mártont; ki volna, akit számaron vittének a társai. Megértvén, hogy Szent Márton, (kinek neve sokkal tekintetesb volt, hogysen személye), megismérék, hogy igen gonosz vétekben, úgymint szentségtörésben estenek volna, és látván az Isten bosszúállását önnön magokon, és félvén gonoszabb szerencsétől; mind egyig a Krisztus szolgája után futának, kit elérvén nagy sírással, jajgatással a földre esének, fejekre port hintvén, a mellyeket vervén alázatosan bocsánatot kérének és szabadságot az elmenetelre. Szent Márton püspök, elévé megértvén a dolgot isteni jelenés által, megjövendölte vala a társainak. Azokáért nem újság volt előtte a vitézek penitenciatartása, nem is veté nekik szemekre e bosszúságot, hanem kegyesen fogadá őket és ájtatos imádsággal kegyelmet nyere nekik az Istentől, hogy elmehessenek és jó szerencsésen járhasanak. Azok csudálkozván a Szent Márton könyörületességén, mintegy pironkodva elmenének tőle.

Nem kell elhallgatni a Szent Márton püspök békességes túrését, melyet a maga tulajdon anyaszentegyházában mutatott egy paphoz, kit Britiusnak híttak. Ez szerzetes életben, regulák alatt, szegénységben és engedelmisségben felneveltet-

vén, mihent az egyházi tisztviselésre felemelték, úgy meggyőzeték a szemeknek kívánságától, hogy nem tekintvén az elébbi életére, sem jelen való hivataljára, sem az emberek szavaira, a világi dolgokban el kezdte merülni, lovakat és egyéb marhákat tartván; sok szolgákat, jobbágyokat és rabokat másoktól magának megvén. E dolgok sértegetik vala szívét a szent püspöknek, ki minekutána könyörgött [66] volna az Istennek őérette, el nem mulatá mind édes beszéddel, mind dorgáló igékkel elejébe adni néki a rút botránkozást, mely következendő volt az ő visszafordult magaviseléséből és erkölcsiből. Kéré őtet, hogy emlékeznék meg régi, eltekélett szándékáról és gondolná meg, hogy a papi rend meg nem menti őtet a szerzetes életnek tekeletességétől, sőt arra kényszeríti, hogy minden világi kívánságot és gyönyörűséget megvessen és megutáljon, mivelhogy a prófétával csak az Istent választotta magának részül és örökségül: Az Úr az én örökségem és pohárom része: te vagy, aki megadod az én örökségemet nékem. Psalm. 15. v. 5. De Britius, minthogy a világi kívánságoknak prédául adta volt magát, kevés készülettel találta az idvösséges intésnek bévételére, akkor csak elhallgatá: de azután nem akarván az igazság útján járni, az ördögtől is izgattatván, úgyannyira felgyullada, hogy másnap, az orvosság méreggá változván, nagy dühösséggel a kalastromhoz méne és ottan kiönté haragjának dühösségét Szent Márton ellen, sokaknak jelenlétében szidalmazván, rágalmazván, gyalázzván és minden bosszúsággal illetvén őtet: és csak alig tartóztatá meg magát, hogy a kezét is hátára nem veté. Nem volt ez újság az Isten emberének, mert csak azelőtt láta két ördögöt, kik Britiust ingerlették a hamis bosszúállásra. Azután hasonló dühösöködéssel, amint előrohant vala, visszafordula Britius. De Szent Márton püspök nagy buzgósággal kezdte az Istennek imádkozni őérette: és Britius megvilágosítottván magába szálla és eszébe kezdé venni hamis cselekedetét, és töredelmes szívvel megbánván vétkeit, mindjárt visszatére és nagy pironkodással a Szent Márton lábaihoz borulván, nagy alázatossággal bocsánatot kére tőle. Nem volt nehéz bocsánatot nyerni attól, ki nem azért, hogy hamisan rágalmaztatott, hanem az őtöt rágalmazónak gonoszságáért és annak megtéréséért imádkozott.

Sok nagyrendbéli emberek csudálkoztak, hogy Szent Márton ily könnyen, minden büntetés nélkül megengedé gonosz cselekedetét Britiusnak: de ő a többi között azt felelé, Krisztus Urunk Júdást elszenvedte és én ne szenvedjem-e el Britiust? De ki mondotta volna, hogy ilyen világi jókon kapdozó, megátalkodott kevély ember, mint Britius volt, annak utána püspökké és szent emberré légyen? Mindazáltal az Istennek kimondhatatlan nagy jóvolta a Szent Márton esedezésiért Britiust felemelé püspökségre és szent emberré tevé. Midőn egy[67]szer Britiustól rágalmaztatnék Szent Márton püspök, monda néki: Édes fiam, én megnyertem az Istentől, hogy holtom után te légy püspökké. Jól eszedbe vedd, hogy a püspökségben sok háborúságokat fogsz szenvedni. Felele Britius: Nemde igazat mondok-e én, hogy ez az ember esze nélkül beszél? De nem sok idő múlva e siralomnak völgyéből általmenvén az örök dicsőségbe Szent Márton püspök, tetszék az Isten bölcs gondviselésének, hogy Britius, noha kevély volna, mindazáltal igen tiszta életű: a községtől és papi rendektől visszavonás nélkül a püspöki méltóságra választaték. Mely tisztben megismérvén és megjobbítván ifjúságának fogyatkozást, szentül viselé magát. És hogy Szent Márton prófétálása bételjesednék, sok háborúságokat és üldözéseket szenvedé a kegyetlen üldözőktől.

Szent Márton püspök mindenkor maga társaságában tartott némelyeket a szerzetes emberek közül; és midőn némely napokon megmaradott a kalastromban, visszatérvén a városba, minekelőtte bémenne, a gonosz lélektől megszállott emberek megéreztek; bizonyos jelt adván, hogy igen félnének és nagy gyötrelmet szenvednének a gonosz lelkek. Ugyanazon történt egyéb városokban, melyekbe bé akart menni. Sok idő kívántatnék előszámlálni, mely sok betegeket gyógyított meg Szent Márton püspök ájtatos buzgó imádsága által. A többi között egy Paulinus nevű embernek a szeme bőre úgy megnőtt volt, hogy meg kellett volna miatta vakulni és igen keserves fájdalmat szerzett néki. Szent Márton megtörlé egyszer a keszkenyővel és Paulinus minden fájdalomtól megszabadulván, szépen meggyógyula. Minek utána püspökké lőn, egy szegény özvegyasszonynak fiát halottaiból feltámasztá. E csudát látván sokan megtérének a pogányok közül. Minthogy annak előtte két halottat támasztott fel volt, néha a barátinak és tanítványinak azt

mondotta, hogy ő kétszerte jobb volt, minek előtte püspökké lenne, és a nagy tiszt kicsinné tette őtet a jóságos cselekedetekben. Ez ígéket nagy alázatosságból mondotta, mert minekutána püspökké lött, igen jóságos cselekedeteket mívelt, melyeket nem cselekedett annak előtte. Püspök volt akkor, mikor Párizs városában bémenvén láta a város kapujánál egy poklos férfiat, ki oly igen rút volt, hogy aki reá nézett, még a gyomra is felháborodott. Szent Márton püspök hozzája közelgetvén megölelé és orcáját orcájához kapcsolván, nagy szeretettel megcsókolá, és azzal mindjárt meggyógyítá. Püs[68]pök volt akkor, midőn meglátogató őtet Sulpitius, ki az ő életét megírta. Nagy szeretettel fogadá őtet, igen köszömvén néki, hogy Tolosa városából éppen Turo városáig jött volna az ő látogatására: önnön maga a szent püspök megmosá a lábait néki, asztalához ültetvén őtet, inkább megalégíté lelkében, hogysesm testében, az Istenről és mennyei dolgokról szépen és nagy bölcsen beszélgete néki.

A többi között, ugyan Sulpitius, Szent Márton felől azt írja: Csak egy halandó emberben, akivel nyájaskodtam, sem tanáltam annyi tudományt, annyi elmét, annyi ékes és tiszta beszédeknek bővölkedését, mint Szent Mártonban. Annál inkább csudálkozom, mivel jól tudom, hogy az iskolákat nem gyakorlotta. Az ő okoskodásnak és beszédinek vége, melyre célozott volt, a világnak megutálása, a vétkeknek eltávoztatása, a jóságos cselekedeteknek szeretettel való gyakorlása; és amit tanított beszédivel, véghezvitte azt cselekedetével. Az ő böjtölésinek, vigyázásinak, testi sanyargatásának nagy voltán inkább csudálkozhatni, semhogy azokat megcselekedni. Mindenkor a földön hált, oly keveset aludt, és keveset övött, hogy csudálatos dolog, mint élhetett olyanképpen. Soha hivalkodó nem volt: midőn az anyaszentegyházbéli foglalatosságoktól üressége volt, a Szentírást olvasta, vagy isteni elmélkedésekkel és ájtatos imádságokkal töltötte az időt. Ó boldog ember, kiben soha nem találtatott álnokság vagy képmutatás! Soha senkit vakmerőképpen meg nem ítelt, se nem kárhoztatott: gonoszért gonosszal nem fizetett. Soha nem láttatott, hogy felettébb szomorkodott, avagy rendetlenül nevetett volna; mivelhogy minden dolgokat úgy vött, mint Isten kezéből. Püspök lévén, az Isten ellen vétkezőket megbüntette, és akik felebarátjok ellen hamisságot cselekedtenek,

azokat megsanyargatta: azokhoz pedig, kik őtet bosszúsággal illették, irgalmasságát mutatta. Mindenkor az ő szájában hallatott a Jézus neve, és szívében nem volt egyéb kegyességnél, békességnél és irgalmasságnál. Mindeneket arra intett, hogy ezeket a jóságos cselekedeteket gyakorolják. Megparancsolta az ő birtoka alatt lévő embereknek, mondván: Atyámfiak, nagyra böcsüljétek az engedelmességet; legyetek engedelmesek az embereknek az Isten szerelméért, mert az Isten is engedelmes akart lenni az embernek, az emberek idvösségéért.

Nemcsak az angyalok szállottak alá Szent Mártonhoz, sőt egy nap ketten a tanítványi közül hallották őtet beszélgetni a cellá[69]ban, tudván, hogy csak egyedül ment volna bé oda, és igen kérék őtet, mondaná meg, kivel beszélgetett. Monda azért nékik: Én megmondom néktek, de oly kötéssel, hogy soha senkinek meg ne mondjátok, amíg én élek. Mert az Istennek szent anyja, a boldogságos Szűz Mária volt ottan és véle egyetembe[n] két szent szüzek, Szent Ágnes és Szent Tekla. Annakfelette monda nékik, hogy néha Szent Péter és Szent Pál apostolok is megjelenvén, beszélgettek ővéle. Midőn Szent Mártonnak nagy dolgai következtenek, nem hirtelenkedett azoknak elvégezésében. Egyszer, megértvén a községnek ájtatosságát egy koporsó meglátogatni a föld színe felett egy kápolnában, melyet a püspökök építettek volt egy oltárral együtt egy szentnek tisztességére, kiről azt mondták, hogy oda temettetett volna. Végére menvén, feltalálá, hogy ottan nem volna szent embernek teste, vagy temetése. Azokáért több papokkal oda menvén, imádkozék az Istennek, hogy mutatná meg néki, ha valami csalárdság volna ottan. Imádkozván, láta egy rettenetes rút árnyékot, ki monda, hogy ő temettetett oda, kinek a tudatlan község tiszteletet tött, gondolván, hogy ott volna szent ember teste. Akkor Szent Márton elrontatá azt a koporsót; kijelentvén a községnek az ördög praktikáját és mesterségét.

Egyszer egy ördög megfeddé Szent Mártont, mondván néki, hogy ő olyan embereket befogad a penitenciára, kik igen nagy bűnösök voltak, kik közül némelyek még a hitet is elvesztették volt, kiknek az Isten meg nem bocsátja bűnöket. Felele Szent Márton, mondván: Ha te nyomorult megszánnád, bánád vétkeket és illendő penitenciát tartanál, az Istennek irgalmassága oly igen nagy, hogy én megnyerném

néked a bocsánatot. Azidőben a napnyugodti Imperiumat Maximus császár igazgatta, melyet két császártól vött volt el, egyiket megölvén, úgymint Gratianust, másikat kiűzvé, tudniillik Valentinianust, ki elszaladván, Theodosius császárhoz méne, ki a napkeleti Imperiumat igazgatta. Ez a Theodosius úgy cselekedék Maximusszal, amint ő cselekedett volt Gratianusszal, mivelhogy megfosztá őtet életétől és az imperiumtól, melyet megada Valentinianusnak. Maximusnak egy igen jó, keresztyén asszonyállat felesége vala, kiváltképpen való jóakarója Szent Mártonnak. Ez Franciaországban egy városban lévén, kéré Maximust, az ő férjét, hogy hivatná magához Szent Mártont. Megcselekedé Maximus nemcsak a felesége kedvéért, hanem a nagy hírért is, mely Szent [70] Márton felől kiterjedett vala. Ki nem mondhatni, mely nagy örömmel fogadák Szent Mártont, főképpen a császárné, ki házakat rendelvén néki a palotákban, ahol a császárral mind testi s mind lelki nagy dolgokról beszélgetne; a császárné a Szent Márton lábainál lévén, mint régen Szent Mária Magdolna a Krisztus Urunk lábainál. Elfelejtette a jó császárné királyi nagy méltóságát és önnön magát, és teljességgel elragadtatott a Szent Márton beszédének hallgatásában. Ő pedig, ki soha meg nem engedte, hogy valamely asszonyállat őhöz járulna, meg nem tilthata, hogy őtet ne illetné a császárné és a lábait meg ne csókolná néki. Azt is megnyeré a császártól, hogy egyszer az asztalhoz csak maga szolgálja néki. Eljöve a lakodalom ideje, és emlékezetre méltó dolog, mely szorgalmatosan szolgált a császárné Szent Mártonnak: maga elkészíté az asztalt néki, oda helyezteté a széket, vizet önté a kezeire, és eleibe tévé az étkeket, melyeket mint magának, úgy készített vala. Midőn Szent Márton ennék, a császárné néki szolgálván, lábain állott, hogy jobban eszébe vegye, mi kívántatnék az asztalra. Még bort is ő maga öntvén a pohárba, a szent ember kezébe adta; és mikor elvégezé az ételt, ugyan maga a császárné felszedé az asztalt, öszvegyűjté a maradékokat és azután édesdeden megette azokat.

Annakutána is elhívataték Szent Márton püspök a császártól, ki tulajdon asztalához ülteté őtet, és mellette egy papot, ki ővéle vala, és ottan világi nagy urak is sokan voltak. Mikor a szent püspök innya akara, a császár a maga poharát hozatá néki, gondolván, hogy minekutána innék, mindjárt a császár kezébe adná a

pohárt: de Szent Márton a papnak adá, ki mellette ül vala, azt akarván jelteni, hogy a pap nagyobb a császárnál, a papi méltóságra nézve. E cselekedetért, akik jelen valának, mindnyájan dicsírék őtet, noha néhányan gyalázatnak tartanák, ha valamely püspök most úgy cselekednék. Nem így cselekedék Szent Márton püspökkel Második Valentinianus császár, visszajővén az Imperiumba a Maximus halála által, ki számkivetésbe kergette volt őtet. Mivelhogy egyszer látogatására menvén Valentinianusnak, kinek felesége az ariánusok eretnekségét tartotta, azokáért ellensége lévén Szent Mártonnak, azon kéré a császárt, hogy semmi böcsületet ne tenne néki. Béméne a szent püspök a császárhoz, ki meg sem mozdulván a székéből, mégcsak valami jó erkölcsnek jelét sem mutatá. Annakokáért az Isten ítéleti szerént, a szék [71] magától meggyullada és tüzes lángokat vete. Mikor Valentinianus megérzé a tüzet, lábaira ugrék, mert immár a ruhája általégvén a testét is a tüzes láng megsértette vala. Megértvén az okát, miért következett volna ez őnéki, Szent Mártonhoz méne és nagy böcsülettel tisztelé őtet. És minek előtte a szent püspök szólana, a császár elrendelé magában, hogy mindent megengedjen néki, amit kér őtőle.⁴⁸

Azidőben egy kis tartományban vala egy leánzó, kinek híre Franciaországnak nagyobb városiban kiterjedett vala, mivel nemcsak ékes termetű, hanem tiszteletes szent életű volt és magát a világtól igen elszakasztotta: isteni imádságokban és mennyei dolgoknak elmélkedésiben magát gyakorolván, és a maga társaságában jó életű, tisztességes asszonyállatot tartván, elannyira, hogy az ő háza úgy tartatott, mint egy kalastrom. Megértvén azt Szent Márton püspök, meg akará látni, ha igaz-e, amit e leánzó felől az emberek beszéltek. Jóllehet mindenkor eltávoztatta az asszonyállatok látogatását és azokkal való nyájaskodást, mindazáltal egyszer általmenvén ahhoz a földhöz, meg akará látogatni azt a leánzót. Minden nemzettek, ahol a szent püspök általment, elejébe jöttek, mint az Isten apostola elejébe; és látván őtet, igen örvendeztek. Midőn pedig annak a leánzónak háza felé kezdé menni, megjelenték a leánzónak, hogy a szent püspök az ő látogatására menne,

⁴⁸ Ezen a helyen bekezdés van az első (1682. évi) kiadásban is.

de a leányzó, eltekélt szándékát nem akarván megváltoztatni, elküldte a maga mentségére egyet az asszonyállatok közül, kik maga társaságában voltak, némely okokat előhozván, miért nem akarna elejébe menni. A szent püspök jó szívvvel fogadta a mentséget és igen dicsére a leánzót, mondván: Az igazság feljülhaladta a jó hírt, mely e leánzó felől kiterjedett. Elmenvén onnan Szent Márton püspök és más földre érkezvén, a leányzó egy ajándékot küldé néki, melyet ő igen örömetst vőn, noha nem tudhatni, hogy teljes életében valamely asszonyállattól ajándékot vött volna: és azt elvévén, monda: Nem illik, hogy a pap megvesse az ajándékot, melyet néki egy leánzó küld, ki jobb sok papnál.

Ez a jó pásztor az ő püspökségében lévő helyeket gyakran meglátogatta. Egyszer egy faluba érkezvén, mivelhogy hideg téli idő volt, egy házat készítenek néki a templom sekrestyéjében, [72] ottan ágyat csinálának s tüzet is tévének. A szent ember el akara alunni, de minthogy nem volt szokása másutt alunni, hanem csak a földön, a vetett ágy nem tetszék őnéki, és el akarván magáról a lepedőt vetni, történet szerént a tűzre veté, melyet eszébe nem vévén, maga elaluvék, a lepedő pedig égni kezde és a tűz a házra ragada. Már a láng a padlást érte, mikor Szent Márton felserkene, ki mindjárt az ajtóra futá, de azt meg nem nyithatá. Kívül a papok és barátok igen kesergettenek, nem tudván megorvosolni a veszedelmet. Végezetre a szent püspök minden veszedelemnek közönséges orvosságához folyamodván, alázatosan kezde imádkozni; a tűz megaluvék, ő pedig szabadon marada.

Igen buzgó volt Szent Márton püspök az igaz hitnek és isteni tiszteletnek megtartásában, melynek oltalmáért csudálatosképpen szorgalmatoskodott és vigyázott, megoltalmazván az ő egész nyáját minden eretnekségnek és a római Anyaszentegyháztól való elszakadásnak dögletességétől. Ezzel együtt igen szomjúhozta a keresztyéni igazságot mindenfelé kiterjeszteni. Az embereknek még emlékezetekből is ki akarta irtani minden bálványozásnak és pogányságnak tiszteletit. Attól őtet meg nem tartóztathatta sem a dolgoknak nehéz volta, sem a régi híres épületeknek nagysága. Ambáciában egy nagy torony faragott kövekből gyönyörűségesen épített volt és régen egy hamis istennek szenteltetett: mely vastag és szélyes

fundamentomból feljebb-feljebb magasztalván, piramis formára nagy hegyesen végeződött a teteje, drága és igen mesterséges épület, nemcsak gyönyörűséges tekintetre, hanem igen erős és sokáig tartható. Szent Márton püspök megparancsolá Marcellus papnak, hogy azt az épületet rontaná el, de Marcellus ily nehéz dologtól mentegeté magát; mert oly nagy, erős volt az épület, hogy egy nagy tábori sereg is csak alig ronthatta volna el. Azokáért Szent Márton egész éjjel megmaradván az imádságban, reggel kegyetlen nagy szelek, villámások, mennydörgések és rettenetes mennykövek nagy sebességgel megütközvén a toronyba[n], fundamentomból kiforgaták és csudálatosképpen a földre levetvén, porrá tévék.

Másutt pedig egy igen magas kőoszlop volt, melynek tetején egy bálványinak képe. Nem szenvedhetvén Szent Márton ez utálatosságot, ezt is minden módon el akará rontani, de nem találván emberi alkalmatosságot, itt is hasonlóképpen az Istenhez folyamék. Elvégezvén imádságát, ímé mindenek láttára az égben egy nem [73] kisebb oszlop támada, mely oly nagy sebességgel jöve le a megnevezett oszlopra, hogy aztot a bálványképpel egyetembe[n] mindjárt porrá tévé. Egy bizonyos helyen elrontatván a pogányok templomát, amellet egy magas fenyőfát is le akara vágatni, melyet az ördögnek szenteltek volt; de a pogány népek ellene támadának. Szent Márton igyekezék lecsendesíteni a vak nemzetséget és alkalmatossá tenni az igazságnak megismérésére, szép erős okokkal megmutatván, hogy csak egy az Isten, minden dolgoknak és állatoknak teremtője; és illik, hogy minden okoskodó teremtett állat megismérje őtet, tisztelje és dicsőítse, néki szolgáljon és áldozatot tégyen: nem az mennyországból lehányatott gonosz angyaloknak, hamis csalárdoknak, kevélyeknek, kiknek ezideig nyomorultul szolgáltanak.

Midőn buzgó szeretettel eképpen prédikálana, egy vakmerő pogány a többi között felemelvén szavát, monda néki: Ha tenéked oly nagy reménség vagyon a te Istenedben, mi magunk levágujuk ezt a fát, te pedig állj alája; és ha teveled léssen, amint mondod, a te Istened, semmit nem fogsz szenvedni. Tetszék e tanács az egész pogány népnek, kik igen akarták halálát Szent Mártonnak, a bálványozásnak üldözéséért. A fenyőfa természet szerént úgy meghajlott volt, hogy világosan látszott, leváगतván mely felé esnék. A vakmerő paraszt pogányok

ugyan affelé vitték Szent Mártont, lábait megkötözvén. A község mindjárt félreállván, nagy örömmel várták a dolognak következését. Némely erős férfiak nagy serénységgel kezdék vágni a fenyőfát. Az Isten embere is félreállatá az ő papjait és szerzetes emberit, kik meg nem gátolhatván azt a próbát, nagy fájdalommal szemlélték édes mestereknek veszedelmét. Már a fenyőfa nagy ropogással le kezdé dőlni, végezetre midőn nagy csattogással Szent Mártonhoz közelgetne, ő nagy bátorsággal felemelvén kezét, a szent kereszt jelét veté ellene, és mindjárt a levágott fa visszafordula a másik részre, és oly nagy sebességgel odaméne, hogy akik levágták vala, rettenetesképpen öszverontának tőle. A keresztyének látván ily csudálatosképpen Szent Mártont megszabadulni, nagy örömmel hálákat adának az Istennek. A tudatlan paraszt, pogány nemzetség a csudatételtől meggyőzetvén, felemelék kezeket és szavokat az égbe, megadák magokat és elébbi életeknek vakmerő gonoszságát megismérvén, jóakarattal megtérének a Krisztus hitre: úgyannyira, hogy ahol azelőtt csak egy keresztyén is alig találtatott, kevés idő alatt, a szent [74] püspök jóságos cselekedeti, tekéletes erkölcsi és jó példája által nem maradott hely, mely keresztyénekkal, szentegyházakkal, kalastromokkal bé nem töltetett volna. Mivelhogy ahol a bálványok templomit elrontotta, ott az élő Istennek szentegyházakat vagy kalastromokat épített.

A bálványoknak egy régi és igen gazdag templomát meggyújtatván Szent Márton, a szelek egy közel való házra kezdék a tüzet vinni, mely miatt a több házak is meggyulladtanak volna, és a világi károk mián az újonnan megtért gyenge keresztyének a bálványozásra visszatérhettenek volna. Ezeket meggondolván Szent Márton, a hitnek és reménségnek pajzsával felfegyverkezvén, nagy sietséggel felmenvén a házra, önnön magát veté a láng eleibe. A tüzes láng pedig, mintha az Isten emberétől megijedt volna, mindjárt egybekerekedvén, mindenek láttára erőszakkal visszaméne a szeleknek sebes fuvása ellen; elannyira, hogy a több épületek mind megmaradának. Borgoniában hasonlóképpen el akara rontatni egy templomot, mely igen nevezetes volt, nemcsak a nagy gazdagsáért, hanem a sok ördögi praktikákért is: de a pogányoktól hátra vereték; azokáért a közel való helyekre visszatérvén, három egész nap böjtöle, egy szőrzsákban s hamuban

imádkozván, két angyal paizzsal és dárdával felfegyverkezve, megjelenvén néki, mondának: Mi a seregek Urától, Istenétől küldettünk a te segítségedre a pogányok sokasága ellen. Térj vissza az elkezdett dolgot véghez vinni; ne félj, mert semmi akadályod nem leszen. Úgy cselekedék Szent Márton és az egész pogány népek előtt, kik Istennek titkos ereje által mozdulhatatlan maradának, mind fundamentomából elrontatá az ördögnek és idegen isteneknek szenteltetett templomát. Látván a pogányok, hogy titkos erő által úgy megköttöztek volna, hogy senki közülök a püspök ellen kezét fel nem emelhetné, megismérék e csudálatos dolgot, hogy természet felett való nagy hatalomtól származott volna; csaknem mindnyájan hívének a Krisztusban, nagy szóval kiáltván, hogy csak a Szent Márton Istenét kell imádni, a bálványokat pedig teljességgel meg kell vetni és utálni, mivelhogy magokat is nem segíthetnék ily nagy szükségekben.

Ugyanazon tartományban a pogány népek sokasága feltámadván Szent Márton ellen egy templomot megoltalmazni, egy közülök mezítelen karddal reárohana, hogy őtet megvágja, de felemelvén kezét, hátraesék, és minden erejétől megfosztatván igen meg[75]rettene és töredelmes szívvel bocsánatot kére. Más istentelen férfi is hasonló dühösséggel meg akará a szent püspököt ölni, de úgy kiesék a kard a kezéből, hogy soha többé nem láttaték. Noha efféle veszedelmekben gyakran forgott Szent Márton, mindazáltal alázatosságával, szelédségével, édes beszédével és prédikálásával sokszor a népeknek kemény szívöket úgy meglágyította, hogy megértvén az igazságot, önnön magok kárhoztatták bolondságokat, és tulajdon kezekkel öszverontván a bálványokat, megtértenek a Krisztushoz. A lelkek megtérítésére, a betegek meggyógyítására és ördögök űzésére nagy szorgalmatossággal élt Szent Márton az Istentől adatott ajándékokkal. Tetradius gazdag főember, könyörülvén egy kedves szolgáján, ki az ördögtől gonoszul gyötretetett, Szent Mártonhoz méne, igen kérvén őtet, hogy gyógyítaná meg a szolgáját, kit nem vihettek hozzá, mert az ördög nem engedte. De Szent Márton a Tetradius lelkét is meg akarván nyerni, tetteté, mintha nem akarna odamenni; azokáért Tetradius azt fogadá, hogy keresztyénné leszen, ha az ő kedves szolgáját a nagy gyötrelmekről megszabadítja. E fogadásért elméne Szent Márton és kezét a betegre tévén, mind-

járt kiűzé az ördögöt. Tetradius is mindjárt megtére és a hitnek ágazatit megtanulván, megkeresztelkedék.

Mind a jó és gonosz sugallásokat, mind az angyali és ördögi jelenéseket isteni malaszt által megismérte Szent Márton, mind lelki és testi látásokból szép tanúságokat hozott ki. Látván egyszer egy fázékony embert, ki disznókat őrizvén, egy szakadozott kurta ködmönnel félig volt befödözve, monda: Ímé, Ádám a paradicsomból kivettette: de mi a régi Ádámot elhagyván, öltözzünk az új Ádámba. Egyszer sokadmagával egy nagy folyóvízhez érkezvén, sok madarakat látta seregestől a halászásra menni, hogy gyomrokat halakkal megtölthessék. Akkor a jelenvalóknak monda: Ezek a ragadozó madarak jelentik a pokolbéli ördögöket, kik mindenkor tört vetnek az emberi lelkeknek, és azokat elragadván, soha meg nem elégednek. Akkor parancsola a madaraknak, hogy a puszta helyekre menjenek és azok mindjárt egybegyűlvén, mind egyig elhagyák a vizet és az erdőkre repülének. Csudálkozván a sokaság, hogy Szent Mártonnak még az égi madarak is engednének, dicsőíték az Úristent. Ekképpen minden teremtet állatokból lelki tanúságot hozott ki a szent ember, hogy mind a maga szívét s mind azoknak szívöket, kik ővéle társalkodtanak, tiszta gondola[76]tokban foglalhassa.

Nemcsak lelki irgalmasságnak cselekedetiben, hanem a testi könnyörületességben is foglalta magát Szent Márton püspök: szegényeknek alamizsnálkodván, betegeket meggyógyítván, foglyokat meglátogatván, árvákat, özvegyeket megtalmazván, nyomorultakat, evilági hatalomtól hamisan lenyomattakat megszabadítván. Egy ájtatos Evantius nevű ember halálos betegségben esék és már az orvosdoktorok kétségben esvén meggyógyulásáról, Szent Mártonért küldé, ki minden késedelem nélkül oda indula. Csudálatos dolog, még fél utat nem ment vala, midőn a beteg jól kezdé magát érzeni és mindjárt meggyógyulván, személye szerint Szent Márton elejébe méne és őtet nagy örömmel házába fogadá. Másnap el akarván menni Szent Márton, Evantius könnyörge néki, hogy egy kevésse maradna még: azonközbe[n] egy inast a cselédi közül előhozának, kit egy mérges kígyó megmart volt, és már utolsó órájához közelgetett: de kezébe vévén őtet Evantius, a szent ember lábaihoz vivé: már a méreg az egész testét elfogta volt,

minden erek és elevenítő részek megdagadozván kiterjedtek vala. Szent Márton a halálra vált ifjúnak testét kezeivel megtapogatván, a sebre tévé az újját, és a méreg minden felől odagyűlvén, a seb lyukán vérrel elegy kifolya, és az ifjú felgyógyulván felállá, a körülállók nagy csudálkozására, kik e csudát látván, dicsíriék az Istent.

Ciartés városában egy tizenkét esztendőös néma leányzó az atyjától a szent püspökhöz viteték: akkor Szent Márton a sokaságot féreállatá, és csak két püspökkel és a leányzó atyjával maradván, szokása szerint imádkozék: aztután egy kevés olajt szentelvén, illeté újjával a néma leányzónak nyelvét, egy kevés olajt öntvén arra; a leányzó mindjárt szólni kezdé, ki annak előtte csak egyet sem szólhatott. Licontius nevű nagy főember házába bizonyos dögleletes betegség esett vala, elannyira, hogy az ő cselédi között mind imitt, s mind amott betegek láttatnának. Licontius utolsó orvosságért Szent Mártonhoz folyamék, ki meg akarván engesztelni az Isten haragját, szőrzsákban és böjtölésekben hét egész nap és éjjel imádkozék, végezetre megnyeré az Istentől, amit kívána. Azokáért Licontius hála-kat adván az Istennek, száz mérték ezüstöt ada Szent Mártonnak, melyet a szent püspök el nem vévén, s meg sem vetvén, mindjárt a rabok váltságára fordítá. Az Istentől és az angyaloktól sok dolgokat megértvén Szent Márton, megjövendölte, melyek bételjesdtenek.

Immár Szent Már[77]ton nyolcvanegy esztendőös lévén, isteni jelentés által megtudván halála órájának elközelgetését, megjelenté a tanítványinak: mindazáltal el nem hagyá szokott ájtatosságit, imádságit, böjtölésit, és azokkal egyetembe[n] püspöki hivataljában való szorgalmatosságát. És, minthogy azokban a napokban valami visszavonás történék az ő birtoka alatt lévő papok között Candatusban, személye szerént oda akara menni, azt ítélvén, hogy boldogabbul el nem végezi életét, mintha az ő püspökségében lévő anyaszentegyházakat egyességben és békességben hagyja. Azokáért odamenvén és Istennek segítségé által illendőképben helyére hozván a dolgot, már vissza akara menni; midőn nehezebben kezdé magát érzeni, megfogyatkozván erejében, egybehívá a tanítványit és mondá nekik: Elközelgetett életemnek végső órája. Melyet hallván, igen kezdének mindnyájan

szomorkodni és mondának néki: Édes atyánk, miért hadsz el minket? Kinek kommandálsz bennünket? Ímé a ragadozó farkasok a te nyájadra rohannak, és pásztoruk nem lévén, ki szabadít meg minket azoknak fogai közül? Mi jól tudjuk, hogy kívánczol a Krisztus Jézussal lakni, de azt is tudjuk, hogy a te jutalmad bátorságos mennyországban, mely, ha ha kevés ideig elhalasztatik is, meg nem kisebbedik. Könyörülj azért mirajtunk, kik árvául maradunk. Ez igéket hallván Szent Márton püspök, igen nagy könyörületességre gerjede és szeméit könyhullatással az égbe fordítván monda: Uram! Ha még szükséges vagyok a te népednek, nem szánom fáradságomat: Légyen a te akaratod.

A szent atya a szeretet és reménség között lévén nem tudja vala, mit kellene választani. Igen nehéz volt néki a tanítványit elhadni; és nem könnyű Istennek dicsőséges színeltetésétől és gyönyörűség örömétől mégis távol lenni: azokéért teljességgel az Isten akaratjára hagyá magát. Ó bizonytal erős ember, ki sem a fáradságtól, sem a haláltól meg nem győzeték, nem félt meghalni, és kész volt tovább élni. De inkább kezdte a hidegleléstől szorongattatni, és látván a tanítványi végső óráját elközelgetni: minthogy hamuban és szőrzsákban fekszik vala, mely közönséges ágya volt néki, kérék őtet, hogy bár csak életének utolsó óráján engedné meg, hogy valamit könnyebbségére cselekednének néki. Felele nékik: Fiaim! Nem illendő a keresztyének meghalni, ha nem szőrzsákban és hamuban: de sokkal inkább illik nékem így meghalnom, mert, mesteretek és pásztorotok lévén, tartozom néktek jó példát [78] adni. Azután kérék őtet, hogy egy kevésse fordítaná el a fejét, és ne tartaná mindenkor hanyadt feküve. Felnézván nagy fájaldalmában, monda nékik: Hagyjátok nézmem az eget, és nem a földet, mert ezennel a lelkem arra az útra mégyen.

Ezek után meglátván Szent Márton halála óráján az ördögöt, az emberi nemzet ellenségét, monda néki: Mit állasz itt, kegyetlen fenevad? Mit ólálkodol gonosz ellenség? Semmit énbennem nem találsz. Ezt mondván, megadá lelkét az Istennek, nyolcvanegy esztendő lévén. Az ő orcája és minden tagjai szép fejérek és fényesek lőnek: és a magasságban gyönyörűség angyali éneklések hallatának. Az ő dicsőséges lelke mennyországba viteték angyali sok seregek társaságában, kik

igen örülvén, vígan énekeltenek. Mely muzsika különbféle személyektől hallatott, kik egymástól messze földre voltak. A koloniai Szent Severinus püspök és az ő esperese részesek voltak az gyönyörűséges éneklésnek hallásában. Szent Ambrus doktor, mediolanomi érsek, misét szolgáltatván, igen mély álmotól meggyőzeték, melyből két vagy három óra múlva fesperkenvén, monda a környülálló embereknek: Tudjátok meg, atyámfiai, hogy a turoniai Márton püspök, nékem Krisztusban szerelmes atyámfia, e világból az örök dicsőségbe méne és jelen voltam az ő testének temetésén. Azt írják az autorok, hogy a Szent Márton püspök temetésén sokezer emberek jelen voltak, kik igen siratták őtet, hogy ily kegyes pástoroktól és szerelmes atyjoktól elhagyattattak. Csak barátok is, kiket ő táplált és tanított, kétezeren jelen voltak.

A turoniai és piktáviai emberek egymás között vetekedtek a test felett: amazok erősítvén, hogy Turon városában kell temetni, mert oda való püspök volt: ezek pedig Piktávia városába akarták vinni, mivel sokáig lakott és tanított ottan. Az Isten egy éjjel mély álmod bocsáta a piktáviai emberekre, és a Turon városbéliék a szent testet egy ablakon alábocsáták, és egy hajóba tévén, nagy örömmel és sietéssel Turon városa felé vitték. Annakutána a püspökök, kik őutána következtenek, egy gyönyörűséges, gazdag szentegyházat építének Turon városában a Szent Márton püspök tisztességére és nagy tisztelettel helyhezttették abban az áldott testet. Szent Márton püspök szegényen és alázatosan élt a földön, de gazdagon és nagy felségesen ment be a mennyországba. Az ő halála volt Krisztus Urunknak háromszázkilencvenkilenc esztendejében, Szent András havának tizenegyedik [79] napján. Ugyanazon a napon szenteli az ő innepét az Anyaszentegyház. Szent Márton püspök sok csudákat cselekedett éltében, sokat holta után is. Midőn élt, sok lelkeket megtérített az Istenhez jó példájával és bölcs tudományával, azután pedig sokan szép halállal múltak ki e világból az ő érdemi és könyörgési által. Adja az irgalmas Isten, hogy úgy követhessük Szent Mártont e földön, hogy az ő társaságában mindörökké örvendezhessünk az örök dicsőségben. Amen.

Prédikációk Szent Márton püspökről

TELEGDI Miklós

Szent Márton püspök napja⁴⁹

Szent Lukácsnak XII. részéből vétetett ez mai evangéliom:

Az időbe[n] mondá Jézus az ű tanítványinak: Felövedzve legyenek a ti ágyékitok és égő szövénetek a ti kezeitekbe[n], és ti hasonlatosak legyetek az emberekhez, kik [706] várják az ő urokat, mikoron a menyeközöböl megjűne. Hogy mikoron megjű és zörget, mindjárt felnyisák néki. Bódogok azok a szolgálak, kiket az úr, mikor eljövend, vigyázva talál. Bizony mondom tinéktek, felövedzj magát és azokat leülteti, és körülök forgolódván szolgál únékik. És ha a második virrasztáskor eljövend, akár a harmadik virrasztáskor eljövend, és úgy találandja, boldogok azok a szolgálak.

Ezt kedig tudjátok, hogy, ha tudta volna a cselédes ember, mely órán az orvu eljövendő volt, nyilván vigyázott volna és nem hadta volna megásni az ű házát. Ti es azokáért készek légyetek, mert az órán, melyen nem vélitek, az embernek Fia eljő.

Arra int minden embert Szent Dávid, [Psal. 36., Abac. 2.] hogy várja az Urat és őrizze meg az ű útát, mert amint más próféta beszéli, általán fogva eljű és nem késik. Nemcsak a próféták kedig, hanem ünne magá is, Idvözétónk, egynéhánszer sok beszéddel, kilönb-kilönbféle hasonlatosságok által kízstet minket az ű eljövete lének szorgalmatos várására. [Ez evangéliomnak sommája] Mint kelljen peniglen várunk, e mai evangéliomból tanulhatjuk meg. Tudniillik imigyen, hogy ki-ki mind az ű tisztinek eleget tegyen, hivataljába[n] [707] eljárjon és úgy forgódjék, hogy midőn a mi Urunk megjövend, vigyázva találja űtet.

Három részre oszthatjuk ez evangéliomot. Első részében a mi hivatalunknak munkájára int minket Krisztus. A másodikban jutalmot ígér a munkálódóknak. Harmadikban az utolsó ítéletnek emlékezetivel és bizonyos voltával serke[n]geti azokat, akik a jutalomnak édessége által munkálódásra nem indíttathatnak.

⁴⁹ TELEGDI Miklós, *Az evangéliomoknak [...] magyarázatjának harmadik része*, Nagyszombat, 1580, 705–719. (RMNy, nr. 474). A mai köznyelvhez közelebbi szövegű kiadás: Bécs, 1638², 856–871. (RMNyY, nr. 1716)

Első része

[Ágyékunknak felövezése] *A ti ágyéktok felövezve legyen.* Az úton járók és akik valami dologhoz akarnak kezdeni, ruhájokat hozzájuk övedzik és szorítják, hogy annak bévsége akadékot ne szerezzen nekik. Azonképppen akarja Idvözétőnk, hogy mi is felövedzük magunkat. Azaz, mindent eltávoztassunk, valami megtartóztatna minket a mi hivatalunkba[n] való eljárástul és a mi tisztünknek munkájátul.

[Elménknek övedzése] Legelőszer peniglen elménket kell megszorétanunk, hogy gonosz gondolatokra ki ne szélesedjék. Ne búdossek téstová, hanem az Úr törvényének elmélkedésébe[n] legyen foglalatos és arra fegyelmezzen, miképpen lehessen kész a mi Urunknak eleibe való menetelhez [1Pet. 1.] Szent Péter[708]nek milyen intése szerént: Felövedzván a ti elméteknek ágyékit és józanak lévén tökéletességgel vessétek reménségteket az isteni kedvre, mely tirejátok aláhozattatik, mikor a Krisztus megjelenik. [Kívánságinknak övedzése] Továbbá szükség, hogy a gonosz kívánságokat is felöveddzük magunkba[n], nem arra, amit a test kíván, hanem amit az Isten parancsol, adjuk akaratumkat. Mert nem szolgálhatunk egyszermind a mi testünknek is, Istenünknek is. Mivelhogy senki két úrnak nem szolgálhat. [Math. 6.] Aki kedig Istennek nem szolgál, az nem jár hivataljába[n] és nem cselekedti az ű tisztinek munkáját. Úgymint, ki szolga lévén, tudja urának akaratját és nem míveli.

[Testünknek övedzése] Annak fölötte a testnek ágyékját sem kell övedzés nélkül hadnunk. Melyen érthetjük, miképpen Szent Gergely is magyarázza a testi bűnt, a bujaságot (mivelhogy a férfiaknak ágyékokba[n] vagyon a bujaságra való görjedezés, amint Szent Dávid jelenti, imigyen panaszkodván felőle: [Fertelmességnek veszedelmes volta] Mert noha sok gonoszság vagyon, ki embert az isteni szolgálattul és az idvösségnek keresésétül megtartóztatja, de egy is nincsen, mely nagyobb akadékot szerezzen néki, mint a fertelmes élet. [Luc. 14.] Akik vagy a szántóföldnek, vagy az öt iga barom vételének miatta maradának ki az Úr [709] vacsorájátul, mégis, menték magokat. De aki a nőzéstül nem érkezék odamenni, mentséget sem kerese magának, hanem csak azt mondá, hogy ű nem mehet, mert megnőzött. Kibe[n] a buja életűeknek tulajdonságokat mutatja az evangéliom. Melyek oly

távol járnak a keresztyéni igazságnak és az idvösségnek útától, hogy ritkán jut csak eszékbe is az Isten és a mennyország. Nem hejába[n] parancsolja tehát Krisztus, hogy ágyékink felövedzve legyenek. Nem ok nélkül int Szent Pál is, [1Cor. 4; Eph. 5.] hogy eltávoztassuk a paráznaságot. Sőt, hogy paráznaság és minden tisztátalanság ingyen se neveztessek miköztünk. [Övedzés a test enyhítés] Mint kelljen peniglen a mi ágyékinkat a bujaság ellen felövedzeni, azt ugyanazon Szent Pál magában mutatá meg, mondván: [1Cor. 9.] Megenyhétem az én testemet és rabság alá hajtom, hogy valamiképpen, mikor egyebeknek prédikálok, én magam semmirekellő ne legyek. A testnek enyhítése által leszen az, hogy bírjunk magunkkal és fajtalanságtul oltalmazhassuk magunkat. [Testenyhítésnek módja] Az enyhítésnek módját is másutt megjelenté Szent Pál, mikor imezt írta: [2Cor. 6.] Mindenbe[n] úgy mutassuk magunkat, mint Istennek szolgái. Sok tűréssel, etc., vigyázásokban, böjtölésekben, etc. Kétség nélkül úgy szakad ina a testnek, úgy enyhítjük meg űtet és úgy bírhatunk véle, ha megvonszuk ab[710]rakát, ha megszegjük kedvét, ha aludtlansággal, éhezéssel, szomnyúsággal, háborúság szenvedéssel és egyéb afféle dolgokkal gyötörjük űtet, melyeket ű nem szeret.

[Istent kell segítségül híni] De több kell még ezekhez. Akarjátok-e érteni, micsoda? Az Istennek segítése, ki nélkül sem a testi gerjedezést bennünk meg nem olthatjuk, sem egyéb jót nem mívelhetünk és gonoszt el nem távoztathatunk. [2Cor. 12.] Annak okáért midőn Szent Pált a gonosz és fajtalanságra kiztető kívánság ösztönöznéje, háromszor könyörge az Úrnak, hogy eltávoznék tőle. Te is azt míveld, enyhítsed testedet és hídd Istent segítségül, ha szent életet akarsz viselni.

[Jót kell cselekedni] *És gyertyátok meggyújtva a ti kezetekbe[n].* Nem elég eltávoztatunk a gonoszt, hanem jót is szükség cselekednünk. Oly jót, mely hasonlatos legyen az égő gyertyához. Azaz, hitből származzék, a szeretetnek tüzetül gerjesszessék, és nemcsak mi magunkat, de egyebeket is világosétson az jó példaadásnak fényességével. Erre tanét másutt is minket a Krisztus, holott imezt mondja: [Mat. 5.] Úgy világoskodjék a ti világosságotok emberek előtt, hogy lássák a ti jócselekedeteket és dicsőítsék a ti Atyátokat, ki mennyekbe[n] vagyon.

És ti hasonlatosok legyetek az emberekehez, kik várják az ű urokat, mikoron a menyeközőből megjűj[711]jön. [Szolgák vagyunk.] Szolgák vagyunk mindnyájan, a Krisztus kedig mi Urunk. A jámbor szolgáknak e' szokások, hogy midőn az ű urok vagy menyeközőbe, vagy egyéb lakodalomba mégyen, nem alusznak, hanem ébren várják űtet haza. Nem is szabnak bizonyos órát megjövételének, hanem szüntelen reá vigyáznak, hogy vagy második vigyázáskor, vagy harmadikkor jövend, mindenkor készen találja. [Krisztus mint ment menyeközőbe] Így kell minékünk is magunkat tartanunk a mi Urunkhoz. Ki jóllehet atyai gondviselésével, vezérlésével és oltalmával mindenkor jelen vagyon miköztünk, mindazáltal miért hogy a láthatandó személyben e világról mennyországba ment, holott az ű emberi természetét részessé tőtte az Istenségnek dicsőségébe[n], nem különben, mint a vőlegény szokta az ű mátkáját részessé tenni minden javaiban; méltán mondatik, menyeközőbe ment lenni. [Mikor jű meg] Honnét megjű egyenké[n]t mindenikünkhöz halálunknak óráján és közönséggel mindnyájunkhoz ítélet napján. Az angyaloknak imez mondasokként: [Act. I.] Úgy jű meg, amint láttátok űtet mennybe felmenni. Kibe[n] mivelhogy bizonyosok vagyunk, ne szunnyadozzunk, hanem mindenkor készen várjuk az ű eljövételét. Ha azt míveljük, megjutalmazza kétség nélkül a mi vigyázásunkat és munkánkat, az ű következő ígérete szerint. [712]

Második rész

Szent Dávid az űristenhez kiáltván, imezt mondja egy helyen ű szent Felségének: [Psal. 30.] Ó mely nagy a te édességednek sokasága, melyet titkon tartasz azoknak, akik tégedet félnek. Bizony nagy, mert bévséges jutalomnak ígéretével édesget és vonsonz minket a vigyázásra, azaz a mi tisztünkbe[n] való eljárásra. [Vigyázni mint kell] Könnyű peniglen azt megértenünk, mint kelljen minden rendbélieknek vigyázni. Mert vigyáz a pispök és minden egyházi szolgál, midőn az ű gondviselése alá vettetett lelkekre szorgalmatos gondot visel. Vigyáz e' világi fejedelem, ha avégre viseli a fegyvert, ami végre Isten kezébe adta a gonoszoknak büntetésekre és a jóknak oltalmokra. Vigyáz a község, mikor, amit szívében hiszen, cselekedetivel is bizonyítja. Megelégszik az ű hivataljának rendivel, abba[n] jár, amit Isten rejá

bízott és nem ölygyeti olyba magát, ki űhozzá nem illik. [Krisztus mit ígér a vigyázó szolgálóknak] De halljuk, mit ígér ez ilyen vigyázó szolgálóknak: *Bódog szolgálók azok, kiket az Úr, midőn eljövend, vigyázva talál. Bizony mondom tinektek, felövedzi magát és azokat leülteti, és környüülök forgolódván szolgál nekik.* Az jámbor szolgáló hív szolgálátja azt nyeri, hogy nemcsak megfizeti neki az ű ura, amibe[n] megszegődött vele, [713] hanem annak fölötte, látván, hogy a munka miatt megfáradott, leülteti űtet, eledelt ád és viszontag szolgál s kedvét keresi neki. [Krisztusnak erkölce] Így cselekedik velünk is a mi mennyei Urunk, ha az mi hivatalunknak tisztibe[n] híven eljárunk. Nem felejtette el, higgyétek, az ű régi erkölcsét. Azt olvassuk kedig felőle, hogy régen, úr és mester lévén, az ű szolgálóinak lábokat megmosá és keszkenővel megtörlé. Sőt kényjával és halálával szolgál azoknak, kiket szolgáljul fogadott és fogadandó vala magának. Most is ugyanezen erkölcsbe[n] tartja magát. Szolgál az övéinek, nem evilági, hanem mennyei módra. Letelepdedtet, azaz megnyugotja minden munkátul és fáradságtul, megvigasztalja és megelegíti minden jóval űket az örök dicsőségben. Úgy, hogy, amint Szent János írja, nem éheznek, sem szomjúhozna többszer. A nap meg nem süti űket, sem valami hévség. [Apo. 7.] Mert a bárány, mely a királyi székek közepín vagyon, legelteti és vízeknek élő kútfejére viszi űket. És az Isten eltöröl az ű szemekrül minden könnyhullatást.

Harmadik része

[Emberi szívnek gonoszsága] *Ezt kedig tudjátok, hogyba tudta volna a cselédes ember, etc.* Oly igen gonosz az emberi szív, hogy [714] nem könnyen indéttathatik az jóra csak azon csupa ígéréttel, ha fenyegetéssel is nem ösztönöztetik. Annakokáért az jutalomnak ígéreتي után fenyegetést vét Urunk. [Krisztusnak fenyegetése] *Az kemény ítéltre bizonynal való eljövettelével rettegetvén és sörköngetvén a szunnyadokos resteket.* Hogy meggondolván, mely erős számot kell az utolsó nap mindenrül adni, felébredjenek és dolgokhoz lássanak.

Ha tudta volna, úgymond, a cselédes ember, az úr eljövendő volt, nyilván vigyázott volna és nem badta volna megásni az ű házáat. Annál inkább kell szüntelen minden gazdának az ű házáat őrzeni, mivelhogy tudja, hogy sok orvos vannak, kik olykor szoktanak

embernek marhája után leselkedni, midőn ingyen sem félne túlők. Mert aki azt nem míveli, senkire egyébre ne vessen, hanem csak magára, ha megássák házát, és amit benne találnak, ellopják. Szükség nekünk is azonképpen cselekednünk. Mert bizonyosok vagyunk benne, hogy eljű Krisztus minket megítélni, de nem tudjuk, mikor léssen az ű eljövetele. [Krisztus jövetelének bizonyos és bizontalan volta] És ha mindenkor nem vigyázunk, együld olykor jöhet, hogy készületlenül talál minket. Azt írja Szent Pál, [1Thess. 5, 2.] hogy az Úrnak napja úgy jű el, mint az éjjeli lopó. Okát is adja, miért hasonlítja a lopóhoz. Azért, hogy midőn ezt mondják, bé[715] kesség vagyon és mindenek bátorságba[n] vannak, akkoron rajtok léssen az hertelen veszedelem, mint a terhes asszonyi állaton a szülésnek fájdalma, és meg nem menekednek. Holott, ha eszetekbe vészitek, azt jelenti, hogy véletlen időben történik az örök bírónak mihozzánk megtérése. Valakik akkoron készületlenül talál-tatnak, nem jól leszen dolgok, örök veszedelem és kárhozat helyek. Kit Krisztus urunk együtt imilyen hasonlatosságba[n] ád előnkbe. [Luc. 17.] Miképpen lőn Noé-nak idejében, azonképpen leszen az embernek Fiának idejében is. Esznek és isznak vala, házasulnak vala mindaz napiglan, melyen Noé a bárkában beméne, és eljőve az özönvíz és elveszté mind őket. Azonképpen, amint Lótnak idejében is lőn. Esznek és isznak vala, vesznek és adnak vala, plántálnak és építnek vala. Amely nap kedig Lót Szodomából kiméne, tűz és kénkő esék reájok mennyből és elveszté űket. Ezen szerént léssen az nap, melyen embernek Fia megjelenik. Ha akkoron Noének és Lótnak példáját követvén Istenhez tértenek volna és peniten-ciát tartottanak volna az emberek, sem e világ az özönvíz miatt, sem Szodoma a tüzes és kénkőves eső miatt el nem veszett volna. De mivelhogy csak eszekbe[n] sem juta a megtérés, szintén akkor szálla fejekre az Istennek haragja, mikor legnagyobb bátor[716]ságba[n] és gyönyörűségbe[n] élnek vala. Mostan is ezen formán vagyon a dolog. [Emberi vakmerőség] Nagy része az emberi nemzetnek vakmerőségre vetette magát, nem gondolják meg a következő dolgokat, nem emlékeznek a halálrul és az ítélet napjárul, nem követik az Istennek ígérteit és nem félik fenyegetésit. Naprul napra elmerülnek minden gonoszságba[n]. Mit kell várni és remélni belőle? Azt, hogy amely órába[n] ingyen sem alétanáják, eljő a mi Urunk

és a bölcs szüzeket beviszi a menyeközöbe, a balgatagokat peniglen kirekeszti, azaz, akiket vigyázva, az ű tiszteknek és hivataljoknak jó módon való viselésébe[n] talál, azoknak örök dicsőséget ád; de akik vakmerőségre vetették magokat, Istent megutálták, felebarátjokkal semmi jót nem míveltenek, sőt észvesztők, háborgók, kegyetlenek és istentelenek voltak, azokat nemcsak jutalom nélkül hagyja, hanem az örök tűzre is veti.

Kit azért ád előnkbe Idvözétőnk, hogy értvén az ű ítéletének bizonyos és súlyos voltát, szívünk megdobbanjon, megrettenjünk az reánk közelgető veszedelemtől, megtérjünk, megengeszteljük a mi Istenünknek méltó haragját. Ne hagyjuk megásatni az ördögtől a mi házunkat, és lelkünket ellopapni. Nagyba[n] áll Istennek a mi lelkünk. Mert nem az elrotha[717]dandó aranyon és ezüstön, hanem az ű szent Fiának drágalátos szent vérén váltott meg minket. Méltatlan dolog tehát egy kevés evilági gyönyörűségért az idvösséget megutálni, a testnek gonosz kívánságát követni, az örök életet elveszteni és véghetetlen kárhozatra menni.

[Szent Mártonnak históriája] Kövessük a dicsőséges Szent Mártonnak példáját. [Házaja] Kirül azt olvassuk, hogy Sabariában, azaz nem messze ide, Szombathelyen született, és mikor tíz esztendő volna, az ű szüleinek akaratja ellen a keresztyéni tudománnak megtanolására adá magát. [Ifjúsága] Ifjú korában, Constantius és Julianus császár táborában hadakozék és vitézkedék. [Irgalmassága] Kitül midőn egy szegény alamoznát kérne, és nem volna egyéb, amit néki adhatna, palástját kettémetszé és felét odaadá. Nagy jó néven vévé azt útüle a Krisztus, minek okáért a következő éjjel abban a fél palástban megjelenvén néki, imilyen szót szóla: Márton földöze bé engemet evvel e ruhával. Magának tulajdonítá, amit a szegény nyel mívelt vala.

[Keresztelkedése] Midőn tizenennyolc esztendő kort ért volna, megkeresztelkedék és nem sok idő múlva elhagyván a szolgálatot, Hilariushoz, piktáviabéli pispökhöz méne, ki őtet az egyházi rend közé számlálván, akolitá tövé. Aztán peniglen turoniabéli püspökké választaték. Holott klauszt[718]romot rakata, melyben nyolcvan szerzetes jámborokkal együtt lakék és igen szent életet visele. [Betegsége] Midőn egy olykor megbetegedett volna, nagy ájtatossággal könyörög vala Isten-

nek, hogy e halandó életből űtet megszabadítanája és kivinnéje. Kít meghallván az ű tanéványi, keservesen kezdének imigyen kiáltani űrejá: Miért akarsz elhadni minket, szerelmes atyánk? Kinek hagyod a te nyomorult fiaidat? Megesék szíve a tanéványoknak beszédén és monda: Uram Isten, ha mégis szükséges vagyok a te népednek, nem vonzom a munkától magamat, legyen a te akaratod. És mikor hanyadttá feküvén imádkoznék, kérik vala űtet, hogy megfordulna, alétván hogy az könnyebbségére lenne, ű kedig mondá nekik: Hagyjatok békét, hadd nézzem a mennyet inkább, hogysen mint a földet. [Halála] Azonközbe[n], midőn halálához közelgetne, látá a pokolbéli ördögöt ott állani és monda: Mit jársz itt, kegyetlen bestia? Nem találsz énbennem semmi halálra valót. És legottan meghala, nyolcvanegy esztendőős lévén. Az ű lelkét az angyalok szép éneklésekkel tisztelék. Kiknek énekléseket sokan hallák, és a többi között Severinus, a koloniai püspök. Szent Ambrus is Mediolanumba[n], szintén akkoron az oltárnál, ahol áldozik vala, elaluvék, és három óra után felébredvén monda a kö[719]rüle állóknak: Tudjátok atyámfiak, hogy Márton püspök megholt. Én is ott valék az ű temetésén. Így bizonyula meg, hogy mind éltebe[n], s mind halálakor, hogy jó és kedves szolgálja volt Istennek a Szent Márton.

Káldi Márton prédikációi⁵⁰

Szent Márton napja

Legyenek felövedzve a ti ágyékitok. Luc. 12.

Első prédikáció.

1. Szükség azoknak minden akadályokat félretenniük, akik az úrnak szőlőjébe[n] munkálkodnak. 2. Szent Márton azt cselekedte. 3. Akik azt mívelik, nagy hasznát veszik.

Akik az oskolában a tanításnak módjához értenek, a tanuló deákokat nem egyképpen viszik és unszolják a szorgalmatosságra és szeréniségre, hanem mindennek erkölcsét, természetit, hajlandóságát megtekintik. Ha látják, hogy valaki a tisztességet és dicséretet szereti, azt szép szóval, dicsérettel, s néha valami ajándékokcskával ébregetik és biztatják a munkára; ha pedig veszik eszekbe, hogy valaki keveset gondol a tisztességgel és dicsérettel, pirongatják és veréssel nógatják. Az Isten is, mivel eleitől fogva fő volt az oktatásba[n] és tanításba[n], némelykor szép, drága ajándékokat ígért azoknak, akik szent életbe akarnák magokat foglalni, úgymint Ézsaiásnál [Is. 1. 19.]: Si volueritis, úgymond, et audieritis me, bona terrae comedetis. [1065] Ha akarjátok és engemet hallgattok, a földnek gyümölcsét eszitek. És Dávidnál [Ps. 131. 11.]: Juravit Dominus, David veritatem et non frustrabitur eum: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Si custodierint filii tui testamentum meum et testimonia haec quae docebo eos. Et filii eorum usque in sempiternum sedebunt super sedem tuam. Igazat esküdt az Úr Dávidnak és meg nem csalja: a te méhednek gyümölcséből helyeztetek a te székedre. Ha a te fiaid megőrzik az én testamentomomat és az én bizonságimat, melyekre megtanítom őket. És azoknak fiai mindörökké ülnek a te széken. Quoniam elegit Dominus Sion: elegit eam in habitationem sibi. Mert az Úr Siont választotta: őtet

⁵⁰ Kézirat, Budapesti Egyetemi Könyvtár, A 159, pp. 1064–1096. A szöveggözlésben a kézirat margón található megjegyzései, hivatkozásai szögletes zárójelben olvashatók két ponttal kisebb betűméretben.

választotta lakóhelyül magának. Viduam eius benedicens benedicam: et pauperes eius saturabo panibus. Az ő özvegyét megáldván megáldom: és az ő szegényit megelégitem kinyerekkel. Némelykor ieszgette az ő törvényének általhágóit: [11. 20.] Si nolueritis, et me ad iracundiam provocaveritis, gladius devorabit vos, úgymond Ézsaiásnak az előhozott helyen. Hogyha nem akarjátok, és engemet haragra indítandotok, a kard emészt meg benneteket. És Mojzesnél [Deut. 28. 15.]: Hogyha nem akarod hallgatni a te Uradnak, Istenednek szavát, hogy minden ő parancsolatit megcselekedjed, és ceremóniáit, melyeket én ma hagyok tenéked, reád jőnek mindezek az átkok, és megragadnak tégedet. Átkozott leszesz a városba[n], átkozott a mezőn. Átkozott leszen a te csűröd, átkozott, amit belé raktál. Átkozott a te méhednek gyümölcse, átkozott a te földednek gyümölcse, a te tehenidnek csordái és a te juhaidnak nyájai. Átkozott leszesz kimenvén, és átkozott bemenvén. Ezt míveli a mai evangéliomban is, mert szép ajándékokkal édesget bennünket, ha vigyázunk, és tisztünkbe el[1066]járunk; fenyeget az halálnak bizontalan voltával és az utolsó ítélettel, ha tunyák és restek leszünk, s úgy el nem járunk hivatalunkban, amint kívántatik. De térjünk az evangéliomra.

[I.] Először azt kívánja Üdvözítőnk, hogy ágyékink fel légyenek övezve. Aki házi munkába[n] forgolódik, avagy szőlőbe[n] művel, ha hosszú ruhája vagyon, felövedzi és aggatja, hogy akadálya ne legyen. Mi is, keresztyének, az Istennek szőlőjébe[n] vagyunk, avégre penig, hogy munkálkodjunk, amint megtetszik Szent Máténak huszadik részéből, [Matth. 20. 1.], holott a cselédes ember munkásokat fogadott az ő szőlőjébe. Meglássuk azért, hogy serényen és hüven forgolódjunk, mert [Jer. 48. 10.] Meledictus, qui facit opus Domini fraudulenter, Átkozott, aki az Úrnak dolgát csalárdul cselekszi, azaz, amint az hetven magyarázóba[n] vagyon, restül.

[Akadékat szerző ruhák némelykor szüleink.] Arra penig, hogy jól és igazan forgolódjunk, szükséges, hogy felaggassuk köntösünket, azaz, hogy valamik akadályunkra lehetnek az Istennek dolgába[n] és abban való serénségben, eltávoztassuk, melyek nem kevesek. Példának okáért: Megesmeri valaki az igaz hitet, látja, hogy azelőtt

nem jó vallásba[n] volt, s azért megadja magát, az igaz Anyaszentegyháznak fiává lesz, az üdvösségre vezérlő jószágos cselekedeteket kezdi gyakorlani, menten rajta vadnak atyja, anyja, rokoni, baráti; feddik, dorgálják, pirongatják, ieszgetik és minden módon azon mesterkednek, hogy tetszésekre visszavonják és a megesmért igazságot elhagyassák vele. Ihol az hosszú köntös, ihol az akadály! Mit kell effélenek ilyen állapotba[n] cselekedni? Aggassa fel ruháját, ne gondoljon semmit vélek, akik gonoszra akarják vinni: mert ha azokat mód nélkül szereti, és érettek az Istent s az igazságot elhagyja, nem méltó, hogy Krisztus tanítványa legyen. [Matth. 10. 37.] Qui amat patrem, aut matrem plus, quam me, non est me dignus: et qui amat filium aut fili[1067]am super me, non est me dignus. Aki atyját, avagy anyját inkább szereti énnálamnál, nem méltó énhozzám: és aki inkább szereti az ő fiát és leányát, hogynem mint engemet, nem méltó énhozzám. [Luc. 14. 26.] Sőt Szent Lukácsnál azt kívánja ő szent Felsege, hogy utáljuk is ilyen dologba[n] atyánkat és anyánkat, ha ő tanítváni akarunk lenni, azaz úgy ne cselekedjük kívánságokat, mintha ellenségink volnának[!], amint bizonyára azok is, midőn a jótól el akarnak bennünket vonni, amint ama szókkal jelent Üdvözítőnk [Matth. 10. 36.]: Inimici hominis domestici eius, Az embernek ellenségei az háza népe, akikkel egy házba[n] lakik, akikkel együtt eszik és iszik; mert ellenségem az nékem, aki kárt teszen és javaimtól megfoszt: de efféle emberek, akár atyáink legyenek, lelkünkbe[n] tesznek kárt, és a legnagyobb jóktól fosztanak meg, tudniillik az Istentől az ő szent malasztjával, és az örök dücsőségtől. Mondhatná valaki, ha ezt mívelé, amit mondasz, a negyedik parancsolat ellen vétkezem. Oszton, nem szeretem ezért inkább atyámfiat, hogynem mint az Istent, ha szavokat fogadom. Az elsőre azt felelem, hogy csak addig tartozunk atyánknak és anyánknak engedni, meddig az isteni szolgálattól el nem akarnak bennünket vonni: ha pedig keresztül állanak a jóban, nem kell szavokat fogadnunk. Példánk Szent Márton, ki tíz esztendő lévén, szülei akaratja ellen a templomba futott és a keresztyén hitnek tanulóává lett.

[Oszton a gonosz társaság] A másokra azt mondom, hogy azt szeretjük inkább, akiknek kedvét nem szegjük. Hosszú ruha a gonosz társaság is, mert gyakorta azok vesztik el az embert, akikkel társalkodik, úgymint Salomon fiát Roboámot és

Commodus császárt. Ha azért eszünkbe vesszük, hogy valakinek társasága ártalmas és lelkünk sérelmére legyen, ha nem tudom, mint egybeszűrtük volna is a levet, és úgy voltunk volna egymással, mint a köröm az hússal, eltávozzunk tőle, Üdvözítőnknek ama tanácsa, sőt parancsolatja szerint: [Math. 5. 29.] Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, et projice abs te: expe[1069]dit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. Ha tégedet te jobb szemed megbotránkoztat, vájd ki, s vedd el tőled: mert jobb tenéked, hogy a te tagjaid közül egy elveszen, hogynem mint a te egész tested gehennába, azaz pokolba vettessék. Azt akarja Krisztus Urunk mondani, hogyha oly barátunk volna is, kit úgy szeretnénk, mint jobb szemünket, és az botránkozásunkra lenne, elváljunk tőle és közünket ne tartsuk véle. Azt mívelte Szent Márton, mert noha kedves volt a császár hadába[n] és böcsületbe[n], de mivel látta gonosz életet az udvarbelieknek és szolgáló embereknek, elhadta a világi hadakozást és Szent Hilárus püspökhöz ment, hogy jámborságot és szent életet tanolna tőle.

[Annak felette a gazdagoknak mód nélkül való kívánsága] Harmadik hosszú ruha a pénznek és világi gazdagságnak szereteti, mely ha felettébb nyughatatlankodtat és az isteni szolgálattól és igazságtól elvonszon bennünket, tegyük le és ne fáraszszuk lelkünk kárával magunkat, fogadjunk szót Szent Pálnak [1Tim. 6. 8.]: ki arra int, hogyha legyen, amivel éljünk és ruházzuk magunkat, avval megelégedjünk. Lám még a pogány bölcsek közül is egyik, kinek Crates volt neve, a tengerbe vetette pénzét, amint Szent Hieronymus írja [Lib. 3. in Math.]: hogy el ne veszne miatta. Szent Márton tudván, amit a királyi próféta mond, hogy [Ps. 36. 16.] Melius est modicum iusto, super divitias peccatorum multas, Jobb az igaznak a kevés, a bűnösöknek sok gazdagságínál, atyjától maradt jószágát és püspökségének jövedelmét elhadta, a szerzeteseknek kalastromot építtetett és vélek szegénységbe[n] élt.

[És mindenkinek felette a paráznság] Negyedik hosszú ruha a paráznság, amint a mai evangéliomot magyarázza Szent Gergely pápa és doktor, mivel a férfiaknak ágyékokban legyen a bujaságra való gerjedezés. Nem ok nélkül int pedig bennünket Krisztus Urunk, [1069] mert majd semmi nagyobb akadályja nincs az üdvösségnek,

mint a bujaság, mert az megvakítja az embert, mely dologért Cupidót szemei bekötve írnak, és nem engedi, hogy ember a lelki dolgokról gondolkodhassék. Szent Lukácsnak tizennegyedik részébe[n] [Luc. 14. 18. 20.] mindaz mentette magát, hogy a vendégségbe nem mehet, aki szántóföldet vett volt, s mindaz, aki öt iga barmot; de aki megházasodott volt, ki a buja embert példázta, egyáltalába[n] azt felelte, nem kérvén a követet, hogy mentse, hogy ő nem mehet, mivel feleséget hozott. Ez volt oka, hogy Szent Pál még az igaz házasságokat is intette, hogy úgy viseljék magokat, mintha házastársok nem volna. [1Cor. 7. 29.] Hoc itaque dico fratres, úgymond, Tempus breve est: reliquum est, ut et qui habent uxores, tanquam non habentes sint, Azt mondom annak okáért atyámfiai, rövid az üdő, következik, hogy akiknek feleségek vagyon is, úgy viseljék magokat, mintha nem volna. Akik pedig még házasság nélkül vadnak, azoknak azt mondja [v. 38.]: Igitur et qui matrimonio iungit virginem suam bene facit: et qui non iungit, melius facit. Annak okáért aki leányát házasságra adja, az is jól cselekszi, és aki nem adja, jobban cselekszi. Ezeket jól tudván és értvén, Szent Márton mindhalálig szabad volt még az házasságnak kötelétől is, nemhogy valami más vásottságba egyelítette volna magát.

[II.] [Mit kell az égő gyertyán értenünk.] Másodszor azt kívánja Üdvöztőnk, hogy égő gyertyák legyenek kezeinkbe[n]. Kétképpen magyarázzák e mondást a szent atyák. Szent Ágoston Serm. 39. de verbis Domini, Szent Gergely 28. Moral. cap. 7., Szent Ambrus Serm. 14. in Ps. 118. azt írnak, hogy Krisztus Urunk azt akarta mondani, hogy nem elég minden gonoszt eltávoztatnunk, hanem jót is kell cselekednünk, és hogy a mi jócselekedetünk fínlyenek mint az égő gyertyák, hogy egyebek is látván azokat, jó példát vegyenek ama parancsolat szerint [Matth. 5. 16.]: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum, qui in coelis est, Úgy világoskodjék a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák a ti jó cselekedeteket, és dicsőítsék a ti atyátokat, ki mennyégben vagyon. Egyebek úgy magyarázzák, hogy semmiképpen készületlenek ne legyünk, ne legyünk olyanok, mint akik csak akkor gyújtogatják

gyertyákat, mikor uruk az ajtón zörget, hanem olyanok, mint akiknek égő szövétnek vagyon kezekbe[n], és készen várják minden szempillantásban urokat.

[Nem elég az üdvösségre a pusztá hit] Ezekből két tanúságot vehetünk. Első az, hogy nem elég csak egyedül az hit az üdvösségre, mert jócselekedetet is kíván az Isten, és azt akarja, hogy halálunk óráján semmi fogyatkozás ne találtassék bennünk, mert még evilági urak is szorgalmatosságot és jócselekedetet kívánnak szolgáljoktól. [Nem gonosz égő gyertyákat nappal hordoznunk] Másik az, hogy nem jól cselekesznek, akik minket azért nevetnek, hogy nappal a templomokba[n] gyertyákat gyújtunk, avagy hordozunk, mert holott a mai evangéliomba[n] meg vagyon hagyva, hogy égő gyertyák legyenek kezeinkbe[n], a nappali gyertyagyújtásba[n] és hordozásba[n] semmi gonosz nincsen. Osztón, ha azért, hogy némely dolgokat el ne felejts, hármás gyűrűt viselsz, avagy keszkenődön csomót kötsz, szabad gyertyákat is gyűjtanunk, hogy eszünkben juttassák Üdvözítőnknek parancsolatját. Annak feletre, amit a mai evangéliomnak olvasása eszünkben juttat, azt juttatja eszünkben az égő gyertya is. Noha más dologért is gyújtunk gyertyát a templomba[n], hogy azokkal az Istent tiszteljük, mert még a világi embereknél is szokás volt, amint tudják, akik a régi históriákat olvassák, hogy midőn valakit tisztelni akartanak, égő gyertyával fogadták.

[III.] [Miképpen övedzi fel Krisztus Urunk magát, nekünk szolgálván] Mi hasznunk leszen abból, ha jócselekedeteket gyakorlunk és készen várjuk a mi Urunkat, midőn kiszólít e ví[1070]lágból? Az, hogy Urunk is felövedzi magát, asztalához ültet bennünket és szolgál nekünk. Ritka dolog az a főembereknél, kik szolgálkat tartanak, hogy asztalokhoz ültessék azokat, akiktől égő szövétnekekkel várattnak. De azt cselekeszi az Istennek Fia, azaz, szokatlan és csodálatos jókkal és gyönyörűségekkel illet bennünket. És miképpen ha valamely ilyen jámbor úr találkoznék, csak az volna igyekezete, hogy jámbor vigyázó szolgálai is részesek legyenek a lakodalomba[n]; azonképpen a mi jó és kegyes Urunk is abban a dücsőségben, mellyel ötet az ő szent Atyja megdücsőítette, részessé teszen bennünket. Azt jelenté a végvacsora után is, mondván [Luc. 22. 29.] Ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo. Én

rendelek néktek, miképpen rendelt énnékem az én Atyám országot, hogy egyetek és igyatok az én asztalomnál az én országomba[n]. Mely ígéretnél és ajándéknál mi lehet nagyobb? Mert ha evilági urak az ő egyetlen egy fiokat úgy szeretik, hogy semmiben kedveket nem szegik, és minden marhájok is reájok száll, mit nem cselekedik a mennyei Atya az ő Fiával? Micsoda javait nem adja neki? És ezekben a jókban mi is részesek leszünk, ha vigyázunk, serényen forgolódunk, készen találtatunk. [Apoc. 14. 13.] Megnyugszunk akkor minden munkáinktól, nem éhezünk, nem szomjúhozunk, nem félünk szegényvallástól, nem szegénységtől; hanem mint Isten Fiának baráti uralkodunk, és mindennel bővelkedünk. Ezekért a nagy jókért azért ne restelkedjünk, atyámfiai, hanem úgy viseljük magunkat, amint illik és kívánja a mi megváltó Krisztusunk. Mert minemű nagy balgatagság evilági gazdagságért éjjel-nappal fáradnunk, holott mindeneket el kell hadnunk, és amiket kerestünk, talám idegen kézre kerülnek, és az örök életnek s mindenkor megmaradandó jóknak és gyönyörűségeknek megnye[1072]réséért restelkedni. Ha minket ezek a jók vigyázásra, áhítatosságra, jámborságra nem vihetnek, gondoljuk meg, hogy nem tudjuk, mikor kell meghalnunk: mert Urunknak mondása szerint olyan leszen a mi halálunknak órája, mint valami főembernek menyegzőből hazajövele, avagy házunknak lopótól való megásása, [Luc. 12. 20.] azaz igen véletlen. Ama gazdag, kinek annyi gabonája és gyümölcse termett volt, hogy nem tudta hova tenni, hosszú életet remélett, de hirtelen csak azt hallotta: Bolond, ez éjjel elkéri a te lelkedet és amiket kerestél, kié lesznek? [Job. 1. 19.] Jóbnak fiai és leányi semmit nem gondolkodtak az halál felől, midőn vigadtak, és minden nap renddel vendégelvén egymást, jóllaktak, s csak hirtelen nagy sebes szél támadott a pusztából, reájok rontotta az házat, és mind együtt ott ölte őket. Mint járt ama fő vitéz hadviselő gonosz? Azt mondja az Írás [2Reg. 20. 9.], hogy más fő kapitán Joab szép tiszteességgel elibe ment, álnok szívvel kezét fogta, mintha meg akarta volna csókolni, és milyen szókkal köszönt neki: Salve, mi frater, Egészséggel, édes atyámfia, s azonban általverte és megölte. [Luc. 17. 26.] Noé idejében a vízözönkor házakat építettek, házasodtanak, azonképpen Lótnak idejébe Sodomába[n], de midőn ingyen sem gondolták volna, elburíttattanak a vizektől és a tüzes kénköves

esőtől megemésztettek. Véletlen azért az halál, és azt sem tudjuk, mikor a gyéként elrántják alólunk.

Az halál még tűrhető volna, de az nehéz és felette káros, hogy ahhoz azt míveli Krisztus Urunk velünk, amit a lopó szokott cselekedni. A lopó jószágunkat elveszi, melyet sok esztendeig nagy fáradsággal szerzettünk, és gazdagokból szegényekké teszen bennünket; azonképpen a Krisztus minden javainkat elveszi, nemcsak testeiket, hanem lelkieket is, az ő szent malasztját, az hitet, a reménséget, a szeretetet, és minden kiszabadulásnak reménsége nélkül az örök setétségre taszít. Ettől tartott Szent Márton, s azért mindenkor vigyázott. Nem is találtatott készületlen, aminek az jele, hogy bátran megrivasztotta a Sátánt, és elűzte, midőn lelke kibocsátásakor késérteni akarta. [1073]

Második prédikáció

Szent Márton minden marháját, annak felette testét s lelkét is az Istennek áldozta, kit minékünk is követnünk kell.

A mai szent evangéliomnak sommája az, hogy mű Krisztus Urunknak szolgálói vagyunk, ki most, mint valami menyeközre ment, azaz a felvett emberi testtel vigad az ő atyjának országában és azt kívánja, hogy meddig visszatér az ítéletre és halálunk órájára, szorgalmatosok légyünk dolgainkban, és mindeneknek felette arra vigyázzunk, hogy midőn betegségek által, vagy másképpen zörgetni kezd ajtónkon, minden késelem nélkül készek legyünk és felnyissuk neki; úgy talál-tassunk, amint a keresztyéni hivatal kívánja. Arra pedig két dolog kívántatik. Egyik az, hogy felövedzük, avagy aggassuk ruháinkat, azaz, minden dolgokat félre te-gyünk és elhagyjunk, melyek az Istentől elszakasztanának és bűnre vinnének, ha a test oly szükségesnek ítélné is azokat, mint a ruházatot, mellyel az égnek alkalmat-lansági ellen oltalmazzuk magunkat. Másik az, hogy égő gyertya, avagy szövétnek legyen kezünkben, azaz, ne csak szívünkbe[n] legyünk jámborok, hanem kívül is, mindennek jó példát adván. Hogy pedig ezeket cselekedjük, noha elég volna Urunknak s Istenünknek akarata, kinek mindenbe tartozunk engedni, de mindazonáltal azért is, mivel azt sem tudjuk, midőn jó el, hogy lelkünket a testből kivigye, ki ha készületlen, valami halálos bűnbe[n] talál bennünket, mely a ma-lasztnak világosságát el szokta lelkünkben oltani, mint rest és tunya szolgálakat megpirongat bennünket és megvér, ha pedig készen halálos bűn nélkül talál ben-nünket, csodálatos és szokatlan jókkal illet. Ilyen jámbor szolgálta volt Szent Márton, kinek életéből rövideden egynéhány üdvösséges tanúságot adok, s azután Istennek ajánlak benneteket. [1074]

[I.] [Szent Mártont mibe[n] követhetjük, s mibe[n] nem.] Szent Mártonba[n] kétféle dolgok vadnak, némelyeket, ha akarnók sem követhetünk, mert csodák, melyeket az Isten nem mindennel cselekeszik, úgymint hogy három halottat támasztott, sok bénák-nak és betegeknek megadta egészségeket, soha a csalárd ördög olyan formán és módon eleibe nem kerülhetett, hogy meg nem esmerte volna. Ezeket mű csak

csodáljuk, és az Istent, ki az szentibe[n] csodálatos, dicsérjük, Dávidnak amaz intése szerint [Ps. 150. 1.]: Laudate Dominum in sanctis eius. Dicsérjétek az Urat az ő szentibe[n]. Némelyeket az Istentől adatott malaszttal ki-ki követhet hivatalja szerint, csak akarja. Ezek közül:

[Az alamizsnálkodásba[n] követhetjük és követnünk kell, melybe[n] fő volt] Egyik az alamizsnálkodás, melyet oly igen gyakorlott, hogy midőn katona levén mindeneket a szegényeknek osztogatott volna, és egy köpönyegénél több nem maradtott volna, annak is felét egy koldusnak adta. Püspökségébe[n] sem hadta el az elkezdett adakozást, melyről egy csoda példa vagyon írva életébe[n]. Némely ünnepnap, látván hogy az esperese tétován és parancsolatja ellen egy nyomorultnak megruházását halasztja, bement a sekrestyébe és minden ruháit levetvén a szegénnek adta, és menten másua igazította. Mely kedves dolgot cselekedett legyen az Istennek, menten megmutatta ő szent Felsége: mert midőn nógatná az esperest, hogy ne vártatná a népet, hanem kimenne a mise mondásra, s ő azt felelte volna, hogy mindaddig sem akarna kimenni, meddig a szegénnek köntös nem hoztattnék, az esperest menten egy kurta rövid ujjú köntöst vett a piacon és lábai elé vetette nagy dérrrel-dúrral. Reá vette azt Szent Márton, és midőn a misén szokása szerint fel-emelte volna kezeit, lecsúszott a bő fejér imeg, melyet albának hívunk: de először tüzes golyóbis láttatott feje felett, s azután gyöngyös arany láncok bocsáttattnak alá, melyek befödtek mezételen kezeit. Tanoljuk meg a szent atyától ezt az irgalmasságot, követvén a Szentírásnak ama mondásit [Prov. 3. 9.]: Honora Dominum de tua substantia, et de primitiis omnium frugum tuarum da ei. Tisz[1075]teljed az Urat a te jószágodból, és minden te gyümölcsidnek zsengeiből adj néki. [Eccli. 14. 11.] Fili, si habes, bene, fac etiam et Deo dignas oblationes offer: memento quod mors non tardat. Fiam, ha vagyon, cselekedjél jót magaddal, azaz, élj belőle és az Úrhoz illendő áldozattal áldozzál. Megemlékezzél róla, hogy az halál nem késik. [Miképpen kell alamizsnálkodnunk] Kövessük, mondom, Szent Mártont az irgalmasságban, de a Szentírásból előnkben adatott mód szerint. Először az Istennek tisztessége elöl járjon, mert azért mondja Salomon, hogy tiszteljed az Urat a te jószágodból. Az ő tisztessége pedig abban áll, hogy főképpen az ő parancsolatit

megtartsuk, mert ha halálos bűnökben vagyunk, nem használ üdvösségünkre az alamizsna. Reánk néz először az Isten, minéműk vagyunk, s azután ajándékinkra, melyeket az ő tisztességéért osztogatunk: mert Mojzes is azt mondja, [Gen. 4. 4.] hogy Respexit Dominus ad Abel, et ad munera eius, Az Úr Ábelre tekintett, és az ő ajándékira. Mert ugyanis ki szeretné ellensége ajándékát? Ki nem kételkednék, ha jó végre adja-é, avagy nem? Azért mondotta volt régenten Laokoon pap a trójebelieknek a görögök nagy falova felől, melyet mint valami ajándékot hadtának volt a város előtt: [Aeneid. 2.] Quidquid id est, timeo Danaos, et dona ferentes. Valamint, s valahogy vagyon a dolog, de félek a görögöktől és az ő ajándékoktól. [Az igaz marhánkból alamizsnálkodjunk] Másodszer, a mi saját igaz marhánkból adakozunk, azért mondja a Bölcs, hogy Tiszteljed az Urat a te jószágodból. Szent Ágoston e dolog felől imígyen szól [14. q. 4–5.] Immolans ex iniquo, immolatio est maculata. [Eccli. 34. 23.] Dona iniquorum non probat Altissimus, nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. [Eccli. 3. 24.] Qui enim offert sacrificium de substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Aki hamis keresményből áldozik, annak áldozatja nem tiszta. A hamisaknak áldozatját nem szereti a Felséges, sem meg nem kegyelmez [1076] nekik az ő sok áldozatjokért. Mert aki áldozatot mutat bé a szegénynek marhájából, szinte olyan, mintha atyja előtt áldozná a fiát. [cap. sequenti] Utánveti oszton: Forte aliquis dicat, multi sunt divites avari, cupidi, non habeo peccatum si suum illis abstulero, et pauperibus dedero, unde illi nihil boni agunt. Mercedem sic per illa habere potero: sed huiusmodi cogitatio est diaboli calliditas. Nam si totum tribuat pauperibus quod abstulerat, addit potius peccatum quam minuat. Talám valaki azt mondaná, sokan fősvény gazdagok vadnak, nincs bűnöm, ha azokét elveszem és a szegényeknek adom, holott ők abból semmi jót nem cselekesznek, és így énnekem jutalmom leszen. De efféle gondolat ördögi csalárdság: mert ha mind a szegényeknek adja is, amit elvett volt, neveli inkább a bűnt, hogynem mint kisebbé teszi. [Jószágunknak jóvából kell alamizsnát adnunk] Harmadszer, hogy valamit az Istennek tisztességére adunk, vagy a templomokra, vagy a szegényeknek, jószágunknak jóvából adjunk: azért mondatik, hogy a mi gyümölcsinknek zsengéiből adjunk. Nem igaz-é, hogy

ha valami úr bort, vagy kinyeret kérne tőlünk, a javából adnánk neki? De a szűkölködők Krisztus Urunknak tagjai, ha azért azokba[n] valamit kér tőlünk, marhánknak javából adjunk neki, mert aminemő névvel venné tőled az úr a büdös bort és penészes kinyeret, tudván, hogy jól és bőven vagy, az Isten is oly néven veszi tőlünk, ha marhánknak alávalójába[n] adunk a szegényeknek. [Jobb éltünkben a szegényekkel jót cselekednünk, hogynem mint testamentum által] Negyedszer: halálunk előtt alamizsnálkodjunk, azért mondatik, hogy Emlékezzél meg, mert az halál nem késik, és azért halálod előtt cselekedjél jót a te felebarátoddal. Ne hállasszuk, mondom, halálunk utánra, hogy a szegények segéttessenek marhánkból, mert noha az is hasznos, de nagy kárunkkal vagy. Mert ha éltünkbe[n] alamizsnálkodnánk, a purgatóriumnak tüzetől megszabadulnánk, mert oda sem mennénk. Ezt állatja Dániel prófétának ama mondása [1077] [1Dan. 4. 24.]: Quamobrem Rex, consilium meum placeat tibi, et peccata tua elemosinis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum. Annak okáért király, az én tanácsom tessék tenéked és a te bűneidet alamizsnával válts[d] meg, és a te hamisságotat a szegényeknek könnyöretességével. De ha halálunk utánra halasztjuk az alamizsnálkodást, először purgatóriumba akarunk menni, holott minden evilági kínoknál nagyobbak vadnak, s azután akarunk onnét kiszabadulni. Vajon nem jobb volna-é a nyavalyát ingyen meg sem kóstolni, hogynem mint nagy nehezen abból megszabadulni? Oszton, kisebb érdemet kívánunk, holott éltünkben jót cselekedvén nagy érdemünk lehetne, mert e világon Istennek malasztját és bűneinktől való megszabadulást érdemlenénk, és a másvilágon örök dücsőséget: ha pedig holtunk után cselekedtünk jót, csak a kínoktól való megszabadulást érdemljük. De nincs annak okossága, aki igazán sokat nyerhetne és kevesbet akar nyerni, avagy egy fillér nyereséggel megelégszik. Nem hiába mondja azért Szent Ágoston [Aug.]: Redime te dum vivis: redime te dum potes: redime te dum pretium habes, ne dum mors amara te praevenierit, et vitam simul, et pretium perdas. Válts[d] meg magadat, midőn élsz: válts[d] meg magadat, midőn tőled lehet: válts[d] meg magadat, midőn vagy, miből, hogy valamiképpen a keserő haláltól meg ne előztessél, és mind életedet, s mind annak árát el ne veszessed.

[II.] [Abba[n] is követnünk kell Szent Mártont, hogy testünket is az Istennek áldozzuk] Második az, amibe Szent Mártont kell követnünk, és követhetjük, hogy testünket is az Istennek áldozzuk, mert ő ezt cselekedte, holott tíz esztendő korába[n], noha szülei eretnekek voltak és ellent tartottanak benne, a keresztyén hitnek tanuló-jává lett, és menten a pusztába ment volna lakni, ha testének gyenge volna szenvedte volna. A szüzességet is mindhalálig megtartotta, mely dologért azt éneкли az Anyaszentegyház felőle: Corpore quidam virgineo[1078] blandum habebat eloquium, Szűz teste lévén, nyájas beszédű volt. Mi is, mondom, az Istennek áldozzuk testünket, mert arra int bennünket Szent Pál, mondván [Rom. 12. 1.]: Obsecro vos, fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra, hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Kérlek titeket, atyámfiai az Istennek irgalmasságára, hogy állassátok a ti testeteket élő, szent és Istennek kedves áldozatul a ti okos tiszteleteteket. [Miképpen áldozhatjuk testünket az Istennek] Ez először úgy lehet, hogy a mi tagjainkat az isteni szolgálatba foglaljuk. Mert midőn szívünket bánkódtatjuk, mivel az Istent megbántottuk, az Istennek áldozzuk Szent Dávidnak ama mondása szerint [Ps. 50. 19.]: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, et humiliatum Deus non despiciet. Áldozat az Istennek a töredelmes lélek: a töredelmes és megaláztatott szívet Isten, meg nem utálok. Midőn szánkot az imádságba[n], füleinket az Isten ígéjének hallgatásába[n], lábainkat a templomba menetelbe[n], kezeinket az alamizsna osztogatásba[n] gyakorlunk, és testünknek erejét a jószágos cselekedetekbe[n] forgatjuk, akkor is az Istennek áldozunk. [Ps. 4. 6.] Sacrificate sacrificium iustiae, id est, bonorum operum, úgymond a királyi próféta, et sperate in Domino, azaz, Az igazságnak áldozatját, mely a jócselekedetek, áldozátok és úgy reméljétek, hogy jutalmot vesztek az Úrtól. Némelyek azért szánják erejüket az isteni szolgálatban elkölteni, mert nem gondolják meg az isteni ígéretnek erejéből mennyi haszon következne reájok, ha azt cselekednék. Mert miképpen, ha valaki valami szegénnek azt mondaná, hogy minden nap tíz aranyat ad neki, ha minden nap egy Miatyánkot mond, soha csak egy nap sem mulatná el; azonképpen valaki meggondolná, hogy az Isten fáradságáért mennyországot ad neki, mely min[1079]den

jóval bővelkedik, bizony nem restelkednék, mert igaz Szent Gergelynek ama mondása [Greg.]: Quantum credit quisque tantum sperat, et quantum credit et sperat, tantum operatur et amat. Amennyit ki-ki hiszen, annyit remél, és amennyit hiszen és remél, annyit cselekeszik és szeret. Másodszer úgy áldozhatjuk tagjainkat az Istennek, ha azokat gonosz kívánságival együtt öldököljük. [Ambr. in Hexam.] Hoc est verum Christi sacrificium, úgymond Szent Ambrus, pudicitia corporis. Az a Krisztusnak igaz áldozatja, a testnek szüzessége avagy tisztasága. [in Medit.] Szent Bernard penig: Quoties peccato resistimus, toties Diabolum superamus, angelos laetificamus, Deum honoramus, et coronam habebimus. Valamennyiszer ellene állunk a bűnnek, annyiszor meggyőzzük az ördögöt, örömmel illetjük az angyalokat, tiszteljük az Istent, és koronánk leszen.

[III.] [Továbbá abba[n] követhetjük Szent Mártont, hogy ne halasszuk a penitenciát.] Harmadik, amibe[n] Szent Mártont kell követnünk, a poenitentia-tartás és bűneinkből hamar kitérés, hogy ne halasszuk napról napra megjobbításukat. Dániel egynekemlykor imádkozván, a többi között imilyen szókkal élt [Dan. 3. 39.]: In animo contrito, et spiritu humilitatis fiat sacrificium nostrum hodie in conspectu tuo, Domine, ut placeat tibi. Töredelmes lélekkel és alázatos szívvel legyen a mi áldozatunk ma teelőtted, Uram, hogy tessék tenéked. Nem mondotta, hogy holnap, vagy holnapután legyen, hanem ma, ez órába[n]. Bódogok bizony, akiknél fogatos amaz intése a Bölcsnek [Eccli. 5. 11.]: Non tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem: subito enim veniet ira illius, et in tempore vindictae disperdet te. Ne késsél az Úrhoz megtérni és ne halasszad egy napról más napra, mert hamar eljő az ő haragja, és a bosszúállásnak napján elveszt tégedet. De kevesen engednek ennek a jó tanácsnak, hanem némelyek békességes üdőt várnak, némelyek Adventet, maga csak azt sem tudják, [1080] ha a következő óráig élnek-é, vagy nem; maga másfelől bizonyosok abba[n] a mai evangéliomból, hogy az Úrnak napja olyan, mint a lopó, és hogy noha semmi bizonyosb nincs az halálánál, de bizontalanb sincs annak órájánál.

[IV.] [Végezetre abba[n] kövessük Szent Mártont, hogy lelkünköt ereivel áldozzuk az Istennek] Negyedik, amibe Szent Mártont követnünk kell, az, hogy lelkünket is minden ereivel az Istennek áldozzuk. Három fő ereje nagyon a léleknek: az értelem, az akarat, az emlékezet, avagy elme. Az értelmet az Istennek szentelte Szent Márton, mert gyermekségétől fogva az Istennek törvényébe[n] elmélkedett, és amit abba[n] cselekedetre szükségesnek látott lenni, véghez vitte, és a többi között 18 esztendő korába[n] megkeresztelkedett. És mivel a keresztségbe[n] azt fogadta, hogy a világot és ördögöt minden pompájával megveti, meg is állotta fogadását, mert minden világi hévságot megvetvén barátta lett. [Nem akart Szent Márton Julianustól ajándékot venni] De mivel akkor akarta a világot elhadni, midőn Julianus hittől szakadt császár pínzt osztott a vitézeknek, a' fejébe[n], hogy az ellenséggel emberül vínának, és a pínzt el nem vette, mondván, Ego Christi miles sum, donatio-num non accipio, Én Krisztus katonája vagyok, az ajándékot el nem veszem. Megharagudt a császár reá és avval pirongatta, hogy féltébe[n] nem merne hadakozni, mivel jelen nagyon az ellenség. Kinek azt felelte: Ha ez félelemnek és puhaságnak tulajdonítatik, és nem hitnek, holnapi napon fegyver nélkül jelen leszek az harchelen, nem sisakkal vagy pajzssal készítem magamat a viadatra, hanem a keresztnak jelével és bátran általmégyek az ellenségben. E szóra megtartóztatták, hogy másodnap fegyvertelen az ellenség eleibe vettették: de az Isten oly csodát cselekedett, hogy az ellenség, táborával együtt megadta a császárnak magát, kegyelmet kérvén tőle. Kétség nélkül imádságával rettentette meg a szent ember az ellenséget, ő szerzette a diadalmat.

Akaratját is, melyben a szeretetnek széki nagyon, az ő terem[1081]tőjének áldozta, és ezt az alamizsnálkodásával, szüleiért és felebarátiért felvett szenvedésével, beszédivel mutatta meg. Alamizsnálkodásiról odafel emlékeztem. Szenvedési sokfélék voltak. [Az ördög avval fenyegette Szent Mártont, hogy mindenütt ellene leszen] A többi között, midőn az Isten megjelentette volna néki, hogy szüleihez menne, és immár úton volna, eleibe került az ördög és azt kérte, hova menne. Kinek midőn azt felelte volna, hogy oda, ahova az Úr híná, utána vetette az ördög, quocunque iveris, tibi adversabor, valahova mégy, ellened leszek. De ő avval meg

nem iedett, [Ps. 55. 5.] In Deo speravi, úgymond, non timebo quid faciat mihi caro. Az Úrba vetettem remétségemet, nem félek, mit míveljen énnékem a test. Hazakerkezvén az anyját megtérítette, de az atyja az hitelenségbe[n] maradott, [Szent Márton az ariánusoktól megvertetett] az ariánusok penig megverték, és a várasból kivették. Máskor is két tolvaj kezébe akadott, kik közül egyik fejszével agyba vágta volna, ha a másik fejszéjével ellent nem vetett volna. [Joan. 15. 13.] Ha azért Urunknak mondása szerint nem lehet annál nagyobb szeretet, hogy valaki életét felebarátjáért adja, bizony Szent Mártonnak tökéletes szereteti volt, holott nem szánta életét felebarátiért adni. [Szent Márton halálának módja] Beszédiből is megismerhetjük, mely nagy szereteti volt ennek a szentnek: mert midőn halála órája jelen volna, és csak a kemény földön feküdnék, azon kérték tanítványi, hogy engedné meg, hadd tennének szalmát alája, kiknek azt felelte: Nem illik ő, fiaim, hogy keresztyén ember másképpen megháljon, hanem hamuba[n] és ciliciumba[n], és ha én néktek más példát hadnék, vétkezném. Midőn azért szemeivel csak az égre nézne és látnák tanítványi, hogy bizonyoson meghal, mivel hallották volt is, hogy az árnyékvilágból való kimúlásáért könyörgött, sírnya kezdettek, mondván: miért hadsz el bennünket, atyánk? Avagy kire bízsz bennünket, elhagytakat? Mert a ragadozó farkasok a te nyájodra ütnek. Kiken megesett szíve s azt mondotta az Istennek: Domine, [1082] si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem. Uram, ha még a te népednek szükséges vagyok, nem vonszom meg a munkától magamat. [Szent Mártonnak nagy szereteti volt] Hova lehet ennél nagyobb szeretet, hogy valaki még a megkésztetett bódogságot is, melyet immár bizonyoson várt, és néminemőképpen elért, elhagyja az Isten népéért, csak azért, hogy annak használhasson. Emlékezetit, avagy elméjét úgy adta az Istennek, hogy mindenkor őtet és az ő jótéteményit eszében juttatta, mely dologgal azt nyerte, hogy nagy veszedelmekben is csendes elmével és víg szívvel volt. [Nagy bizodalma volt az Istenbe[n]] Szüleihöz menvén, amint nem régen hallátok, két tolvaj kezében akadott és nagy szerencsén maradott meg. Midőn penig az, aki kötözve tartotta, kérte volna, ha félt-é, midőn a társa vágni akarta, azt felelte, hogy soha csendesb szívvel és kisebb félelemmel nem volt, tudván, hogy akkor vagyon főképpen

az Isten az emberekkel, midőn késértésekben vadnak. Oly nagy reménsége volt a szent atyának, hogy még azt a tolvajt is megtéríti, ami meg is lett, mert annyit szólott neki, hogy a Krisztus hitre hozta, ki azután mindhalálíg jámborul és dicséretesen élt. Ím, hallátok, miképpen áldozta Szent Márton az Istennek lelkét minden ereivel.

[Miképpen kell értelmünket az Istennek szentelnünk] Kövessük mi is őtet, és először értelmünket szenteljük az Istennek, hogy ne csak hallgatói legyünk az isteni dolgoknak, hanem bizonyosan el is higgyük, hogy úgy voltak és vadnak, ha elménket feljül haladják is, mert ha csak azokat akarjuk hinni, melyeket általérthetünk, a keresztyén hitnek csak legkisebbik cikkélét sem hisszük, mert soha világosan meg nem érthetjük, nem is volna az igaz hit, mely oly dolgokról volna, melyeket mi okosságunkkal általláthatnánk, mert Szent Pál azt mondja [Hebr. 11. 1.], hogy Fides est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium. Oly dolgokról vagyon az hit, melyeket remélünk, és olyakat hitet el velünk, melyek nem láttatnak és nyilván nincsenek. Nem[1083]csak el kell penig hinnünk az isteni dolgokat, hanem azokért nagyokat is kell próbálnunk, mint Szent Márton, úgy hogy se király, se császár azoktól el ne hajthasson bennünket, senki előtt ne szégyenljük azokat megvallani, mint Szent Márton, ha hazánkból azoknak vallásáért gyalázatosan kiűzettetnénk is. Ne keressünk hiábavaló mentségeket, mert valamit előhozhatnánk képmutatásunknak és tettetésünknek mentségére, Szent Márton is előhozhatta volna, hogy tudniillik őnéki ariánus atyjafiai voltak, hogy ariánus városba[n] volna az ő öröksége, hogy böcsületi nem lehetne a pápista hitbe[n], hogy egy ideig titkolni és tettetni kellene. Mindezeket előhozhatta volna Szent Márton, de nagyobbra böcsülte az egyszer megesmert igazságot mind szüleinél, hazájánál, örökségénél, s mind minden evilági, elmúlandó és hévságos tisztességénél, tudván Szent Pálnak amaz mondását [Gal. 1. 10.]: Si adhuc hominibus placerem, servus Christi non essem. Ha meg is tetszeném az embereknek, szolgálja a Krisztusnak nem volnék. És Krisztusét [Matth. 16. 26.]: Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, lelkét penig elveszti!

[Miképpen akaratunkat] Másodszor szenteljük akaratunkat az Istennek, azaz, szerezsük felebarátinkat, segítvén őket az igazságnak esméretire, ha szenvednünk kell is érettek, tudván, [Eccli. 17. 12.] hogy kinek-kinek parancsolat adatott felebarátjáról, segítvén testi szükségekben is, amennyire lehet és értékünk szenvedni.

[Miképpen emlékezetünket] Harmadszor szenteljük ó szent Felségének elménket, avagy emlékezetünket is, eszünkbe juttatván, mely sok és csoda módokkal segítette Isten az övéit mind az Ó, s mind az Új Testamentomba[n], midőn nagy veszedelmekbe[n] voltak, mely elmélkedéssel bizodalmot és reménséget szerzünk magunknak, hogy bátran mondhassuk Dáviddal [Ps. 26. 5]: Dominus illuminatio mea, et salus mea, quem timebo. Dominus protector meus, a quo trepidabo. Az Úr az én megvilágosítóm és megszabadítóm, kitől féljek? Dominus protector vitae meae, a quo trepidabo? Az Úr az én életemnek oltalma, kitől rettegjek? Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat Adversum me proelium, in hoc ego sperabo. Ha tábor áll is ellenem, nem fél az én szívem. Ha had támad is ellenem, én ebbe[n] bízom.

Ha így követjük Szent Mártont életébe[n], mint őnéki, nekünk is boldog kimúlásunk leszen. Azt írják őfelőle, hogy midőn elűzte volna a Sátánt ama szókkal: Mit állasz itt, vérszopó bestia! Semmit énbennem halálra valót nem találsz, [Krisztus Urunk után hanyadik esztendőbe[n] holt meg Szent Márton] és lelkét Krisztus Urunk születése után 448[!] esztendőbe[n], nyolcvanegy esztendős lévén, kibocsátta volna [lelkét], szép fínyessé lett volna orcája, mintha még akkor immár megdűcsőült volna teste, és az angyaloknak gyönyörűséges énekszavai hallattanak, kik lelkét az örök boldogságba vitték. E dolog felől imígyen énekel az Anyaszentegyház: Martinus, Abrahae sinu laetus excipitur. Martinus hic pauper et modicus coelum dives ingreditur, hymnis coelestibus honoratus. Márton Ábrahám kebelébe örvendezvén fogadtatik. Márton itt szegény és kicsin, gazdag mégyen be mennyországba, és mennyei inekszókkal tiszteltetik. Hogy penig országunkban csendes állapot láthassunk, és Szent Mártonnak jószágos cselekedetiben részesek lehessünk, és azok által az ő dűcsőségébe[n] is könnyörögjünk neki, hogy szószólónk legyen az Istennél, úgymint hazánknak fia, melléje vegye Szent István királyt, fiával, Szent

Imrével egyetembe[n], melléje vegye Szent László királyt, melléje vegye Szent Erzsébetet és nemzetünknek több szentit, és vélek egyetemben nyerjen kegyelmet nekünk. Hogy penig ezeket véghez vihesse és könyörgésünket tudja és értse, az igazságnak lelkétől tanítattott Anyaszentegyház bizonyítja, midőn imígyen esedezik neki: Sacerdos Dei Martine, pastor egregie, ora pro nobis Deum. Istennek pap[1085]ja, Márton, jeles lelki pásztor, imádj Istent érettünk. Nem is kell kételkednünk, hogy ne esedeznék érettünk, ha az egész Anyaszentegyházért imádkozik, mert mennyországba[n] is magmarad a jól elrendeltetett szeretet, mely, ha egyebek egyenlők, először azokat nézi, kiket közelb illet. Tudták ezt a mi régi magyarink, és a többi között Szent István, s azért, midőn súlyoson volt dolgok, segítségre hítták, és győzedelmesek lévén, templomokat építtettek tisztességére, amint Bonfiniusba[n] megvagyon. Mostan penig mivel mind Szent Mártont a több szentekkel, s mind asszonyunk Szűz Máriát megvetette a magyaroknak nagy része, kinek testamentomba[n] hadta volt őket Szent István, mely dologért pínzünken is az vagon írva, Patrona Ungariae, Magyarországnak gondviselője, majd mindenünk odavagyon, bátorságunk, jó hírünk-nevünk, édes hazánk, születésünknek szép helyei. Engedje meg a jó Isten, hogy esmerjék meg vétkeket a tévelygők, engeszteljék meg a bódog szenteket, főképpen az Istennek áldott szent Anyját, és ismeg gondviselések alá vétessenek. Amen.

Harmadik prédikáció

1. Micsoda akadályink vadnak a lelki pályafutásban és micsoda segítségink. 2. Bódogok a lelki jó szolgák. 3. Mivel rövid életünk, a jóba[n] gyakorljuk magunkat, mint Szent Márton.

Akik pályát futnak, főképpen akkor, midőn valami nagy drága marha tétetett fel, hogy a célt előbb elérhessék és nyereséggel járjanak, mindenképpen hozzákészülnek: papucsokat lábokból kirúgják, sok ruhájokat levetvén könnyen öltöznek, hosszú köntösöket felaggatják. [A mi életünk pályafutás] A mi életünk is pályafutás, atyámfiai, keresztyének, és nagy ajándék, drága marha tétetett fel, melyért futunk, tudni[1086]illik az örök élet. Szükség azért, ha nyereséggel akarunk járni, hogy hozzákészüljünk, és mindent, valami a futásba akadályunkra lehetne, elhányjunk. Hogy ezek így legyenek, Szent Páltól tanolhatjuk meg, ki imígyen ír a korintusbelieknek [1Kor. 9. 24.]: Nescitis, quod ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite, ut comprehendatis. Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere: et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant; nos autem incorruptam. Nem tudjátok-é, hogy akik pályát futnak, mindnyájan futnak ugyan, de egy veszi el a jutalmat? Úgy fussatok, hogy megkapjátok. Minden bajnok penig megtartóztatja magát mindenektől, és azok ugyan, hogy megrothadandó koronát vegyenek, mi penig a rothadatlant. Amit Szent Pál ez helen mond, Üdvözítőnk is azt mondja a mai evangéliomba[n], noha más hasonlatossággal él, hogy olyanok legyünk, mint azok a szolgák, kik urokat a menyeközöböl éjjel hazavárják, mert azok felaggatják ruhájokat és égő szövétneket tartnak kezekben, hogy mihelen urok zörget, készen legyenek, és ne vártassák, meddig a szövétnekeket gyújtogatják, és ha valamit parancsol, forgolódhassanak. Hogy penig e jelen való életben úgy viseljük magunkat, két okát adja. Egyik az, mert afféle szolgák bódogok, úgymint kiknek szolgálni fog urok; másik az, mert bizonytalan órája halálunknak, és ha készületlen találunk, megbüntettetünk. Én is, Isten velem lévén e dolgokról szólok rövideden.

[I.] Felövedzve légyenek a ti ágyékitok. Amint mondám, pályafutás a mi életünk és azon igyekezünk, hogy a mennyországnak célét[!] elérjük. Szükség azért, hogy minden késlelő akadályt elhányjunk tőlünk ebbe[n] az útba[n]. [A lelki pályafutásban három fő akadály vagyom] Efféle akadály kiváltképpen három vagyom: a bujaság, a fösvenység, a kevélység, mely három akadállyal rakva az egész világ. [1Joan. 2. 10.] Omne quod est in mundo, úgymond Szent János evan[1087]gelista, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum et superbia vitae. Minden, ami evilágon vagyom, a testnek kívánsága, és a szemeknek kívánsága, és az életnek kevélysége. [A bujaság nagy akadály mennyországra] A bujaság főképpen, mely az Istennek törvénye ellen vagyom, igen késleli és tartóztatja azt az embert, aki futni akar. Mert aki futni akar, szükség, hogy annak szemei nitva legyenek és lába alá nézzen: de a bujaság oly igen megvakítja az embernek lelki szemeit, mely az okosság, hogy ne tudja hová és mely felé menjen. Azért a régi poéták a Venusnak fiát Cupidót vaknak mondják és a képírók is szemei bekötve írják. Ti magatok tudjátok, hogy afféle ember sem szégyennel, sem hírével-nevével, sem marhájával, sem életével nem gondol, hanem a megbolondult emberhez hasonlatos. Sámson ez a testi szerelem arra vitte, hogy maga titkait kimondotta Dalilának, mely dologból az következett, hogy ellenségi megfogták és szemeit kitolták. Salomont, kinél bölcsebb a világon nem volt, úgy megvakította, hogy a bálványoknak tisztességére sok templomokat rakatott az asszonyembereknek kedvéért. Herkulest, ama nevezetes fő vitéz embert úgy elkábította, hogy az asszonyemberek között orsót és rokkát forgatott és font. Rettenetes dolog, amit Mojzes negyedik könyvébe[n] olvasunk. [Num. 25. 19., Apoc. 2. 14.] Barlám, az istentelen hamis próféta azt a tanácsot adta Balaknak, a moabiták királyának, hogy az Istennek népét egyébképpen a bálványimádásra nem vonhatja és következendőképpen az ígéretnek földétől el nem fordíthatja, hanem a bujasággal, ha tudniillik a moabiták leányival szerelembe esik, mely leányok, ha reá kelne a dolog, mindaddig se engednének az Izrael fiainak, meddig a bálványoknak áldoztatott étkekből nem ennének és az ő isteneket nem imádnák. Úgy lett a dolog és 24 ezeret öletett meg küzülök. Nem hiába mondotta azért Szent Pál, [1Cor. 7. 1.] hogy Bonum est homini mulierem non tangere. És [Colos. 3. 5]

Mortifica te membra vestra super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quae [1088] est simulacrorum servitus: propter quae venit ira Dei super filios incredulitatis. Öljétek meg a ti földi tagjaitokat, a paráznaságot, a fertelmességet, a bujaságot, a gonosz kívánságot, a fösvényiséget, mely bálványoknak szolgálhatja, mely dolgokért eljő az Istennek haragja az engedetlen fiakra. [A házasok mint viseljék magokat az házasságnak dolgába] Még az házasok is meggondolják Szent Pálnak ama mondását, hogy [1Cor. 7. 29.] Qui habent uxores, tanquam non habentes sint. Akiknek felesége vagon, úgy legyenek, avagy viseljék magokat, mintha nem volna. Mert mindegy, akár te, más embernek hordajából részege djél meg, s akár a magadéból. Azért mondotta hajdan Xistus philosopus [Xistus philosopus], hogy Adulter est uxoris ardentuor amator, Házasságtörő, aki felettébb szereti feleségét. És Szent Pál is másutt, [1Thes. 4. 4.] Sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctitate et honore, azaz, amint Szent Ágoston [Lib. 1. de nupt. et concup. cap. 4.] magyarázza, kiki tisztességesen és tisztán éljen feleségével. Kiki tudja az ő edényét szentségbe[n] és tisztességbe[n] tartani. Szent Hieronymus [in cap. 1. Threnorum], avagy inkább Rabanus: Praecipitur viris, ut concubitus norint tempora. Nam ut ait Ecclesiastes [Eccl. 3. 5.] tempus amplexandi, et tempus longe fieri ab amplexibus. Caveat ergo uxor, ne victa libidine alliciat virum, et maritus, vim ne faciat uxori, putans omni tempore subiectam sibi esse debere coniugis voluptatem. Az parancsoltatik az házas férfinak, hogy tudja a házassággal való élésnek bizonyos üdeit. Mert amint a bölcs Prédikátor mondja, üdeje vagon az ölelgetésnek és üdeje vagon távul lenni az ölelgetéstől. Meglássza azért az házas asszonyember, hogy a bujaságtól meggyőzöttetvén magához ne édesesse férjét, midőn tudniillik üdeje és hele nincsen, és az házas férfi erőszakot ne cselekedjék feleségén, azt állítván, hogy az házasságnak dolgában mindenkor szabad feleségével. De én erről most többen nem szólok, elég ez okos embereknek. [1089]

A második akadály a fösvényiség: mert nyilvánvaló dolog hogy a bálványimádással senki mennyországba nem mehet, de amint hallátok, a fösvényiség bálványimádás, [A fösvényiség három dologért bálványimádás] holott a fösvény életének

és táplálásának minden reménségét a gazdagságba veti és így Isten gyanánt tartja. Mert az kinek-kinek Istene, akitől életét és amik életére szükségesek, reméli és várja. Másodsor azért bálványimádás, mert miképpen a bálványozók az arany és ezüst képeket imádják, azonképpen a fősvény is a pínzt, melyen képek vadnak, tiszteli. Sicut enim, úgymond Aranyszájú Szent János az előhozott sententiát magyarázván, idolatrae venerantur idola, nec ea prae reverentia tangere audent: ita avarus pecunias, quasi idolum venaratur, nec eas audent contingere, sed inani tantum earum aspectu delectatur. Miképpen a bálványimádók a bálványokat tisztelik, és a böcsületért hozzájuk sem mernek nyúlni, azonképpen a fősvény a pínzt, mint valami bálványt tiszteli és hozzája nem mér nyúlni, hanem csak annak heábalavó nézésébe[n] gyönyörködik. Harmadszor azért bálványimádás, mert az kinek-kinek istene, akiről mind éjjel, nappal gondolkodik, akinek teljességgel magát adja, akibe teljes szívét és szeretetét helyhezteti, akinek kedvéért szüntelen fárad és mindent cselekeszik: de a fősvény éjjel-nappal azon töri fejét, miképpen öregbítse gazdagságát, abba[n] fárad, abba[n] fogyatja erejét, arról álmodozik, annak áldozza lelkét uzsorával, csalárdsággal és egyéb iszonyú bűnökkel. Nagy akadály azért az üdvösségnek megnyerésére a fősvénység. Oszton, akinek futni kell, leteszi a sok ruhát, hogy könnyebb légyen, de a telhetetlenség lenyomja a lelket, hogy mennyország felé ne futhasson, mert midőn imádkozni kellene, vagy az Isten ígéjére menni, vagy az irgalmasságnak cselekedetét gyakorlani, ő akkor otthon számot vét, adósival traktál, kufárokodik, avagy ha imádkozik is, mind a lábába[n], mind a pincébe[n], a csűrbe[n] etc. vagyon esze. Tahát Avaritia non nomiretur in nobis, sicut [1090] decet sanctus, azt mondja Szent Pál, [Eph. 5. 13.] a fősvénység ne is neveztessek teközöttetek, amint szentekhez illik, mert [1 Cor. 6. 10.] Avari regnum Dei non possidebunt, A fősvények az Isten országát nem bírják.

Az harmadik akadály a kevélység: mert tudjuk, hogy az Istennek malasztja nélkül semmit nem cselekedhetünk, nemhogy üdvösségünket megnyerhetnők. De [Jac. 4. 6.] Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Az Isten a kevélyeknek ellenek áll, az alázatosoknak ad pedig malasztot. Olyan azért a kevély az

Istennek malasztja nélkül, mint akárminemű madár, melynek elvágják szárnyát, és nem röppülhet, mert ő is mindaddig sem üdvözülhet, meddig meg nem alázza magát. Oszton a kevélységből haragtartás származik, mert aki felebarátjának vétékét meg nem akarja bocsátani, azt állítja, hogy nagy az ő méltósága, mely megbántatott, akitől pedig megbántatott, alávaló és ezen okon nem akarja megbocsátani vétékét: mely cselekedet csupa kevélység, mert ha meggondolja, semmi magába[n] az ő méltósága, úgymint poré és hamué: mindketten az Istentől vették, amiek vagyon, mindketten az Istennek hasonlatosságára teremtettek, mindketten ugyanazon jókban lesznek részesek, ha keresik. Annak felette, bár nagy volna is az ő méltósága, bizony nem oly nagy, hogy azért az Istennek parancsolatját félre kellene tenni, mely azt kívánja, hogy egymásnak megbocsássunk, ha azt akarjuk, hogy a mi számtalan bűneink is megbocsáttassanak, és következendőképpen üdvözüljünk. Ez, mondom, az három fő akadály, melyből a többi is származ[ik], és annakokáért, ha a célt el akarjuk érni és a feltett drága marhát el akarjuk nyerni, szükség, hogy elhányjuk és vessük tőlünk őket.

[II.] És égő szövétneketek legyenek kezetekben. Nem elég, hogy [1091] felövedzük magunkat, azaz, hogy megszabaduljunk az akadályoktól, amelyek mia[tt] nem siethetünk mennyország fele, hanem jót is kell cselekednünk. [A jócselekedetek miért mondassanak szövétnekeknek] Dávidnak ama mondása szerint: [Ps. 36. 27.] Declina a malo, et fac bonum. Távozzál el a gonosztól és cselekedjél jót. A jócselekedetek azért mondatnak szövétnekeknek, mert megvilágosítják elménket és utat mutatnak az örök életre. Megvilágosítanak, mondom, mert aki jól él, a tévelygéseknek és eretnkségeknak setéségébe nem esik. Azért mondotta a szent királyi próféta, [Ps. 118. 104] A te parancsolatidért értettem, és [Ps. 110. 10.] A bölcsességnek kezdeti az isteni félelem. Jó értelmek vagyon mindazoknak, kik ezt cselekeszik. Viszontag, aki elmerült a gonoszságba[n], nemhogy megtérne, hanem inkább az igazságtól is eltér, mert az Isten elveszi malasztját tőle. [Soph.1. 17.] Ambulaverunt ut caeci, quia Domino peccaverunt, azt mondja Sophonias próféta. Úgy jártanak, mint a vakok, mert az Úrnak vétkeztenek. A nyilvánvaló igazságot sem látják, a rezet arany gya-

nánt tisztelik, és az aranyat réz gyanánt tartják. Mert [Luc. 19. 26.] *Omni habenti dabitur, et abundabit: ab eo autem, qui non habet, et quod habet auferetur ab eo.* Mindennek, akinek vagyon, adatik és bővelkedik: attól pedig, akinek nincs, amie vagyon is, elvétetik tőle. A gonosz emberekkel az történik, ami némely fákkal, melyeket először a szű eszen meg belül, s úgy dőlnek le, mert a gonoszok is először megrothadnak, és a bűnöknek férgeitől megrágattatnak, és így lesznek hitetlenké. Ezt minden nap szemünkkel látjuk, mert egy eszes ember sem leszen eretnekké, aki jámbor, és az igaz hitre sem tér senki, hanem ha jámborbá akar lenni.

[Éltünkben hasznosb jót cselekdünk] De itt jól eszünkbe kell vennünk, hogy ne legyünk olyanok, mint azok, kik kezekbe hordozzák ugyan a szövétneket, de hátra tartják és másnak világosítják az utat, magok pedig megbotlanak és orrokra esnek. Ilyenek azok, kik éltekbe[n] csak egy falat kenyéret sem adnak [1096] Isten nevébe[n], és semmi jóba[n] nem foglalják magokat, hanem mikor eljő az halál, akkor hagyják meg gyermekeknek és feleségeknek, hogy alamizsnálkodjanak lelkek üdvösségéért, és egyéb jót cselekedjenek. Mert az halál az életet követi, és amint élünk, úgy halunk meg, az Írásnak ma mondása szerint: [Apoc. 14. 13.] *Opera illorum sequuntur illos, az ő cselekedetek követik őket.* Oszton egy forint, egy darab kenyér többet használ, ha éltünkbe[n] adjuk Isten nevébe[n], hógynem mint száz forint, avagy egy mut búza halálunk után. Mert aki mással böjtöltet, mással imádkoztat, mással alamizsnálkodtat magáért, holott ő maga semmit nem akar cselekedni, szinte olyan, mint aki más ember szájával akar enni. Másodszor azt kell jó eszünkbe vennünk, hogy nem mondja csak az Üdvözítőnk, hogy szövétnek legyen kezünkbe[n], hanem hozzáteszi, hogy a szövétnek égő legyen, a tűznek két tulajdonságáért, mert világosít és melegít. Szükség azért, hogy a mi cselekedetünk a szeretetnek tűzével égjen, mely az halálos bűnnel együtt nem lehet, ha azt akarjuk, hogy az örök életre használjon, mely szeretet nélkül, akármely jócselekedet is, haszontalan az örök életre, amint Szent Pál nyilván írja a korintusbelieknek. [1 Cor. 13., Ex. 12. 3.] Maghadta volt az Isten, hogy az az húsvéti bárány, melynek az hónap tizennegyedik napján meg kellett áldoztatni, az hónap tizedik napján vitetnek az

házba és jól megnézetnék, ha volna-é valami oly makulája, mellyel nem illenék az Úrnak eleibe vitetni. Evvel a ceremóniával az jelentetett, hogy szorgalmasan gondot viseljünk cselekedetinkre, hogy halálos bűnök nélkül legyenek, ha azt akarjuk, hogy az Isten eleibe[n] méltók legyenek.

Harmadszor azt kell eszünkbe vennünk, hogy a szövétneket kezünkbe[n] hordozzuk, mert sokan csak szívekbe[n] hordozzák, azaz jó gondolatjok vagyon, meddig a prédikáció tart, és lelki könyveket olvasnak, és elvégzik magokban, hogy jámbor[1093]rok és istenfélők lesznek, a nagybőjt előtt meggyóznak és kommunikálnak, de azonba[n] megmaradnak gonoszságokba[n] és semmi, avagy kevés jót cselekesznek. Némelyek szájokba[n] hordozzák, mert mást szépen tanítanak, bölcsen oktatnak, ékesen szólnak az Isten felől és üdvösségre való dolgokról, de magok kevélyek, trágárok, részegesek, feslett erkölcsűek. Mindeneknek mondja Szent Pál, [Rom. 2. 12.] hogy Non auditores legis justí sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. Nem a törvének hallgatói igazak az Istennél, hanem a törvének cselekedői igazítottatnak meg.

[III.] [Az Isten evilágon szokatlan jókkal ajándékozta meg mennyországba[n] az ő hű szolgálit] Harmadszor azt mondja Krisztus Urunk, hogy Boldogok efféle szolgálak, mert urok is felövedzi magát és leültetvén őket, szolgál nekik. Szokatlan dolog ez a világi emberek között, mellyel azt jelenti, hogy ő is megnyug[t]ot bennünket minden fáradságinktól, midőn eljő ítélni eleveneket és holtakat, és megelégit az ő istenségének és állatjának gyönyörűséges és gazdag látásával. Annak felette, hogy oly jókkal illet, melyek evilágon szokatlanok [Ps. 67. 6.]: Replebimur in bonis domus tuae; sanctum est templum tuum, mirabile in aequitate, úgymond Dávid, Megtelünk a te házad javaival, szent a te templomod, csodálatos igazsággal. Három dolgot mond: hogy szent az a hel, hogy ott minden megtelik jókkal, hogy mindazáltal az igazság is igen megtartatik, mert az embereknek érdeme szerint, egyik nagyobb örömben[n] leszen részes a másiknál. Ezek pedig nem ellenkeznek egymással, mert midőn nagyobb és kisebb korszókkal mennek vizet méríteni, mindenik megtelik ugyan, de egyikbe több fér a másiknál. Egy szóval: mennyivel

feljülhaladja a nagy tenger az egy csöpp vizet, annyival, sőt sokkal följülhaladja a mennyei öröm és gyönyörűség evilágnak minden vigasságát és gyönyörűségét, és azért méltán mondotta Dávid a bódogok felől, [Ps. 35. 9.] hogy ugyan megrészegülnek az Isten házának bölcsességével és az ő gyönyörűségének patakával [1094] itattatnak meg.

Holott azért szerelmes atyámfi, ily nagy és evilágon szokatlan gyönyörűségeket és jókat ad nekünk az Isten mennyországba[n], ha úgy viseljük magunkat, mint Üdvözítőnk a mai evangéliomba[n] kívánja, ne adjuk a puhaságnak magunkat, hanem készen várjuk az ő eljövételét.

[IV.] Negyedszer azt mondja Üdvözítőnk, hogy ha a megmondott módok szerint nem vigyázunk, igen megcsalattatunk és nagy kárt vallunk, mert bizontalan az ő eljövetele, és talám olyankor leszen, midőn meg sem gondolnók, miképpen a lopó éjjel jó, midőn a cselédes ember háza népével nyugszik és semmit nem fél, és a gonosz keresztyénnel azt cselekeszi, amit valamely úr rest szolgálival, kik nem vigyáztanak, mert megpirongatja őket, mint itt, s mind a másvilágon megveri, az ő házaiból kirekeszti: evilágon az hívek gyülekezetiből, a másvilágon mennyországból. Akkor kezdenek a tunya keresztyének sápolódní, akkor feddik magokat, hogy balgatagok voltak, a balga lelki restségnek és álomnak adván magokat, de késő sűtve; nincsen akkor a penitenciának hele, hanem csak büntetésnek és szenvedésnek.

[V.] [Szent Márton igen alázatos volt] Vigyázott bezzeg Szent Márton, és mivel szolgálának esmerte magát, igen alázatos volt. Még keresztsége előtt is meglégedett egy szolgálival, és annak is gyakorta levonta saruját és megtisztította, keresztsége után pedig, midőn Szent Hilarius subdiaconussá akarná szentelni, soha rá nem bírhatta, mivel méltatlannak állította magát arra a tisztre. De Istennek rendeléséből, aki subdiaconussá nem akart lenni, püspökké lett. Midőn pedig felszentelésének napja eljött volna, látván őtet a püspökök, kik arra hívatottanak volt, hogy felszenteljék, hogy szegény és külsőképpen elvetett, megutálták, mondván az egyházi embereknek: Bocsássa meg Isten cselekedeteket, s ilyen püspököt választottatok? Mi a

mi temp[1095]lomunkba még csak sekrestyésnek sem szenvednénk. Nem akarták azért felszentelni. De a község ellenek mondott a püspököknek és felkiáltott: Ó mely igen nem tudjátok, mi legyen elrejtve a szegénbe[n]! Nem tudjátok ennek a kicsinnek mely nagy magassága vagyon! Végére nagy nehezen felszentelték. A püspökségbe[n] is megtartotta alázatosságát, mert mind ruházatjába[n], s mind ételébe[n]-italába[n] úgy viselte magát, mint szegény. És midőn a papoktól szemtől szembe is megutáltatnék és csúfoltatnék, csendesen szenvedte, és méltónak ítélte gyalázatra magát, mivel méltatlan volna arra a tisztre, és nem érdemlette volna a püspökségre való felszentelést. Ó mely nagy harc volt az Isten között és Szent Márton között! Midőn Szent Márton meg akarta magát alázni s az Isten fel akarta magasztalni; Szent Márton elvetettnek akarta magát tartani, s az Isten minden tiszteletre méltónak akarta mutatni; Szent Márton el akart rejtezni és az Isten ki akarta jelenteni. De, amint illett, győzedelmessé lett az Isten, és Szent Márton akaratja ellen is dücsőséggé tette, mert annyi csodákat cselekedtetett vele, hogy az Anyaszentegyház az apostolokhoz egyenlőnek éneklé, és még éltebe[n] is szentnek tartatott és segítségre hívatott. A többi között három halottat támasztott fel, és midőn a templom ajtajába[n] egy poklosra találkozott volna, megszárván nyavalyást, az egész nép előtt megcsókolta, és menten meggyógyult. Mit mondjak az ő dücsőséges haláláról és temetéséről? Csak barát is több volt kétezernél temetésén, Szent Ambrus penig misét mondván, lélekbe[n] elragadtatott és a pompára vitetett. Midőn immár a test szép énekszókkal késértetnék a temetésre, feljül a sok angyaloknak éneke is hallatott, kik a lelkét mennyországba vitték. Mely nagy tisztesség volt ez! Mely nagy dücsőség! Így tiszteli Isten az ő szegényit, így magasztalja fel a magasságba lakozó az ő alázatosit, ki amint Szent Dávid mondja: [Ps. 112. 6.] Humilia respicit in coelo et in terra, Alázatosokra néz mennybe[n] és a földön. [1092]

[Szent Márton bő adakozó volt] Ezt a nagy dücsőséget nemcsak alázatosságával érdemlette, hanem alamizsnálkodásával is Szent Márton, melyek között csodálatosb és kedvesebb az volt, melyet palástját kétfelé metszván egy szegénynek adott, mert azon éjjel abba[n] a fél palástba[n] sok szentekkel együtt megjelent a Krisz-

tus neki, ki dicsekedvén azt mondotta a szenteknek: Márton még csak tanulója a keresztyén hitnek, evvel a köntössel ruházott meg engemet. Ó bizony! [Apoc. 16. 15.] Bódog, aki megőrzi köntösét, hogy mezételen ne járjon, amint Szent János látásába[n] vagyon. Az őrző pedig meg, aki a szegénnek adja, mert mennyországba teszi, [Math. 6. 19.] holott sem a rozsda, sem a moly meg nem emésztí, és holott a lopók ki nem ássák, sem el nem lopják. Akinek vagyon azért miből, csináltasson sok köntösöket magának, és a szegények által elől küldje mennyországba, egyébképpen ha eljő a tél, azaz halálának órája, mezételen leszen. Mert azt mondja a királyi próféta: [Ps. 48. 18.] Hogy a gazdag, ha meghal, semmit el nem viszen magával. Ne féljen pedig azon, hogy megszűkölködik, ha a szegényeknek bőven ad, mert íme Szent Márton palástjának felével a Krisztust befedte, s maga is megérte a másik felével, mert az alamizsna nem veszi el a gazdagságot, hanem neveli és szaporítja, amint példánk [3 Reg. 17. 16.] ama Sarepta-beli asszonyember, holott igaznak kell lenni, amit Üdvözítőnk mondott Szent Lukácsnál [Luc. 6. 38.], hogy: Date, et dabitur vobis, Adjatok és adatik tinektek. Mivelhogy azért Szent Márton a szegényeknek örömost adott, az Isten is mind itt evilágon dűcsőségessé tette, s mind a másvilágnak gazdagságát vele közlőtte. Engedje meg a mi teremő Istenünk, hogy mi is követhessük Szent Mártont, és részesek lehessünk az ő bódogságába. Amen.

ILLYÉS István

Szent Márton püspök napján
első prédikáció⁵¹

Nemo lucernam accendit, et in abscondito ponit, sed supra candelabrum. Luc. 11. v. 33.

[**Exordium** a copia laudandum] Nem ok nélkül mondotta magáról a Poéta: *Inopem me copia fecit*, a bőség engemet szűkössé tett. Annyit akar mondani, hogy a mondandó jeles dolgoknak nagy bősége miatt a szólásban, vagyis elmés verseinek írásában megakadott és mintegy megfogyatkozott; azt sem tudván, melyiket válassza és vegye fel a sok közül. Egy ilyen módon történék énvelem is ma, Kedves Hallgatóim. Dicsőséges Szent Mártonnak, édes hazánk tündöklő fáklyájának nagyságos dicsőretit s azoknak bőséges sokaságát előmbe vévén, függőben ideig tartatott elmém. Mit míveljek? A sok jeles dicsőretetek közül e máj beszédemnek céljaul melyiket válasszam? Mert ugyanis oly feleslegvaló felesek azok, oly számosak, oly nagyok, oly csudálatosok, hogy *Severus Sulpitius*, ki a Szent Márton életét írásba foglalta, azt is együtt megvallotta, hogy az ő dicsőretinek bőséges sokasága miatt nem keveset azokból kellett kihagyni, mert ha mind akarta volna megírni, nagy könyvet azokkal kellett volna bétölteni. [Sulp. Epist. I. ad Euseb.] *Si prosequi universa voluissem, immensum volumen legentibus edidisssem.* *Carbusinaus* pedig azt írja, hogy a Szent Márton fő-fő *virtus*iban, lelki jóságiban, amelyek nálunk tudva vannak, legkisebb része azoknak, amiket ő, főképpen belső ember [168] szerént, cselekedett: [Dionys. Carthusian.] *Etsi facta S. Martini explicari verbis utcunque potuerunt, tamen interiorem vitam illius, animumque semper coelo intentum nullus unquam sermo poterit explicare.* Villanovai Szent Tamás ugyanőfelőle beszéli: [Serm. 4. de S. Martino] *Erat quoddam monstrum sanctitatis, pelagus maximum virtutum omnium*, szokatlan nagy csudája volt a szentségnek Szent Márton és a mindennemű *virtus*oknak feneketlen

⁵¹ ILLYÉS István, *Sertum sanctorum: A' dicsőült szentek dicsőretinek jó illatú virágiból kötött koszorú, azaz ünnepek napokra készített predikációk*, II, Nagyszombat, Akad., 1708, 167–175.

tengere. Jól is mondja, mert az Anyaszentegyház is e mái szent zsolozsmában csudálkodva emlékezik felőle, ekképpen felkiáltván: [Eccl. antiph. ad Laud.] *O virum ineffabilem!* Ó kimondhatatlan érdemű, megmagyarázhatatlan dicséretű férfiú, aki sem a fáradságos nagy munkától meg nem győztetett, sem az haláltól nem rettegett, se pedig (ha tovább is a népnek szükséges volna) magát a szolgálattól nem mentette: [Lect. 5. hodie. offic.] *Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem.*

Ezek ha így vannak (s kicsoda, aki benne kételkedhetik?), mit mondjak hát én ma a mi csudálatos nagy szentünkről? Mit vegyek fel célul megmagyarázhatatlan dicséretinek sokasága közül? Erről midőn így gondolkodnám, juta eszembe a mézzel folyó doktornak, Szent Bernárd apátúrnak ím ily jeles mondása: [S. Ber. serm. de S. Mart.] *Martinus erat lucerna ardens et lucens.* Égő és világoskodó gyertya vala az Anyaszentegyháznak gyertyatartóján Szent Márton. [**Propositio**] Én is azért (e mái evangéliomnak is alkalmatosságával) emellett megmaradván, szándékozom bévebben megmutatni: *miképpen a szeretetnek tüzevel égő és a jó példaadásnak világosságával tündöklő gyertya volt legyen Szent Márton püspök.* Jól reá vigyázzatok.

[**Punctum I.**] Üdvözítő Krisztus Urunk, akarván Pétert az ő juhainak pásztorává rendelni, háromszori kérdéssel vizsgálja őtet a szeretetről: [Joan. 21. v. 15. seqq.] *Simon Joannis diligis me plus bis?* Simon János fia, inkább szeretsz-e engem ezeknél? Másodszor is, harmadszor is ugyanazon kérdést újtja. Miért? Ó ne csudálja azt senki, mert noha közönséggel mindenekben, [Charitas in praelatis necessaria] de főképpen a lelkeknek pásztorul adatott püspökökben kívánja a szeretetet, úgymint, [Coloss. 3. 14.] *a tekéletességnek kötelét,* azaz minden egyéb jóságokat egy csomóba kötő és magában foglaló fő *virtust.* S hát immár e mái dicsőséges szentünkről mint mondjak? [169] [S. Martini in Deum charitas.] Vitézi állapotjából egyházi hivatalra választott, ebben püspöki méltóságra, a Krisztus juhainak pásztorokodó legeltetésére. Franciaországban, a *turonumi eklézsiának* gyertyatartójára emeltetett. [Ea in S. Martino enituit] De vajon a szeretetnek fő grádicsa (melyet Krisztusunk a lelki fő-fő gondviselőkben kiváltképpen kíván), vajon ez őbenne megvolt-é? Ó bizonyára nagyon megvolt, oly béven megvolt, hogy az Anyaszentegyház álmétkodva így

énekel ma felőle: [Antiph. ad Magnif. in 2. Vesp.] *O beatum pontificem, qui totis visceribus diligebat Christum!* Ó áldott szent püspök, aki teljes szívéből, szívének belső minden részeiből az Úr Jézus Krisztust szerette!

[Exemplum Abrahami, Isaas offerentis] Nagyon dicsértetik *Ábrahám* pátriárka azért, hogy a felséges Istennek egy parancsoló szavára, hozzá való buzgó szeretetiből, minden halogatás nélkül szerelmes édes fiát, Izsákot, [Gen. 22. 3.] *in holocaustum*, éppen égő áldozatul bémutatni és megáldozni nagy kész volt. Végbe is vitte volna, ha az Úr angyalától meg nem tartóztatott volna: [Ibidem, v. 10.] *Arripuit gladium, ut immolaret filium.* Ó bizony nagy szeretet volt ez *Ábrahám*ban! [Applicatio. S. Martinus animam obtulit.] De nem kisebb dicsőretet érdemel az Isten szeretetének tüzetől fellobbant égő fáklya, *Szent Márton* abban, hogy a maga saját lelkét, életét a halálos veszedelmektől nem kímélette, azt a mártíromság által is (ha a felséges Istennek úgy tetszett volna) megáldozni, véres áldozatul bémutatni nagy készségét mutatta: [S. Ber. ser. de s. Mart.] *Obtulisti plane Isaac, unicum illum quem diligis, quod in te est, jugulasti, immolasti singulare gaudium tuum, pia devotione.* Bémutattad bizony (így szólítja meg őtet Sz. Bernárd), bémutattad a te Izsákodat, és ami rajtad állott benne, kegyes ájtatossággal megölted áldozatra azt, akit szeretsz, a te lelkedet. Ezt pedig nem parancsolatból cselekedte *Szent Márton* (miként régen *Ábrahám*), hanem az önnön saját jószántából, nem is egyszer csak, mint amaz, hanem számtalan sokszor. [S. Lauren. Justin. ap. Mansi, disc. 2.] *Toties martyrii promeruit palmam, quoties se inimicis fidei disputando opposuit.* Ugyanis (amint *Justiniani* *Szent Lőrinc* bölcsen feljegyzette) valamennyiszer az hitnek ellenségivel erősen disputálván, szembe szállott, annyiszor halálos veszedelmekben forgott és a mártíromságnak *pálmáját* érdemlette *Szent Márton*. Ide járul az is, amit őfelőle egyik kedves tanítványa, *Sulpitius* írva ha[170]gyott és esküvéssel is bizonyított: [Sever. Sulp. epist. 2. ad Aureol.] Noha, úgymond, a mártíromságot *ratio temporis*, az időnek akkori mivolta őneki nem engedte, de ugyan a mártírok dicsőségét azzal el nem vesztette [Voto Martyr] *Quia voto, atque virtutibus, et potuit esse martyr, et voluit.* Mert óhajtó kívánságból és eltekélett jószántából lehetett mártír, s akart is lenni. Tovább azt teszi fel utána: *Quod si ei Neronianis Decianisque temporibus, in illa quae tunc exstitit dimicare congressione*

licuisset, testor Deum coeli atque terrae, sponte equuleum ascendisset, ultro se ignibus obtulisset. Ha ama kegyetlen Nero és Decius császárok idejében élt volna Szent Márton, és ha azoktól indított üldözésekben jelen lehetett volna, Isten bizonyságom, készkarva a csigázásra ment volna, elszánt jóakaratójából ő magát a tűznek ajánlotta volna, életét a kínokban végezte volna.

[Charitas erga proximum] *Lucerna ardens*, égő gyertya volt azért Szent Márton püspök az isteni szeretetben; de bizony a felebaráti szeretetben is égő gyertya volt. És nem szólok most arról, [Sever. Sulp. in vita S. Martini] hogy egykor hideg téli időben, (még akkor keresztleetlen lévén és egy lóháti katona szegény legény), a maga köpnyegét kétfelé kardjával metszette és a félmezítelen, fázékony koldust egyik darabjával befedte. Nem hozom elő azt is, [Luc. 3. 14.] hogy ő, ama Szent János intése szerint *stipendio suo contentus*, a maga zsoldjával megelégedvén, mások javain némely kóborlók módjára nem kapozott, prédálással, ragadozással egyebeket nem károsított: [Jodoc. Chlito. cit. a Joseph. Mansi, hoc F. dis. 5.] *Quomodo enim aliena rapuisset, qui sua pauperibus est elargitus?* Ugyanis kicsoda gondolhatja csak mégis, hogy afféle ragadozásokban részes lett volna, aki maga saját zsoldját is (azon feljül, ami szükséges táplálására kívántatott) [Cit. Sulp. in vita] a szegényeknek osztogatta, rajta való köntösét is, könyörülvén, közlöttes? Ezekről, mondám, én mostan nem szólok. Hanem azt veszem fel itten az ő nagy dicsőretire, amit szerelmes Megváltónk, a felebaráti szeretetnek legfőbb grádicsán helyeztetett és ilyen dicsőrettel magasztalt: [Jo. 15. 13.] *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Senkinek nagyobb szereteti az ő barátihoz nincsen, mint ha valaki érettek az ő lelkét adja. S hát immár ebben mit mívelt a mi mái szentünk? [171]

Boldog Isten! Mennyi sok halálos veszedelmekben forgott, hogy az örök halálnak veszedelmében forgó lelkeket a Krisztus Jézusnak megnyerje, azokat pedig, kik a Krisztusé, [Mat. 7. 15.] a lélekwardosó *ragadozó farkasoktól* védelmezze: Nemcsak gondos fáradságát nem kímélette, éjjel-nappali nyughatatlanságát nem szánta, hanem afelett tulajdon vérét is (ami rajta állott benne) kiontani, lelkét és életét a lelkekért adni önnön magában eltekélette. Ó ha volna nékem időm! Ha volna erőm és tehetségem! Ezt az eltekélett *zelusát*, szeretet tűzétől lángadozó buzgóság-

gát voltaképpen megbeszeleném, előtökbe terjeszteném. Meglátnátok bizony, [In vita, ubi supra. Convertit matrem, et multos alios, patre in idolatria obfirmato manente] miképpen *Pictaviumból*, franciaországi városból (már akkor egyházi állapotjában) ide *Pannóniába*, születése földére, édes szülőinek, kedves atyjafainak és nemzetének a pogányi sötétségből világosítására, veszedelmes utakon, úttálló tolvajok között is, olykor nagy bátran, nem annyira lábain jött, mint a szeretetnek szárnyain röpült. Meglátnátok, miként itt is, hazájában a bálványozó pogányoktól egyfelől, a Szentháromság-tagadó *ariánusoktól* másfelől üldözött, fogságba tétetett, megverettetett és végre számkivettetett. Meglátnátok, mi módon azután, már megint idegen földön, *Mediolanumban*, *Auxentius* nevű *ariánus* püspöktől, sok bosszúság, szenvedések után a városból kiűzetett. Meglátnátok végre mindezek után, immár püspöki gondos hivataljában, miképpen [S. Lar. Justin. de S. Martino] *Ecclesiarum curam gerens, ac proximorum salutem zelans, nec mori timuit, nec vivere formidavit*. Az *eklézsiáknak* gondviselésében foglalatoskodván és a lelkekhez való buzgó szeretettől viseltetvén sem az haláltól nem rettegett, sem az ellene irigykedő, őtet üldöző ellenségi között veszedelemben forgó élettől nem irtózott.

[Punct. II. Bono exemplo praelucet.] De nemcsak a szeretetnek tüzevel lángoló, hanem *lucerna lucens*, jó példaadással is világoskodó gyertya volt Szent Márton. A szentek példái miért adattak mintegy tükörül élénkbe az Istentől, miért ünnepes emlékezetben tartatnak, az esztendőik forgási alatt hirdettetnek az Anyaszentegyházban, nem szükség most arról beszédemet nyújtanom. Már ezelőtt [Supra conc. de omnibus sanctis] más alkalmatossággal jelentettem, de a nagy em[172]lékezetű *kardinal Pázmány* Péter is, e máj prédikációjának kezdetiben bölcsen emlékezik felőle. Mostan azért Szent Ágostonnal csak azt emlitem: [Aug. ser. 47. de sanctis] *Ut imitari non pigeat, quod celebrare delectat*; azért, úgymond, a dicsőült szentekről ünnepléssel emlékezünk, hogy mi is az ő követésekre felindíttassunk. Azon szerint Szent Bernárd apátúr dicsőséges Szent Mártonnak jeles dicsíreti között arra int bennünket: [Ber. ser. de S. Martino] *Imitari eum non pigeat*; hogy az ő követésétől magunkat meg ne vonjuk, restek abban és tunyák ne legyünk. Azt mindazáltal utána felteszi: *Sed imitari in eo quod est imitabile, non autem, quod est mirabile*; nem ugyan azokban,

amelyek csudálatosak és álmélkodásra méltó felséges cselekedetek, hanem azokban kövessük őket, amelyek mitőlünk követhető *virtusok*, lelki jóságok.

[Mirabilia in S. Martino] Vannak ugyanis, Kedves Hallgatóim, vannak bizonyára dicsőséges Szent Mártonban, amiket csudálhatunk, amelyekről őket dicsírhetjük és a különböző mértékkel adakozó malasztok Istenét dicsőíthetjük, magasztalhatjuk; de hogy azokat mi is elkövezzük, avval se nem tartozunk, se pedig tehetségünk azt fel nem éri. S ha kérditek, melyek azok? Előbb említett Szent *Bernárd* ezeket számolja: [Serm. cit.] három halottat (miként Krisztusról is olvassuk) feltámasztott; vakoknak látást, süketeknek hallást, némáknak szólást, sántáknak járást, elszáradt tagoknak erőt adott. Többet ezeknél ha kívántok: halálos veszedelmekből csuda módon ő isteni erővel kimenekedett; gyulladás ellen a maga testét vetette és a sebes lángot visszaverte; a pogányi bálványokat könyörgés által a földhöz verte. Ahhoz, bélpoklos nyavalyást csókkal megtisztított; inaszakadtat olajjal meggyógyított. Ezek, ha nem elegek: *Daemones vicit, angelos vidit, futura praevidit*. Az ördögöket csuda módon meggyőzte, az angyalokat szemével nézte, a jövő dolgot próféta lélekkel eleve meglátta, megjövendölte. *Haec, et similia* (befejezi álmélkodásra méltó cselekedetét a megnevezett szent apátúr), *haec, et similia quae fecit magna, quidni mirifica?* Mindezek, úgymond, és több efféle nagyságos cselekedetek nemdenem csudálatosak-é? *Noli in his saporem quaerere* (azt teszi fel utána) *sed* [173] *mirare splendorem*. Ó ne keressed ezekben szájad ízét, ilyen felséges jókkal bévelkedő gazdagnak asztalánál ülő ájtatos lélek! Ne keressed ezekben szájad ízét, ne törődjél azon, miképpen te is azokat elkövezzed! *Sed mirare splendorem*, hanem csudáld a drága edényeknek fényes gazdagságát. Eddig Szent Bernárd, csaknem szóról szóra a Szent Márton csudálatos, de tőlünk nem követhető cselekedeteiről.

[Imitabilia in eodem] Menjünk mi tovább és amelyekben őket követhetjük, azokra immár beszédünket fordítsuk, azokra lelki szemeinket függesszük. Buzgó szeretet az ő teremtő Urához Istenéhez először, felebarátinkhoz azután, immár oda feljebb láttuk és dicsértük. Ezekben mi is őket nemcsak követhetjük, hanem tartozunk is követni, mert parancsolatunk vagy arra a felséges Istentől mind az ó s mind pedig az új Törvényben: [Deut. 6. 5., Matt. 22. 37.] *Diligens Dominum Deum tuum,*

ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua. Szeressed a te Uradat Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Ez legnagyobb és első parancsolat. A másik pedig hasonló ehhez: [Levit. 19. 18., Matt. v. 39.] *Diliges proximum tuum, sicut teipsum.* Szeressed felebarátodat, mint tennen magadot. Noha pedig ezek is, ha a gyarló természetet tekintjük, [Joann. 15. v. 4.5. conf. 2Cor. 3. 5.] erőnk felett vannak, de bizony a mennyei kegyelem által könnyűséget azokban találunk; és meg sem vonja tőlünk segéző malasztját, aki parancsolatban hadta nekünk azoknak teljesítését; csak mi is azonban a mi részünkről arra igyekezzünk, azért könyörögjünk: [Ib. v. 7., Axiom. Theologorum] *Faciendi quod in se est, Deus non denegat gratiam,* így tanítja ezt az igaz teológia. Az apostol is pedig, Szent Pál, a parancsolatoknak tőlünk lehető teljesítését, ugyanarra (a segéző malaszttra) nézve bizonyítja: [Phil. 4. 13. Et vid. Cateches. 22. Doctr. Christian. p. 1. et 3. ad calc.] *Omnia possum in eo, qui me confortat,* mindeneket, úgymond, megcselekedhetem abban, aki engem szent malasztja által megerősít.

Ezt megértvén, lépünk mégis tovább a tőlünk követhető *virtusok*nak, lelki jószágoknak, mint annyi világoskodó gyertyáknak szemlélésében. Ha szabad, és a mennyei erő által megengedtetik nekünk a szelidségben és alázatosságban a szenteket követnünk, sőt ömagától is, a szentek Urától, a megtestesült Isten Fiától arra példát vennünk: [Matt. 11. 29.] *Discite [174] a me, quia mitis sum et homilis corde.* Vagyon bizonyára eziránt is, amit fényes fátyánkban ne csak szemmel nézzünk, hanem cselekedetekkel is kövessünk Szent Mártonban. Mert ő oly szelíd volt, [S. Ber. ex Sulpit. ser. de S. Mart.] *ut cum esset summus sacerdos, impune ab infimis clericis laederetur,* hogy, noha a *turonumi ekléziá*ban főpap volt, mindazáltal az alatta való *klerikusok*nak, legkisebb egyházi szolgálóknak is bosszúság-tételit ritka szelidséggel eltúrte. Oly alázatos volt, hogy a felsőbb egyházi rendeknek (szokott szentelés által) felvételére méltatlannak magát mondotta. Mikor püspökségre választatott, minden módon attól mélyen gyökerezett alázatosságából magát mentegette. Ha szabad még ezeken feljül a szabad akarat szerint való lelki szegénységben a boldog szenteket követnünk: vagyon itt is, amit kövessünk Szent Mártonban. Mert ő, noha egyházi felső méltóságban volt, de ugyanoly nagy szegénységben készakarva élt,

hogyan [Bern. ibid.] *pauper et mendicus meruit appellari*, [Mat. 5. 3.] a lelki szegénységnek *boldog titulusát* érdemlette, amint Szent Bernárd írásban feljegyzette. Az Anyaszentegyház is pedig így énekel ma felőle: [Respons. 3.] *Martinus hic pauper et modicus, coelum dives ingreditur*. Márton itt e földön szegény, gazdagon megyen bé mennyekbe. Egy szóval (hogyan hosszas ne legyek), járjátok meg elméitekkel a nyolc boldogságnak [Mat. 5. a v. 3.] (5. rész: *Szent Máténak*) minden grádicsait, melyeken, akik cselekedettel járnak, boldogoknak az Úrtól mondatnak. Ahhoz olvassátok meg életét Szent Mártonnak, azt merem mondani s hüttel (*Sulpitius* módjára) erősíteni, hogy semmiben azok közül őtet fogyatkozottan nem találjátok.

[**Conclusio**] Vagyon tehát, bizony bővségesen vagyon, amit követhessünk dicsőséges Szent Mártonban: isteni és felabaráti szeretetnek mennyei tűzével égő és jó példaadásnak világosságával tündöklő fáklyájában: [S. Bern. ubi sup.] *Martinus erat lucerna ardens et lucens*. Kövessük hát mi őtet a kegyelem által: *Imitari non pigeat, quod celebrare delectat*. Kövessük őtet ne resten és tunyálkodva, hanem szívesen és buzgó lélekkel azokban a lelki jóságokban, azokban a boldogító *virtusokban*, melyeket őbenne ünneplő emlékezettel dicsírünk. Úgy kövessük, [175] [Idem S. Bernard.] *ut in lumine ejus videamus lumen*, hogy az ő jó példás világosságában járván az életben, az örök boldogságnak tündöklő fényességét mi is véle együtt láthassuk mennyekben. Amen.

CSÚZY Zsigmond

*Szent Márton püspök napján**

Martinus, adhuc catechumenus, hac me veste contextit. [Ecclesia in vita]

Márton, még keresztleletlen lévén, ezzel a ruhával fődözött bé. Így olvassuk élete folyásában a vitézkedő Anyaszentegyházzal.

Egy zabolátlan feslett torkosságért s ugyanabból származott törvénytelen alma-harapásért ártatlanságunknak drága köntösétől megfosztatván, ottan mindnyájan mezételenen maradtunk, és elébb nem ismért szemérmünk orcapirulásunkra nyilván kitetszett. Boldogtalan sors! Az Isten képére és hasonlatosságára alkottatott s néminémüképpen megistenesített ember az oktalan állatoktól, sőt az [570] érzéketlenség nélkül való alkotmányoktól kényszerítettik lemezételenített szemérmének palástolására ruházatot kölcsönözni magának! Ez az! A bosszúálló ostorul reánk bocsáttatott szemérem és szégyen-gyalázat ösztönözé első szüléinket a földi paradicsomban, hogy fügefafa levelekből aggattanak légyen lábra valókat, vagyis [Gen. 3.] (amint az Írás szól, *fecerunt sibi perizomata*), környülkötőket magoknak: és gyalázatos mezételenséggel mindaddig a sűrű leveles ágak között lappangottak, mígnem maga a Fölséges szólótotta Ádámot: *Adam ubi es?* Hol vagy, Ádám? Jöjj elő Q. D. és adj számot, miképpen fosztattál meg ártatlanságodnak köntösétől, és hogyan történt fejedben ez a boldogtalanság? Könyörüle rajtok mindazáltal, kinek tulajdona az irgalmasság és könyörületesség, és mezételenek befedezésére maga csinálja (a Szentírás bizonsága szerint, vagyis, amint közönségesen magyarázzák a bölcsek, angyala által), maga csinálja (mondám) ruházatot nekik; mégpedig nem bíborból, bársonyból, trádorból vagy más drága materiából, hanem [Gen. 3.] *tunicas pelliceas*, mintegy ködment, oktalan állatok bőréből; jelentvén elsőben is, hogy pártoskodásokkal barom formában öltöztének; és hogy az öltözet feslettségeknek, gyalázatjoknak címere lévén, azzal nem pompás fitogtatásra, vagy

* CSÚZY Zsigmond, *Zengedező sípszó, mely a Szentléleknek élesítő [...] fuvallására [...] a seregek Urának [...] dicsőségére [...] közöltetik*, Pozsony, 1723, 569–581.

felfualkodott kevélységre, kevély kérkedékségre, következendőképpen kárhozatjokra, hanem szükségtől viseltetvén mezételenek, ocsmányságok béfedezésére kell élniek.

Mivel pedig ezzel (az alkalmas ösztönt gonoszra fordítván) gyakortább feslettül élnek a tündér világ fiai, és magok nyilván való veszedelmekre; e máj dicsőséges Szent Márton ritka példájával üdvösséges tudományt nyújtott; holott, még katona korában (noha egyébaránt a katonának inkább tulajdona a ragadomány, hogysesem az adakozás), szükséges öltözetének, a maga köpönyegének nagy részét elvágván, azt a hideggel holt mezételen koldusnak nyújtotta. Melyben is annyira kedve tölt Urunknak, hogy, nagyobbra böcsülötte a zsidóknak száz ökrös áldozatjoknál, vagy a dúsgazdagoknak színből és nem szívből származott nagy alamizsnájoknál; s ezért is, mintegy dicsekedve mutogatta azt az angyali karok és a szentek seregi előtt, mondván: *Martinus, adhuc catechumenus etc.* Q. D.

Mely szerencsés és *Argillus* fabulázott tündér palástjánál boldogabb darab köpönyegnek alkalmatosságával, sok és kü[571]lönb-különbféle boldog és boldogtalan, szemtelen és szemérmetes, csodálatos és álmétkodásra méltó, mert titokkal teljes öltözetek és palástok tűnnek szemeinkbe a Szentírásból. [Gen. 9.] Szemérmetes vala Noé pátriárka palástja, mellyel fiúi köteleességektől viseltetvén *Sem* és *Jafet*, atyjoknak mértéktelensége miatt kitetszett szemérmét tekéletesen béfedezték. [Gen. 39.] Szent és szemérmetes, melyet szemtelen bujaságra, sőt házasságtörésre hitegető *Putifár* feleségének kezébe[n] hagyott vala József. Szerencsés és boldog palást volt az, melyet *Illyés*, felragadtatván levett *Elizéus*nak, mert azzal kettős lelket nyert magának. [4Reg. 2.] Boldogtalan volt ellenbe[n] az, mellyel *Jáchel* béfedezvén *Sisarát*, vak-szarvon a földhöz szegezze fejét a sátorszeggel, és szörnyű halállal holt meg. [Judic. 4.] Csodálatos palást volt, melyen amaz szent ember, csak hat óra alatt százhatvan mértföldi vizen evezett által. [Bissel in septenariis.] Titokkal teljes *Abiás* prófétáé, melyet *Jeroboám* előtt tizenkét részre szakasztott, bizonyos jelül, hogy országa tizenkét részre fog oszlani. [3Reg. 11.] Dicsőséges első Remete Szent Pál pátriárka gyékényes öltözete, mellyel Remete Nagy Antal tisztességesen etc. csak a sátaras ünnepnapokon élt, [S. Hieron. in vita S. Pauli pri. Erem. et

Br. Nor] Szent Jeronymus pedig azt a világ koronás monarcháinak bársonyánál nagyobbra böcsölte.

De, mindezek felett, csodálatosb, szerencsésb és boldogabb palást vala (így szólván) e máj dicsőséges Szent Márton palástja, vagyis darab köpönyege, melyben még maga is, amint rebesgetém, annyira gyönyörködött a megtestesült Ige etc., még pedig dücsőségében, hogy egybehíván a mennyei Jeruzsálem lakosít, úgy tetszik, mintha így, vagy hasonlóképpen dicsekedett volna: Ímé, lássátok, minémű palásttal ékesített fel engem katona korában, még meg nem keresztelkedett Márton! Minémű kedves és a *monarchák* vont arany köntösénél böcsösb darab köpönyeggel fődözött bé engem az én hív szolgám! Engem, aki a madaraknak tollat adok, vastag gubás bőrt és gyapjút, s különb-különbféle szőrt a barmoknak! [Psal. 15.] Engem, aki a föld színét bévonyom pázsitos zöldséggel és mindenféle jóillatú virágokkal felékesétem; aki bétöltöm gyomrát ezüsttel, arannyal: megrakom fáit bimbókkal és levelekkel, [Psal. 144.] s végre megtöltve gyümölcsökkel terhelem. Engem, aki semmi nélkül nem szűkölködöm, sőt bőven adakozván másoknak, minden élő állatokat bétöltök áldásim[572]mal! Nézzétek, *hac me veste contexti*, ezzel a ruhával fődözött bé.

Melyért is érdemesen mondom néki: [Isai. 49.] *Servus meus es tu, in te gloriabor*; én szolgám vagy te, benned dicsekedem, és amit adtál, [Prov. 19.] *cum foenore restituum*, uzorásan, nagy mértékben, mert mennyei dicsőséggel fizetem vissza. Álmétkodásra méltó dolog, megvallom, hogy ím, vagy egy darab kopott posztóban, oly nagy kedve tölt légyen a dicsőség Urának. Csodálatos, hogy egy katona (talám) rongyos aba köpönyeg elégséges lött, már nem kettőnek béfedezésére, amint csodálkozik vala a próféta kérdezősködvén: [Esai. 28.] *Pallium breve, quomodo utrumque operiet?* A rövid palást hogyan fődöz bé kettőt? Hanem, háromnak, úgymint Urunknak, magának és a mezételen koldusnak? Melyről, valamennyire tovább nyújtván beszédemet, [Propositio] okát adom, miért tölt légyen kedve Idvezétőnknek dicsőséges Szent Márton darab köpönyegében.

Minekelőtte pedig nyilvánvaló okát nyomozzam én ennek, méltó csak valamennyire is Szent Márton csodás életét vizsgálódva megtekéntünk; melyet még

első apostoli keresztény királyunk is, Szent István, nagyra böcsülött; holott szorongattatván a pogányságra vissza-vetemedett pártosoktól, fogadást tett fölséges Istenének, hogyha győzedelmet vehet fene ellenségén, ottan Szent Márton tisztességére roppant templomot épített és jeles klastromot. Úgy is lött, mert ezen szentnek esedezése által nagyon megveré a pogányokat: és fogadását dicsőséges királyunk fejedelmi ajándékokkal bételjesétette; nyilván tapasztalván, Szent Márton mely kedves és hív szolga lött légyen, következendőképpen foganatos tútorsága az Úr előtt.

Más az, hogy hazánk drága gyümölcse vala. Ama Szombathelyen született, és inkább hadban, mintsem házbá[n] nevedett, holottis nem a feslettek és trágár ragadozók, hanem a tekéletesbek nyomdokit követte, amint ritka alamizsnálkodásából kitetszik. Mindazáltal, végbúcsúját vévén e világtól és a világi hiúságos hadakozástól, sokkal üdvösségesb vitézkedésre kötelezte magát, és a Krisztus zászlója alá íratatta, érette kívánván élni, és ha az alkalmatosság úgy hozandja magával, vérét is kiontani.

Végbúcsúját vévé azért (amint mondám) Szent Márton e tündér világtól: kiköltözék elsőben is, mint Ábrahám, hazájából és [573] rokoni közül. Sőt, levevé solyáját[!] etc., mint Mojzes, hogy a csipkebokron árnyékozott Igéhez könnyebben juthatna, s úgy változtatta meg állapotját, sokkal törvényesben kívánván tusakodni Urunk felemelt zászlója alatt. Mert ugyanis látta, hogy nemcsak azok, akik vérszopó s bosszúálló karddal övedzik magokat és tartozó kötelességek szerint vérontással hadakoznak, hanem közönségesen, mások is gonoszok, istentelenek, vérszopók, kegyetlenek, úgy hogy *Non hospes, ab hospite tutus*, szüle gyermekét, a fiú az atyját, szomszéd szomszédját gyűlölvén, ha lehetne, kivájná a szemét és egy kanál vízben meg is emésztené. Ilyeket sajdétván s azt is jól tudván, hogy, *nulla salus bello*, nem üdvösséges a katona-kenyér, s kövér prédájának is, mint *ebül gyűlt szérdéknek komondor sáfára*, olyan fejedelemnek szolgálatjára kötelezte magát, aki nem mézes madzaggal vagy halál zsoldjával, hanem örök étellel fizet és mennyei boldogsággal; s valaki zászlója alatt törvényesen tusakodik, végre megvallja, hogy [Lucanus lib. 10.] *Multa salus, pietasque viris, qui castra sequuntur.*

Tekéletesek, istenfélők, kegyesek és ájtatosak mindazok, akik ebben a hadban fognak, kiknek is maga lévén az Isten vezérlő hadnagyok, maga örök jutalmok is.

Leraká azért sértegető fegyverét Szent Márton és ahelyett Szent Pál apostol tanácsa szerint, [Ephes. 6.] *accipite armaturam Dei etc.* Az igazságnak páncéljában öltözik, az üdvösségnek sisakját tette a fejére, a hitnek pajzsát függesztette karjára és az Isten igéjének kardját ragadta kezében. Tudván pedig azt is, hogy különben és elébb nem győzedelmeskedhetett Dávid szörnyű Góliáton [1Reg. 17.], hanem minekutána lerakta Saulnak fegyverét. Saul annyit tézen, mint *vulpes*, ravasz róka. Tulajdona *pedig* e világnak az iréység és dühösség, a feslettség és ravaszság, úgyhogy, valamit farkas bőrrrel nem bélelhet, [S. Gregor. lib. 10. c. 16. in c. 12.] *pacifica bonitate intendit simulare*; szándéka (úgy mond Szent Gergely) azt legalább rókával prémezni. [Job. Coloss. 3.] Efelett: *Exiit veterem hominem*, minden tündérségével és ravasz fortélyival levetkőzők ő is a külső emberbül, és belső új emberben öltözik, mert ugyanis életének és hivataljának változtatásával a katonaköntös helyett szerzetes ruhában és alázatos barát csuklyában öltözött, és a pokolbéli Góliáton legelsőbben is így kezdett győzedelmeskedni. [1Reg. 17.] Nem kardot, [574] nem dárdát, hanem Dávid pálcáján árnyékozott szent keresztet tartván kezében.

De mivel az égő lámpás sokáig véka alatt rejtekebe[n] nem tartathatik, gyertyatartóra tétettetett dicsőséges Szent Márton, azaz a puszták barlangjában lappangó, a mennyei vőlegénnyel édesdeden társalkodó és a klastromokban zárt szerezetesek felsőjévé tétettet, fővezérévé rendeltetett. Mely hivataljában is, mint régenten Moyses, úgy viselte magát, hogy a világ bálványos Egyiptusából alattvalóit, Istentől választott népét kiszabadítván a pokolbéli fáraó terhes igája alól, se jobbra, se balra, sőt még az amoreusok, [Num. 21.] azaz a pártos rebellisek földére sem eresztett egyet is közülök, hanem, *via regia*, mennyország útján igazgatta őket mindaddig, míg amaz téjjel és mézzel folyó mennyei Kánaán földéhez nem közelítettek.

Csakhogy, még ez a gyertyatartó is igen csekély vala fényes lámpásunknak, sőt, dicsőségesen ragyagó *planétánknak*. S azért is, szükséges volt a vitézkedő Anyaszentegyháznak erősségére helyeztetni, amint is, kivétetvén a klastromból,

érdemesen püspökségre emeltetett. Mert ugyanis mintegy sajnálja vala kegyes anyánk, hogy palástolhatatlan fényével, számtalan sok csodatételivel csak a setét barát barlangokat és titkos szerzetes falakat világosítja Szent Márton, kivonyá a rejtekből és (amint mondám) nagyobb gyertyatartóra tette, felsőbb pásztorságba helyeztette, mintegy ilyen szókkal szólólván: a félénk szarvasok, a rettegő őzek [Psal. 103.] *Petra refugium herinaceis*, és más gyenge nyúl szívű vadak rejtik el magokat; ellenbe[n] oroslány *sub Jove dormit*, felnyílt szemekkel az útfélen nyugszik, és midőn aluszik is, figyelmez és vigyáz etc., maradjon tehát zár alatt és mintegy lappangva békével a csekély nyúl; [3 et 4Reg., 1Reg. 17., Gen. 31., S. Crysostomus] te pedig, menj ki kamarádból, övedzd fel magadat, ne félj *Jezebeltől*, jöjj ki Illyéssel a pusztából, végy botot a kezedbe, Dáviddal és Jákob pátriárkával úgy szorgalmatoskodjál: *Ne ulla lupo praeda fiat ovis*, hogy a nagyobb nyájból, Urunk külső juhaiból senkit el ne ragadhasson a pokolbéli farkas.

Bezzeg nagy engedelmességgel hátra, vagyis félretétén a maga *privatumát* a közönséges jóért Szent Márton, ebben a püspöki hivatalban is (melyet kételenségből vállalt vala fel etc.) oly nagy szorgalmatossággal és apostoli buzgósággal viselte magát, hogy, valaki reá függesztette szemeit, igazán [Nyssen. Hom. 13. in Cant.] *oculum Ecclesiae*, [575] *Nyssenasszal* ötöt, az Anyaszentegyház szemének mondhatta. Mert valamint a szem az egész testnek lát és utat mutatván igazgatja lábainkat, hogy kőbe ne üssük, avagy el ne essünk, úgy ő mennyei tudományának és szent példás erkölcsének világosságával úgy igazgatta az ő püspöki botja alatt való nyáját, hogy sok botránkozások és lelki veszedelmek közt is senki gondviseletlensége miatt el nem vezett; sőt szerencsésen és boldogul vezetett az Isten parancsolatinak ösvényin. S ezért keseregnek vala tanévtványi és alattvalói, látván halálához (akárom mondani) örök dicsőséges életéhez közeléteni: [Vita ejus] *Cur nos Pater deseris?* Atyánk, szerelmes atyánk, igaz jó pásztorunk, miért hadsz el bennünket? Kire bízod árvaságunkat, nyakunkba csüggő boldogtalan sorsunkat? etc. *Invadent*, minden bizonnal reánk rohannak a ragadozó farkasok és elszélesztik, megemésztik választott népedet. De, mit felele, nem nekik, hanem a Főpásztornak, etc. tessék hallani: *Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem*. Uram, kegyes

Atyám! Ha látod, hogy nyájadnak még szükséges vagyok, etc., nem tiltom fáradságomat. Ímé kész vagyok életre, munkára, halálra, valamint tetszik szent Fölségednek.

Melyeket és ezerszer többeket fontolván maga a vitézkedő Anyaszentegyház, ilyen szókra fakad: [Eccl.] *O virum ineffabilem! etc. qui, nec mori timuit, nec vivere recusavit.* Ó, ó kimagyarázhatatlan tekéletes férfiú! Tündöklő fényes lámpás, mindenkor ragyagó csillag, kit a halál rettentő árnyéka sem homályoséthatott meg, ám meghalni, vagy élni, egy vala előtte. Nem kiálta Dáviddal: [Psal. 119.] Ah nékem! *Quis incolatus meus prolongatus est!* Mert az én szarándokságom meghosszabbított! Nem panaszkodott Jób pátriárkával, [Job. 10.] *Taedet animam meam vitae meae;* megúnta a lelkem életemet! Nem is sóhajtott fel Szent Pál apostollal: [Rom. 7.] *Infelix ego homo!* Én szerencsétlen ember! Ki szabadét meg engem e halálnak testéből? Nem könyörgött Jónással: [Jonas 4.] Kérlek, Uram, vedd hozzád lelkemet, *quia melior est mihi mors etc.*, se pedig Illyéssel: [3Reg. 19.] Elég nékem, Uram, *tolle animam meam;* vedd el lelkemet, mert nem vagyok jobb az atyámnál. Keservesebb vala Illyés előtt egy rossz lotyónak, Jezabelnek öldözése tulajdon halálánál: s így szólhatnék a többiről is. Dicsőséges Szent Márton püspök pedig a délceg testtől, a hamis mammontól és a pokolbéli Sátántól (nem egy Jezabeltől) veszedelmesen ostromoltatván, majd [576] lenyomattatott: a világi nyomorúságok és szorgalmatosságok terhétől (aki igazán mondhatta volna Dáviddal, [Psal. 37.] *Sicut onus grave, gravatae sunt super me,* mint egy nehéz terh, megnehezültek rajtam. S mégis az isteni akarattal szövetkező eltekélett buzgósággal és apostoli gerjedező szeretettel mondta: [Vita ejus] *Domine, si sdbuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem.* Uram, ha szükséges szolgálatom, nem tiltom fáradságomat, egyaránt kész vagyok életre, vagy halálra szívesen, letésem életemet, kiadom lelkemet választott juhaidért, [Joan. 10., Eccl.] *Animam meam pono pro ovibus.* Ó istenes jó férfiú!

Mi, vajon mi vitte őtet erre a nagy szentségre, mi tette olyan kedvessé és kellemetessé Urunknál? Csodálatossá pedig mind a mennyei seregek, mind a világ előtt mikor lött? Számtalan csodákat cselekedett barát korába[n], a pusztákba[n], és azután felsőbb hivataljában; ám vagy csókolásával és gyenge illetésével bélpok-

losokat, siketeket, vakokat, inaszakadtakat és más sokféle fájdalmas nyavalyákat gyógyított, s ezeket mégcsak nem is említi az Anyaszentegyház: egy szent kereszt jelével roppant seregeket bontott, hasogatott, tapodtatott, s diadalmasan meg is győzött katona korába[n]; azután pedig csodásban, számtalan ördögöket űzött, sokféle nyavalyákban sínló halálos betegeket gyógyított és halottakat támasztott. S mégis, ezek majd feledékenségbe vétetnek; hanem azt, azt emlegetjük gyakortább, a darab köpönyeget, melyet katona és kereszteletlen korába[n] nyújtott a szegénynek. Sőt, még maga is, édes Üdvezőtök, kedves kedve telvén azon irgalmas cselekedetében, mintha tönnön magának adta volna, egyedül csak azzal a darab fóttal dicsekedett, mondván: *Martinus, adhuc catechumenus, hac m éveste contexit etc.*

Tudom jól, első Remete Szent Pál pátriárkánk pálmaínbul és -leveleiből gyékény módra öszvekallott etc. durva köntösében mennyire gyönyörködött légyen Remete Szent Antal, hogy (amint mondám) azzal csak nagy ünnepeken etc. ceremóniáskodott. S ezüstnél, aranynál, sőt a világ kincsénél azt nagyobbra böcsülte. Tudom azt is, *Theodosius* császár mint kedvelte *Sytuphius* névű apátúrnak kopott palástját; bezzeg, de okát is sajdétom; mert valamint *Theodosius* fene ellenségi ellen akarván menni, *Sytuphius* palástját vette magára, és azzal, némely pajzs gyanánt élvén, diadalmasan győzedelmeskedett; úgy [577] Remete Szent Antalnak dicsőséges Szent Pál gyékényes palástja, pálmafa levelekből csinált köntöse, foganatos ösztön lévén Szent Pál cselekedetinek követésére és más jótétemények ösvényin való pályafutásra, azzal szégyenétette, azzal futamtatta meg láthatatlan ellenségét, a pokolbéli Sátánt.

Hogy pedig Szent Márton palástja annyira megtetszett Idvezőtöknek, ez csodálatosb. Olvasom ugyan *Joan. 19. C.*, hogy veres bársonyba öltöztetett, *veste purpurea circumdederunt eum*, de fel nem találom, hogy abban gyönyörködött volna; sőt sajdétom, hogy azt mintegy szégyenlette, mondván: [Joan. 18.] *Regnum meum non est de hoc mundo*, az én országom nem evilágból való. Így öltöztetett fel Heródestől feér ruhába, de abban sem gyönyörködött, noha a feér ruha jele az ártatlanságnak; mert inkább csúfságért és nem ártatlanságának tapasztaltatásáért öltöztetett fel. Hasonlóképpen színe változásakor, [Matth. 17.] *Facta sunt vestimenta ejus alba sicut nix;*

mint a hó, megfeéredett vala ruházata; mégsem gyönyörködött abban, hanem inkább megparancsolta tanévtányinak, *Nemini dixeritis*, hogy a látást senkinek ne mondják etc. Miért gyönyörködött tehát annyira Szent Márton rövid palástjában? Miért mondja, mintegy dicsekedvén a mennyei seregek előtt, *hac me veste contexiit*? Hogy mintegy mezételen lévén, legnagyobb szükségében azzal fedezettett vona bé? Vajon nem ezzel akará-e kiváltképpen való nagy szeretetét édes Idvezetőnk Szent Mártonnal tapasztaltatni, mint régen Jonatás Dáviddal, kiről azt mondja a Szentírás, *1Reg. 18.* [1Reg. 18.] *Diligēbat eum, quasi animam suam*, hogy úgy szerette Jonatás Dávidot, mint tulajdon lelkét? Vajon (mondám) így egybe lévén kapcsolva és mintegy öszveforrva Idvezetőnk lelke is dücsőséges Szent Márton lelkével, nem mély szeretetét akarta-e tapasztaltatni ezzel?

Ide látszatic célozni mézzel folyó Szent Bernárd, mondván: [S. Bernar. Serm. de S. Martin.] *Martinus quidem non erat Christus ipse, sed Christus in ipso*; Mártony ugyan nem vala tönnön maga Krisztus, hanem benne vala Krisztus; valamént amaz mezételen koldus sem vala Jézus, hanem Jézus képét viselvén, Jézus vala benne; és ővéle tévén jót, oly kedvesen vette, mintha tönnön magával tött volna jót Jézussal. Két fontos okát sajdédom én ennek: egyik az, hogy ezzel bizonyétaná, erősetené evangéliomi oktató tudományát, melyet mondott vala *Matth. 25. C.* [Matth. 25.] *Quodcumque uni, ex minimis meis fecistis, [578] mihi fecistis*; valamit az enyimek közül eggyel, csak legkisebbel is cselekedtetek, énvelem cselekedtetek azt. Példának okáért, ha a szegénynek egy darab kenyeret, egy filjért vagy egy ital hideg vizet nyújtasz, Jézusnak adod azt; ha a szűkölködőt segéted, ha az éhezőt éteted, a jövevént házadhoz befogadod, a beteget vagy a rabot meglátogatod, az özvegyet és árvát torkon verve meghurcolni nem engeded és a szomorút megvigasztalod: egy szóval, ha a mezételen koldust befedezed, Jézust fedezed bé, Jézust ülteted asztalodhoz, azt éteted, azt itatod, azzal cselekeszel jót, midőn felebarátoddal kereszténi szeretetből származott irgalmasságot cselekeszel. Hogy azért evangéliomi tudományát s valóságos mondását igaznak tapasztattassa Urunk, nem akarta eltitkolni dicsőséges Szent Márton szíves irgalmasságát, és katonában igen szűk és ritka példáját, hanem azt világosan kinyilatkoztatta, mondván: [I. C.] *Martinus hac me veste contexit etc.*

Második fontos oka lehet az, hogy kegyes Mesterünk Szent Márton példájával mindnyájunkat irgalmas könyörületességre és bőv alamizsnálkodásra ösztönözön, mint mesterséges és igen dicséretes kereskedésre. Kereskedésre, mondom: ám nagyobb kereskedés alig lehet, mint egyen százat nyerni; aki pedig a szegényen könyörül és adakozik, százannyi annak a jutalma: efelett örök élete, és maga Idvüzétünk bizonsága szerint *Matth.* 19. C. [Matth. 19. et 6. c.] elfogyhatatlan drága kincse a mennyei boldogságban. Ahová célzott az Isten lelke, Bölcs Salamon által mondván: [Prov. 19.] *Foeneratur Domino, qui miseretur pauperis*, kölcsön uzsorára ad az úrnak, aki könyörül a szegényen. Szerencsés pedig és boldog annak állapota, kinek adósa maga az Isten, mert jó renden szénája s mindenkor eltéve vagyon drága kincse. Melyre nézve így ösztönöz Szent Bernárd bennünket: [S. Bernar. Serm. de Fesso] *Imitare in eo, quod est imitabile, non quod est mirabile*; kövessed nyomdokát Szent Márton püspöknek azokban, melyek követendőek, tudniillik az isteni félelemben, a tekéletességben, a buzgóságban és leginkább a könyörületeségben, s abból származó adakozódásban. A többit pedig, melyeknek vagy elészámlálására elégtelenségemet megvallom, csak álmélkodva csodáljad, és dicsérjed benne Istenedet.

Ezért is, nem szükséges, hogy ővéle ellene állj a sebes emésztő tűznek, hanemha tisztátalan Cupidónak tüzes nyilai érdekelve sértegeti szívedet, elég, ha az isteni félelemnek bátran ellenek veted pajzsát; mert ottan megtompulna és min[579]den dühösségek megerőtlenedik. Nem szükség, hogy véle bélpoklosokat csodásan tisztogass, hanem ha kiüreséted a bűnök fekélyével megsértett lelkedet a feslett szokások és gonosz cselekedetek bélpoklosságából, és mindenkor oly tisztán tartod szívednek belső kamaráját, hogy zselyérkedésre, sőt örök lakásra abban alkalmas helyet talál a gyakorta ott zörgető vőlegény, etc., elégséges és dicséretes dolgot mívelsz. Nem szükséges, hogy ővéle halottakat támassz, hanem ha emberi gyarlóságtól viseltetvén a bűnnek halálában esik lelked, s szorgalmatoskodol, hogy a töredelmes *penitenciatartás* által azt, hová-hamarább megelevenítetvén, feltámaszthassad.

Egy szóval, *Imitare in eo, quod est imitabile*, kövesd őbenne, amelyek követendőek. Kövesd a szeretetet és irgalmasságot, melyek néminéműképpen megistenesétvén, kiváltképpen kedvessé és kellemetessé tésznek Isten előtt. Gyamolétsd azért tehetséged szerént mindenkor a szűkölködőt és igyefogyottat, adakozzál a szegénynek, segítsd a nyomorultat, nyújts az éhhel-holtnak, a sokból sokat, a kevésből kevesbet, csak zúgolódás nélkül, igaz szeretetből. S nyilván tudjad, hogy azt magával cselekeszed Jézussal, sőt tönnön magaddal, mert ilyformán kölcsönözéssel, és uzsorára adván az Úrnak, ezerannyi jutalmát vészed könnyö-
rületes adakozódásoknak, és az örök életet.

Melyben példás bizonságink (hogy többeket elhallgassak a Szentírásból), [2Reg. 19., Tob. 1., 4Reg. 4.] *Berzellai, Tóbiás* és amaz *Sarepta*-béli özvegyasszony, kik irgalmas cselekedeteknek nemcsak itt vették bővséges jutalmát, hanem a másvilágon is. S azért monda öreg Tóbiás szerelmes nevedéken gyermekének: [Tob. 4.] Amint lehet, úgy légy irgalmas: ha néked sok lészen, bővségesen adj, ha pedig kevés, igyekezzél a kevésből is örömet adni: [v. 10.] *Proemium enim bonum tibi thesaurizas*, mert jó jutalmat gyűjtesz magadnak főképpen *pro die necessitatis*, legszükségesb napodra. Ám az alamizsna, [v. 11.] *ab omni peccato, et a morte liberat*, minden bűntől megszabadét és a szörnyű halál torkából kiragad, s nem engedi a lelket setétségre menni, úgy mond Szent Tóbiás, kivel jelesen cimborál Aranyszájú Szent János, mondván [S. Chrysostomus Hom. 5. de poenit.] *Ante fores gehennae stat misericordia, et neminem permittit in carcerem mitti*, a pokol kapuja előtt álla az irgalmasság és nem engedi, hogy a könnyö-
rületések azon tömlöcbe vettessenek. Sőt, *Paucis nummis emere* [580] *nos facit regnum coelorum*, néha egy-két filjérral véteti meg velünk a mennyországot. Mert ugyanis nagy bizodalma vagyon (úgymond) és igazságos jussa a fölséges Isten előtt, akint mintegy adósává tött. S hogyan is ne volna adós, holott hitivel s kétsze-
res ígérétevel pöcsétlette mondását az örök igazság: [Matth. 10.] *Amen, amen dico vobis etc.*, bizony, bizony mondom néktek, hogy el nem veszti jutalmát etc. etc.

Tudta vala ezt e máj dicsőséges Szent Márton, s ezért is, üresen találván tarso-
lyát, ragadá kardját és kétfelé vágván köpönyegét, annak hasonfelét a mezételen koldusnak nyújtottra Q. D. a te képedben, kölcsön adom ezt Krisztusnak, hogy az

ó emberből levetkőztetvén, engem újbán öltöztessen, és az ártatlanságának köntösével felékeséttvén, ígérete szerint jutalmazza[!] meg az örök életben. Melyről beszédem határozására tessék hallani Szent Chrysologusnak gyönyörűséges szép szentenciáját: [S. Chrysologus Serm. 14.] *Quod Abel passus sit, quod servaverit mundum Noe, quod Abraham fidem suscepit, quod Moyses legem tulit, quod Petrus resupinus crucem conscendit etc. tacet Deus, et hoc solum clamat, quod comedit pauper et operitur nudus*, hogy ártatlan Ábel az igazságért gyilkosan megölettetett, hogy Noé megtartotta e világot, hogy Ábrahám hitt, hogy Mojzes törvényt szabott, Péter visszafeszítettett a keresztfára, *tacet Deus!* még nem is említi az Isten, azt pedig tele torokkal kiáltja, amit a szegény eszik, vagy a mezételen ha béfedeztetik; mert *erogatio pauperis, prima Divinis scribitur in diurnis*, az alamizsnálkodás első helyet foglal magának az Isten könyvében etc.

Meglásd azért, Keresztény Lélek, hogy mostoha kegyetlenségedért a választottak könyvén kívül ne találd magadat; sáfársággal a hamis mammonból szerezz jóakaró barátokat magadnak; ilyenén szeretettel kapcsold magadhoz Uradat; egy szóval: a fűgefák leveleihez hasonló világi hívságokból (melyek csakhamar elszáradnak, s leszakadozván gyalázatos mezételenségedet lepalástolják) ne toldozz, ne fércelj ruházatot magadnak; netalám Ádámmal félelmesen kénszeréttessél lapangni, [Aesopus] vagy Esopus fabulázott kopasz varjával gyalázatosan szégyenkedni; [Luc.] annál is inkább, a farkassal bélett és rókával prémzett dúsgazdag bíborával a *Gebenna* tüzében örökösen égni. Teljes tehetséged szerint, főképpen irgalmas könyörületességében e [581] máj dicsőséges Szent Mártonnak kövessed nyomdokát, úgy, tudom, hogy boldog léssen sorsod, mert az ó emberből levetkőztetvén és az ártatlanságnak kétszeres palástjával felékeséttvén fene ellenségiden diadalmasan győzedelmeskedel, és a Sátánnak bátran merészled mondani: [Vita V. S. Mart.] Távozzál, fene bestia! *Nil in me funesti reperies*, semmi gonoszt bennem nem tapasztalsz, mert azt a keresztényi szeretetből származott szent alamizsna (mint a víz a tüzet) eloltotta, megemésztette etc. Amen.

PADÁNYI BÍRÓ Márton

*Szent Márton püspök napján 1729-dik esztendőben
Veszprémben mondatott prédikáció⁵²*

Szent Márton püspök és konfesszornak csudálatos palástja

Vide, ne lumen, quod in te est, tenebrae sint. Luk. 11. v. 35.

Meglássad, hogy a világosság, mely benned vagyon, sötétség ne légyen.

Martinus adhuc catechumenus hac me veste contextit. Eccles.

Márton, még kereszteleetlen lévén, ezen ruhával fődözött bé engem.

Amit régenten a bölcs Poéta mondott maga felől: *Inopem me copia fecit*, hogy tudniillik a bővség szűkössé tötte, megfogyatkoztatta őtet, azaz a mondandó jeles dolgoknak bővsége és sokasága miatt megakadott és mintegy megfogyatkozott, azt sem tudván, a sok közül melyiket vegye föl, melyiket válassza; én is éppen azt mondhatom mái napon, mert dicsőséges Szent Mártonnak, édes hazánk tündölkő fáklyájának [913] méltóságos dicsíretit s azoknak bővséges sokaságit előlme vévén, nem tudom, melyiket válasszam. Mert ugyanis oly fölösleg való felesek azok, oly számosak, oly nagyok, oly csudálatosak, hogy *Severus Sulpitius*, ki az ő életét írásba foglalta, azt mondotta, hogy [Sulp. Ep. I. ad Eus.] *si prosequi universa voluissem, immensum volumen legentibus edidissem*, ha minden dicsíretit leírni akarta volna, számtalan sok, nagy könyveket köllött volna azokkal bétölteni. Aminthogy is

E mái dicsőséges nagy szentet, Szent Márton püspököt a szent atyák különbözőkülönbféle sok szép titulusokkal tisztelik és dicséretekkel dicsőítik s magasztalják. Szent Bernárdnak mézzel folyó ajaki ilyen dicsíretet mondanak felőle: [S. Bern. serm. de S. Mart.] *Non fuit Martinus corpus coeleste, nec spiritus coelestis, non erat Martinus ipse, sed tamen Christus in ipso*, Márton nem mennyei ugyan, hanem mint mi, földi ember volt, nem volt, mint az angyalok, test nélkül való csupa lélek, nem volt Márton önnön maga a Krisztus, de ugyan a Krisztus volt őbenne. Mert az ő tökéletes jócselekedeti és virtusi által ama Szent Pál tanítása szerént: [Rom. 13. v. 14.] *Induimini*

⁵² PADÁNYI BÍRÓ Márton, *Ünnep napokon, diatáknak alkalmatosságával, egyéb jeles napokon mondatott külömb-külobbféle sok szép prédikációk*, Győr, 1761, 912–921.

Dominum Jesum Christum, öltözzetek az Úr Jézus Krisztusba, úgyanyira fölöltözött a Krisztusba, hogy éppen a Krisztusnak ereje és dicsősége látszatott őbenne lenni. Justinianus Szent Lőrinc pedig ily szépen írja le az ő dicsíretit: [S. Laur. Just. serm. de S. Martino] *Ipse est Sacerdotum gloria; praesulum gemma; veritatis defensor; propugnator fidei; speculum humanitatis; pietatis exemplar; imitator Christi; martyrum consors*: Szent Márton a papoknak dicsősége, a püspököknek drága gyöngye, az igazságnak oltalmazója, az igaz hitnek védelmezője, az alázatosságnak tüköre, az ájtatosságnak példája, a Krisztusnak követője, a mártíroknak hasonló társa. Mert jóllehet ugyan őtet az üldözőknek fegyvere meg nem ölte, de a mártíromságnak koronáját el nem vesztette. Az Anyaszentegyház is az ő napján ily örvendetes szókra fakad: [Eccles.] *O beatum virum! cujus anima Paradysum possidet, unde exultant angeli, laetantur archangeli, chorus sanctorum proclamat, turba virginum invitat: Mane nobiscum in aeternum*. Ó áldott férfiú, Szent Márton, kinek lelke a Paradicsomot bírja, [914] melyért örvendenek az angyalok, vígadnak az arkangyalok, tapsolnak az egész szenteknek karai, és magokhoz híjják a szüzeknek seregei, mondván: Maradj velünk örökké. Villanovai Szent Tamás ugyanőfelőle azt mondja: [S. Thom. a Vill. nova serm. de S. Martino] *Erat quoddam monstrum sanctitatis, et pelagus maximum omnium virtutum*. Szent Márton szokatlan és majd minden szentek közül tapasztalhatatlan nagy csudája volt a szentségnek és mindennemű lelki jóknak, s virtusoknak feneketlen tengeri. Innen az Anyaszentegyház is e mái zsolozsmában csudálkozva emlékezik őfelőle, ekképpen fölkiáltván: [Eccles.] *O virum ineffabilem!* Ó kimondhatatlan érdemű, megmagyarázhatatlan dicsőségű férfiú! Mit mondjak hát én, s mit vegyek föl célul az ő megmagyarázhatatlan dicsíretinek sokasága közül?

Errül midőn így gondolkodnám, eszembe juta, hogy Istennek rendelésébül megkeresztelésemkor az ő nevét fölvévén, kicsinységemtül fogva az Úristentül őáltala sok jókat vettem, és ő engemet, mint kegyes patrónusom oltalmazott, őrizett, segített és mintegy irgalmasságának palástjával befödözgetett, ápolygatott s oltalmazott. Azért, hogy mindnyájan fölinduljunk az ő dicsíretire, [Propositio] szólok az ő csudálatos palástjárul, patrocíniumárul, és megmutatom, miért gyönyörködött s miért dicsekedett a Krisztus az ő palástjának darabján. Figyelmezzetek!

Mihent Isten ő szent Fölsége az embert semmiből maga képére és hasonlóságára formálta, azonnal nagy szépen az ártatlanságnak és halhatatlanságnak köntösével fölöltöztette, fölékesítette; de egy zabolátlan feslett torkosságáért, egy törvénytelen alma-harapásáért ártatlanságának drága köntösétől megfosztván, mezítelen maradt és az oktalan állatoktól, sőt az érzékenység nélkül való alkotmányoktól kínszerítettett lemeztelenített szemérmének palástolására ruházatot kölcsönözni magának. Ez a szemérem, ez a szégyen, gyalázat ösztönzé első szüléinket a földi paradicsomban, hogy [Gen. 3.] *fecerunt sibi perizomata*, lábra valókat, avagy mint az Írás szól, környülkötőket aggatának magoknak, és gyalázatos mezítelenséggel mindaddig a sűrű leveles ágok [915] között lappangottak, míg maga a fölséges Isten meg nem szólítja Ádámot: [Ibidem.] *Adam ubi es?* Hol vagy, Ádám? Jöjj elő, adj számot, miképpen fosztattál meg ártatlanságodnak köntösétül? Hogyan jutottál ily nagy boldogtalanságra? Ki jelentette meg mezítelenségedet?

Mit cselekedett mégis az isteni nagy irgalmasság? A Szentháromságnak második személye, a Fiúisten leszálla az Atyjának kebeléből, és néminéműképpen, tulajdon akaratjából, ingyen való kegyelméből, hogy így szóljak, kivetkőzött a mennyei dicsőségnek drága öltözetéből, és hogy mi a malasztoknak köntösébe öltöztetnénk, a mi gyalázatos mezítelenségünket vette magára, amelyben e földön harminchárom esztendőig gyalázkodván, senki nem találkozott, aki rajta megkönnyörülvén, befödözte volna mezítelenségét, mely istentelen irgalmatlanságért ítélet napján is keserves, fölindult szívvel fog panaszkodni a gonoszok ellen, mondván: [Matth. 25.] *Nudus eram, et non cooperuistis me*, mezítelen voltam és bé nem födöztetek engem. Azonban maga az egekbe fölmenvén, hogy mégis alkalmatosságot hagyja az irgalmasságnak cselekedetire, azt mondá: Hogy ámbár maga test szerént eltávozik is tőlünk, mindazonáltal mégis véle jót cselekedhetünk, mert amit a szűkölködő szegény nyomorultakkal cselekeszünk, szintén olyan, mintha azt önnön magával a Krisztussal cselekednénk, [Matth. 25.] amint erről bővebben beszél Szent Máté evangyélista.

Azt mondotta volt régenten Izaiás próféta, hogy [Isai. 28. v. 20.] *pallium breve utrumque cooperire non potest*, a rövid palást mind a kettőt bé nem fődözheti; de ímé mái napon úgy látom, hogy Szent Márton palástja hármát is befődöz: úgymint magát Krisztus Urunkat, magát Szent Mártont és a mezítelen koldust. Ó áldott öltözet, áldott palást, mely magának a Krisztusnak mezítelenségét méltó volt befődözni!

Sok nevezetes palástokru emlékezik ugyan a Szentírás, úgymint arrul a szemérmetségnek palástjárul, mellyel Szem és Jáfet a bortul megrészegedett öreg atyjokat, Noét befődözték: [Gen. 9. v. 23.] *Sem et Japhet pallium imposuerunt humeris suis, et incedentes retrorsum operuerunt verenda patris sui*, melyrül ily bizonyágot téssen az Írás: [916] *Szem és Jáfet* palástot vetének vállokra és háttul fordulva menvén, befődék az atyjok szemérmét. Szent és tisztaságnak palástja volt az, melyet az ártatlan József a szemtelen bujaságra és házasságtörésre csalogató *Putifár* buja feleségének kezében hagyott, kit, midőn ez palástjánál fogva a gonoszságnak elkövetésére magához vonszott volna, [Gen. 39. v. 12.] *Joseph relicto in manu ejus pallio, fugit, et egressus est foras*, annak kezében hagyván palástját, elfuta és kiméne. Szerencsés és boldog palást volt az, melyet Illyés, elragadtatván, levetett Elizeusnak [4Reg. 2.] mert azzal kettős lelket nyert magának. Csudálatos palást volt az, mellyel Pennafort Szent Rajmond [In vita ejus] csak hat óra alatt százhatvan mértföldnyi vízen általevezett. Titokkal teljes palást volt Ahiás prófétáé, [3Reg. 11.] melyet Jeroboám előtt tizenkét részre szaggatott, azzal azt jelentvén, hogy az ő országa tizenkét részre fog megoszlani. Dicsőséges volt első Remete Szent Pálnak pálmafa levélbül mesterségesen készítettett palástja, [S. Hier. in vita S. Paul. I. Erem.] mellyel Remete Nagy Antal csak sátoros ünnepeken élt, és amelyet Szent Hieronymus a világ koronás monarcháinak bíboros bársonyainál nagyobbba böcsült.

De mindezek fölött sokkal csudálatosb, szerencsésb és boldogabb volt e mái Szent Márton püspöknek palástja, melyben még maga is az Atyaistennek egyetlen egy Fia, a megtestesült Ige annyira gyönyörködött, hogy egybehíván a mennyei Jeruzsálem lakosait, a dicsőült lelkeket, a szent angyalokat, kerubim és szerafimokat, a trónusokat és uraságokat, azok előtt nagy dicsekedve mutogatván, azt mondá:

Ímé, egész mennyei lelkek, lássátok, szemléljétek, *Martinus adhuc catbecumenus hac me veste contexit*, Márton, még keresztelelten lévén, ezen ruhával fődözött bé engem.

Csudálatos dolog! Nincsen is valamely titok nélkül, hogy az Üdvözítő Krisztus, ki már akkor a mennyei dicsőségben volt, a mindenható és mindenekkel bíró Isten, ki a madaraknak tollat ad és különb-különbféle szőrt, s gyapjút a barmoknak; ki a föld színét bévonja pázsitos zöldséggel és mindenféle jó illatú virágokkal fölékesíti: aki [Psal. 103. v. 2.] *amictus lumine, sicut vestimento*, megkönyékeztetett világgossággal, mintegy [917] öltözettel, az egy darab palástnak rongyában annyira gyönyörködik és dicsekedik: *Martinus adhuc catbecumenus etc.*

Midőn még a földön járt volna, szenvedése előtt fölöltöztetett volt bársony ruhába, amint Szent János bizonyítja, mondván: [Joan. 19. v. 2.] *Veste purpurea circumdederunt eum*, veres bársonyruhát adának reá, de nem olvasom, hogy abban gyönyörködött, vagy dicsekedett volna, sőt inkább átallotta azt viselni, mivelhogy az ő országa nem e világbul való vala. [Luc. 23. v. 11.] Heródes is *veste alba*, mely az ő ártatlanságát jelentette, tiszta feír ruhába fölöltöztette őtet, de abban sem gyönyörködött, s nem dicsekedett, sőt inkább megcsúfoltatott s megnevettetett. A Tábor hegyén színeváltozásakor [Matth. 17.] *facta sunt vestimenta ejus alba sicut nix*, feírek löttek az ő ruhái, mint a hó, de még abban sem gyönyörködött, sőt inkább tiltotta, megparancsolta tanítványinak: *Nemini dixeritis visionem*, hogy senkinek meg ne mondanák a látást. Mi az oka tehát, hogy annyira gyönyörködött és az egész mennyei seregek előtt annyira dicsekedett Szent Márton palástjának darabkájában? *Martinus adhuc catbecumenus etc.*

Királyok első könyvének 18-dik részében olvassuk [1Reg. 18.] hogy *anima Jonathae erat agglutinata animae David, et dilexit eum Jonathas sicut animam suam*, a Jonatás lelke egybeforrada a Dávid lelkével, és szereté őtet Jonatás, mint a maga lelkét. És mindjárt a következő versben okát adja szeretetének: [v. 4.] *Quia expoliavit se Jonathas tunica, qua erat indutus, et dedit eam David*, mert, úgymond, megfosztá magát Jonatás köntösétül, melybe öltözött vala és adá azt Dávidnak. Szintén úgy látszatott öszveforradni Szent Mártonnak a lelke a Krisztusnak lelkével, úgy, hogy a szeretet által éppen úgannyira egygé lött az ő lelkek, hogy ó a

Krisztusban, a Krisztus pedig őbenne lenne, ama Szent Bernárd bizonytsága szerént: *Martinus non erat Christus ipse, sed Christus erat in ispo*, Márton nem vala ugyan önnön maga a Krisztus, hanem a Krisztus vala őbenne, kit ő is úgy szeretvén, mint a maga lelkét; megfosztá magát köntösétül és a szegény koldusnak képében adá az ő kedves Dávidjának, a Krisztusnak. [918]

Két okát tapasztalom, miért gyönyörködött és dicsekedett Krisztus Urunk Szent Márton palástjának darabjában. Első oka az, hogy megerősíténé azon tudománynak igazságát, melyre önnön maga áldott szájával szólván tanított bennünket Szent Máténak 25-dik részében, tudniillik: [Matth. 25.] *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis*, amit egynek az én legkisebbik atyámfiak közül cselekedtetek, nékem cselekedtetek. Ha a szegény nyomorult koldusnak egy ital hideg vizet adtatok, nékem adtatok, etc. Ha a mezítelent megruháztatok, engem ruháztatok meg. Hogy azért ezen tudománynak igazságát mind a földiek, s mind a mennyeiek jól észrevennék, jól megtanulnák, az angyaloknak mutogatván Szent Márton palástjának darabját, mondá: *Martinus adhuc cathecumenus hac me veste contexit*, Márton még kereszteleetlen etc.

Második oka az, hogy Szent Márton példájával a könyörületességnek, felebarátnkon való szánakodásnak és irgalmasságnak cselekedetire fölindítana bennünket és ösztönözne.

Imitare azért, így int Szent Bernárd apátúr [S. Bern. serm. de S. Mart.] *imitare in eo, quod est imitabile, non, quod est mirabile*, kövesd őbenne, amelyek követendők, nem amelyek csak csudálkozásra méltók. Csudálkozásra méltó dolog az, hogy Szent Márton három halottakat támasztott föl halottaibul: azt tetőled nem kívánja az Isten, hanem ha (kítül Isten ójjon) a bűn által megholt volna lelked, azt támaszd föl a penitenciatartás által. Szent Márton, midőn egykor nagy tűzgyulladás támadott volna, a tűzbe ugrott és maga jelenlétével a tűznek erejét eloltotta. Ezt sem kívánja Isten tőled, hanem midőn szívednek gonosz indulati föllobbannak, azokat oltsd el alázatos könyörgés által. Szent Márton az undok poklosságbul a poklosokat megtisztította. Ezt sem kívánja Isten tőled, hanem ha a bűnnek undokságátul megmocsokoltatott lelked ismérete, azt tisztítsd meg alázatos szentgyónás által.

Imitare in eo, quod est imitabile, csak bár azokban kövesd őtet, amint jelentém, amelyek követhetők. Kövesd a szeretetet és irgalmasságot; gyámolítsd tehet-
[919]séged szerint a szűkölködőt és igyefogyottat; adakozzál a szegénynek; segítsd a nyomorultat; nyújts az éhhel-holtnak; a sokbul többet, a kevésbul kevesbet, csak zúgolódás nélkül, igaz, szánakodó szeretetbül, elhited magaddal s nyilván tudjad, hogy mindazokat magával cselekszed a Jézussal.

Ímé szép példánk Szent Márton, aki jóllehet még az evangéliomi tudományt nem tudta, még nem hallotta volt Krisztusnak a százannyirul való ígretit; nem tudta még Krisztusnak ama mondását: [Luc. 3.] *Qui habet duas tunicas, det non habenti*, akinek két köntöse van, egyiket adja annak, akinek nincsen. Nem hallotta volt még: [Isai. 58. v. 7.] *Cum videris nudum, operi eum*, midőn mezítelent láatsz, fődöd bé őtet; mégis, mindezeket nem tudván, könyörületességre indula, palástját elmetszé, a mezítelent befödözé. Aki mellett, jóllehet ama Jerikóbul kimenő s megsebesítette nyomorult ember mellett, sokan elmentek, de senki meg nem szánta, mígnem elérkezett s meg nem látta az igaz szamaritánus, az irgalmas Márton.

Ó azért édes magyar hazánknak dicsősége, régi eleinknek fő segítője, Szent Márton! Ímé mi azon régi eleinknek üdvösséges járt útjárul eltávozván, addig tétováztunk a gonoszul sértegető tövisek, az eretnekek között, hogy a hajdanyi szent emberektül vett lelki köntösünk rólunk leszakadván, majd éppen mezítelenen maradtunk, azt akarom mondani, hogy ezek feslettsége miatt a mi édes nagy Anyánkat és a dicsőült szenteket megvetvén, majd minden segítség és oltalom nélkül hagyattattunk. Kérünk téged, mess bár csak egy darabkát nekünk a te irgalmasságodnak palástjából, segítsd meg szegénységünket, fődözd bé mezítelen-ségünket, hogy azalatt a mi meghült szeretetünk megmelegedvén, sőt régi buzgóságunknak lágjával gyulladozván, régi istenfélő eleinknek ájtatosságát követhessük; nyerd azon kívül az irgalmasságnak lelkét minékünk, hogy mi is a szűkölködőkkel irgalmasságot cselekedvén, azáltal irgalmasságot és az örök életnek menyegzős ruháját megnyerhessük. Amen.

PADÁNYI BÍRÓ Márton

Szent Márton napi prédikáció¹

Istennek teremtési! Krisztus Jézus drága szent vérével megváltatott keresztények, e máj szent evangéliomot írta meg Szent Lukács evangélista, könyvének tizenegyedik részében, ekképpen hallgassátok isteni félelemmel.

Az időben monda Jézus az ő tanítványinak: Senki gyertyát nem gyújt s a rejtekbe teszi, sem a véka alá, hanem a gyertyatartóra, hogy akik bémennek, lássák a világosságot. A te testednek gyertyája a te szemed. Ha a te szemed együgyű lesz, az egész tested világos lesz; ha pedig álnok lesz, a te tested is sötétség lesz. Meglássad azért, hogy a világosság, mely benned vagy, sötétség ne legyen. Ha azért a te egész tested világos lesz, nem lévén benne valami sötétségnek része, világos lesz egészlen, és mint a fényességnek gyertyája, megvilágosítged.

Ez a máj napra rendelt szent evangéliom. Melyből hogy lelkiünk épületére tanúságot vehessünk és Istennek akaratját ne csak füllel halljuk, hanem jól szívünkben oltván, cselekedettel is bételjesítsük, kérjük a Szentlelket ájtatos szívvel, mondván: Miatyánk etc. Üdvözlégly Mária etc. [921]

*Mely sok lelki jókat vesznek,
akik az Isten igéjének magvát szívükben gyümölcsösen oltják
és a keresztényi tudománynak megtanulásában serénykednek*

Simile factum est regnum coelorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo. Matth. 13. v. 24. – Hasonlóvá lett mennyeknek országa az emberhez, aki jó magot vetett földében.

Lucerna corporis tui est oculus tuus, si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus, tuum lucidum erit. Luc. 11. v. 34. – A te testednek gyertyája a te szemed, ha a szemed együgyű lesz, az egész tested világos lesz.

Valamint régenten ama siralmas próféta, Jeremiás, látván s tapasztalván, hogy a Jeruzsálem városának polgári, vagy lakosi a babiloni fogságban vitettétvén, alig valaki, avagy már éppen senki nem volt, aki templomban ment és ott Istennek szolgált és könyörgött, avagy Isten igéjét hallgatta volna, az ő bánatos siralommal és siralmas bánattal teljes verseit írván, a többi között ilyen szívbeli zokogásra

¹ PADÁNYI BÍRÓ Márton, *Ünnep napokon, diáetáknak alkalmatosságával, egyéb jeles napokon mondatott külömb-küliömbféle sok szép prédikátságok*, Győr, 1761, 920–933.

fakadott: [Threnor. c. 1.] *Viae Sion lugent, eo, quod non sint, qui veniant ad solemnitatem: Sacerdotes ejus gementes.* A Sion útai szomorkodnak, mert nincsenek, akik az ünnepre jönnének, az ő papjai sírnak, mert nem láthatják s nem szemlélhetik a templomban a népet, kiknek ájtatosságokbul vigasztalást vehetnének. Ó nagy szívbeli zokogással gyötrődő Sion városa! [Ibid. v. 2.] Bizonyára nagy, mint a tenger a te szomorúságod, mert senki nincsen a te szerelmesid közül, aki megvigasztalhatna téged.

Itten már lelki értelemmel a Sionon értetik a vitézkedő Anyaszentegyház, avagy inkább a templomok, melyek az Úristennek dicséretire, az imádságra és ájta[922]tosságoknak végbenvitelére rendeltettek: a Sionnak szomorkodó útain értetnek a régi szent jámboroknak ájtatossági, a lelki jókban való szorgalmatossági, gyakor foglalatossági. *Hic lugent*, úgymond bölcs Cornelius, *quia ab hominibus deserta, et neglecta sunt.* Ezek a lelki jók mármost sírnak, szomorkodnak, mert az emberektől megutáltattak, elhagyattattak. Valamint, mondám, siratta s kesergette régenten Jeremiás próféta Jeruzsálem városának pusztult s romlott állapotját, úgyszintén, sőt sokkal inkább sirathatjuk s keseregthetjük mi Didacus Stella névű bölccsel a mi mostani lelki romlásunkat, régi eleinknek buzgó ájtatosságigul elfajult lelkünknek üdvösségére való gondviseletlenségünket. Mert ugyanis amint az említett bölcs szól: [Didac. Stel.] *Propheta lamentabatur ob defectum gentis, sed ego lamentari debeo ob defectum devotionis.* Jeremiás próféta csak a zsidó nemzetnek földi romlását, pusztulását siratta, hogy tudniillik Jeruzsálem városa, ahová a népek sokasága a jeles napokra öszve szokott vala gyűlni, a zsidóság fogságban vitettetvén, annyira elpusztult, hogy még a gaz is fölverte légyen az utakat, nem lévén ember, aki meglátogatná, avagy még feléje is menne a templomnak; *sed ego lamentari debeo ob defectum devotionis.* De nekünk nem ilyen földi romlásért, pusztulásért, hanem az ájtatosságnak, isteni félelemnek, tökéletes szent életnek, és minden lelki jóknak fogyatkozásiért méltán lehet, köll is keseregnünk.

Ah, bizonyára, *Viae Sion lugent eo, quod non sint, qui veniant ad solemnitatem.* Most, most igazán siránkozva szomorkodnak a Sionnak, azaz a vitézkedő keresztény Anyaszentegyháznak, vagyis inkább abban lévő templomoknak, és hogy messzire ne menjek, szomorkodnak ennek a Szent Mihály arkangyal templomának útai,

mert nemhogy hétköznap abban sietnének, ájtatosságokat végeznék, szentmisét hallgatván Istennek szolgálnának, de még ünnep- s vasárnapokon is nemigen járják annak útait, nemigen koptatják küszöbit.

Az egyedül, és csak egyedül üdvözíthető római katolikus hitben lévő keresztényeknek, nem tudom, s meg nem foghatom, minémű elfajultsága ez a hajda-[923]nyi buzgóságtul. Ihol a pogányok, a hitetlen zsidók, akiknek már sem papjok, sem oltárok, sem áldozatok Isten büntetése szerint nincsen, sőt még harangjok, avagy más nyilvánvaló jelek sincsen, mellyel jelt adhatnának az öszvegyülésre; mégiscsak, magok indulatok szerint is, miképpen reá tartanak az ő szombatjokra, heted számra is miképpen ünnepelnek, miképpen öszvegyülnek, hogy birbetélnék és (egyébaránt) csúfságképpen, de az ő módjok szerint könyvet olvasnak, imádkoznak és minden kötelességekben híven eljárnak. És hogy most több tévelygésekrül ne szóljak, csak ezek a luteránusok és kálvinisták, alig hallják a harangszót, legottan nemcsak vasárnapokon, de még hétköznap is ugyan tolyongva, sietve sietnek az ő imádságos házokban. Egyedül mi, hithű katolikusok, akiknek hitük a Krisztus Jézusnak érdeme és halála által egyedül az üdvösségen vagyon fundálva, oly restek, gondviseletlenek és magunk felejtettek vagyunk, hogy majd legnagyobb tunyaságot mutatunk a mi lelkünk üdvösségének keresésében.

Innen vagyon, innen, bizony szégyen, gyalázat, de ugyaninnen vagyon, meg köll vallanunk, hogy mivel az Istennek házát, a templomot nemigen gyakoroljuk, a hit titkainak és üdvösségre szükséges más egyéb dolgoknak s keresztényi kötelességeknek megértésére keveset, avagy éppen semmit nem iparkodunk, majd-majd annyira jutunk, hogy már még a hitnek ágazatit, sőt még sokan talán magukra helyesen keresztet vetni, és a mindennapi imádságot sem tudjuk.

Ugyanezen indult és mintegy Jeremiás próféta ezen keseredett meg, mert azt tapasztalta az egész keresztény világnak főpásztora, a Krisztus Jézusnak e földön való helytartója és a vitézkedő Anyaszentegyháznak látható feje, Tizenkettődik Kelemen, mostani szentséges pápa is, ki is hogy ezt az új Jeruzsálemet, a vitézkedő Anyaszentegyházat a sok tudatlanságnak homályából az üdvösséges hit szükségesb dolgainak világosb értelmére hozná, úgy lelki vigasztalással megvigasz-

talná, a templomnak gyakorlására, az Isten igéjének hallgatására, főképpen a ketekizmusra, úgy mint a hit ágazatának és [924] más szükségesb keresztényi tudománynak tanulására nemcsak a kisdedeket, hanem még az öregbeket is édesgetné, hogy így, amint írja [Cardinal F. Barbel in Literis Encyclicis] *in suis literis encyclicis cardinalis Barbelinus* szól: *Evangelica semina fidelium cordibus per baptismi gratiam inserta externo Cathechismi, atque instructionum hujusmodi auxilia vivida semper maneant, et vegetiora, atque in dies, afflante ipsa Divina gratia, uberiores aeternae vitae digni fructus respondeant.* Hogy így azon evangéliomi mag, mely a szent keresztségnek malasztja által még ártatlan kisded korokban a híveknek szívekben oltatott, a katekizmus, avagy illetén keresztény oktatásnak külső segítségével újabb-újabb lelki örömmel és vigasztalással megújulván, ugyanazon isteni malasztnak munkálkodása által az örök életnek bővségesb gyümölcsét hozza és teremje a mi lelkünkben, hogy, mondám, a szentséges pápa az illetén üdvösséges dolgoknak tanulására nem csak a kisdedeket, hanem még az öregbeket is édesgetné, a Krisztus Jézus, a boldogságos Szűz és több dicsőült szentek érdeminek kincses tárházából (melynek ő a sáfára) bizonyos lelki kincseket osztogatott, és mind a bűnöknek, s mind a bűnökért érdemlett büntetésnek megbocsánatját és eltörlését engedte mindazoknak, valakik ünnepeken és vasárnapokon, akár délelőtt, akár délután a templomban jelen lévén az Isten igéjét hallgatják, s főképpen a keresztényi tudománybul valamit tanulnak. Melyre hogy mi is jobban édesedjünk, [Propositio] szólok rövideden arról, mely nagy lelki jókat vesznek magoknak azok, akik az Isten igéjét hasznos gyümölcsözéssel szívekben oltják és a keresztényi tudománynak tanulásában serénykednek. Azonban figyelmezzetek!

Meghallánk az elolvasott példabeszédes evangéliombul: *Hasonlóvá lett mennyeknek országa az emberhez, ki jó magot vetett az ő földében.* Csudálatos mondás: Hasonlóvá lett mennyeknek országa az emberhez, mivel az embernek végső tárgya és minden cselekedetinek utolsó célja s elkészítettett örökös hazája mennyeknek országa. Talán inkább illet volna mondani, hogy az ember lett hasonlóvá mennyeknek országához, [924] mintsem mennyeknek országa az emberhez. Egy

istenes bölcs elmélkedése szerint ez ennek az oka, mert amint önnön maga a Krisztus szól: *Semen est verbum Dei*. A mag az Istennek igéje. Ha azért ezt a magot, az Isten igéjét, a mi szívünkben vetjük és ottan üdvösséges lelki gyümölcsözéssel gyümölcsöztetjük, tehát a testet, a bűnt és az ördögöt megútáljuk, megvetjük, az Úristent mindenek felett szeretjük, tiszteljük, a lelki jókat kedveljük és követjük, egy szóval, Szent Pál mondása szerint, *nostra conversatio in coelis est*. A mi társalkodásunk mennyégben léssen és így egyedül az isteni tiszteletekben és dicséretekben foglalatoskodván, néminéműképpen mennyiek lézünk és mennyeknek országa léssen mibennünk. Ezt teszi azért, ezt jelenti azon szólásnak módja: Hasonlóvá lett mennyeknek országa az emberhez. Mert még tovább, miképpen odaföl az egekben, mennyeknek országában a dicsőült lelkek szüntelen áldják, dicsérik és magasztalják az Úristent, úgy itt e földön mibennünk is gyümölcsössé és hasznosá lévén az Isten igéje, csak a lelki jókban foglalatoskodunk és azok által mintegy földi mennyország léssen a mi lelkünk. Ó Isten igéjének áldott szent magva, mely ily gyümölcsössé, ily dicsőségessé teszi, és éppen az Isten és a szentek lakóhelyének, a boldog mennyországnak hasonlatosságára fölemeli és fölmagasztalja a mi lelkeinket!

Abban a boldog mennyországban, mely hasonlóvá lett az emberhez, nagy és olthatatlan fényesség és világosság is vagon, mert, amint Szent János szól: A mennyei város nem szűkölködik nap nélkül, sem hold nélkül, mert az Isten fényessége világosétá meg azt. [Apoc. c. 21.] *Et lucerna ejus est Agnus*. És annak gyertyája s fényesétő fáklyája avagy szövétneke a Bárány. Tehát hogy megmaradjon a hasonlatosság, az emberben is köll valamely világosságnak lenni. Igenis vagon, meg is mondja maga Krisztus Urunk az elolvastatott második evangéliomban: *Lucerna corporis tui est oculus tuus*. A te testednek, úgymond, gyertyája, avagy világossága a te szemed. Mert ezt a testi szem szerint való világosságot öszvevetvén a belső vilá[926]gossággal, az értelemmel, Szent Hieronymus, Chrysostomus, Maldonatus, Toletus és több szent atyák azt mondják: [S. Hieron., Chrysost.] *Quod oculus est copori, hoc intellectus est animae, sicut enim oculus dirigit corpus, sic intellectus animam*. Aminémű hasznos és szükséges a szem a testnek, szintén olyan

az értelem a léleknek, mert miképpen világosítja, vezérli, igazgatja a szem a testet, szintén úgy világosítja, vezérli, igazgatja az értelem a lelket. Valamint azért, ugyanez mái evangéliom szerint: *Si oculus tuus fuerit simplex*, ha a te szemed együgyű léssen, azaz ha valamely ártalmas nedvesség miatt a hályog a te szemedet bé nem fogja és semmi másféle ellenkezés az ő fényét meg nem akadályozza, *totum corpus lucidum erit*, az egész tested világos léssen, azaz a tested, mintha mindenfelől szemei volnának, a szemnek világosságátul vezéreltetvén, tapogatva és tétovázva nem jár, hanem minden dolgait eszesen, helyesen és rendesen véghez viheti; így szintén, ha a te lelketet vezérlő értelmed együgyű léssen és a hitnek fogságában tartatik, egészen a lelked is világos léssen, azaz, ha a tudatlanságnak mély álmában el nem aluszol, hanem nagy szorgalmatossággal a te elmédet azoknak megtanulására és értésére fordítod, melyek szükségesek az üdvösségnek elnyerésére; sőt tehetséged és elégséged szerint azokat megtanulod s cselekedettel is bételjesíted, és így Szent Pál apostollal tudván, [2Tim. 1.] mit és kinek hiszel, amellet bizonyos is lévén, hogy azon hitedért és cselekedetidért az örök életnek elkészítettetted kincsét néked megadja az Úristen, akkor, akkor bezzeg a te egész lelked világos és az örök életnek fényével tündöklő, és mintegy mennyország léssen, mert ugyanis ha azok, akik másokat igazságra tanítanak, [Dan. 12. v. 3.] *fulgebunt sicut stellae*, fénylenek és ragyognak, mint a csillagok, bizonyára, akik tudósak lesznek és megtanulják azon igazságot és cselekedettel is bételjesítik, azokis itt e földön szép megvilágosított elmével és a jócselekedeteknek fényével, a másvilágon pedig a sok drága érdemekkel, *sicut splendor firmamenti*, mint az erősségnek fényessége, gyönyörködve fénylenek örökkön örökké.

Már ehhez azt is köll tudnunk, Keresztény Lelkek, hogy a templom nemcsak az imádságnak háza, hanem az üdvösségnek oskolája is, itt világosíttatik meg homályos elménk, itt oktattatik tudatlanságunk, s elsőben itten megtanulhatjuk a bűnnek förtelmességét, utálatosságát, és hogy, amint Szent János szól: [1Joann. 3. v. 8.] Aki bűnt cselekszik, az ördögtől vagyon, mert az ördög eleitül fogva vétkezik. Ó mennyi kárt, mennyi romlást és veszedelmet hoz az a bűn a mi lelkünkre! *Stipendium peccati mors*. Ennek az ő zsoldja, az ő fizetése halál, aki bűnt cselekszik,

szolgája a bűnnek és a bűn halállal fizet néki, mert *anima, quae peccaverit, ipsa morietur*; amely lélek vétkezik és mihamarabb vétkezik, azonnal mindjárt meghal. Ugyanezt a bűn által való lelki halált jelentette a tékozló fiúnak az atya is, midőn az ő feslett életű kisebbik fia minden örökségét a kurvákkal elvesztegetvén visszatérel az ő atyjának házához, kit midőn nagy örömmel fogadott volna az ő édesatyja és ezt öregbik fia igen orrolta volna, azt mondá néki: [Luc. 15.] *Hic frater tuus mortuus erat, et revixit*, ez a te öcséd megholt vala és megelevenedett, elveszett és megtaláltatott. [Jacob. c. 1.] *Peccatum cum consummatum fuerit, generat mortem*, a bűn, mikor véghez vitetik, a halált nemzi.

De még a bűnnek a' sem elég, megöli ugyan a lelket, de azon kívül még minden érdemből is, melyeket a büntétel előtt cselekedett vala, megfosztja, és minden lelki javaibul kiüresíti őtet. Amint önnön maga az Úr jelenti Ezekiel próféta által mondván: [Ezech. 18.] *Si averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem, omnes justitiae ejus, quas fecerat, non recordabuntur*. Ha eltér az igaz az ő igazságáról és hamiságot cselekszik, minden ő igazsági, melyeket cselekedett volt, nem lesznek emlékezetben.

Még ezen kívül rettenetes utálatossá, gyűlölségessé és az Istennek halálos ellenségévé teszi a bűn a lelket, és mint valamely kegyetlen dühös tolvaj, reárohánván a lélekre, nemcsak előbb tölt érdeminek jutalmátul, de még a Szentlélek ajándékítul is, sőt a hiten és reménségen kívül minden természet fölött való malasztoktul megfosztja őtet, úgy, hogy az olyan lélek bü[928]nösen maradván, semmiképpen nem lehet az Istennek barátja és a Szentléleknek hajléka, mert, amint Bölcs Salamon szól: [Sap. I. c. v. 4 et 5.] *In malevolam animam non intrabit sapientia, nec habitat in corpore subdito peccatis, Spiritus enim Sanctus effugiet fictum, et aufert se a cogitationibus, quae sunt sine intellectu*. A gonosz akaró lélekben a bölcsesség bé nem mégyen, se nem lakik a bűnök alá vettetett testben, mert a figyelemnek lelke futja a tettetett, és megvonsza magát az értelem nélkül való gondolatoktul. Egy szóval, minémű károkat térszen az embernek lelkében a bűn és minémű jóktul fosztja meg őtet (mert sok idő köllene azoknak előszámolására), Justinianus Szent Lőrinc mintegy csomóban foglalván azt mondja: [S. Laur. Justinian. serm. de S. Joann

Evang.] *Unius peccati consensu immensas animae et corporis, homo, spirituales amisit divitias: Innocentiae quippe candorem, immortalitatis stolam, carnis incorruptibilitatem, animi puritatem, contemplationis dulcedinem, spiritus libertatem, regnum coelorum, angelorum contubernium, amicitiam Dei perdidit.* Csak az első embernek vétékét vegyük föl, ihol ez, és mi őbenne csak egy bűn által mind testünknek, s mind lelkünknek minémű nagy kincsét és gazdagságát vesztettük el. Úgymint: az ártatlanságnak minden szeplő nélkül való tiszta fejjerségét, a halhatatlanságnak drága költösét, a testnek szenvedhetetlenségét, a léleknek tisztaságát, az elmékedésnek édességét, a léleknek szabadságát, mennyeknek országát, az angyaloknak társaságát, Istennek barátságát. Ó vessz el, távozzál el lelkünkötül ördögötül származott vétek, hogy már soha ezután miattad kárt, sérelmet vagy veszedelmet ne szenvedjen lelkünk!

Itten tovább megtanulhatjuk az isteni kegyelmeknek és mennyei malasztoknak ékességét, üdvösséges hasznát és nagy méltóságát, mert ugyanis amint angyali doktor Szent Péter apostollal leírta: [2Petr. I. v. 4.] A malaszt nem egyéb, hanem *participatio Divinae naturae*, az isteni természetnek részeltetése és Istennek természet fölött való ajándéka, mely mihelyest belénk öntetik, mindjárt azon szempillantásban lelkünket Istennek kedvesévé, szeretőjévé és barátjává teszi: ez új életet ad a léleknek, úgy, hogy *mortuus erat et revixit*, amely lélek a bűn [929] által megholt vala, ezáltal megelevenedik, és fölelevenedvén Isten előtt kedves életet él. Ez minden mocsoktul úgy kitisztítja a lelket, hogy még a hónál is fejébb lészen. [Psal. 50. v. 9.] *Lavabis me, et super nivem dealbabor*, mosogass meg engem, Uram, úgymond Szent Dávid, és tisztogass ki bűnömnek mocskáibul a te malasztoddal, és legottan a hónál is fejébb lészen az én lelkem. Ugyanezen tisztaságért és tiszta fejjerségért dicsekede az olyan léleknek szépségében a mennyei jegyes, mondván: [Cant. 4.] *Quam pulchra es amica mea*, mely szép vagy én szeretőm, mely szép vagy, szép, mint a hold, választott, mint a nap. Ez a malaszt az ördögnek fiából, a pokolnak örökösiből és Lucipernek örökös társából Isten fiává, az egeknek örökösivé és a Krisztusnak örökös társává változtatja az embert. [1Joann. 3. v. 1.] *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, et simus.* Lássátok, minémű szeretetét mutatta hozzánk az Atya, hogy Isten fiainak neveztecsünk, és Isten fiaivá

legyünk! [Rom. 8. v. 17.] *Si filii et haeredes, haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi*, ha Isten fiai vagyunk, örökös is, az Istennek ugyan örökös is, a Krisztusnak pedig örökös társai, mert [Rom. 5. v. 5.] *charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*, az Istennek szeretete s malasztja kiontatott a mi szívünkben, a Szentlélek által kiadatott nekünk. Egy szóval, ezen isteni malaszt által a mi lelkünk jegyese és temploma a Szentléleknek, kedves hajléka pedig a Szentháromságnak, ahol az Atya emlékezetünket erősíti, a Fiú elménket világosítja, a Szentlélek akaratomat a jóra gerjeszti.

Itten mégis tovább megtanulhatjuk a mi négy végső dolgainkat, akikről úgy mond a Szentlélek, [Ezech. 7. v. 40.] aki csak emlékezik is, soha nem vétkezik. Megtanulhatjuk a halálnak rettenetességét, amelynek csak emlékezete is keserves, mert nem tudván az ember szeretetre-é vagy gyűlölségre legyen méltó, félelemmel, és rettegéssel költözik ki a testből az örökkévalóságra.

Megtanulhatjuk az ítéletnek félelmes irtóztatóságát, mert ha a Krisztus Jézus ítélő széke előtt még az igazak is félnek, az istentelen és a bűnös miképpen jelenik meg? [930]

Megtanulhatjuk a pokol kínjainak iszonyúságát, ahol a kárhozott lelkek minden szabadulásnak reménye kívül Isten színe látásától megfosztattván, örökkön örökké kínlódnak, és a magok bűneinél s az ördögnél soha egyebet nem látnak, sírnak, rínak, jajgatnak, káromkodnak, átkozódnak és fogokat csikorgatják.

Megtanulhatjuk tovább az Isten országának, a mennyországnak az ő nagy dicsőségét, amelyben oly drága sok jók készítették el az Istent szerető híveknek, melyeket sem a szem nem látott, sem a fül nem hallott, sem az ember szívében nem szállott; ezek pedig és több efféle tanúságok mind arra valók, hogy ezeket hallván, a bűnnek undoksága, a halálnak, az ítéletnek és a pokolnak rettettségére rettentessen és irtóztasson a bűntül, az isteni malasztoknak kellemetessége pedig és a mennyországnak dicsősége édesgessen bennünket a lelki jóknak követésére.

Míndezeken kívül még köll tudnunk és hinnünk némely dolgokat, melyek közül némelyek oly szükségesek, hogy ha azokat nem tudjuk, nem hisszük, azok nélkül éppen lehetetlen üdvözlőnlünk. Ilyen a mi üdvösségünknek fundamentoma,

a Szentháromságnak titka, amint maga Krisztus Urunk megmondotta: [Matth. 28.] *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.* Elmenvén tanítsatok minden nemzetségeket, megkeresztelvén őket Atyának, és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében. Ezt pedig úgy köll hinnünk, hogy az a Szentháromság istenségében csak egy, de személyében három, úgymint: Atya, Fiú, Szentlélek, amely három személyű és egy istenségű, egy természetű Isten mindeneknek alkotója, minden jóknak kútfeje és véghetetlen jóság, és a jót cselekedőket megjutalmazza, a gonosztévőket megbosszulja. [Haebr. 11. v. 6.] *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, et inquirentibus se remunerator sit.* Az Istenhez járulónak hinni köll, hogy vagyon, és hogy az őtet keresőknek megfizetője légyen, úgy mond Szent Pál apostol. [931]

Ilyenképpen köll hinnünk a Krisztusnak megtestesülését, halálát és föltámadását, aki is [Rom. 4. v. 25.] *traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram.* Kézben adatott a mi bűneinkért, és föltámadott a mi megigazulásunkért. És hogy ez a Krisztus az egész emberi nemzetnek megváltója az egy isteni személyben igaz Isten és igaz ember légyen. Ezeket aki nem tudja, nem hiszi, akárki légyen az, semmi mentsége nem lehet, lehetetlen is, hogy üdvözüljön.

Némely más dolgokat is szükséges nekünk tudnunk és hinnünk, és erre is halalos vétek alatt köteleztetünk. Ilyen az apostoli Credo, avagy Hiszek egy Isten, melynek tizenkét ágazatit, ha szórul szóra nem is, de ugyan kiki, aki már eszes értelemre jutott, tartozik tudni és hinni, és azt mondja az angyali doktor Szent Tamás, hogy nincsen az az együgyű, aki ment volna ezen kötelelességtül. Ezenképpen köll tudnunk és hinnünk a hét szentségeket, úgymint: a keresztséget, bérmálást, Oltáriszentséget, penitenciatartást, utolsó kenetet, egyházi rendet és házasságot. Az Anyaszentegyháznak öt parancsolatit, és a Miatyánkat, hogy mégis tudjuk mit és miképpen kölléssek az Istennek könyörögnünk és imádkoznunk.

Ezeket, ezeket és több efféléket köll tudni és hinni a keresztyén embernek, melyeket aki nem tud, nem hiszen, avagy tudni és hinni nem akar, bizonyára az örök kárhozatnak veszedelmében forog. Ládd-é, Keresztyén Lélek, minémű kötelellességed vagyon, ládd-é, miket köll tudnod és hinned, hogy ugyancsak keresztyén

módon tudhass élni. Ah, Keresztény Lelkek! Halljátok, mit mond Aranyszájú Szent János: [S. Chrys. Hom. 26. in Ep. ad Rom.] *Erit, erit inquam quando et ignorantiae poenas dabimus, quando scilicet et ipsa ignorantia veniam non habebit, nam et Judaei ignorarunt, sed ea ignorarunt, quorum ignorantia veniam non meretur.* Eljő, úgymond, eljő az idő, amidőn megadózzunk tudatlanságunkért, amidőn tudniillik nem érdemel engedelmet a tudatlanság. Ám a zsidók is tudatlanok voltak, nem tudták, kit feszítenek föl, mert amint Szent Pál mondja, ha tudták, s megismérték volna, soha a dicsőségnak Urát föl nem feszí[932]tették volna, de mivel módjok volt ennek megtudásában, mégis meg nem tudták, vétkesek, az ő tudatlanságok nem érdemel engedelmet.

Az Isten igéjének és a keresztényi tudománynak megtanulásában való serénységre igen nagy példánk lehet e mái dicsőséges Szent Márton, mert jóllehet az ő szülői pogányok löttének légyen, és főképpen az atya, fő renden lévő fegyverviselő katona ember lévén, igen nagyon vigyázott reá, szorgalmatoskodott is azon, hogy a pogányságnak vakoskodásában mindjárt kiseded korátul fogva erősödne, hogy így nevelkedvén alkalmatosb pogány vitéz lehetne belőle. De Szent Márton pogány szüleinek akaratja ellen is mindjárt tíz esztendő korában a mi templomunkban menvén, a catechumenusok, avagy kereszteletenek közé, akik a keresztény hitnek ágazatit, minekelőtte megkereszteltetnének, szokták tanulni, bératta nevét, [Petr. Ribbad.] *frequens erat in templis*, igen gyakran lévén a templomokban, minekutána a hit ágazatit megtanulta és tizenyolc esztendő korában megkereszteltetett volna, annyira nevelkedett, és elterjedett az ő szentsége, hogy akaratja ellen is a turoniai püspökségre fölemeltetett légyen.

Ó vajha több időm volna és még bővebben szólhatnék errül a dicsőséges nagy szentrül! Ez oly nagy szentségű ember volt, hogy az apostolok után az apostoli buzgóságban, főképpen hitnek terjesztésében és a bálványok rontásában nem volt dicsőségesb szent ennél. Ez az ördögöknek úzóje és rettentője, az angyaloknak barátságos pajtársa, a szegényeknek könyörülő édes atya, segétoje, a nyavalyásoknak gyógyító orvosa és a Szentháromságnak ereje által három halottnak volt dicsőséges föltámasztója. És ugyanezen dicső nagy szentségiért és nagy érdemiért

a mennyei angyaloknak zengési és éneklési között vitetett által e világi szarándok-ságbul az örök életre.

Szokások ugyan a bölcs, tudós concianatoroknak mái napon a Szent Márton lúdját, kinek-kinek az ő neme s rendi szerént elosztogatni; most nékem ehhez időm nem lévén, én mindnyájunknak a lúd-aprólék helyett egy tál kész étket adok, amely oly étel, mely^[933]lyel mindnyájan éppen béérjük, mindnyájunknak elégséges és üdvösséges.

Egykor, midőn a szamaritána asszonnyal a kútnál beszélgetett volna Krisztus Urunk a városbul kijővén, az ő tanítványi azt mondák néki: [Joann. 4.] *Rabbi manduca*, Mester, egyél, melyre Krisztus Urunk azt mondá: Vagyon nékem más enni való étkem, melyet ti nem tudtok, és ezen étket megmagyarázván azt mondá osztán: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei, qui misit me, et perficiam opus ejus*, az én étkem az, hogy annak akaratját cselekedjem, aki engem küldött, hogy elvégezzem az ő dolgát.

Én is mái napon mindnyájatoknak ezt az étket adom, azaz: az Isten akaratjának bételjesítését, hogy így, valamint aki éhezik, óhajtván kívánja az étket. Ti is nagy éhséggel, nagy kívánsággal megtanuljátok és cselekedtetek is bételjesítétek az Istennek akaratját, hogy így a ti lelketek is hasonlóvá lévén mennyeknek országához, és elmétek az Isten ígéje által megvilágosítottatván, mind itt a földön ezzel az étkekkel, úgymint: az Isten akaratjának bételjesítésével megelégedvén, szép, megvilágosított elmével és a jóságos cselekedeteknek fényével, mind a más világon e mái dicsőséges Szent Mártonnal együtt a sok szép érdemekkel, *sicut stellae*, mint a szép csillagok, fényljetek és ragyogjatok, örökkön örökké. Amen

GYALOGI János

Szent Márton püspök napjára, I.

Az irgalmasságról Szent Márton palástja darabja: fényesség gyertyája az Isten házában¹

Tanítás sommája

Micsoda irgalmasság volt az, mely miá Szent Márton püspököt fényesség gyertyájához hasonlítja az evangéliom?

Sicut lucerna fulgoris illuminabit te. Luk. 11.

Lehetne Szent Márton püspökről prédikálni annyit, mint egy nagy apostolról, akár az apostoli munkára s verítékre nézve. Ki ne csudálja? Életinek nyolcvanhatodik, püspöki és pásztori hivataljának harmincegyedik esztendejében halálos ágyába esvén, mikor látná a körülötte kesergő egyházi s világi rendeket sírva mondani: *Cur nos Pater deseris? aut cui nos desolatos reliquis?* – feltekéntvén az égbe azt mondá a Krisztushoz: *Domine! Si adhuc populo tuo sum neces[sari]us, non recuso laborem; fiat voluntas tua! Uram, ha a te népednek mégis szüksége vagyok reám, a munkát nem sajnálom; legyen a te akaratom szerént.* Már az angyali énekszó hallatott, már a pálmák, koronák készen várták, már hallatik vala: *Ad tollite portas principes vestras! Emeljétek fel fejedelmek a ti kapuitokat,* hogy az ő lelkét befogadják magok közé a pátriarkák, apostolok, szűzek, trónusok, kerubimok: és ímé kétséges előtte, azt az utat válassza-e a dücsőség hazájába menetelre, avagy itt maga nyája körül megmaradjon, vélek együtt szenvedni a Krisztusért? Akár békessége tűrésire nézzünk, a nagy apostolokkal mondhatja: [1Cor.12. 12.] *Signa Apostolatus mei facta sunt inter vos, in omni patientia, in signis et prodigiis, et virtutibus. Az én apostolságom jelei löttének tiközötte-*

¹ GYALOGI János, *Panegyrici sanctorum patronorum Regni Hungariae, tudniillik Nagyaszonnyról, magyar szentekről és az országhoz tartozandó kiváltképpen való innepekre jeles prédikációk, akiket találtunk a Jézus Társaságból való néhai P. Csete István munkáiban, akinek holta után hagyatott deák írásit üszjégéből kiveregetvén, sokat pótolván is, azt a munkát [...] haza nyelvén kibocsátotta most maga is már előregedvén,* Kassa, 1754, 238–247.

tek minden békeességes tűrések, jelek, csudatételek és erők által. Ahol hallod, hogy a békeességes tűrés nagyobb jele az apostolságnak és előbbvaló minden jeleknél és csudáknál; mely szenvedésekben és verítékekben, ha valakinek a nagy apostolok közül, volt része Szent Márton püspöknek, már a püspöksége előtt is. [Szent Mártonról szólni s az irgalmasságról hallgatni, nem képes] Nem tudom mitől esik a lelki tanítóknak ma, hogy akik oly tágas mezőt kapnánk, Szent Mártont a nagy apostolokkal öszve-tenni a tanításban, a munkában, a verítékben, pogányok megtérítésében, eklézsiák fundálásában: Krisztusnak egy szava úgy elborított bennünket, hogy az egész keresztyén világon annyi a katedrába felállani ma, mint *irgalmasságról* prédikálni, és amennyi oltárokon szemléljük Szent Mártont, akár lovon, akár püspöki palástban, mindenütt mellette a koldus. Én is, ha erről nem prédikálok talán úgy, amint il-lendő, meg nem magyarázhatom se az evangéliomi *fényesség gyertyáját* és az arany *gyertyatartót*, se Szent Márton érdemét; sem Magyarországot, az ő hazáját, sok nem-zetek és szegénységek vendégfogadóját és kenyérházát, se az evangéliomot és kanonizációt, kinek ítéletéből az irgalmasság nagyobb minden áldozatoknál; sem magát a Krisztust, akit táplálunk, ruházunk, betegségébe[n] látogatjuk; és ha talán ő maga, akit koldus képében Szent Márton mellé írnak, vagy annak neve alatt más sok ezrek, akikkel a szent püspök jót tött: *Sicut lucerna fulgoris illuminans*. Hogy a kész-kíntelen szokást és rendet megtartsuk, magyarázzuk meg, micsoda *irgalmasság* volt az, mely miá Szent Márton püspököt *fényesség gyertyájához* hasonlítja az evangéliom?

§. I.

Az irgalmasságnak hármasságáról

[Első: Hogy tulajdona az irgalmasságnak magát kinyilatkoztatni] Az irgalmasság, akit vagy az Isten az emberrel, vagy egy ember más felebarátjával térszen, azért hasonlítottatik a *fényesség gyertyájához*, mert valamint a tűznek tulajdona a világosság, és senki gyertyát nem gyújt avégre, hogy azt véka alá rejtse, hanem gyertyatartóra magasztalja, hogy annak világánál lássanak mind, akik a házban vannak, úgy a könyörület szeretet és irgalmasság, akár azt nézzük az Istenben, akinek tulajdona mindenkor

irgalmazni és kedvezni; akár az kegyes emberekben tekéntsük az olyan hajlandóságot a jótéteményre, annak a belső jóságnak magát kinyilatkoztatni szükséges; nem különben, mint a napnak feljöni az égen és arany fényét mindenfelé terjeszteni, mindegy, mert avégre teremtetett az a nagy világosság, hogy vezesse a napot. Mivel, ha nem kibocsátott fényességével? Mondhatni az Istenről, hogy jó, kegyes, irgalmas, de ha csak az ilyen isteni tulajdonságok az ég, föld, dücsőség alkotása által az örök váltság, ajándékok, gráciák szolgáltatásával ki nem nyilatkoznak, és azokban nem részesülünk, nekünk mi hasznunk volna benne? [Ps. 15. 2.] *In hoc cognovi, quia Deus meus es tu. Ebből ismértem meg, hogy az én Istenem vagy te*, úgymond a koronás próféta: mert mikor magadban boldog volnál, ezt a te boldogságodat akartad velem is közleni. És ha mi emberek megkévánjuk a mindenható Istentől, hogy legyen nekünk is Istenünk jó, kegyes, irgalmas hoz[240]zánk, bűnös emberekhez, hogy is gondoljuk meg, hogy ne kívánná azon örök Istenség tőlünk, emberektől más felebarátinkhoz való emberséget, kommunikációt és nálunk letött jóknak közösülését? Lehet kristály, lehet ezüst, arany a lámpás, mi haszon benne, ha meg nem gyújtják, hogy annak világánál lássanak mind, akik a házban vannak? Az égen sok ezernyi csillagzatok vannak, de minthogy a nap és hold hozzánk közelebb esnek, és magok gyönyörűséges világosságát reánk (hogy úgy mondjam) okádják, ezernyi csillagok, hogy tőlünk távol vannak, fel nem tesznek az egy nappal; véka alá rejtett ezer gyertyák, ezernyi lámpások eggyel, mely gyertyatartóra magasztaltatva világoskodik, nem érnek. [Sok egyéb jóságokat lehet eltitkolni] Sok egyéb lelki jóságok lehetnek rejtek hamva alatt eltakarva; lehet penitenciát rejtekben tartani, [Psal. 101. 7.] pusztában a *pelikánnal*, házban az *éjjeli varjúval*; lehet a ház ajtaját magára bécsukni és úgy imádni Istent, és sírni, zokogni, szőrzsákba öltözni, tövis övet ágyékán viselni, akikhez az egy Isten szeme férhet; sok olyan penitenciákat lehet titokba[n] végbevinni; a lelki jóságok között is a természetben nagy különbözőség vagyon: az alamizsnálkodásról hallod, mit mond Krisztus: [Matth. 6] *Cum facis elemosynam, noli tuba canere ante te*. Tiltja, hogy ha mi jót teszünk, hogy dobra ne verjük. Mínek ott a dob? Mínek a trombita előtted, hogy azt fújjad? Ha jót teszel, a jótéteménynek elég hangja vagyon dücsőség vadászatja nélkül is, hogy

felebarátod megismerje belső jószágodat a külső jótéteményedből és a te világosságodnál dicsírje az Atyát, aki mennyekben vagyon. Az irgalmasságnak és az égő gyertyának ilyen tulajdonsága vagyon, hogy ez maga világosságát, amaz belső kegyességét kinyilatkoztassa a jótétemény által. *Sicut lucerna fulgoris.*

[2-dik: A több lelki jóságok gyűjtenek: ez elhinti] Az is csuda, hogy egyéb lelki jóságok magoknak keresnek, az irgalmasság kiadja; amazok gyűjtenek, ez vesz; amazok takarítanak s amiek van, azt öregbítik; az irgalmasság, amie van, fogyasztja: *Elhintette* (úgymond a zsoltár, [Psal. 11. 9.]), *kiadta a szegényeknek.* Éppen az égő gyertya példájára: ezt gyertyatartóra magasztalják és lehet feljül reáírni: *Alienos consumor in usus;* néktek használok, magamnak fogyok. Szent igaz. Az irgalmasság: hogyan fogyna magának, aki *elhinti?* Aki nem keres, hanem kiadja? Nem gyűjt, akinek jószágára sok zsákok, sok szájak, sok kezek zörgetnek minden nap? *Elhintette és kiadta a szegényeknek.* Az aranyat, ezüstöt ássák, nem vetik; a magot vetik, hintik a földre, nem a földből ássák ki. Ha a szántó-vető embert megszólítanád: Barátom, de hová ment el az eszed, hogy a drága gabona-magot így hinted, mit felelne? Hintem, hogy rajta nyerjek; a magot elvetem, hogy azon harminc, vagy hatvan, vagy száz annyit valaha arassak és gyűjtsék. *Memén* (úgy mond), [Psal. 125.] *mentek és sírtak.* Mi lelte őket? A' lelte, hogy magok, feleségek, gyermekjek szájától elvonták a drága élest és magul elhintették jövőd reménségre, mely hányszor csalja meg az ő gazdáját? És azokéért *sírtanak.* De halljad, mi törülte le szemeikről a könyveket? *Jóven-jőnek* vigasságos orcával, *elbozván magok kéréjüket.* Már a mag kéve bővségét hozta meg. Ó irgalmasságnak egyik nagy csudája! Veszt, hogy gyűjtsön; hint, hogy arasson; kiadja, hogy gazdagon bévegye; tékozol, hogy többet nyerjen. Örvendjete, ti irgalmasság fiai, leányi! [Luc. 12. 32.] *Vendite, quae possidetis, et date elemosynam, facite vobis sacculos etc. Adjátok el, amiket bírtok és alamiznába adjátok ki, csináljatok magatoknak zacskókat.* Szépen jártunk véle: *Csináljatok zacskókat.* Minek már a *zacskó,* ha kiadtuk, amink volt? Arra való, hogy duflán bévegyük, amiket osztogattunk; hogy amely kapun kimentek az ispitályba a poltúrák, árvák táplálására a garasok, özvegyek ruházatjára a máriások, rabok váltságára a forintok, azon kapun térjenek vissza az áldások, ahonnét sokszor nem is várnök, megtömt,

megrázott, kifolyó mértékkel. Látod, az alamizna után mire készítetteti a *zacskeót*? Noha a keresz[24]tény előtt kevesebb az, amit a földön vár, az *elfogyhatatlan menyeyei kincshez* képest, akit ott ígír Krisztus: akihez se a lopó nem fér, se a moly meg nem vesztegeti. Ó irgalmasságnak nagy találmánya: veszteni, hogy nyerjen.

[3-dik: Az irgalmassághoz elég szakaszteni, a több jóságokban nem úgy van.] Harmadik tulajdonsága az is nem kicsinnyé csudálatos, tudniillik egyéb lelki jóságok teljes áldozatot kívánnak: a köteles böjt estig kötelez és végig, az absztinencia egy falat húsig megtiltja, az engedelmesség fejet hajtat minden parancsolatoknak Szent Jakabként: [Jac. 2] *Qui in uno offendit, fit omnium reus, Aki egyben megbotlik, mindenikben vétkes.* A penitenciának nem elég, ha minden bűneit töredelmességbe nem foglalja; az igazság parancsolja a teljes restitúciót, amicsodást tőn Zakeus a Krisztus előtt; az irgalmasság tekéletes voltához azt nem kívánja, hogy kiadjad mind, amid van, elég adni, amit lehet az öreg Tóbiás tanácsából: [Tob. 4. 9.] *Amint lehet, úgy légy irgalmas. Ha néked sok leszen, bővségesen adj, ha néked kevés leszen, igyekezzél a keveset is örömet adni.* Ilyen intéseket adott az ő fiának az a szent jámbor. A Szentlélek mit mond? [Isai. 58.] *Frange esurienti panem tuam, Szelj az éhezőnek a te kenyeredből!* Az egész kenyeret kiadni nem parancsolja, hanem részt, szeletet; a többi marad az urának.

[Irgalmasok generális áldása] Vének kihagyni az irgalmasság dicsőitéből a Krisztus ígíretiből való nagy jutalmat és generális áldást, (mely az irgalmasságnak negyedik tulajdonsága): *Boldogok az irgalmasok, mert irgalmasságot nyernek;* mely áldás más lelki jóságnak nem olvasom, hogy meg volna ígírve ily generaliter. Bűnösök vagyunk, magam bűnös fejem bűnösökhöz szólok: [Prov. 24.] *Az igaz is hétszer napjába [n] botlik meg,* úgymond a Bölcs; tehát minden nap hétszer szűkölködünk az Isten irgalmassága nélkül, az Isten ajtajára hétszer, sőt hetvenhétszer zörgetünk bocsánatért. S mit nyerünk? Írva van: *Misericordiam consequuntur.* Sok útunk vagyon üdvösségünk keresetiben, de hogy mindezek az evangéliomi *égő gyertya* világánál jobban kinyilatkozzanak, Szerelmesim!

[Szent Márton irgalmassága a világ előtt legtekénteteseb] Könnyű lészen ezekből megismértetni, micsoda irgalmasság volt az, mely miá Szent Márton püspök és püspökök tüköre, *fényesség gyertyájához* hasonlítatik, akit hallani annyi, mint e mái

evangéliomnak egész magyarázatját adni, s commentariust írni arra a szóra: *Lucerna fulgoris*. Ennek a szent püspöknek egyéb apostoli viselt dolgait a pogányok a bálványok ellen nem fegyverrel, hanem a Jézus nevével; nem ostrommal, hanem prédikálással; nem faltörő ágyúkkal, hanem csudákkal és jelekkel viselt expedíciót a világ nem annyira tudja: miket jövendölt meg mint próféta, miket szenvedett mint püspök, mennyit böjtölt mint barát, minémű prelátusokat nevelt fel mint pátriárka, az ő szavára miket cselekedett az ég; mint egy új Mojzes, új József akaratajára mint állott készen a hatalom, a csudák és jelek; őbenne nagy fejedelmek és világ urai mint ismérték meg a Krisztus erejét; a pokol őtőle mint irtózott; a pogányok mint borultak annak lábaihoz, látván, hogy valamelyre fordul, véle az Istennek karja rontani a bűnt, építeni az hitet, szeretetet fundálni, békéltelenséget kigyomlálni, elesteknek kezét nyújtani, kézzel-lábbal az Isten országát gyarapítani, szárazon, tengeren a Krisztus keresztjét leszegezni. Mostanyi keresztényiség keveset hallott ezekből, de az irgalmasságot, kit még katona korában tölt a szegénnyel, aki ne tudná, egy keresztényen sincsen, miképpen az *égő gyertya* az egész házat világosítja. Talán ugyan az ilyen irgalmasság tette legnevezeteseb emlékezetben Szent Márton püspököt főképpen az hadakozó nemzetekben, kik örvendnek, mikor *katonáról*ilyent hallanak.

§. II.

Szent Márton püspök irgalmassága még katona korába[n]

A keresztény világ és hadviselő nemzetek örvendnek nem a katonán, hogy a szegénnyel jót tölt, hanem a Krisztuson, hogy a katona áldozatját úgy megböcsülötte. Halljátok, a dolog mint történt [241] Julianus alatt, ki az öreg Constantinus unokája vala, táborozván Szent Márton, Ambianum nevű francia városba[n] meg akarván szállani, s hát a kapuközbe[n] látja a koldust, hogy Krisztus nevében alamizsnát kér tőle; a hüvelyből kirántja a pallosát és a palástjából annyit elvág, amennyivel gondolta, hogy a szegény elfödözheti maga testit. S hát ímé! Másnapval megjelenik az égen a Krisztus azon darab palástban, az angyalok előtt így szólván: *Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit.* [Pannóniában Attila előtt már keresztényen

magyarok voltak] Örvendj Dunántúl való föld ilyen hazád-fián! Örvendj magyar nemzet a te véredből született szent vitézen! Bizonyos az, hogy, már az hatalmas Attila kijövele előtt Scythiából, sok magyarok széjjel a római hadakban fegyvert viseltek és a Krisztus szentséges nevét és hatalmát megismérvén, imádták Pannóniában, mint Istent, amint a szomszéd Dalmácia országból való Szent Hieronymus doktor hallod mit ír Rómába? [S. Hier. Ep. ad Laetam] *De India Perside, Aethyopiae monachorum quotidie turmas suscipimus. Deposuit pharetras Armenius. Hunni discunt Psalterium, Scythica frigora fervent calore fidei. Getarum rutilus et flavus exercitus ecclesiarum circumfert tentoria; et ideo forsitan contra nos aequa pugnant acie, quia pari religione confidunt.* Ezekből csak azt hozom elő, ami minket illet: *A magyarok (úgymond) a zsoldárokat tanulják, Scythia havasából való fagyak buzgólkodnak az hitnek bevétől, és talán azért velünk bátran szembe[n] állanak, mivelhogy azon keresztyénségben bíznak.* [A. C. 316. Diocletianus meghal, Szent Márton születik] Szent Márton püspök Szombathelyt született azon esztendőben, melyben a keresztyén vérontó *Diocletianus* ex Augusto privatus, életinek végét éré *Salona* nevű Dalmácia városában. Hogy midőn ez lemenne a mélységig, aki sok ártatlanokat megölete, akkor Szent Mártonban az Anyaszentegyház csillaga föltetszenék, aki sok halottak feltámasztására e világra jönne. Úgy van, hadi tisztviselő, de pogány, avagy bálványimádó apától született Szent Márton, de annak akaratja ellen, azon szombathelyi keresztyén templomba szaladván, maga nevét az Anyaszentegyházba[n] bévallotta, úgy, mint *catechumenus*, mely nevet említi vala Krisztus, hogy *Márton* (úgymond) minekelőtte a keresztséget felvenné, már *ezzel a köntössel födözött engem.* Még pogány, s már engem ruházni jött, már nyakamba ezt a palástot vetette. Uram Jézus, egy darab palástra szorultál-e, ki a liliumokat ruházod? Jól megvigyázzuk, nem mi vagyunk-e, kik az áldott Jézust mezítelen hadtuk és koldusságra juttattuk az ő szegényeiben, akiket fosztunk árvákban és özvegyekben; akiket nyomorgatunk jobbágyokban, akiket sok húzással-vonással semmivé tesszük maholnap. Ihon a pogányok a Krisztus nyakába palástot vetnek: *Et ideo forsitan contra nos aequa pugnant acie.* És talán azért ver bennünket a török, azért adatnak nékik annyi szerencsék, viktóriák, birodalmok, hogy irgalmasak, szegényen könyörülők, ada-

kozók: és az Isten ezen a világon a jutalmat, akit az örök életben ki nem adand nekik, itt adja ki, irgalmasság fejébe[n] földi irgalmasságot fordít; tőlünk pedig elveszi, mert sok kegyetlenség megyen végbe közöttünk, azért itt büntet, itt ostoroz, itt pusztít, egész országokat tőlünk elfoglaltat, hogy penitenciánk után az örök életet nekünk megtartsa. Ihon a pogány emberségét, melyet Krisztus nevéért cselekedett a mezítelennel, úgy veszi, mintha ővéle személyében cselekedte volna azt a jót; erre mindjárt az ég nyílik, Krisztus azon darab palástba látszatik öltözve és dicsekedik az angyalok előtt; azon szempillantásban a jutalom érkezik, a prémium kiadatik, a pogányban a szív megváltoztatik: [1Reg. 10. 6.] *Mutaberis in virum alium*, katonából püspök, pogányból szent és szentek tüköre teremtetik. Próbáljátok meg bár, a világ megfordítja-e ilyen hamar a jót, akit véle tesztek? Meg, a sok *daboval*; [Matth. 4.] *Haec omnia tibi dabo*. Szent Márton alig hallotta a Krisztus nevét, pallost ragadott, palástja darabját elvágott. Nagy hit, jó földbe esett a mag, százannyi gyümölcsrel tér meg, és hamarább, mintsem gon[243]dolhatta volna a szegényen könyörülő kéz.

§. III.

Ennek az irgalmasságnak böcsülete négy okokból nevedett az Isten színe előtt

Azt mondhatnád itten: Sokan több s nagyobb jót tettek a szegényekkel, mintsem az a darab palást vala, de afelől nem tapasztalták azt a böcsületet és jutalmat, akit Szent Márton. Nem, talán nyilván: hátha titkon, benn a lélekben az hitből fakadó örömet érezni annyi volt, mint Krisztust szemünk előtt látni, mintha mondaná: [Az alamizsnák jutalma többire tartatik ítélet napján] *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis?* És mit árt a hitnek, ha azt a végső napot megvárja, melyben sok szívek tanácsai, sok kezek adakozási az angyalok előtt kinyilatkoztatnak, nem már darab rongyok, akiket a Krisztus nyakába vetettünk, hanem árvák egész öltözeti, rabok váltásági, állandó kincses fundációk, akikben Krisztust ruháztuk, Krisztust tápláltuk, látogattuk? Ezeknek dicsőrete, koronája arra a napra tartatik, melyben sok irgalmas katonák Szent Mártonnal, sok hadi tisztek Corneliusszal, sok fejedelmek, grófok, úri rendek Szent István királlyal, sok irgalmasság leányi Tabitákkal, Erzsé-

betekkel meglátják az Úr Jézus vállán a ruházatot, akit adtak, áldoztak, szenteltek *uni ex minimis*.

[Szent Márton alamizsnája följebb böcsülendő, mert kevésből sokat adott] Én sem mondom azt, hogy azon időbéli keresztyénségben nem löttének volna oly kegyes férjfiak, irgalmas asszonyok, akik Krisztust az ő szegényeiben ne ruházták volna gazdagabb áldozattal is, mintsem az darab palásttá, akibe látszaték öltözve a Krisztus, mondani az angyaloknak: *Martinus ad huc catechumenus hac me veste contexit*, de talán ennek a hazánk szentinek és vitéznek cselekedetiben lehetett valami olyas, ami a Krisztus szívét szeretettel megsebhette. Ki tudja, ha nem az volt-e Krisztus és angyalok előtt böcsületre érdemes, amit az özvegyről előhoz az evangéliom, ez a katona is, amie volt, mind odaadta a Krisztus nevében. [Marc. 12. 41.] *Ühén Jézus* (úgymond Szent Márk) *a kincses láda ellenében, nézi vala, miképpen hányogatná a sereg a pénzt a kincses ládába. És sok gazdagok sokat hányogattak vala. Mikor pedig eljött volna egy szegény özvegy, vette két kais filjért, mely egy negyed rész. És egybehívá a tanítványait monda nékik: Bizony mondom néktek, hogy e szegény özvegy mindeneknél többet vetett, akik a kicses ládába vetettek; mert mindnyájan abból vetettek, amivel bővelkedtek, ez pedig az ő szűkölködéséből mind, amie volt, belévetette minden élését.* Itt bételjesedett, ami írva van: [Prov. 22.] *Dives et pauper obviaverunt sibi.* Előjöttek innét a fejedelmi emberek, gazdagok, hatalmasok, amonnet a szegény özvegy, a kincses ládába mindnyájan bocsátottak, ki egy aranyat, ki ezüst tallért. Emberi mód szerént micsoda az a *két filjér*, akit a szegény özvegy áldozott? De ez mindeniknél többet adott, mert a gazdagoknak könnyű volt szakasztani abból, amivel bővelkedtek, az özvegy pedig *mind, amie volt, odaadta minden élését.* Nagy fontolásra való dolog az ilyenekben meggondolni, ki ad és mit ad, és miből s micsoda szándékkal.

Tudom, Szent Márton idejében se olyan gazdag nem volt az akkori világ, hogy koldusok nem löttének volna, sem oly kegyetlenek nem voltak az emberek, hogy ne nyújtottak volna Isten nevébe[n] a szűkölködőnek: de minthogy ezer jótétemények közül Szent Márton *alamizsnájára* nyílik meg az ég és a Krisztus, ki az ő szenteit dücsöséggel ruházza, látszatik abba a darab palástba öltözve; miből érdemlett ennyi böcsületet, nem tudom: abból-e, hogy *Martinus*; s kicsoda ez a

Martinus? Egy *katona*, egy *Magyarországból született vitéz?* [Joan. 1. 46.] *Názáretből lehet valami jó?* *Jere és lássad* a magyar vitéznek, szombathelyi *catechumenusnak* az ő palástját az Úr Jézus vállain: eljő az idő, mikor ilyen példa után Magyarország se kincsit, se vérit nem fogja a Krisztustól kímélni és sok szegények vendégfogadója lészen, sok éhen holt nemzetek kenyérháza.

[2dszor: Hogy adta nagy hitből] Az ilyen böcsület abból esett-e, hogy egy katona, kit még a keresztvíz nem ért, hallván a Krisztus [244] nevét, kardját kivonta és a palástjából a szegénynek elvágott annyi darabot, amennyivel magát befödözhet. Mit mondjak itt? Csudáljam-e katonában a nagy hitet, pogányok előtt Krisztus nevének böcsülését? Alig hallá a Krisztus nevét, nem lévén mit adni, mihez nyúlni, arra a névre, pogányok láttára kardot ránt, maga palástját elmetszi, szegénynek áldozza. *Actus heroicus* nevet viselhet méltán az ilyen bátorság, és nincs kétségem benne, hogy ehhez a cselekedethez voltak függesztve mindazok a következő mennyei malasztok és gráciák, melyek végigkísírték és segítették Szent Márton püspököt *in gradu heroico* egyik jóságról másikra lépni, csudákkal, jelekkel erősíteni a hitet, akit prédikálott. Most lássátok az okát, hogy a Krisztus vállán látszáték a katona palástja: [Math. 10. 32.] *Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est; qui autem negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est. Aki vallást térszen énfelőlem az emberek előtt, én is vallást térszek őfelőle az Atyám előtt, aki mennyekben vagy; aki pedig engem megtagad az emberek előtt, én is megtagadom őtet az én Atyám előtt, aki mennyekben vagy.* [3dszor: Pogányok előtt Krisztus nevét megböcsülötte] Pogányok előtt ez a catechumenus vallást tőn Krisztus felől nem szóval, hanem irgalmassággal; azon éjjel hát látja a Krisztust azon darab palástba öltözve az angyaloknak mondani: *Hac me veste contexit.* Julianus alatt táborozott Szent Márton, nagy pártütő, nagy pribék alatt; olyan ellenség tartván az Római Birodalom gyepőlőjét, aki Krisztustól elszakadott, mit várhatott a megbódult világ, ha nem átkot, kígyót, békát a Krisztus ellen? Annak nevét hallván ez a catechumenus, pogányokat megtorkolá nem disputálással, hanem alamizsnálkodással; nem syllogismust kötött, hanem pallost rántott. Kire? Mikor más nem volt, amit Krisztus nevébe[n] adjon, a palástját vágá el: *Aranyom, ezüstöm nincs* (ügy-

mond), *amim van pedig*, abból áldozok Istennek. Ennek az áldozatnak magasságát fontolni jobban nem tudom, mintha öszveteszem azzal az irgalmassággal, akit ő maga a mindenható Isten tőn valaha nagy koldussal. Ez kiált vala hozzá a föld-ről: [Psal. 101. 14.] *Tu exurgens misereberis Sion, quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus! Te felkelvén, Uram, könyörülj Sionon, mert ideje, hogy rajta könyörülj, mert eljött az ideje!* Az Isten örökségében uralkodtak a pogányok, *Tiberius, Pilátus*. Zsinagóga gyepelőjét tartotta *Annás, Kaijás*. Uram, őrizz! *Heródesek* Galileát, mint annyi sárkányok bírták. Jaj Sionnak ilyen vérszopók birodalma alá jönni! Azért siettetí Istent, hogy Sionon könyörüljön, sebeinek nagy voltához képest orvost is nagyot kért onnan feljül, az Atyának kebeléből, azt az egyetlen egy Fiút alájönni. Nagy alamizsna ez, és ha megfontoljuk az örök Istenségnek megtestesülését és az ilyen időre jövetelét, hol a *Heródesek, Annás, Kaijás* főpapok uralkodnak; alájönni a vált-ságra annyi, mint keresztre, halálra magát áldozni. [Joan. 3. 16.] *Így szerette az Isten a világot* (úgymond Szent Jánosnál a Krisztus), *hogy maga egyetlen egy Fiát adná*; nem rendelne valakit az angyalok közül, hanem maga egyetlen egy Fiát, és azt nem Ábrahámhoz, nem Dávid házához, hanem tirannusok idejébe[n] küldené a föld-höz veretett Sion váltságára. Ha meggondoljuk mind az ajándék nagy voltát, mind az idejét, mind aki küldi, s mind aki küldetik: minden oldalán megböcsülhetetlen szeretet ez hozzánk, bűnösökhöz. *Julianus* megtagadta a világ Megváltóját az emberek előtt: Szent Márton vallást tött a pogányok előtt, és mikor a mártíromság koronáját keresé, kívánván éles dárdákkal általveretni, megcsúfoltatni a Krisztusért: nem úgy, úgymond Krisztus, hanem te az én nyakamba palástot vetettél, én pedig az Atyámnál néked örök nevet szerzek, a földön püspöki süveget és palástot adok, hosszú életet, sok érdemeket, sok lelkeket, akiket magaddal az örök koronákra elkészítsed.

[Mezítelen Krisztust fődözni nagy kegyesség] S hát ha Szent Márton irgalmassága éppen olyan dologból lőn böcsüs az Isten színe előtt, mint az özvegyé? Nem talált mást, mit ad[245]jon, maga ruházatját adta. Ó szegény katoná! Nem találtál-e tehát az ellenség zsákmányából még hátra egy-két pár aranyocskát? Vont arannyal áldozni nem akart, nem is volt; az elmés szeretet hamar talált, amiből áldozzon a

mezítelen képében a Krisztusnak, aki érettünk mezítelen jöve e világra, mezítelen született, mezítelen teste az ostorok alatt, mezítelen a keresztfán megáldoztatott: mezítelenre köllött tehát a köntöst ruházni, azt befödözni, apolgatni; amire nagyobb szüksége volt, abban segítette; ő se hadi tiszt nem volt, hogy a társzerkeret megnyitassa; sem hadi commissarius, hogy gabonát méressen, vagy szállást parancsoljon, mint kommandáns; a szegén katona maga köntösiből vág, amivel fődözze a mezítelent és abban a Krisztust. Ó drágalátos darab palást, mely az örök Istenséget befödözhetted! Vagy ó igen megrövidített Ige, kinek egy rongy is áldozat gyanánt esik! Akin nem fog csudálkozni, valaki a Fiúisten szemeit *auctorium* üveghez hasonlítja. Szokása az ilyen mesterségesen kimetszett üvegnek, amik magokban vagy kicsinyek, azokat magasztalni; vagy távul vannak, szemekhez közelebb hozni: mi lehet az özvegy két filjérénel szegényebb adomány? És akár testi, akár lelki irgalmasság cselekedete legyen az, amivel áldozunk, a föld határitól, hol a királyi szék, a trónus, az arany oltár? Az Isten szemei mint teregető üvegek, azt az hitből áldoztatott alamizsnát örök böcsületre s érdemre magasztalják; és hogy lássátok, mely kegyelmes Uratok vagyon a Krisztusban, tekéntsétek annak vállán a darab palástot, akiben az angyalok előtt örvend, mondván: *Hac me veste contexit!* Tanulj, Keresztyén! Tanuljatok gazdagok nagyobb reménségteket helyheztenni az kiadott alamizsnában, mintsem a pénzes ládában! Ti is, akiktől sok nem telik, ne mondjátok kicsinnek azt az áldozatot, akiért kezes a Krisztus. [Prov. 19. 17.] *Kölsön ad az Úrnak, aki könyörül a szegényen.*

[4szer: Abból áldozott, amire önnön magának szüksége volt] Szent Márton palástját Illyés próféta palástjával tegyük öszve: ez látván, hogy az oldala körül nevelt hív tanítványától már-már elválendő volna, szeretet zálogába maga palástját néki leveté az égből: [4Reg. 2.] *Levanit pallium Eliae, quod ceciderat ei; Elisaeus felemelé az Illyés palástját, mely leesett néki.* Ugyanis mi szüksége vala már Illyésnek a palástra? Vagy hidegek ellen, aki tüzes szekéren véteték föl az égbe? Vagy testfödözésre annak, akit a paradicsom gyönyörűsége minden köntösnél drágábban ékesíti? És azért a palástját, kire már szüksége nem vala, más szűkölködőnek adja. Szentül van ez is; nem mondom, istenesen ne esnék a testamentalis dispositio, ha testator holta után a

pénzbéli költséget, gabonát, ruházatot kiadják, barátokhoz vitetik a hordó bort, akiből magok már nem ihatnak: okosan cselekszik, hogy ezekről rendelést tesznek akkor, amikor még hatalmokban vagyon valakinek hagyni, vagy nem, megelőzven a halált, aki más szempillanatban már a hatalomnak véget vetendő; nem úgy, amint sokakban szemléljük, kik a halál indulójára bódult elmével ide s tova kapnak, s kezeiből erőszakosan viszi a halál, amiktől el nem válnának, ha lehetne megoltalmazni. Jóságot kirendelni, míg hatalmadban vagyon, a' sem mindené. [Isai.6.] Az angyal, mikor az oltár tüzihez nyúlt, azt szénfogóval vette ki. Talán féltette a kezét, hogy meg ne égesse? A fősvény holtakor is fél ahhoz nyúlni, amit véres verítékkal keresett, nehezen szerzett, nagy gonddal takargatta: azt már elhinni tövises, kínos gondolat, győzhetetlen tentatio, nincs erő, akivel magokat reá bírják tenni idején irgalmasságot, hogy irgalmasságot vegyenek az ítélő szék előtt, ahol már egyik lábok benn vagyon. Ezekhez képest, ha érdemes dolog a jóságot kiadni akkor, mikor már reájok szükségünk nincsen: gondoljátok meg Szent Márton áldozatját, akinek házat, tüzit, kastélyát, az az egy ló vitte minden jóságát; s ihon ő azt az egy testfödöző palástját, akire óránként [246] való szüksége volt, nyakából kivetvén, elvágván, darabját a mezítelennek adja, mikor még se szekeret nem látna, aki Illyéssel őtet felvenné az égbe, se paradicsomba indulót nem fúnának, a halál még a föld határin messze jár vala, másokat zsákmányolván és kaszálván; mikor, mondám, minden hadi mulatsága virágában volna, [Jobbnak tartotta éltében darab palástot adni, mintsem holta után egészet] ez az irgalmasság fia tanácsosbnak tartotta maga előtt vitetni egy égő szövétneket, mintsem után hozatni tizet. Azt akarom mondani, lelki érdem nevelésére többet téssen most a palástjából egy darabot elvágni s a Krisztusnak áldozni, mintsem lovát, fegyverit, köntösit holta után az ispitályra egészen testálni; ezt a halál tekerte ki, amaz áldozatot parancsolta a szeretet. Zakeus ládájából a négyannyi, özvegy kebeléből a két filjér, katona nyakából a palást akarattal való józan áldozatok voltak, éltekben kiadták, amit Istennek akartak szentelni; ezek, mikor már a halál lovai nyerítnek, tüzes szekér kereke zúgása a lángot okádja, a trombita, a gyással bévont koporsó, a szomorú *Requiem* már-már hallatik, ásó, kapa készítettik; akkor Illyéssel a palástot testálják,

utánok hagyják a szövétneket hozatni, nem előttök vitetni, mint Szent Márton. Ó szerencsés prelátnak, ki hinné? Magyarországi katonából váltál *Gemma sacerdotum!* Irgalmas püspökök tüköre!

§. IV.

Ennek a katonának mit fordított meg az irgalmasság fejébe[n] az áldott Fiúisten?

[Drágább dolog Krisztust ruházni, mintsem Krisztustól bársont és koronát venni] Kezes, fizess! Nagy szó Krisztust a kezességre emlékeztetni! Uram, te lettél az evangéliomban kezes, hogy amit Isten nevében adunk, nekünk megfordíttatik mennyekben. *Quid ergo erit nobis?* S hát azért a palástért mi leszen a jutalom? Mi, katonák éjfélkori zsoldárookra föl nem költetünk, Rómába, Máriacellbe búcsúra nem mehetünk, Szent Ignác exercitiuma alá minket nem foglalnak, hogy ott tanulók meg mennyországnak hármasság útját, bűnökből kitisztulást, Krisztus követését, isteni szeretetnek ajándékát. Nem tábori dolgok ezek, akiknek zsoldárok a dob, vecsernyéjek a tárogató síp, prédikációjuk óránként a parancsolatok. Ha mely katona örök jutalomra nézve, Krisztusra emlékezvén vagy bűnös mellyét veri titkon, vagy felebarátjával irgalmasságot cselekszik, a szájából a falatot a szegény-nyel közli, ha az ilyenből nem vár jutalmat, miből vár? [Matth. 19.] *Quid ergo erit nobis?*

Az Isten, akinél van a megtömött, megrázott és a kifolyó mérték; az irgalmasság fejébe[n], melyet tőn ez a catechumenus, nem annyira a város kapujába[n] való mezítelennel, mint magával a Fiúistennel: ennek fejébe[n], mondám, azt cselekedhetne volna *Szent Mártonnal*, amit [Habsburgi Rudolphus grófnak és Valentianusnak nagy keresztyénségű cselekedete és jutalma] *a habsburgi gróffal* más alkalmatossággal cselekedett; mikor ez maga lovát adá a pap alá, ki a beteghez viszi vala az Oltáriszentséget; a lovára a papot felülteté s maga a nagy úri ember gyalog a beteg házához s meg vissza kísérelt időbe[n] a parochiáig. Ez a kegyesség Rudolphus grófnak nyitotta meg a Római Birodalom kapuját, és adott idő jártában a felséges *habsburgi ausztriai* házból igyenes léneán tizenhárom császárokat nem csupán a hatalomnak (akivel minden trónusokat megelőzték), hanem az Oltáriszentséghez

való ájtatosságnak örökösit, pogányság rontójit, eretnokségek fenyítékit, eklézsiák nevelő dajkáit. Könnyű lött volna a mindenható Istennek, aki [Eccl. 10. 8.] *transfert regna, általadja az országokat*, akinek akarja: valamint ez idő közben, melyben Szent Márton élt, Pannóniából *Probust, Valenst, a két Valentinianust, Gratianust* földi hatalom szárnyára magasztalá, és az öregbik *Valentinianust* ugyan nagy keresztyénségű úri embert egy cselekedetinek érdemiből választá császári méltóságra: mikor ez mind hivatalos hadi tiszt *Julianusnak* udvarolván a bálványok templomában, látá, hogy az áldozat vériből csöppent volna palástjára, azt a darabját karddal elvágá; mely böcsületért, kit a Krisztusnak tőn, ottan megjövendő[247]lék következő szerencsét ennek a keresztyén fejedelemnek, ki a Sátány bélyegét nem hogy a lelkén, a köntösön sem szenvedte. Nem lehetett-e a Fiúistentől, azért a darab palástért Szent Mártonnak bársonst és laurust fordítani? Ha az jutalmat öszvetesszük az alamizsnával, tegyetek ítéletet magatok, a kettő közül melyik nagyobb böcsületre való prémium; az-e, ha Szent Márton vállára teszi az imperiális bársonst a Krisztus? Avagy, mikor a katona, palástja darabját a Krisztus vállára teszi? Nemde böcsületesb dolog Krisztust megruházni, mintsem ruháztatni, ha úgy van, amint Krisztus szavából hallja a világ: [Act. 20. 35.] *Beatius est magis dare, quam accipere*. Adni, mintsem elvenni, boldogabb dolog. Jól van. Boldogabb volt hát Szent Márton az ő szegénységében adakozván és Krisztust ruházván, mintsem királyi bársonban és minden uraságában lött volna: mert ezért ő lött volna adós az Istennek, itt pedig néki lőn adós az Isten, kezes a Krisztus. Kezes, fizess!

Ez a beszélgetés meg nem fejtette, hanem halasztotta, mindeddig a függőbe[n] tartotta azt a jutalmat: *Quid ergo erit nobis?* S hát ímé! Nyílnak rendre a tárházak ajtai: [Ezech. 40. 4.] [Az irgalmasság a tárház ajtait rendre nyitá meg Szent Mártonnak] *Fili hominis, vide oculis tuis, quia ut ostendantur tibi, adductus es huc. Emberfia! Lásd meg szememmel, mert hogy megmuttattassanak néked, ide hozattattál*. Jobbnak ítélte Isten Szent Márton térdihez a földi hatalmasságokat megalázni, mintsem királyi paláttal terhelni. Az irgalmasság Szent Mártonnak megnyitotta a kalastromi szentségnek és tekeletességnek kapuját, ahol áll vala az egeket érő csudálatos *lajtorja*, mennyi foggal, annyi érdemekkel rakva. Innét menvén, megnyitá a prófétai tárház ajtaját

az Istennel való belső nyájasságra, szívek titkaiba való látásra. Ebből más tárházat nyit meg, ahol letétetve voltak az eklézsiák infulái, püspöki süvegek, palástok, pálcák, kelyhek, keresztek azon arany időből valók, akiről mondvá volt: *Olim calices lignei, sed aurei sacerdotes*, Fa kelyhek, aranynál drágább papok. Belső rejtekekből való tárház is megnyílék az apostolság kincseihez, tudományok, szólas, tanítás, hatalom, jelek, csudatételek ajándékihoz, ott függöttek a kulcsok a szívekhez, és az isteni hatalom: akármerre akarná azt fordítani Szent Márton, akinek személyében nem annyira embert látni, mint magát az Istent közöttök járni elhitték a pogányok is. *Beati misericordes, quoniam misericordiam consequuntur*. Hamar kikopik az eloquentia, ahol az irgalmasságok nagy volta, sokasága az orátorok elméjét elborítja.

Ó darab palást, kihez az irgalmasság belső kincsei voltak függesztve! Adjad Uram a te híveidnek e máj evangéliomi gyertyavilágnál meglátni mind a két irgalmasságot, akit mással teszünk, és akit Krisztustól várunk. Ihon az árnyék világ tőlünk múlton múlik; mely kicsiny, amit szakasztunk e földi javakból, hogy azt megmaradandó kincsnek eltakarítsuk a szegények keze által? [Hívságokra sokat költünk: miért nem megmaradandó koronákra?] Miket nem költünk öltözetünkre, melyet a moly megemészt? Kártyára, paripákra, vendégségekre házak, kastélyok jövedelmi vesznek és a pokol tüzeit reánk gyűjtják, akik máig amaz dúsgazdagot égetik, gyötirik. Mindennyi földi keresményinkből az egy irgalmasság kísír bé bennünket koporsónkba, az hagyja áldásba[n] nevünket; az ítélő szék előtt vagy más prókátorunk nem léssen, vagy az irgalmasság léssen. Adjad Úristen megtanulnunk, amit a te ajándékból bírunk, kiadni, hogy bévegyük; veszteni, hogy nyerjünk; elhinteni, hogy gyűjtsünk; fogyasztani, hogy öregbítsünk; irgalmasságot cselekedni, hogy irgalmasságot nyerjünk: a mi Urunk Jézus Krisztus által. Amen.

GYALOGI János

Szent Márton püspök napján második prédikáció¹

Minden rendeken lón nagy tekintetű

Tanítás sommája

Szent Márton püspök tiszteletes nevéől, akinek csodatételeiről gyönyörködtek a fejedelmi emberek valamit ballani; és ha személyét láthatták, abban nem annyira embert látni, mint magát az Istent közöttök jární elbítették.

Nemo lucernam accendit, et in abscondito ponit, neque sub modio, sed supra candelabrum: ut qui ingrediuntur, lumen videant. *Luc. 11.*

Krisztusban Szerelmesim! Esztendőt által gyakran esik, hogy az egyházi prelátusok és püspökök, úgymint második *egék*, [Ps. 18. 1.] [Püspökök gyakran prédikálnak a királyokról] *birdetik az Isten dicsőségét*, melyet az ő Anyaszentegyházának támasztott amaz nagy viláosságokban *Constantinus, Theodosius, Eduardus, Clodovaeus*, magyarországi *Szent István* és *Mátyás* királyokban s boldog emlékezetű urakban: tanítván a népet arra, hogy mindazokhoz, akik földi méltóságot viselnek, köteles félelemmel s engedelmisséggel legyenek mint Istenhez, akitől van minden hatalom; azokért gyakran imádkozzanak, akikkel áll vagy dől az ország igazsága, békessége, szerencséje; értsék meg, hogy *a király szíve* (mint legféltetőbb kincs) *az Isten kezében vagyon*, hogy azt igazgassa, amint szereti, és vezérelje a közönséges jónak előbbmozdítására, ország javára, örö mire, megmaradására; azoknak hosszú életet, virágzó házat, szép magzatokat, csendes birodalmat, fejedelmi bátorságot, győzhetetlen hadakat, hív tanácsokat, engedelmes népet, szerencsét, viktóriát, triumfust engedjen a seregek Ura és kiáltsa az egész nép: [3Reg. 2. 33.] *Domui, et throno ejus pax in aeternum! Az ő házának és királyi székének békesség mindörökké!* [Vi-

¹ Gyalogi János, *Panegyrici sanctorum patronorum Regni Hungariae, tudniillik Nagyasszonyról, magyar szentekről és az országhoz tartozandó kiváltképpen való innepekre jeles prédikációk, akiket találtunk a Jézus Társaságból való néhai P. Csete István munkáiban, akinek bolta után hagyatott deák írásit üszjégéből kiveretvén, sokat pótolván is, azt a munkát [...] haza nyelvéen kibocsátotta most maga is már előregedvén*, Kassa, 1754, 248–254.

szont püspökök innepén királyoknak köllene felállanij] Az ilyen földi trónusokhoz illendő volna talán esztendeiben egyszer a kölcsönt megadni és a felkenetett papság érdemes dicsőretiről a királyok valaha prédikálanánk, és ma nevezet szerint Szent Márton püspökről: [Sever. Sulp. In vit. A. C. 375.] quem videre salus videntium, fuit; akit látni annyi volt sokaknál, mint üdvözülni. És ímé! Ahonnét ilyet várni nem lehetett, halljátok mi történt. A szent püspök egyházi dolgok végett az öregbik *Valentinianus*hoz jöve, s hát a császár, különben is nagy uralkodó, és akit az ariána asszony tanácsa a katolikusok ellen gyújtogatja vala: a palota ajtait előtte béteteti, hogy annak személyét is ne látná, akinek kérését meghallgatni nem akará. Pápista udvarokban nagy mételey az eretnek feleség. Az alázatos püspök két-három versben is audienciát kérvén, és látván, hogy eltiltatnék a palotások által: szokott fegyverhez, az imádsághoz s böjtöléshez fogott. Heted napjára angyali jelenés után megindulván az udvarhoz, a palota ajtai előtte megnyílnak és minden akadék nélkül a császár belső házába béköszön hirtelen: kit meglátván, szemeit elfordítá tőle a császár, jó szót sem ada, sem a trónusról előtte fel nem kele. S hát ímé! A székek, akin a császár ül vala, tűzlánggal környülvétetik hirtelen és már-már a láng fellobbanni kezd vala a császár köntösire, úgyhogy a székből kiugrana, s vagy akarna, vagy sem, az Isten szolgájának becsülettel és felkeléssel reverenciát tenni kintelen volna: akkor minden kérésit subscribálván, őbenne nem annyira embert látni, mint házába[n] az Istent fogadni látszatott, megtisztelvén őtet fejedelmi drága ajándékokkal: akiből semmit el nem vőn a szent püspök, aki nem ami az övé, hanem amik a Krisztusé, ke[249]resni jött vala. Látod, a szövetség ládája előtt a habok mint felállanak és udvarolnak? Szent Mártont tekéntsed, aki előtt az hatalmasságokat felállani akarta Isten, maga felségét az ő szolgálatjában tiszteltetni. Lássuk meg azért, miket peroráltak a földi hatalmasságok erről az Isten papjáról éltében és holta után.

§. I.

Valentinianus kínszerítették csudával az Isten papja előtt felállani

Az Izrael királya a palotában ülven, beszélget vala Giezivel, az Isten embere szolgáljával, mondván: [4Reg. 8. 4.] *Narra mihi omnia magnalia, quae fecit Elisaeus. Beszélj meg nékem mind a nagy dolgokat, melyeket cselekedett Elizeus.* Fejedelmi embereknek gyönyörűség hírül venni, az ő idejekben micsoda embereket támasztott az Isten az ő birodalmok földin, hallani azokról, hogy halottat támasztottak: *Én uram, királyom, ez az az asszony, és ez a fia, kit feltámasztott Elizeus.* A katolika hitnek, mely az Atya, Fiú, Szentlélek egy bizony örök Istenről vallást téssen, s az első Nicaea-béli conciliom végezésének erősítésére három halottat támasztott fel Szent Márton püspök: és jóllehet *Valentinianus* katolikus fejedelem volna, s kétségkéül hírül vette volna az Istennek nagy dolgait, melyeket Szent Márton által cselekedne az, *qui facit mirabilia magna solus*; csuda, hogy a szent embert a palotáról eltiltatta; nagyobb az, hogy előtte a paloták megnyílván: reá sem néze, látván hogy bėjött, orcáját elfordítá haraggal attól, akit sokaknak annyi volt látni, mint üdvözülni. [Udvarba[n] etnek asszony nagy métely] Ennyi ám kebelébe[n] kígyót nevelni, ariána asszont, Heródiást, Jezabelt udvarokban tartani; ennek szerelméért az ariánus püspököket és Krisztus ellenségét az udvarba nemcsak béereszteni, hanem Salamonnal a feleségek bálványinak böcsületet tenni. Ezek szólották meg Szent Mártont, ezek vonták le a csudatételek böcsületit az udvarba[n], ezek tették szájakat az égbe[n], kisebbítették a halottak feltámasztását; őáltak szólott a régi kígyó az új Évának, ne higye. Cselekedjen tehát Szent Márton jelenlétével az udvarban új csudát az Isten, akire felálljon a császár az Isten papja előtt, miképpen a szövetség ládája előtt feállottak a dagadozó habok és böcsületet tettek az uralkodó Istennek: [Jos. 3. 16.] *Steterunt aquae*, felállottak és megvárták, míg általköltöznének a léviták lábai, kik az Istent hordozzák vala. Ha a vízhaboktól példát nem veszen *Valentinianus*, a császár-székéből jöjjön ki a tűzláng és kínszerítse az Isten papja előtt felállani s magát megalázni annak, *aki jó az Úr nevében.* A Krónika említi: amely esztendőben Salona Dalmácia városában meghala Diocletianus né-

hai augustus, azon tájban születék a világra Szombathelyen Szent Márton, püspökök tüköre és gyöngye A. C. 316. [Inhof. ad A. C. 316., Szentivan. Synop. Chronol. 6.] Ebben különböznek a keresztyén urak, akik idejében született ez az Isten papja és csudákkal, jelekkel virágzott: hogy az előttök való tirannusok semminek tartották a püspöki méltóságokat nyársba vonattatni, lófarkon hurcoltatni, rostélyon süttetni, mezítelen vetkeztetni a pellengéernél s hóhérok által veretni halálig. *Diocletianusok* voltak ezek, *Nerók*, *Domitianusok*, *Heródések*; setéség fejedelmitől; nem csuda, ha akik a Melkizedek rendin való főpapot két tolvajok közé feszítették, annak belső cselédivel is úgy bántak, amint szerették, s a keresztyén nyájnak vezérit fenevadak kaszájára hányatták, eklézsia gyöngyeit lábokkal tapodták, a szentet az ebek ették. [Keresztyén uraknak az Isten papjaihoz nagy kegyességek] A keresztyén urak és hatalmasságok, minekutána a Krisztus jászola előtt kezdettek térdre esni, és Krisztusban az örök Istennek *tömjénnyel*, királyok királyának arannyal, érettük szenvedendő embernek mirhával áldozni kezdenek: annak felkenetett Krisztusit és papjait már nem Diocletianusszal halálra vadászni, kerékbe töretni, felnyársolni keresték, hanem Corneliuszal Szent Péter térdihez estek, kérvén, hogy nekik mennyeknek országát nyitná meg a kolccsal, a[250]kit vött az egek Urától; Constantinuszal kértek egységet, gyógyítást, keresztséget Sylvestertől; Valentinianus, Maximus fejedelmekkel Szent Márton püspöktől bűnök bocsánatját; Szent István királlyal hadi szerencsét, viktóriát a tirannusokon s ország ellenségén. Ők az Isten papjainak böcsületet adtak minden ékesszólásnál fogatosb hármas királyi készületekkel: *Auro, ense, stylo*. Fundáltak azoknak költséges bazilikákat; szentegyház oltalmára magok véreket, hadi fegyvereket áldozták; Anyaszentegyház szabadságára s megmaradására néző törvényeket bocsátottak, dekrétumokat írtak. Mit mondjak? Ők bötű szerént bétöltötték Izaiás jövendölését, mellyel az Anyaszentegyháznak kicsinyről nagyra terjedésével a királyok kebelét s dajkálkodó kezeiket megígérte: [Is. 49. 23.] *Erunt reges nuntii tui, et reginae nutrices tuae. Királyok a te nevelőid lesznek, és királyné asszonyok a te dajkáid*. Akarjátok Szent Márton püspökben ennek példáját látnotok?

§. II.

Királyok lesznek a te nevelőd és fejedelemszönyök a te dajkáid. Isai. 49. 23.

Gratianus megöletése után, az új augustus, Maximus császárhoz készülvén Szent Márton püspök, előre mentek a jelek és csudák, akiket a nagy Úristen azonközben cselekszik vala az ő szolgája által, akikkel már az ország és az udvar tele vala: merthogy az urak a földi birodalmokat igazgatják, és azoknak jövedelmit szeretik is; mikor történik a lelki dolgokról hol mit hallani, látni, azoknak, mintegy más világból hozott válogatott gyöngyöknek, úgy örülnek a szentségnek és nagy dolgoknak, melyeket Isten cselekszik vala a pogányok megtérítésében, kalastromi szentség öregbülésében és főképpen, hogy abba[n] a darab palástba[n] hallanák, hogy a Krisztus megjelenvén azt mondta volna az angyalok előtt: *Martinus adhuc catechumenus hac me veste contextit.* [Luc. 23. 8.] Más indulatból kívánta Heródes Krisztust az ő házánál látni, másképpen óhajtották ezek a keresztyén urak Szent Mártont fogadni a házokba. [Krisztus miért hallgatott Heródes előtt?] Heródes, mint valami komédia formán kívánt csudákat látni és jeleket, akikre érdemes nem volt. Az ártatlan Jézus, minden szavára, *hallgatott.* Te vagy-e az, akinek születésed csillaga az égen feltetszett az atyám idejébe[n]? Kánában a vizet borrá te változtattad? Koporsójából te állítottad fel a harmadnap halottat? *At ipse nihil illi respondebat.* A kútnál egy városi asszonyszeméllyel beszélget, mit mondok? mélységes kérdéseket előtte fejtegeti, kisdedeket magához hagyja hozatni: Heródes előtt megnémul. Ha hallgat, nem csuda, akinek zengő szózatját az esküvő, parázna, gyilkos király megöleté, azt a *vox clamantist*, a pusztában kiáltó, udvarban jóra intő szent férjfiút, akinél nagyobb nem született az asszonyállatok szülőtti között. Ki csudálja, ha az Ige hallgat, akinek szavát Heródes kardja fogyasztotta?

[Világi urak a papot mivégre kívánják magok házoknál látni?] A keresztyén urak Szent Márton kívánták látni, hogy az örök életről vélek beszélene, mert látják vala, hogy az Isten szólana őáltala; magokhoz hívták, hogy az Imperiumot és magokat annak imádságába ajánlanák, akit látni annyi volt, mint üdvözülni. Magokhoz

hívták és fogadták, mint evangéliomi kőst, hogy az ő beszédiből az örök igazságok ízt vennék magok lelkére. Magokhoz hívták, mint szövetség eleven ládáját, akiben a vessző és manna, s a törvények táblái elrejtve tartanak vala. Magokhoz hívták, hogy hozzá gyónnának; a pogányok, hogy térnének az ő lelkek pásztorához és püspökihez; kisasszonyok, hogy őket az örök szüzességre fölszentelné, vitézlő rendek, hogy mennyország útját nála keresnék. Nem társalkodott Szent Mártonnál senki, aki nála ne érzette volna a Krisztus jó illatját, mellyel az egész Franciaország megtölt, és valahol a Krisztus neve hallatott, ott Szent Márton emlékezete is böcsületben volt. [251]

[A császár Szent Márton püspököt megböcsüli] Maximus augustus, akihez jöve Isten dicsőségét néző dologban, őtet fogadta, mint Isten angyalát: oly nagy böcsülettel, hogy asztalánál maga mellé ültetné más három fő emberekkel és arany sellyeget tele borral elsőben is eleibe hagyá tétetni, hogy a császárra elköszönne: akin én nem csudálkozom, ha a földi hatalmasságok az Isten papját így megyböcsülötték, akitől mennyországot magoknak megnyittatni várták: *Da mihi Timotheum: et cibum auro, et poto onyche*; Sokan emlegetjük az apostoli intést Timotheushoz; és majdnem parancsolatot, hogy egészségtelenségét egy-egy kis borral támogatná: *Adj nékem* (úgymond a mézzel folyó apátúr), *adj nékem új Timotheust*, adj Szent Márton püspököt többet, *és én aranyba[n] adom föl néki az étket, szerecsendióba[n] az italt*; és ha úgy lehet Szent Pállal mondani: [Gal. 4. 15.] *Vestros oculos eruissetis, et dedissetis mihi. Szemeiteket kivájtátok volna, és nékem adtátok volna.* [Egy fejedelemasszonytól nagy kegyesség a Krisztus papjához] Ez volt az apostoli dicsekedés a keresztyénségben szokott vendégfogadásról és szeretetről, mely dologban fejedelmi kegyességnek eleven példája lehetett az urával együtt a nagy keresztyénségű császárné asszony, akinek elég nem volt Mária Magdolnával hallgatni az Isten papjának beszédit a mennyei dolgokról, majdnem lábaihoz borulva; hanem kívánta Márta tisztit is foglalni: étkeket maga kezével készített, asztalára feladá, kezére vizet töltött, mint szolgáló udvarlott, morzsalékokat megtakarította, eltette, mint valami gyöngyöket megtartani kívánta. Ne adjad, Uram, azoknak a kezeknek rothadást látni, kik a te szenteidet és azok képében téged ennyire tisztelnek! Mi volt hátra, hanem hogy ez

a kegyes *augusta* maga *szeimeit kívájja* és eleibe tegye a Krisztus vendégének? Ezek a császári saskeselyűk éles szemekkel mit szemlélték a Krisztus papjában, ami őket ennyi szeretetre és tiszteletre gerjeszteni? Láttak benne egy *Mojzest*, aki mindenkor a hajlékban az Istennel szól. Láttak benne új *Ilhést*, nemcsak abból, hogy annak palástja a Krisztus nyakába[n] látszatott; hanem azért, hogy prédikálásában tűz volt, hitiben kőszál, bálványokra Isten nyila és üstökös csillag, aki előtt meg nem állott, valami Istennel ellenkezett. Láttak benne egyet a nagy apostolok közül, akit ezereknek látni annyi volt, mint üdvözülni. *Si haberemus Ambrosios, haberemus et Theodosios*. Ha több prelátusokat lát az világ Szent *Ambrus*, Szent *Márton* püspökhöz hasonlókat, több fejedelmeket is lát *Theodosiushoz*, *Maximushoz* hasonlókat az Anyaszentegyház.

§. III.

Holta után boldog emlékezete

*Scribe: Beati, qui in Domino moriuntur. Írjad: Boldogok, kik az Úrban meghalnak. S kik halnak meg az Úrban? Azok, akik az Úrban éltenek. Szent Mártonnak a Krisztus volt mindenese, jószága, hazája, kastélya, vára, nemzetsége, lakóföldre az egy Krisztus; annak kebelében élt, annak kebelében holt; annak vitézkedett katona korában, annak szenvedett barát hivataljában, annak izzadott püspöki pályafutásában: [1Esd. 9. 3.] *Scidi pallium meum, evelli capillos capitis mei, et barbae; et sedi moerens;* mely igéket az angyali doktor helyesen magyarázza Szent Márton püspökre, mondván: [S. Th. in Festiv. S. Mart. Ep.] *Miles pallium dedit ad litteram; monachus capillos evulsit, i. e. temporalia reliquit; episcopus moerens sedit: quia ad episcopum pertinet peccata subditorum flere. Katona korában (úgymond) palástját adá bötű szerént; szerzetbe esküdvén hajszálaít elberetváltatá, azaz a földiektől búlcsút vőn; mint püspök ült sírva, mert az alatta valók bűneit megsiratni püspök dolga. Mely püspöki kötelesség oly mélyen hatott bé a szívébe, hogy (mintha prófétai lélekkel látná máris holta után következő Galliák változását és romlását) a körülálló klérus szavait hallván, akik őtet siratják vala,**

felkiálta Krisztushoz, mondván: *Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso propter eos subire laborem: fiat voluntas tua!*

[Szent Márton temetésére több nép gyűl, mint akármely királyi triumfusra] Mely apostoli győzhetetlen igyekezet és szeretetnek nagy volta örök emlékezetben virágzik ma is az egész keresztyénségben. Nem született e világra az a méltóság, [252] akinek meghidegedett tetemít koporsójába békísérték volna tiszteletesb pompával és gyülekezettel, mint ezt a Turon városának szent püspökét. Ne várjátok itt az utcákra kivontatott rézágyúk bőgését, szomorú síp, trombitaszót, gyászba öltöztetett lovakat, hintókat, seregeket fegyverben, pécérban, sisakban: Szent Márton püspök testét, néhai szövetség ládáját, Szentlélek hajlékát és templomát, Krisztus sebeivel, bélyegivel s ezernyi érdemekkel gazdag tetemeket koporsójába békísírlik barátok rendiből kétezeren, kikben a szerzetes tekeletesség lelkét ő plántálta, ő öntözte és nagy gondal nevelte, nagy haszonnal azokból sok érdemes prelátusokat adott és teremtett az eklézsiáknak, akik most az havasokról, kősziklák hasadékiból, föld alatt való cellákból, pusztákból sok böjtölések, penitenciák, éjjeli vigyázások és imádságok után meghervasztott testekben seregesen gyülekezvén abba a városba, akinek kapuján nagyobb halottat soha ki nem vittek: szerelmes nevelő dajkájok és prelátusok tetemít jöttek tisztelni és utolsó csókkal illetni azt a kezet, aki által Isten nagy hatalmasságot tött és dülást a bűnökön, bálványokon, gehenna kapuin. Bégyültek sereggel az apáca szüzek, látni béhunyva azokat a szemeket, akik azelőtt is soha nem lászottanak megnyílva, ha nem az irgalmasságra és az egekre, mikor imádkoznák. Siratták sok árvák, özvegyek közönséges édesatyjokat látván kinyújtóztatva: akinek elvágott palástjában már azelőtt a Krisztus gyönyörködött; eszekbe juttaván az ország népe a nagy érdemeket, melyekkel bővelkedett, szenvedéseket, akiken általesett, apostoli verítékeket, melyeket sok expedíciókban ontott, darab országokat, akiket Krisztushoz holdultatott, kalastromokat, akiket fundált, példákat, melyeket hagyott, koronákat, akikre szólíttatott és akiket már az Isten országában megtömött mértékkel kivette: a mindenható Istent áldották, aki nekik ilyen papot küldött vagy az égből, vagy a föld határiból, a nagy apostolok közé számlálható Szent Márton püspököt, püs-

pökök tükörét; akkor hallatott minden szájából: *Gemma sacerdotum! O virum ineffabilem, nec labore victum, nec morte vincendum!* Rövideden: földi királyok győzedelmes szekerét annyi nép nem kísírte valaha, amennyi sokaság Szent Márton püspök temetését égő fákllyakkal, angyali dicséretekkel, énekekkel dücsőítette.

§. IV.

Koporsóját tisztelni mentek a királyok

Eltűntél, elrejtéztél sok lelki fiaid szemei elől ó kívánatos pásztor, ó püspök! Ó papok gyöngye! A te emlékezetedet se tűz meg nem emészthette, se árvizek el nem moshatták, se halál, se föld gyomra, sem kősziklák el nem rejthették: *In memoria aeterna erit justus*; Szent Márton neve örök emlékezetben fennmarad a keresztényen világon. Nyolcadik saeculumban a francia nemzetéből Első *Károly*, bölcsességgel-e, hadi erővel-e, isteni félelemmel-e nagyobb fejedelem, a három fiával, *Károlyval, Pipinussal, Lajossal* jöve Szent Márton püspök tetemist tisztelni. Akiknek lábaikhoz sok térdek meghajlottak, sok fejek leborultak, azok most Szent Márton koporsója előtt leborulván a seregek Urának kiáltják: *Szent! Szent! Szent!* aki maga nevének dicsőségére ilyen szolgát választott, ilyen szentet támasztott, ilyen papot adott az ő népének, világosságul a pogányok megvilágosítására és dicsőségül az ő népének, Izraelnek. A Krisztus koporsójához a három Máriák jöttek kenettel: Szent Márton teteminél négy királyok ajándékokkal jelennek meg és jelenték a világnak négy részt, ahol ma mindenütt segítségül híják a nagy Úristent, akinek szolgált Szent Márton püspök, hogy azt a hitet, akit ez prédikálott, erkölcsöt, akit ez plántált, annak esedezése által őrizze, nevelje, öregbítse s oltalmazza látható s láthatatlan ellenségei ellen. Valaki *Márton*, és nem Szent Márton püspök hitit [253] vallja, átok legyen! és kiáltsa minden nép: *Fiat! Fiat!*

És én, midőn itt Szent Márton tetemist tisztelő két Károlyokat, Pipinust és Lajost említem, hogy valamint Szent Mojzes [Gen.] amaz tisztaságos József csontjait Egyiptusból kihozá magával, és mikor mások abból a kincses országból arannyal, ezüsttel jőnek vala ki, ez a kegyes ember nagyobb kincsnek tartotta József csontja-

it és azokban a szentségnek jó illatját magával hordozni: [Szentek tetemit drága zálog gyanánt köll tartani] nem különben az említett fejedelmek drága zálognak tartották és nagy bástyának s dicsőségnek állították annak a szentnek tetemit tartani magoknál, aki valamint Krisztust ruházta, úgy attól az ország várhatna irgalmasságot; hogy amely népért halálos ágyában megszólítja a Krisztust: *Domine, si adhuc populo tuo etc.*, annyival inkább a dicsőségben az egész országért esedeznék, és a feltámadás vég-ső napján az ő nyájával egyetemben felkelvén az a jó pásztor, sokaknak ügjit támogatná az ítllő széknél és pokol torkától oltalmazná. [S. Ambr. serm. 6. de Natal. SS. Octavii et Soc. MM.] *Nam ideo* (Sz. Ambr. Püsp. szavát halljuk) *hoc a majoribus provisum est, ut sanctorum ossibus nostra corpora faciemus; ut dum illos Tartarus metuit, nos poena non tangat: dum illis Christus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Ez az oka* (úgy-mond), *hogy az eleink arra gondot viseltek, hogy a szentek csontjai mellé temetkeznének; hogy midőn őtőlök irtózik a pokol, minket is a kín ne érjen; és mikor őket világosítja a Krisztus, tőlünk is a setétség árnyéka távozzon.* [Francia királyok Szent Márton püspök palástját magokkal vitték a hadba] Ezekről a Christianissimus királyokról azt tudom mondani, hogy a hadba menvén magokkal viszik vala Szent Márton püspök palástját, úgy, mint győzedelem zálogát; mikor igazságokhoz bízván akármely ellenség ellen indultanak, valamint *Illyés palástjával* Elizeus a habokat dúlta: [Petr. Ribad. in Vit. S. Mart. Ep. 11. Nov.] nem különben ezek Szent Márton segedelmével ellenséget ver-tek, és aki ellenek állott, rontották: mintha azzal a záloggal emlékeztették volna a Krisztust arra a szavára: *Martinus adhuc catechumenus hac me veste contextit.* Tekénts Uram a magas egekből e palástra, akiből téged Szent Márton ruházott, és annak érdemiért oltalmaz minden veszedelemtől; kelj fel népedért, a te nevedért.

[Sz. Márton holta után 49. esztendővel üt Galliákra Attila] Mikor arra jutnék beszédem-ben, hogy sok fejedelmi emberek Szent Márton koporsóját tisztelni mentenek, látok én más nagy processziót indulni azon Galliákba Szent Márton püspök holta után negyvenkilenc esztendővel. Tízszerte száz ezerből álló haddal (Uram Jézus őrizz!) [Isai. 10. 5.] amaz *Assur, Isten baragjának vesszeje*, Attila ütött arra az országra, akit egy magyar szent apostoli nyomdokival megdűcsőített, más magyar meg-emésztett, porrá tött. Kitől és mi végre volt ez a föld hatáiról küldetve, abból

kitetszik, amit ír Sigonius: [Sigon. l. 6. de Regn. Ital.] hogy Olaszországon mint valami árvíz általmenvén, Mutina városa alá jőne, ahol a vár kapuja előtt Geminianus püspököt találván és megkérdvén, micsoda ember volna? Én, úgy mond, *Isten szolgálja* vagyok. *Én pedig*, felelé Attila, *Isten ostora vagyok és annak szolgálait büntetni jövök*. Ezekre a szókra a kaput néki megnyittatá, magát s városát Istennek büntető keze alá megaláztván; azonban Attila s a tömérdek sokaság a városon, mint valami pusztákon és térségen járván igyenesen, se a rendházakat, se város népét nem látván, minden kár nélkül általköltöztek. Mely csudának emlékezetire esztendőnként azt a napot megülötték, *Geminianus győzedelme neve* alatt. Galliák dülésán csudálkoznom lehet és nagy álmélkodással megfontolnom, hogy az Isten haragjának véres ostora főképpen arra az országra terjedett, mely ország, népek, nemzetek, Szent Márton püspök protekciója alatt hagyatva voltak, akikért kész vala a mennyei koronákat is halasztani, holta előtt avagy 86 esztendő korában így szólítván meg érettek a Krisztust: *Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius! Uram, ha mégis a te népednek reám szüksége vagyon, nem kímilem tőlök fáradságomat: legyen a te akaratom*. Ebből fontolom, mondám, az roppant országok a szent emberekkel mint állanak, s azok [254] költözésével mint dőlnek és mely hamar elfogynak; nem azért, mintha Attila járásakor is nem esedezett volna Szent Márton püspök az ő népéért és nyájáért, akiért valaha kész volt a mennyországot is halasztani: hanem Istennek titkos ítéletiből esik, hogy sem a Krisztus könnyhullatása Jeruzsálemnek végképpen való romlását meg nem állította; sem a szentek érdeme s esedezése meg nem fordítja az elvégzett szentenciát, mikor attól az úttól, melyen akarta őket a Szentlélek vezérleni, őrizni, s akihez voltak függesztve a gráciák s kegyelmesség ajándéki: elszakadnak, eltávoznak a testiekre, urakban és községben elhatalmaznak a hamisságok, Krisztus evangéliomát halljuk és húzunk-vonunk; apostolok írásit olvassuk és részegeskedünk; keresztyén a vallás, pogány az erkölcs. Szent Márton püspökön nem csudálkozik, aki meggondolja Izraelnek, aki előtt maga az Isten a tengert megnyitotta és az egekből mannat parancsolt, törvénytelen elpártolását, az arany borjak körül játszodozását: [Exo. 32. 8.] *Cito recesserunt de via, quam ostendisti eis. Hamar elhadták az utat, akit mutattál nekik*. Hol

vagy *Assur, az Úr haragjának vesszeje?* Hogy nem jössz s nem röpülsz a tatárországi havasokról vízen, szárazon az Istentől adatott korbáccsal sújtogatni a bűnt?

[Ilyen processzióval bár Sz. Márton koporsójához ment volna!] De ez már megvan. Ha bűnösöket keresel, Attila, messzebb menni nem köll, se új tengeren általköltözöd: találsz, találsz magadban bűnöst: és ha már Isten küldetésének megfeleltél, és néhai ékes kastélyok porba[n], városok hamuba[n], országok füstölgő tűzbe[n], sokezer testek halomba[n] fekszenek s a föld pusztán áll: azt a világbíró zászlót fordítanád meg és mindennyi népes processzióval indulnál Szent Márton koporsójához. Ó, ha tudnád az Isten ajándékát! És kicsoda az, aki ott fekszik püspöki süvegbe[n]? [Gen. 2. 23.] *Os ex ossibus tuis*, a te csontodból való csont, nemzedet vériből származott katona, barát, püspök, próféta, apostol, papok gyöngye, Krisztus szeme fénye, választás edénye. Ó, ha te itt bűnös mellyedet vernéd! Ha megismérnéd a te lelked pásztorát és püspökét, akinek néhai nyáját megszagattad, megölted, halomba raktad! [Inchoff. ad A. C. 454.] Nem látná Martianus augustus, Pulcheria szűznek szűz férje; nem látná, mondám, álmába[n] a te kézidat ketté töretve: mely jele volt életed s birodalmod közelgető végének; mert a vessző más végre nem tartatik, vagy verni, vagy égni: ha maga tisztit végbeviszi, a tűzre vettetik. Megtérést ne keressünk annál, aki jött e világot magáévá tenni, nem az Istent; ha vessző, míg Istennek tetszik, verjen, és égjen.

[Sz. Márton tiszteletire felállítatik szentmártonyi kalastrom s apáturaság] Helyébe támaszt az Isten más magyart valaha, aki a seregek Urának votummal kötelezi magát, ha Szent Márton püspök esedezése által Kuppán, a simegi kapitányon erőt vészen, mint pogányon; tehát Magyarországba béhozza azt a szerzetes rendet, akit fundált Szent Benedek apátúr: és amint ez Cassinum hegyén Szent Márton tiszteletire templomot rakatott és annak a szentnek holtig való tisztelője volt, azonképpen ő a Pannónia hegyén kalastromot Szent Benedeknek, bazilikát Szent Márton tiszteletire rakat királyi költségekkel; hogy ott az Isten neve (akinek sok, vagy kevés nép által győzedelmet tenni csak egy) örökké áldassék és magasztaltassék az ő dicsősége, aki Szent István első apostoli királyunknak adott az égből szerencsét és viktóriát Szent Márton által; és ez, mint hazánkból s vérünkből származott szent,

tovább is köztünk lakják, az egész országért esedezzen, látható s láthatatlan ellenséginket távoztassa; tanítsa a magyarokat nem Attilával rontani, hanem Szent Mártonnal irgalmasságot cselekedni, hogy az egész ország viszont Istentől irgalmasságot nyerjen: a mi Urunk Jézus Krisztus által, ki az Atyával és a Szentlélekkel egyenlő dicsőségben él és uralkodik, és mindörökké. Amen.

NEGYEDES PÁL

Szent Márton püspök napján

Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi: in reliquo reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus Judex. 2Tim. c. 4. v. 7.

Jó harcot harcoltam, a futást elvégeztem, a hitet megtartottam: végezetre eltételezt nekem az igazságnak koronája, melyet megád nekem az Úr ama napon, az igaz Bíró.

Szent Pál apostol az ő kedves tanítványának, Timotheusnak, értésére akarván adni azokat a győzödelmeket, melyeket tett ő e világon, mint Krisztus tanítványa és apostola az ő keresztényi vitézkedésének alkalmatosságával, ezeket írja néki levelében: *Jó harcot harcoltam, a futást elvégeztem, a hitet megtartottam: végezetre eltételezt nekem az igazságnak koronája, melyet megád nekem az Úr ama napon, az igaz Bíró.* Amely igéssel nyilván jelentette, hogy ő, mint keresztény vitéz és buzgó apostol meggyőzte szerencsésen e földön az idvességnek leghatalmasabb ellenségét, a világot, testet és ördögöt.

Ha szabad szentül dicsekedni, vagyis a jóságos cselekedeteknek emlegetésével másokat a jó erkölcsnek gyakorlására buzdítani, vajki méltán cselekedheti ezt e mái dicsőült szent patrónusunk, dicsőséges Szent Márton püspök, kinek tiszteletére mái napon az Istennek ezen felszentelt házában számosan egybegyűltünk. Mondhatja valóban Szent Pál apostol után Szent Márton püspök is, hogy jó harcot harcolt, a futást elvégezte, a hitet megtartotta, a világot meggyőzte, a testet megzabolázta, az ördögöt megszegyenítette. Veszitek-é már észre, Keresztények, hová céloz beszédem? Oda céloz, hogy világosságra hozzam ezen szent patrónusunknak ama három rendbéli állapotját, amelyben ő három különböző nagy és igen különös győzödelmet vitt véghez. Akarom mondani, Szent Márton püspök, mint hadi ember, meggyőzte a világot, és ezt először. Szent Márton püspök, mint szerzetes és klastromi rekesztékben élő személy meggyőzte a testet, és ezt másodszor. Szent Márton püspök, mint apostoli főpásztor, meggyőzte az ördögöt, és ezt harmadszor fogom bizonyítani. Mind a három rész szerént Szent Márton jeles

érdeminek méltóságát magasztalja, rész szerént pedig az hideg és rest keresztényeket a jó erkölcsöknek gyakorlására izgatja. Figyelmezzetek!

Első rész

Jóllehet pogány atyáktól született Mártony, mégis már kisded korában annyira kezdé a keresztény hitet szeretni, hogy életének tizedik esztendejében szülőinek akarata ellenére bémenvén a keresztények templomába, kéri vala ottan a papokat, hogy az ő neve is irattatnék a megkeresztelendők könyvébe. Ebből nyilván kitetszik, hogy amely ingyen való kegyelem és irgalmasság egy kevésé későbbben verte a földhöz s tette Krisztus apostolává Sault, ugyanaz idein-korán munkálódott a kisded Mártonban, idein-korán vezette őtet az idvesség útjára, a szent keresztiségben való részesülésre. Már akkor eltökélett szándéka vala ennek a gyenge gyermeknek az evangyéliomi tökéletesség végett mentől előbb a pusztába költözni. Hanem azonban egy parancsolat jöve Rómából, mely az öreg vitézek fiait hadi szolgálatra kötelezte. Eszerént tehát Márton, minthogy egy olyatén nagytekéntetű [154] öreg vitéznek fia vala, aki mint kapitány a római hadi sereget vezérlette, a pogány császár mellett vitézkedő katonák közé irattatott s számláltatott.

Igaz, hogy nehéz volt Mártonnak, aki már teljességgel az Istennek áldozta testét, lelkét s mindenét, egy olyan rendbéli életre adni magát, mely éppen nem barátja, sőt ellensége a szentségnek és az ártatlanságnak, mindazonáltal, hogy szülőinek akaratajt és a császár parancsolatját meg ne szegné, mihelyest annyira idősödött, hogy fegyvert foghatott, azonnal hadi ütközetbe ment és fejedelmével mellett mindenütt és mindenkor híven vitézkedett. De emellett véghez vitte ő szorgalmasan azokat is, amiket szoktak s tartoznak cselekedni a keresztények. Vigyázott ő minden alkalmatosságban, hogy ártatlanságához semmi legkisebb bűn ne közelítene és azt undokságával meg ne mocskolná, azonban a jóságos cselekedetekben is igen nagy iparkodással gyakorlotta magát, úgyannyira, hogy egykor látván felebarátjának szükségét, és nem lévén egyéb alamizsnája, kész volt egyetlen egy palástját kétfelé vágni és annak egy részével szűkölködő felebarátjának mezítelenségét bétakarni. Tudjátok-é, mit cselekedett akkor Márton? Azt a [155]

jót cselekedte, melyért Krisztus az utolsó ítélet napján az igazakat a mennyei dicsőségbe igazítván, ezen szókkal fogja dicsérni s magasztalni: *Quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis*. Matt. 25. Valamíg egynek ez az én legkisebbik atyámfiái közül cselekedtetek, nékem cselekedtetek; amint csakhamar világosságra is jött ezen igazság, mert a következő éjszakán méltóztatott látni Krisztust azzal a fél paláttal béfedezve lenni, melyet ő könyörületességből a mezítelen koldusnak adott vala, és egyszersmind hallá az Úr Jézust az angyalokhoz ekképpen szólani: Márton még katekumenus lévén, ezzel a ruhával megruházott engem.

Mit ítélték? Elbízta akkor magát a jótévő Márton? Éppen nem, sőt nagy alázatossággal hálákat adván a Krisztus Jézusnak ezen nagy kegyelemért, mindjárt megakara keresztelkedni és el akará hagyni a világi vitézkedésnek gyakorlását, de a kapitány és a fejedelem el nem bocsátották őtet, hanem a kiadott parancsolat szerint ki kellett néki szolgálni s tölteni a hadban katonai hivataljának idejét. Tizennyolc esztendő volt, mikor megkereszteltetett, és azután még két esztendeig vitézkedett, annakutá[156]na vége szakadván a háborúnak, elhagyá a katonai életet és Krisztust nagyobb tökéletességgel kezdé követni. De micsoda tökéletességgel? Azzal, hogy a táborból a pusztába, a szabad és zabolátlan életnek alkalmatosságából a sanyarúságnak és a penitenciának keserves helyére költözött.

Második rész

Valóban ritkán történik, hogy egy hadi ember a táborból egyenesen a pusztába költözzön és ott remete életet viseljen. Valóban álmélkodásra méltó dolog az, mikor egy katona, elhagyván a különféle lelki veszedelmekkel egybekapcsolt életet, barátta lesz, s azonkívül sanyarú penitenciát tart. És ihol, éppen ezt cselekedte Márton! Annak a veszedelmes világi életnek, mely a testnek szabadságát neveli, egyáltalában ellene mondott és oly kietlen barlangban rekeszkedett, melynek senki még csak hírért sem hallotta; és hol az egeken, hegyeken, völgyeken, fákon, kősziklákon, repülő állatokon s fenevadakon kívül egyebet nem lehetett szemlélni; az emberi társasághoz pedig éppen lehetetlen volt jutni. A világi és testi gyönyörűségektől elragadtatott ember, ha csak hallja is ezeket, már felfelé emel-

kednek haja [157] szálai, borzadoz teste és irtózik egész természete. Hátha szemével látná, vagy egy-két nap valósággal próbálná azt a kősziklákból készített kemény ágyat, melyen feküdt Márton; azt a füvekből s gyökerekből álló ízetlen eledelt, mely ezen szent konfesszornak testét nem hízlalta, hanem csak az életben tartogatta; azt a goromba és rongyos ruhát, mely Krisztusnak ezen hív szolgáját csupán a mezítelenségtől oltalmazta; azokat a sok ájtatosságokat, imádságokat, elmélkedéseket, testi sanyargatásokat, melyekben szünet nélkül foglalatoskodott; ezeket, mondám, ha tulajdon érzékenységeivel tapasztalna egy világi kényes személy, azonnal elájulna, s talán halálra is betegedne, és egyáltalában azt vallaná, hogy ilyen sanyarú életet nem emberi, hanem csak angyali természet viselhet.

Amire nézve ki mondhatja immár, hogy bé nem teljesedett Szent Mártonban az, amit Szent Pál mondott ezen szókkal: *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo*, 1Cor. 9. Verem a testemet és szolgálat alá vetem? Igenis elhagyta Márton a táborozást, a hadi ütközeteket, a Római Birodalom mellett való vitézkedést; de bezzeg más nagyobb hadba keveredett ő a pusztában. [158] Az ő tulajdon teste és annak rendetlen vágyódási voltak azok az ellenségek, amelyek ellen oly szörnyű és állhatatos harcot indított, melynek nem előbb, hanem csak akkor lett vége, mikor lelke testéből kiköltözött. Harcolt őbenne minduntalan a lélek a testtel, a szegénység a gazdagsággal, az alázatosság a kevélységgel, a maga-megtagadás a tulajdon-szeretettel, a békességes tűrés a bosszúállással, a kegyesség a haraggal, az irgalmas-ság a fősévénységgel, a mértékletesség a tobzódással, a tisztaság a fajtalansággal, a felebaráti szeretet a gyűlöléssel, az ájtatosság a jóra való restséggel, a sanyarúság a puha étellel: és mit gondoltok? Melyik rész volt állhatatosan nyertes? Az a rész volt nyertes állhatatosan, mely az evangyéliomi tökéletességnek fegyverével harcolván, a lelket védelmezte; mert csak igaz az, amit maga a Szentlélek mondott Szent Pál apostol által ekképpen szólván: *Cum infirmor, tunc potens sum*. 2Cor. 12. Mikor erőtlén vagyok, mikor sokféle testi és lelki nyomorúságokat szenvedek, és azok által megaláztatom, akkor vagyok hatalmas, akkor győzöm meg a testet. Meggyőzte tehát Mártonban a lélek a testet, a józan ész a rendetlen kívánságot, az erőszak a gonosz [159] hajlandóságot, az isteni kegyelem a bűnre induló akaratot.

Többet mondok: meggyőzte Szent Márton nemcsak önnönmagában, hanem sok más embertársában is a testet, azokban tudniillik, akik az evangéliomi tökéletességnek megtanulása végett hozzája járulának, és akik kedvéért azután Szent Hilarius püspöki tanácsából egy klostrot épített, amelyben annak utána a hozzá ragaszkodó ájtatos tanítványokat szerzetes életre, evangéliomi sanyarúságra és Krisztus követésére oktatta s vezérlette.

Harmadik rész

Jóllehet pedig minden iparkodással azon volt Szent Márton, hogy a világ társaságát elkerülje, s oly magános- és rejtkehelyre vegye magát, ahol a világ őfelőle semmit se tudna s hallana; mégis az ő szentségének fényessége és csudateteleinek híre annyira elhatott s elterjedett e földön, hogy akármerre ment, akárhol járt, késett s tartózkodott, mindenütt apostoli személynek, Isten előtt hatalmasnak és szentnek kiáltották az emberek; és ugyanez volt az oka, hogy a turoniai polgárok nagy tekintetben tartván őtet, meg nem nyugodtak mindaddig, míg nálok a püspöki hivatalt fel nem [160] vállalta; amely méltóságra alig lépett, mindjárt a pokolbéli sátányokkal lett nagy harca. Ki beszélheti el voltaképpen, mely nagy buzgósággal hirdette ő a Krisztus Jézus evangéliomát a pogány nemzeteknek? Hány bálványokat vert a földhöz? Hány hitetleneket térített a keresztény hitre? Ezen apostoli buzgóságáról Szent Mártonnak én most csak azt mondom röviden, amit írva hagyott Szent Bernárd, bizonyítván felőle, hogy nemcsak a maga püspökségéből, hanem majd az egész Franciaországból kiirtotta a bálványozást.

Máskor is ugyan, de kiváltképpen püspöki hivataljában igen iparkodott követni Szent Pál apostolt abban, hogy ő is *Mindeneknek mindene lenne*: hogy minden embertársainak mind testi-, mind lelkiképpen hasznot és szolgálatot tenne. Azon volt ő minduntalan, hogy a szegényeket segítse, az éhezőket táplálja, a szomjúhozókat itassa, a mezíteleneket ruházza, a betegeket ápolgassa, a szomorúakat vigasztalja, a kicsiny hitűeket bátorítsa s az hitben megerősítse, a tudatlanokat oktassa, a bűnösöket igaz penitenciatartásra indítsa. De még klostrot is épített egy magas hegyen, ahol sokan úri fő nemből való személyek is [161] tanulták tőle az

évangéliomi sanyarúságot, akik azután nemsokára nagy szentségre jutván keresve kerestettek, s mintegy erővel ragadtattak a püspöki hivatalyokra, ugyanazoktól kívánván sok nagy várasok igazgattatni, akik Szent Mártonnak példái s oktatási által lettek tökéletes apostoli emberekké. Hát ama csudálatos hatalmáról Szent Márton püspöknek, mellyel ördögöket űzött, mit mondjak? Ezen csudatévó erejét, úgy ítélem, elegendőképpen értéstekre adom, ha csak azt mondom is felőle, hogy az olyatén szerencsétlen emberek, kikben ördögök valának, már előre s messzűnven észrevették Szent Mártonnak jövetelét, minthogy az emberekben tartózkodó gonosz lelkek igen nagy rémulést jelentettek mindannyiszor, valahányszor Szent Márton hozzájuk közelgetett. Ihol, Keresztények, így győzte meg az Istennek ezen hív szolgája, mint püspök, apostoli hatalmával a pokolbéli hatalmasságnak erejét.

Ilyen-é, Keresztény Atyámfiak, a mi győzedelmünk is az ördögön? Igaz, hogy mi Szent Márton püspöknek csudatévó erejével nem bírunk, de annyi erőnk mégis vagyon Isten kegyelméből, mellyel az idvességnek három legerősebb ellenségét, úgymint a világot, testet és ördögöt meggyőzhetjük. Az sem [162] szükséges pedig, hogy a világgal, testtel és ördöggel való bajvívás végett a pusztába költözzünk, vagy klastromba rekeszkedjük, mert ugyanazon világi állapotban is, melyben most vagyunk, minden kísérteteknek ellene állhatunk és szent életet viselhetünk. Nem a puszták helyek, barlangok, kietlen erdők, klastromok, hanem a parancsolatoknak beteljesítése teszi az embert szentté, azokat pedig minden időben, minden helyen s minden állapotban bé lehet teljesíteni, minthogy Isten senkit lehetetlenségre nem kötelez. A házas ember is, elunván hordozni mindennapi sok és terhes keresztjét, azt gondolja, hogy jobb lett volna néki, ha apostoli hivatalra adta volna magát, melyben mind Istennek, mind embereknek tökéletesebben szolgálhatott volna. Ellenben az apostoli férfiú, megismérvén kötelességének nagy voltát, elrémül és azt gondolja, hogy jobb lett volna néki együgyű, tudatlan s paraszti sorsban maradni, melyben meghalván, kevesebb számadással ment volna az Istennek ítélő széke eleibe. Az ilyen nyughatatlan emberek, Keresztények, csak a könnyű életet óhajtják és ellenben a szenvedést s kísértetekben való harcot teljességgel el akarják

kerülni; holott világosan mondja Szent Pál apostol: *Non coronatur, nisi legitime certaverit.* 2Tim. 2. Akármely állapotban légyen egy valaki, meg nem koronáztatik, hanem ha törvény szerént tusakodik.

Béfejezés

Nemde nem a mi szent pátrónusunk is, dicsőséges Szent Márton püspök, mihelyest a szükség kívánta, odahagyta a barlangot, odahagyta a klastromi szerzetes életet és fáradságos apostoli munkálkodásra adta magát, meg akarván ezáltal mutatni, hogy a világ társaságában is tud ő szent életet viselni. Viselhetünk tehát mi is mindnyájan szent életet akármely állapotban, csak tartsuk meg az isteni és egyházi parancsolatokat. Szent Márton a világot a barlangban győzte meg, mi győzzük meg azt az emberek társaságában. Szent Márton a testnek rendetlen vágyódásit a klastromban a sanyarú élet által zabolázta meg, mi zabolázzuk meg gonosz indulatjainkat a kísérteteknek alkalmatosságában erős és állhatatos ellenzéssel. Szent Márton a gonosz lelkeket csudatévő hatalmával szégyenítette meg, mi szégyenítsük meg a pokolbéli sátánt, mikor kísért bennünket, azzal a kegyelemmel, melyet veszünk Istentől az ördögi kísérteteknek eltávoztatására. Amen.

Népekek Szent Márton püspökről

1–2.¹

11dik Novemberben, Szent Mártony püspök napján

[Olvasmány- és evangélium-ének]²

Psal. 131. Memento Domine David, et omnis mansuetudinis ejus. Gloria.

Epistola szerént: Ad Haebr. 7. v. 25.

Nóta: Királyi zászlók, lásd 21dik levélen³

- 1 A főpap tetszett az Úrnak,
Mert találatott igaznak,
Isten törvényét őrzötte
És haragját engesztelte.
- 2 Áldásokkal bétöltetett,
Királyoktul tiszteltetett,
Talált Istennél kegyelmet,
Mennyekben örök érdemet. Amen.

Evangéliom szerént, Luc. v. 33.

Nóta: Üdvözlégy királyné szent Szűz
vagy: Áldjad ember ez nagy jódat, lásd 17. levélen.⁴

- 1 Gyújtott gyertya kitétetik,
Világosság úgy láttatik,
Mellyel a szép példaadás jelentetik.
- 2 Tested gyertyája te szemed,
Azaz lelki jó életed,
Ha jó vagy lélekben, úgy fénylik érdemed.

¹ **Kézirat:** Szentmihályi, ék. kézirat2, Eger, Érseki Levéltár, A. V. 914, p. 116. SZENTMIHÁLYI nyomtatott *Egyházi énekes könyv*ébe nem kerültek be.

² Az olvasmány-ének 2 str., strófászerkezete: 8/8/8/8. Az evangélium-ének 4 str., strófászerkezete: 8/8/12

³ **Dallam:** Utalás a Szentmihályi, ék. kézirat3-ban lévő kottára, Eger, Érseki Levéltár A. V. 914, p. 21.

⁴ **Dallam:** az előző jegyzetben leírt kéziratban, p. 17.

- 3 Ha álnok pedig szándékos,
Setét s rossz lesz minden dolgod,
Fényeskedjék azért lélekben jóságod.
- 4 Mert ha bűn benned nem léssen,
Szép s tiszta lesz mindenben
És mint égő gyertya tündökölsz egészen. Amen.

3.⁵

[Ének Szent Mártonról]

Melodia: Isten Fia magát [az ének végén!].

- 1 A Szent Márton innepében,
Hála legyen az Istennek,
Minden keresztyén örvendjen,
Dicséret legyen Istennek.
- 2 Szent Márton volt adakozó,
Hála legyen az Istennek,
Szegényeken szánakodó,
Dicséret legyen Istennek.
- 3 Azért mi is keresztyének,
Hála legyen az Istennek,
Adjunk hálát az Istennek,
Dicséret legyen Istennek.
- 4 Édes hazánknak ő fia,
Hála legyen az Istennek,
Született Sabariába[n],
Dicséret legyen Istennek. Amen.

⁵ **Kézirat:** PaksiMGy-ék., p. 572. [Címírat nélkül, nótajelzés nélkül.] – 4 str. Strófaszerkezet: 8/8/8/8. Az álló betűkkel írt sorok (talán az előénekesé) a–a rímekkel. A 2–4. strófákban a 2. sort H jelölés helyettesíti. Az ének végén álló nótajelzés ismert változata 4 x 10 szótagos strófára utal. Vö. RPHA, nr. 596; KÁJONI, 1676, nr. 130.

4.⁶

Szent Márton püspökhöz, 11dik Novemberbe[n]

Nota: Szűz támada pogán népnek etc.

- 1 A Szent Márton Istennek szent szolgája
Nemes Magyarországnban
Születék Szombathely városban.
- 2 Vitézkedék híven Olaszországban,
Pápiumnak városában,
Constantinusnak hatalmában.
- 3 Az Ambium városának kapujában
Hideg, erős dér-fagyban
Látván koldust ruhátlanságban.
- 4 Rajta való palástjának fél részét
Fegyverével elmetszé,
Mezételen koldusnak veté.
- 5 Melyért azon éjjel a Krisztust látván
Ugyanazon palástban
Nagy fényesen fölruháztatva.
- 6 Krisztus Urunk angyaloknak azt mondja,
Ki[k környül] könyörül[!] állnok vala:
Ezzel engem Márton ruháza.
- 7 A Szent Márton hitének nagy voltával
Három halottat nyilván
Föltámaszta imádságával.
- 8 A Szent Márton könyörületességéért[!]
Kegyess követségéért
Minket is Isten vezéreljen.
- 9 Hogy mi is e nyomorult élet után
Bémehessünk nagy vígan
Mennyországnak boldogságában. Amen.

⁶ **Kézirat:** Dőri-ék., f. 181r–v (pp. 375–376). A cím és az első strófa méretében tollrajzolatú gyalogos katona (Szent Márton) és a koldus. – 9 str. Strófászerkezet: 11/16(7+9). A 6. strófa 2. sorában másolói tévesztés a könyörül, a 8. strófa első sorában a sorkezdő névelő ad szótagtöbbletet. A strófaformáról: RMKT XVII/7, nr. 102 (p. 577.) **Dallam:** RMDT II, nr. 3.

5.⁷

De Sancto Martino

Eandem Melodiam. [Búséges irgalmú etc.]

- 1 Az Szent Márton püspök híres csudák által:
Tarts[d] meg éltünk, imádky értünk.
Hogy gonosz ne ártson, kezed gyámolítson:
Légy segítőnk, büntül mentőnk.
- 2 Szent Márton, magyarok ragyogó csillaga:
Tarts[d] meg éltünk, imádky értünk.
És Sabariának gyémánt koronája:
Légy segítőnk, büntül mentőnk.
- 3 Sötét pogányságnak és lelki vakságnak:
Tarts[d] meg éltünk, imádky értünk.
Szent Márton világa, szent útra hozója:
Légy segítőnk, büntül mentőnk.
- 4 Szent Márton virágunk, lelki termő águnk:
Tarts[d] s meg éltünk, imádky értünk.
Ékes szent élettel, híres nagy szentséggel:
Légy segítőnk, büntül mentőnk.
- 5 Szent Márton, szívünket újíts[d] meg lelkünket:
Tarts[d] meg éltünk, imádky értünk.
Hogy Isten országát keressük jóságát:
Légy segítőnk, büntül mentőnk.
- 6 Ma keresztény népek, igaz magyar hívek:
Tarts[d] meg éltünk, imádky értünk.
Szent Mártonnak napját illük vigasságát:
Légy segítőnk, büntül mentőnk.
- 7 Dicséret, dücsőség Jézus szent nevinek:
Tarts[d] meg éltünk, imádky értünk.
Tisztesség adassék Szent Márton püspöknek:
Légy segítőnk, büntül mentőnk. Amen.

⁷ **Kézirat:** Vépi ék., pp. 242–243. – 7 str. Strófaszervezet: 12(6+6)/8/12(6+6)/8. Az álló betűkkel átirat sorokat valószínűleg előénekes énekelt. **Dallam:** RMDT II, nr. 179.

6.⁸

Azonrul

Nota: Az Úr Istennek Krisztus [Jézusnak]

- 1 Az Úr Istennek kedves szolgája, Jézusnak barátja,
Szent törvényének lött ő megtartója.
- 2 Márton születék akaratjából a szent Úristennek,
Szombat fő helén a kereszténységnek.
- 3 Még pogán lévén, messzinnen megismérszet régen,
Hogy az Istennek ő szolgája leszen.
- 4 Ott vitézkedvén és hadban lévén ájtatosan éle,
Ördög világtul mert semmit nem féle.
- 5 Az Úr Krisztusnak szent tanácsait ím hogy ő megtudá,
Az igaz hitet ottan prédikálá.
- 6 Sok csudát tévén Istentül félvén, hogy mi is kövessük,
Örökké mennyben élhessünk, Amen.

7.⁹

De Sancto Martino episcopo et confessore, XI Novembris

Nota in folio 98. [Későbbi kéz:] Fohászokodom Hozzád Uram

- 1 Boldog az oly ember bizonyyal Istenben,
Bűneit elhagyván örvend az Istenben,
Azki szüntelenül vigyáz életében,
Vigyázzván, kit talál Urunk ez életben.

⁸ **Kézirat:** OSZKK, Oct. Hung. 1133., f. 51v. – 6 str. Strófászerkezet: 16(5+5+6)/11(5+6). **Dallam:** A strófaforma (RMDT I, nr. 130. O gloriosa-változatok) elterjedt volt a barokk korban, szentek énekeinél is alkalmazták (pl. Szent Cecéliáról, Szent Miklósról, CC 1674, 532, 535...). Vö. e kötet 9., 14., 21. és 31. számú énekeivel.

⁹ **Kézirat:** Pécsi ék., ff. 55v–57v. **Kritikai kiadás:** RMKT XVII/15, nr. 515. – 20 str. Strófászerkezet: 12/12/12/12, (6+6-os osztással). – Az ének első négy strófája az ünnep evangéliumát idézi (Lk 12, 35–40), a második rész (5–11. strófák) a *Breviarium Romanum* alapján adja Szent Márton életét. (RMKT XVII/15/2, 476–477.) **Dallam:** A *Fohászokodom hozzád, Uram* nótajelzésről: RMDT I, nr. 97.

- 2 Környülök forgódik bizonnal azoknak,
Kik teljes életben őnéki szolgálnak,
Megajándékozván az paradicsomnak,
Boldog örömeivel örök boldogságnak.
- 3 Azért mind fejenként néki könyörögjünk,
Tiszta szívből hozzá mindnyájan folyamjunk,
Bűnünkből kitérvén szüntelen vigyázzunk,
Hogy mikor eljüvend, készen találtassunk.
- 4 Szorgalmatossággal tehát mi vigyázzunk,
Amelyben Szent Mártont mindnyájan kövessük,
Hogy ez élet után vele örvendhessünk,
És minden szentekkel az Istent áldhassunk.
- 5 Születék Szent Márton az Sabariában,
És Constantiusnak ő ifjú korában,
És az Julianus császár táborában,
Hadakozik vala ezeknek hadában.
- 6 Alamizsnát kitől szegény hogy kívánna,
De nem vala egyéb néki, mit adhatna,
Hanem az palástját ketté holott oszta,
És Isten nevében a szegénnek ada.
- 7 Melet az Úr Jézus nagy jó néven vévén,
Az dicső Szent Márton hogy ezt cselekedvén,
Es következő éjjel ily jelt vivén,
Azon fél palástban Isten megjelenvén,
- 8 Dicső Szent Mártonnak az Krisztus így szóla:
Márton, te engemet ezzel megruhásván.
Magának mi Urunk ezt tulajdonítván,
Mivel hogy a szegént Márton megruhásván.
- 9 Tizennyolc esztendő Szent Márton hogy vala,
Megkeresztelkedvén nem sok idő múlva,
Az hadakozásnak holott békét hagyta,
Mert az Úr Istennek szolgálni akara.

- 10 Piktáviabeli püspökhöz ő méne,
Az Hilariushoz magát holott szerze,
Aki akolita Szent Mártont ott téve,
Egyházi rend közé számlálván rende.
- 11 Es annak utána tisztre emelteték,
Mivel mindenektől igen kedvelteték,
Azért püspökségre ottan választaték,
Turonabeli püspökké téteték.
- 12 Holott kalastromot Szent Marton rakatván,
Szorgalmatossággal melyet csináltatván,
Sok szerzeteseket akiben alkutván,
Kikkel egyetemben Istent magasztalván.
- 13 Mikoron peniglen betegült vala,
Az élő Istennek ő könyörög vala,
Ez árnyék világbul megszabadétana,
S az boldog örömrre vinnie hozzája.
- 14 Mihelt ezt meghalván az ő tanítváni,
Imégyen kezdének reá kiáltani:
Szerelmes szent atyank, miért akarsz el-hadni
Minket, fiaidat árvasságra hadni?
- 15 Kiken szánakodván könyörge Istennek,
Ha szükséges vagyok, Uram, népeidnek,
Nem vonszom meg tőlek magamat ezeknek,
Légyen akaratja te szent Fölségednek.
- 16 És hanyatta[?] midőn holott feküdt volna,
Az élő Istennek ő könyörgött volna,
Kérék vala őtet, hogy ő megfordulna,
Mert könyebbségére állítván[?] úgy volna,
- 17 Kegyes szóval monda: Hagyjatok már békét,
Hadd nézzem inkábbblan a nagy magas mennyet,
Kegyes és kegyelmes édes Istenemet,
Hogysem mint ez árnyék nagy fekete földet.

18 Midőn halálához közelgetett, látta
Az csalárd ördögöt ott állani, s monda:
Mit jársz itt kegyetlen és irigy bestia!
Nem talász én bennem semmit te halálra.

19 Legottan mindjárást lelkét az Istennek
Vég szívvel megadá szent Teremtőjének,
Melyet az angyalok üdvözetőinek
Szép éneklésekkel tisztelvénn vittének.

20 Dicsíret, dicsőség az Atyaistennek
Légyen mind örökkén az Fiúistennek,
És az vigasztaló Szentlélek Istennek,
Teljes Szentháromság egy örök Istennek.

8.¹⁰

Szent Márton püspökről

*Die 11a Novembris, Sancti Martini
Episcopi*¹

*Szent Márton püspökről*²

Ps-. 131. Memento Domine David, et
omnis mansuetudinis ejus.

Gloria etc.

[Nóta:] Dicséretes a gyermek

Nóta: Dicséretes ez gyermek

1 Dicső Szent Mártony püspök,
Magyarok reménye,
Szombathelybül származott
Igazság törvénye,
Pogán atyáktól szülvén,
A keresztény hit fénye,
Aki sok népeknek
Nyomorodott lelkeknek
Léve nagy öröme
És üdvösségére.

1 Dicső Szent Márton püspök,
Magyarok reménye,
Szombathelyről származott
Igazság ösvénye,
Pogány atyáktól jött volt
A keresztény hit fénye,
Aki sok népeknek
Jöve nagy öröme,
Bűnben esett lelkeknek
Szép idvösségére.

¹⁰ Strófaszerkezet: 7/6/7/6/7/7/6/7/7/6. **Dallam:** RMDT II, nr. 260, 261.

¹¹ **Kézirat:** Bozóky ék., pp. 489–490. – 5 str.

¹² **Kiadás:** BOZÓKY, *Katolikus kar-béli kótás énekeskönyv*, p. 260. – 4 str.

2 Pávia városában
Mikoron utazna,
Mezítelen egy koldus
Az út mellett vala,
Kinek, palástja felét
Elszabván, adja vala.
Következő éjjel
Mártony a Krisztus Jézust
Palástjának részével
Béfödözve látta.	2 Pávia városában
Mikor utaz vala,
Mezítelen egy koldus
Az út mellett álla,
Kinek, palástja felét
Elszabván, adja vala.
Következő éjjel
Márton a Krisztus Jézust
Azon palást részével
Bétakarva látta.
3 Julianus császártul
Így búcsúját vette,
Mert a Krisztus szerelmét
Szívében rejtette,
Szent Hilarius püspök
Papságra felszentelte,
Sokféle nemzetet
A Krisztus Jézus által:
És sok csudái által
Mennyégben vezete.	3 Julianus császártól
Hogy búcsúját vette,
A Krisztusnak szerelmét
Szívébe rejtette,
Szent Hilarius püspök
Papságra felszentelte,
Sokféle nemzetet
Mennyégbe felvezetett:
Mert a Krisztus szerelmét
Mindenütt hirdette.
4 A bálványok képeit
Sok helyen elrontván,
Három megholt testeket
Új életre hozván
Püspöki jövedelmét
A szegényeknek osztván
És sok betegeknek,
Keseredett lelkeknek
Egészségét meghozván
Új örömet adván.	.
5 Nyolcvanegy esztendőben
Szent Urához tére,
Kitől ékes koronát
Szent fejére nyere;
Kérünk, ó áldott Jézus,
Nézz ennek érdemére,
Ez hű szolgád által,
Dücső Szent Mártony által	4 Nyolcvanegy esztendőben
Szent Urához tére,
Kitől ékes koronát
Véve szent fejére;
Kérünk, ó áldott Jézus,
Nézz ennek érdemére,
Ez hű szolgád által,
Dicső Szent Márton által

Vezess nagy örömedre,
Örök menyegződre.

Vezess nagy örömedre,
Királyi székedre.

Vesp. de Dominica. Loco ultimo:

Memento Domine David. 43.

Capit. Ecce sacerdos magnus etc.

Hymnus. Iste confessor, fol. ...

V. Justum deduxit Dominus per vias
rectas

Et ostendit illi regnum Dei.

Ad Mag. O beatum pontificem qui totis
visceribus diligebat, Christum regem
et non formidabat imperii principa-
tum; o sacratissima anima, quam etsi
gladius persecutoris non abstulit,
palmam tamen martirii non amisit.

9.¹³

Azonról

Nota: Követé vala

- 1 Dűcső Szent Mártony, Magyarországnak drága szép gyümölcse
Született Szombathelyt az mi örömünkre.
- 2 Szent életű és adakozó volt teljes életében,
Kíért része lött örök dűcsőségben.
- 3 Útfélen álló rút mezítelen koldust megruházta
Kapitány lévén őtet nem utálta.
- 4 Püspök korában maga ruháját egy koldusnak adta,
Kíért két angyal kezét takargatta.
- 5 Tanulj keresztény ma Szent Mártontól adakozó lenni,
Szűkölködőkkel javadot közlenyi.

¹³ **Kézirat:** Varsányi ék., p. 190. – 5 str. Strófaszerkezet: 16 (5+5+6)/11(5+6). **Dallam:** A nótajelzés 16. századi verses nyolc boldogság-énekre utal. Vö. RMDT I, nr. 130/III. (*Követé vala népnek soksá-ga...*). Vö. e kötet 6., 14., 21. és 31. számú énekeivel.

10.¹⁴

Szent Márton püspökrül

[A Varsányi énekeskönyvbe bemásolt alapszöveg]

[A Varsányi énekeskönyvből átirrt változat]

Nota Mittitur

N. Ó áldott szent Isten

<p>1 Dűcsőséges Szent Márton, magyaroknak fénye,
A római szent hitnek te vagy szép edénye,
Az világi hívságnak voltál megvetője,
A sanyarú életnek voltál felvévője.</p> <p>2 Ifjúságodban valál dicséretes vitéz,
Mert szegényekhez valál igen bőv osztó kéz,
Kérünk mi is mostani magyarok, hogy ránk nézz
Ennyi sok ínségünkben segíteni légy kész.</p> <p>3 De vitézi köntösödöt magadról lehányád,
Szablát, páncélt, sisakot s dárdát elhagyítád,
Magad vitézség után szent életre adád,
Úri palota helett cellában szállítád.</p> <p>4 Mert vitézséged után a pusztába menél,
A remete barátok klastromában léptél,
Ahol te szent életben szorgalmatos lettél,
De onnét méltóságra, püspökségre léptél.</p> <p>5 Püspökségben is voltál szegényeknek atyja,
Mezítelen koldusnak a megruházója,
Pogányoknak pediglen szent hitre hozója,
A Sátán hatalmának erős megrontója.</p> <p>6 De még holtod után is sok csudák történtek,
Mert valakik testedhez holtod után mentek,
Vakok, csonkák és bénák hozzád folyamodtak,
De mind te szent testednél meggyógyultak lettek.</p> <p>7 Mi is azért mostani magyarok kik vagyunk,
Tehozzád folyamodunk, kérünk légy pártfogónk
Dűcsőséges Szent Márton légy [nekünk] oltalmunk,
Mint régen magyaroknak, légy ma is gyámolonk.</p> <p>8 Kérünk, hogy esedezzél Szent Mártony érettünk,
Hogy ez mulandó testben szentül s tisztán éljünk
És a Jézus Krisztusnak kedviben lehessünk,
Holtunk után az ördög markában ne essünk.</p> | <p>1 Ó dűcső Szent Márton, magyaroknak fénye,
Római szent hitnek te vagy szép edénye,
Világi hívságnak voltál megvetője,
Sanyarú életnek voltál felvévője.</p> <p>2 Az ifjúságodban valál te nagy vitéz,
Mert szegényekhez valál bőv[en] osztó kéz,
Kérünk mi *is* mostani magyarok, hogy ránk nézz
Ennyi sok ínségben segíteni légy kész.</p> <p>3 Vitézséged után a pusztába menél,
Remete barátok klastromában léptél,
Hol te szent életben szorgalmatos lettél,
S onnét méltóságra, püspökségre léptél.</p> <p>4 A püspökségben voltál szegények atyja,
Mezítelen koldusnak a megruházója,
Pogányoknak pedig szent hitre hozója,
A Sátán hatalmának erős megrontója.</p> <p>5 Még holtod után is sok csudák történtek,
Mert valakik testedhez holtod után mentek,
Vakok, csonkák, bénák hozzád folyamodtak,
De mind szent testednél meggyógyultak lettek.</p> <p>6 Mi is hát mostani magyarok kik vagyunk,
Hozzád folyamodunk, kérünk légy pártfogónk
Ó dűcső Szent Márton légy [nekünk] oltalmunk,
Mint rég magyaroknak, légy ma is gyámolonk.</p> <p>7 Ó kérünk, esedezz Szent Mártony érettünk,
Hogy mulandó testben szentül s tisztán éljünk
A Jézus Krisztusnak kedviben lehessünk,
Holtunk után pedig az mennybe juthassunk.</p> |
|---|--|

¹⁴ **Kézirat:** Varsányi ék., pp. 187–189. – 8 str. A másoló által leírt szöveget utólag ceruzával strófaszámban és strófaszerkezetben is átalakították, így lett a strófaszerkezet a 4 x 13(7+6) helyett 4 x 12(6+6). Az átalakítás előtti szöveg **dallama:** RMDT II, nr. 136[?], az átalakított szöveg nótajelzését nem sikerült azonosítani.

11.¹⁵

Cantio de Sancto Martino

- 1 Gyermek ma vigadjatok,
Nagy ünnepet tartsatok,
Szent Márton dicsíretit szép éneklő szóval mondjátok,
Jöjjön, hogy Magyar Országnak, Magyar Országnak segítségire
Esedezzék értünk mennyben; kérjétek,
Hogy igaz hitben megmaradjunk, csendes légyen országunk;
Esedezzék Isten előtt érettünk.
- 2 Ti is mindnyájan keresztények,
Ifjak és jámbor vének,
Ártatlan kedves szüzek, Szent Mártonrul megemlékeztek,
Jöjjön, hogy Magyar Országnak, Magyar Országnak segítségire;
Áhítatos könyörgéssel kérjétek,
Hogy mi is szentül élhessünk, szent példáját követhessük,
Esedezzék Isten előtt érettünk.
- 3 Úgy, mint Szent Márton cselekedjünk,
Szegényeken szánakozzunk,
Ma kedves vendégeket, sok szűkölködő szegínt hívassunk,
Jöjjön, hogy Magyar Országnak, Magyar Országnak segítségire,
Szent Márton; Istentül így érdemeljünk;
Világon kincset ne gyűjtsünk, mennyországot rajta vegyünk,
Szegényeknek véle kedves jót tégyünk.
- 4 Dicsíret légyen Istennek,
Atya, Fiú, Szentléleknek,
És tülünk adattassék Szent Mártonnak méltó tisztesség,
Jöjjön, hogy Magyar Országnak, Magyar Országnak segítségire
Esedezzék Isten előtt érettünk,
Hogy mennyországot mi is nyerjünk, az Istent mi is úgy tiszteljük,
Szent Mártonnak szent életit viseljük. Amen.

¹⁵ **Kiadása:** NÁRAY, *Lyra coelestis*, pp. 123-124, **kottával.** RMDT II, nr. 254. Strófaszerkezet:
8/7/16/18/11/16/11. (A 2. és 4. strófa egy-egy sorban, a 3. strófa három sorban tér el ettől.)

12.¹⁶

Szent Márton napjára való, Lucae

- 1 Halálunkra kell vigyáznunk
Szüntelen Urunkat várunk,
Felövezvén derekunkat
Készen tartván lámpásunkat.
- 2 Valamint várják urokat
Lakadalomra hív szolgák,
Éjféltől és nem alusznak
Vigyázzván és várakoznak.
- 3 Mikor me es gondolná[n]k
Lopó halál érkezik ránk,
De két[!] az Úr készen talál
Nem árthat néki az halál.

Latin változat: *In feriis Martini Episcopi*

- 1 Mortis memores vivamus
Et Dominum expectemus
Lumbos nostros praecingamus
Lampades manu servemus.
- 2 Sicuti servi dominos
Expectant anxie suos
Dum in nuptiis morantur
Aut alibi convivantur.
- 3 Nec nocte quidem dormitans
Ita dominos expectant
Cum neque cogitaremus
Mortem praestantem sentimus.
- 4 Sed quem Dominus paratum
Reperiet huic nil lethum
Nocebit omni momento
Quisquis es mori memento.

¹⁶ **Kézirat:** Kozik Mátyás ék., ff.44v–45r. (magyarul), 95v–96r. (latinul). – 3 str. Strófaszerkezet: 8/8/8/8. A kézirat nótajelzést nem ad. Az ének a Szent Márton napján olvasott evangélium (Lk 12, 35–40) versbe foglalása.

13.¹⁷

Ugyan azonról

N. Hozzád óhajtunk

- 1 Országunk szent apostola,
Szombathely fényes csillagja,
Szent Mártony, Isten szolgája:
Imádj értünk.
- 2 Vitézeknek vagy tüköre,
Engedelemnek címere,
Szent Márton, Isten szolgája:
Imádj értünk.
- 3 Papi rendek dücsősége,
Kapitányság ékessége,
Szent Mártony, Isten szolgája:
Imádj értünk.
- 4 Tanítója gazdagoknak,
Példája adakozóknak,
Szent Mártony, Isten szolgája:
Imádj értünk.
- 5 Szegényeknek segítője,
Kincsszerzőknek megvetője,
Szent Mártony Isten szolgája:
Imádj értünk.
- 6 Ezzel ördögöt meggyőzted,
Sátánt messze elkergetted,
Szent Mártony, Isten szolgája:
Imádj értünk.

¹⁷ **Kézirat:** Varsányi ék., pp. 190–191. – 6 str. Strófászerkezet: 8/8/12(8+4). **Dallam:** RMDT II, nr. 24a.

14.¹⁸

Szent Márton püspök napján. 11. Novembris

Psal. Memento Domine David et omnes mansuetudinis ejus; Gloria Patri etc.

Ad notam Követi vala

- 1 Pannóniában, Sabariában Szent Mártony születék
És turonomi püspökké téteték.
- 2 Még ő hitetlen s kereszteleetlen nagyot cselekedett,
Jézus kedviért Ambianum mellett.
- 3 Mert ő egy szegínyt és mezítelent ottan megruházott,
Ő palástjából megajándékozott.
- 4 Az Isten Fia jöve étszaka, néki megjelené,
Azon palástban dicsekszik előtte.
- 5 Krisztus hitére azonnal tére, csakhamar Szent Márton
Harcol ördögön, testen és világon.
- 6 Végső óráján a gonosz Sátány van nagy pirulással
Szent Mártony pedig szép vigasztalással.

¹⁸ **Kézirat:** Kat. ék. (QH4000), ff. 41v–42r. (pp. 86–87.) A kéziratban más szenteknél is van az első ének előtt zsoltárvers. – 6 str. Strófaszerkezet: 16 (5+5+6)/11(5+6). **Dallam:** A nótajelzés 16. századi verses nyolc boldogság-énekre utal. Vö. RMDT I, nr. 130/III. (*Követé vala népnek soksága*) Vö. e kötet nr. 6., 9., 21. és 31. számú énekeivel.

15.¹⁹

Szent Márton püspök 1°

Nota 6ta

- 1 Szent Márton dicséretére
Magyar hívek jöjjetek
E nagy szent tiszteletére
Mindenek siessetek.
Az Isten rendeléséből
Hazánkba[n] világra jött
És azután kegyelméből
Mint egy csillag tündöklött.
- 2 Tizenöt esztendő's lévén
Követte táborunkat
Az Úrtul malasztot vévén
Kerülte a rosszakat,
Az ájtatosságban is
Maradván állhatatos,
Sőt az irgalmasságban is
Lévén már csudálatos.
- 3 Mert hogy tőle Úr nevében
Koldus alamizsnát kért,
Ő gerjesztetvén szívében
Úr Jézus szerelmiért
Egy részét a palástjának
Elvágta fegyverivel
És mezítlen barátjának
Adta szív[!] örömeivel.
- 4 E palástnak a részében
Az Úr Jézus öltözött,
Őhózzá fényességében
Éjjelnek idején jött
Mondván evvel a ruhával
Márton földött engemet,
Bétakarván irgalmával.
Mezítelenségemet.

¹⁹ **Kézirat:** Egervári ék., p. 293. – 5 str. Strófaszerkezet: 8/7/8/7/8/7/8/7, rímképlet: ababcdcd.

Dallam: Az Egervári ék. hat esetben tartalmaz hasonló strófaszerkezetet és Nota 6ta nótajelzést.
Hasonló strófaszerkezet: RMDT II, nr. 235.

- 5 Ezért ezen hív szolgáját
Urunk Jézus kedveli,
És mint szentségnek példáját
Püspökségre emeli.
Nyolcvan egy esztendeiben
Csendesen e szent megholt
És érdemlett örömében
A szentekkel részes volt. Amen.

16.

1.²⁰

Azonról

N. Jesu dulcis memoria v. Ave mundi

- 1 Szent Márton, Isten szolgája,
Krisztus Jézus áldott papja,
Kinek boldog kimúlása
Után van mennyben lakása.
- 2 Ki a Krisztus szerelméért,
Lelkednek üdvösségéért
Mezítelent az Istenéért
Béfedezted szent nevéért.
- .
- .
- .
- .
- .
- .

2.²¹

[Szent Márton, Isten szolgája]

Ad Notam uti in folio 1001 [Későbbi kéz:] Úr
Isten téged dicsírünk és nyilván

- 1 Szent Márton, Isten szolgája,
Es őnéki áldott papja,
Boldog lón ő kimúlása,
Mert mennyben lón nyugovása.
- 2 Te az Krisztus szerelméért,
Lölködnék üdvösségéért
Mezítelent az Istenéért
Befödöztél szent nevéért.
- 3 Szent életben nevelkedtél,
Sok csudákat cselekedtél,
Három halottat támasztál,
Sok betegeket gyógyítál.

²⁰ **Kézirat:** Kat. ék. (QH1541/I), ff. 151v–152r. – 5 str. Strófaszerkezet: 8/8/8/8. A szövegről ld. a következő jegyzetet. **Dallam:** A nótajelzésekről ld. RMDT II, nr. 84, 74.

²¹ **Kézirat:** Pécsi-ék. 1674, 57v–58v. – 10 str. Strófaszerkezet: 8/8/8/8. Az ének forrása a *Martine, confessor Dei* kezdetű nagyon elterjedt breviáriumi himnusz. Kritikai kiadása: RMKT XVII/15, nr. 516. (A latin forrás közlése a 15/B kötetben, pp. 477–478.) **Dallamának** kottáját az RMKT XVII/15/B, p. 478. szerint *A szent angyalokról* című éneknél közölte Szőlősy Benedek (*Cantus catholici*, 1651, 152). RMDT II, nr. 88.

- .
. .
. .
. .
. .
. .
. .
. .
. .
. .
- 3 Kérünk, könyörögj érettünk,
Kérj segítséget minékünk,
Szent Márton légy esedezőnk,
Hogy mindenkor dicsérhessünk.
- 4 Az szeretetnek lelkével
Nevelkedjünk igaz hittel,
És egy szívvel, szeretettel
Krisztust kövessünk víg kedvvel.
- .
. .
. .
. .
- 5 Dicsőség legyen Istennek,
Atya, Fiú, Szentléleknek,
Egyenlő három személynek,
Egy állatú Istenségnek.
- 4 Te lelkedben békés lívén,
Szentlélekkel egyesülvén,
Bűnös népen könyörülvén,
Kiket Istenhez térétvén.
- 5 Életed volt tisztaságos,
És halálod nem ártalmas,
Ördög ellen diadalmas,
Mert rajta valál hatalmas.
- 6 Ez mai napon a hívek
Tisztelni tégedet jüttek,
Esedezzél most érettek,
Hogy te veled örvendjenek.
- 7 Könyörög[j] azért Istennek,
Kérj segítséget híveknek,
Legyen kegyelmes mindennek,
Adjon malasztot ez népnek,
- 8 Hogy szeretetnek lelkivel
Nevelkedjünk igaz hittel,
Hogy egy szívvel s szeretettel
Krisztust kövessünk örömmel.
- 9 Ki örülsz az angyalokkal,
Vigadozsz arkangyalokkal,
Örvendesz apostolokkal,
Mind örökké mártírokkal.
- 10 Dicsőség legyen Istennek,
Atya, Fiú, Szentléleknek,
Három személyű egységnek,
Egy állatú Istenségnek.

17A.

1.²⁴

2.²⁵

3.²⁶

[Szent Márton, magyarok fénye]

Ugyan azonról

Szent Mártony püspökr[ül]

Nota: Hozzád óhajtunk etc.	N. Salve salve o Regina	N. Oltalmaz Jézus bennünköt
1 Szent Márton magyarok fénye Római szent hit edénye: Ó Szent Márton, esedezzél Mennyben értünk.	1 Szent Mártony, Magyarok fénye, Római szent hit edénye: Ó Szent Márton, légy értünk Mennyei parton.	1 Szent Mártony, magyarok fínye, Római szent hit edénye, Ó Szent Mártony püspök, imádj Istent értünk.
2 Születteték Szombathelyen, Magyarországi fő helyen, Ó Szent Márton etc.	.	.
3 Járván pogánság igen fönn, Veled Szent István nyertes lón. Ó Szent etc.	2 Járván pogánság igen fönn, Veled Szent István nyertes lón: Ó Szent Márton, légy értünk Mennyei parton.	2 Írtván pogányság igen fönn, Veled Szent Istvány nyertes lón: Ó Szent Mártony püspök, imádj Istent értünk.
.	.	.
.	3 Sok pogányok térítője, Szűkölködők élesztője: Ó Szent Márton, légy értünk Mennyei parton.	3 Sok pogányok térítője, Szűkölködők élesztője: Ó Szent Mártony püspök, imádj Istent értünk.
.	.	.
.	.	4 Három holtak támasztója, Sokaknak jóra hozója, Ó Szent Mártony püspök, imádj Istent értünk.
.	.	.
.	4 Mezítelent hogy megszántad, Azzal a Jézust ruháztad: Ó Szent Márton, Légy értünk Mennyei parton.	.
.	.	.
.	5 A Sátánt sokszor megverted, A megholtakat felvette: Ó Szent Márton, Légy értünk Mennyei parton.	.
.	.	.
.	6 Egy Isten, három személyben, Dicséretessél szenteidben: Ó Szent Márton, Légy értünk Mennyei parton. Amen.	5 Egy Isten, három személyben Dicséretessék szenteiben: Ó Szent Mártony püspök, imádj Istent értünk.
.	.	.

²⁴ **Kézirat:** Dóri ék., f. 182–182v [pp. 377–378].– 19 str. Strófászerkezet: 8/8/12(8+4) – 19 str. – Az utolsó strófa végén az alsó margón (f. 182v): 1769. 21. Febr. **Dallam:** RMDT II, nr. 24a. A 17. számmal közölt énekvariánsok első két sorát a kántor, a refrént a hívek énekelték.

²⁵ **Kézirat:** Kat. ék. (QH1541/I), f. 152. (p. 303.) – 6 str. Strófászerkezet: 8/8/12(7+5). **Dallam:** RMDT II, nr. 24a.

²⁶ **Kézirat:** Herchl-ék., pp. 176–177. – 5 str. Strófászerkezet: 8/8/12(8+4). **Dallam:** RMDT II, nr. 24a.

- 4 Szegényeken szánakodó
volt bőkezű adakozó.
Ó Szent Márton etc.
- 5 A palástját ketté szabta
Istenért koldusnak adta.
Ó Szent Márton etc.
- 6 Krisztus Jézus másodnapra
Megjelent néki éjszaka.
Ó Szent Márton etc.
- 7 És ruháját Krisztus maga
Néki megmutatta vala.
Ó Szent Márton etc.
- 8 Ó drága alamizsnálkodás,
szegényeknek adakozás.
Ó Szent Márton etc.
- 9 Krisztus nevében adaték
És Krisztuson megláttaték.
Ó Szent Márton etc.
- 10 Papságra fölszentelteték
És püspökké választaték.
Ó Szent Márton etc.
- 11 Turonis névű városban,
Franciáknak országában,
Ó Szent Márton etc.
- 12 A klastromba barátokat,
Szent életre sok papokat,
Ó Szent Márton etc.
- 13 Igaz hitre pogányokat
Téréttél és bálványokat.
Ó Szent Márton etc.
- 14 És szent tested holtod után
Első színbül megváltozván,
Ó Szent Márton etc.
- 15 Teljes vala mint szép virág
Mennyei illattal villog
Ó Szent Márton etc.
- 16 Csudálla ezt egész világ,
Fínlik vala, mint szép csillag,
Ó Szent Márton etc.
- 17 Tartsuk Szent Márton innepét
És kövessük szent életét,
Ó Szent Márton etc.
- 18 Dicséret legyen Istennek
Atya, Fiú, Szentléleknek,
Ó Szent Márton etc.
- 19 És mitőlünk adassék
Szent Mártonnak nagy tisztesség.
Ó Szent Márton etc.

17B.

1.²⁷

Szent Mártonról

Nótája, fol. 24.
[Üdvözlégy mennyei bánya...]

- 1 Szent Márton, magyarok fénye,
Római szent hit edénye:
Ó Szent Márton,
Mennországi parton,
Értünk légy.
- 2 Járván pogányság igen fönn,
Veled Szent István nyertes lón:
Ó Szent Márton,
Mennországi parton,
Értünk légy.
- 3 Sok pogányok térítője,
Szűkölködők élesztője:
Ó Szent Márton,
Mennországi parton,
Értünk légy.
- 4 Mezítelent hogy megszántad,
Azzal a Jézust ruháztad:
Ó Szent Márton,
Mennországi parton,
Értünk légy.
- 5 A Sátánt sokszor megverted,
A megholtakat felvette:
Ó Szent Márton,
Mennországi parton,
Értünk légy.
- 6 Egy Isten, három személyben
Dicséretessél szenteidben:
Ó Szent Márton,
Mennországi parton,
Értünk légy. Amen.

2.²⁸

Harmadik, Szent Mártonról ének

Nota: Üdvözlégy mennyei
bánya etc.

- 1 Szent Márton magyarok fénye
Római szent hit edénye:
Ó Szent Márton!
Mennországi Patrón[!]
Értünk légy.
- 2 Járván pogányság igen fönn,
Veled Szent István nyertes lón.
Ó Szent Márton!
Mennországi Patrón
Értünk légy.
- 3 Sok pogányok térítője,
Szűkölködők élesztője,
Ó Szent Márton!
Mennországi Patrón
Értünk légy.
- 4 Mezítelent hogy megszántad,
Azzal a Jézust ruháztad,
Ó Szent Márton!
Mennországi Patrón
Értünk légy.
- 5 A Sátánt sokszor megverted,
A megholtakat felvette.
Ó Szent Márton!
Mennországi Patrón
Értünk légy.
- 6 Egy Isten, három személyben,
Dicsírtessél szenteidben:
Ó Szent Márton!
Mennországi Patrón
Értünk légy.

3.²⁹

[Szent Mártonról]

- 1 Szent Márton magyarok fénye,
Szent élet fényes ösvénye.
Mennországi parton,
Ó Szent Márton
Értünk légy.
- .
- .
- .
- .
- .
- 2 Sok pogányok térítője,
Szűkölködők édes teje.
Mennországi parton,
Ó Szent Márton
Értünk légy.
- 3 Mezítelent hogy megszántad,
Azzal az Jézust ruháztad.
Mennországi parton,
Ó Szent Márton
Értünk légy.
- 4 Sátánt sokszor megkergetted,
Megholtakat felemelted.
Mennországi parton,
Ó Szent Márton
Értünk légy.
- 5 Egy Isten, három személyben,
Dicsírtessél szenteidben:
Mennországi parton,
Ó Szent Márton
Értünk légy.

²⁷ **Kiadás:** CC, 1674, pp. 530–531.; **kézirat:** OSZKK, Oct. Hung. 1133, f. 51. Nota Üdvözlégy. (Néhány variánssal, a refrénben a Mennországi párton írásképe valószínűleg a parton/patrón félreolvasásából keletkezett. – 6 str. Strófaszerkezet: 8/8/13(4+6+3). **Kritikai kiadás:** RMKT XVII/15, nr. 517. **Dallam:** RMDT II, nr. 24a. (Az Evangélikus Országos Könyvtár példányába – R 244 – egykorú kéz a *Hozzád ohajtunk* nótajelzést írta be.)

²⁸ **Kézirat:** SzosznaD-ék. pp. 463–4. 6 str. Strófaszerkezet: 8/8/13(4+6+3). **Dallam:** RMDT II, nr. 24a.

²⁹ **Kézirat:** CantHung, pp. 170–1. 5 str. Strófaszerkezet: 8/8/13(6+4+3). **Dallam:** RMDT II, nr. 24a.

17C.³⁰

Szent Mártonyról

- 1 Szent Mártony, magyarok fénye,
Római hit szent edénye.
Ó Szent Mártony, Mennyszámban
Imádj Istent értünk.
- 2 Sok pogányok térítője,
Szűkölködők élesztője.
Ó Szent Mártony, Mennyszámban
Imádj Istent értünk.
- 3 A Sátánt sokszor megverted,
A megholtakat fölvetted.
Ó Szent Mártony, Mennyszámban
Imádj Istent értünk.
- 4 Mezételet hogy megszántad,
Azzal a Jézust ruháztad.
Ó Szent Mártony, Mennyszámban
Imádj Istent értünk.
- 5 Egy Isten, három személyben,
Dicsértéssel szenteidben.
Ó Szent Mártony, Mennyszámban
Imádj Istent értünk.

³⁰ **Szöveg:** Szakolczai-ék., f. 36v. [nr.] 47. – 5 str. Strófaszerkezet: 8/8/14(8+6). Az RMKT XVII/15 (nr. 517.) a fentebbi, 17A–17B változataitól az éneket nem különíti el. **Dallam:** RMDT II, nr. 24a.

18.³¹

De gLorIoso VIro sanCto MartIno pIo benIgno EpIsCopo

- 1 Szent Márton, Magyarok fénye,
Római szent hit edénye:
*Ó Szent Márton, esedezzél***
Értünk mennyégben.
- 2 Születik Szombathelyen,
Magyarországi fő helyen.
Járván pogánság igen fönn,
Veled Szent István nyertes lón.
- 3 Szegényeken szánakodó,
Bőkező és adakozó. <Óh>
Mezítelent, midőn látta,
ruháját magáru! szaggatta.
- 4 A palástyát ketté szabta,
Koldusnak Jézusért adta.
Krisztus Jézus másod napra,
Megjelenik az éjszaka.
- 5 És ruháját Isten maga
Néki megmutatta vala.
Drága alamsználkodás,
A szegénynek adakozás.
- 6 Krisztus nevében adatik,
És Krisztuson megláttatik,
Papságra felszentöltetik,
És püspökké változtatik

³¹ **Szöveg:** PaksiMGy-ék., pp. 569–570. – 11 str. Strófaszerkezet: 8/8/8/8 – A kéziratban kétsonorként eltérő írás (soronként) bizonyára az énekléssel kapcsolatos. Refrénes énekre utal az első strófa, vö. a 17/A/1. számon közölt énekekkel. A másolás során a refrén eltűnt, de a válaszos jelleg (az írásképből következtetve) megmaradt. Hogy alakításról van szó, jelzi a Szegényeken szánakozó strófa 2. sorának végén a tévesztés, a mintaének refrénjének jelzése, majd áthúzás, továbbá az utolsó strófa befejezetlensége. **Dallam:** Az ének előtt nem áll nótajelzés.

** Későbbi kéz: könyörögjél

- 7 **T**uronis nevő városban
A Francia országban,
Kalastromba barátokat,
Szent életre sok papokat,
- 8 **I**gaz hitre pogányokat
Térített, sok bálványokat.
Ő szent teste holta után,
Eső színből megváltozván.
- 9 **T**elje[s] vala, mint szép virág,
Fénlik v[ala], mint szép csillag.
Csudálja ezt egész világ,
Fénlik vala mint szép csillag.
- 10 **T**artsuk Szent Márton innepét
És kövessük szent életét,
Dicsíret legyen Istennek,
Atya, Fiú Szentléleknek.
- 11 **E**z mitőlünk adattassék
Szent Mártonnak tisztesség.

19.³²

Szent Márton Püspökrül, [November] 11. nap

Nóta: Mária Mennynek asszonya, édes anyánk

- 1 Szent Márton Magyarországon született,
Elsőben vak pogányságban neveltetett,
De azután buzgóságban felgerjedett
És keresztény jámborságban öregbedett.

³² **Kézirat:** Szentmihályi, ék. kézirat1, p. 210; **kiadás:** SZENTMIHÁLYI, *Egyházi énekes könyv, I*, p. 421.
– 3 str. Strófászerkezet: 12/12/12/12. **Dallam:** Szentmihályi, ék. kézirat2, p. 3.

- 2 Pogány császár seregében vitéz vala,
Sok szegényt Isten nevében vigasztala,
Kegyelmet jó tételében úgy találta,
Püspökké lött, tisztségében gondos vala.
- 3 Sok jót tenni buzgósággal igyekszik,
Sátán ellen bátorsággal fegyverkezik,
Vég órája kívánsággal elérkezik,
Márton mennyben vigassággal örvendezik. Amen.

20.³³

Más azon szent püspök napján

Nóta: Áldjad ember ez nagy jódat

- 1 Szent Márton napját szentelvén,
És hazánk fiát tisztelvén,
Dicsérjük szózenegéssel
S énekléssel:
Isten hív szolgáját áldjuk
S magasztaljuk.
- 2 E szent még kisdéd korában,
Ösztönt érezvén magában,
Elhagyá pogány szülőit,
Ismérőit:
Keresztény számba vétetik,
Neveltetik.
- 3 Lévén hadak seregében,
Egy koldust, hogy kérésében
Nem vala, mivel segítse
S elégítse,
Adá részét köntösének
E szegénynek.

³³ **Kézirat:** Szentmihályi, ék. kézirat1, p. 211; **kiadás:** SZENTMIHÁLYI, *Egyházi énekes könyv, I*, p. 422.
– 5 str. Strófászerkezet: 8/8/8/4/8/4. **Dallam:** RMDT II, nr. 24a.

- 4 Kedves volt alamizsnája,
Mert Úr Krisztus jött hozzája:
Mondván, nagy érdemű áldást
Nyert e palást,
Mellyel Márton befedezte,
Így kedveze.
- 5 E példában kereszténység,
Lásd, mely híven fizet az ég:
Ó ember, itten ösztönt végy,
Mással jót tégy,
Isten hozzád lesz irtalmas
És jutalmas. Amen.

21A.³⁴

1.³⁵

Más

Szent Mártonról való melódia.

Nota: Követi vala etc

- 1 Szent Márton püspök, Isten szolgálja
És áldott szent papja,
Kinek ma vagyon
Szent ünnepe napja.
- 2 Ki születették Magyarországban,
És Sabariában
Foglalván magát
Áhítosságban.

2.³⁷

Azon napra. 2dik ének

Nota [...] ³⁸

- 1 Szent Márton püspök, Isten szolgálja
És áldott szent papja,
Kinek ma vagyon
Tisztelete napja.
- .
. .
. .
. .

³⁴ A 21. számon közölt énekvariánsok strófászerkezete azonos a 6., 9., 14. és 31. számú énekekével: 16(5+5+6)/11(5+6). A szövegvariánsok egymás mellé helyezése érdekében tördeltük négy sorosra: 10/6/5/6. **Dallam:** RMDT I, nr. 130/III. (Követé vala népnek soksága...)

³⁵ **Kézirat:** SzosznaD-ék., pp. 461–463; Dőri-ék. ff. 181v–182 [pp. 376–377]. – 14 str. Strófászerkezet: 16(5+5+6)/11(5+6). A Dőri-ék.-ben csak az 1–10. és 14. strófák. Nem nyelvjárási variánsok: a 2. str. 2. sora: Szombathely városában, 4. sora: Alázatosságban; a 3. strófa 3–4. sora: Szülei ellen / Lelki tanúságra; 5. str. A mezételen Krisztus képében / Az ő szerelméjért / Ő megruházta / Az Isten kedviért; 8. str. 3–4. sor: És ő lelkében / Örvendezik vala; 14. str. 4. sor: Egy igaz Istennek.

³⁷ **Kézirat:** Egervári-ék., p. 294. – 8 str. Strófászerkezet: 16 (5+5+6)/11(5+6). **Dallam:** a többi kéziratban jelzett énekekével azonos: RMDT I 130/III.

³⁸ A nótajelzés a kéziratból hiányzik.

3	Mert adá magát ifjú korában
Úr szolgálatjára,
Ki szülöttetett
Lelki tanúságra.	2	Ki adta magát ifjú korában
Úr szolgálatjára,
Szülői ellen
Lelki tanúságra.
4	A szegényekhez bőkezű vala
És irgalmas vala,
Örömet nékik
Adakozék vala.	3	A szegényekhez igen kegyelmes
És irgalmas vala,
Nékik örömost
Adakozik vala.
5	Az mezítelen Krisztus Jézusnak
Igaz szerelmiért
Ő megruházá
Istennek erejét[!].	4	A mezítelen koldust Krisztusnak
Az ő szerelmiért
Ő megruházta
Istennek kedvéért.
6	Ez szent életben így nevelkedék,
Csudát cselekedék:
Sok beteg tüle
Mert meggyógyították.	.	.
7	Három halottat sokak láttára
Nyilván feltámasztá:
Halottaibul
Ez világra hozá.	.	.
8	Szent Márton püspök a Szentlélekkel
Bizony teljes vala:
És lelkében is
Azért bízék vala.	.	.
9	Bűnös népeken ő könyörülvén,
Istenhez téríte:
Veszedelmekbül
Életre vezérle.	.	.
10	Kinek élete itt ez világon
Vala tisztaságos:
Mennyekben pedig
Igen boldogságos.	5	Az ő élete itt e világon
Vala tisztaságos
Mennyégben pedig
Bizony boldogságos.
11	Azért az halál a Szent Mártonnal
Bizony nem ártalmas:
Mert ördög ellen
Vala diadalmas.	6	Azért az hálát az Szent Mártonnak
Éppen nem ártalmas,
Mert ördög ellen
Volt itt diadalmas.
12	Mostan örvendez magas mennyégben
A szent angyalokkal:
Vigadván örül
A szent prófétákkal.	7	Most már örvendez a magas mennyben
Úr Jézus Krisztussal,
Kinek kedviért
Jót tett a koldussal.

- 13 Teljes szívéből minden szentekkel .
 És apostolokkal: .
 Véghetetlenül .
 Minden mártírokkal. .
- 14 Dicsőség legyen Atya, és Fiú, .
 Szentlélek Istennek: .
 Három személynek, .
 Az egy Istenségnek. Amen. .
- 8 Tégy jót velünk is, dicső Szent Márton
 Hív könyörgéssel,
 Kivált holtunkkor
 Légy jó segítséggel. Amen.

21B.³⁹

1.⁴⁰

[Szent Márton püspökről]

Melódia: Követi vala

- 1 Szent Márton, Isten szolgája,
 És áldott szent papja
 Kinek ma vagyon
 Szent innepe napja.
- 2 Aki születik Magyarországon
 A Sabáriában,
 Foglálván magát
 Áítatosságban.
- 3 Mert adá magát ifjú korában,
 Úr szolgálatjára,
 Szülői!]] ellen
 Lelki tanúságra.
- 4 A szegényekhez kegyelmes vala,
 És irgalmas vala,
 Örömet nékik
 Gazdálkodik vala.

2.⁴¹

Szent Márton püspökrül, 11. 9bris

N: Követé vala

- 1 Szent Márton püspök, Isten szolgája,
 És áldott szent papja,
 Kinek ma vagyon
 Szent ünnepe napja.
- 2 Ki születették Magyar Országban
 A Sabáriában,
 Foglálván magát
 Áítatosságban.

³⁹ A 21. számon közölt énekvariánsok strófászerkezete azonos a 8., 12., 14. és 31. sz. számú énekekével: 16(5+5+6)/11(5+6). A szövegvariánsok egymás mellé helyezése miatt tördeltük négy sorosra: 10/6/5/6. **Dallam:** RMDT I, nr. 130/III.

⁴⁰ **Kézirat:** PaksiMGy-ék., pp. 570–571. – 14 str. A 8. és 10. strófában szótagszám-hiány van.

⁴¹ **Kézirat:** Kat. ék. (QH1541/I), f. 151r–v. (pp. 301–302.) – 11 str.

5	A mezítelent Krisztus Jézusnak
Boldog szerelméért,
Ki megruházza
Istennek kedvéért.	3	A mezítelent Krisztus Jézusnak
Boldog szerelméért
Ő megruháza
Istennek kedvéért.
6	A szent életben itt nevelkedik,
Csudát cselekedik,
Sok beteg tüle
Mert meggyógyítatik.	4	Az szent életben ő nevelkedék,
csudát cselekedék,
sok beteg tőle
mert meggyógyítaték.
7	Három halottat sokak láttára
Nyilván feltámaszta,
Halottaiból
Ez világra hozta.	5	Három halottat sokak láttára
Nyilván feltámaszta
Halottaikbul
Ez világra hozta.
8	Szent Márton püspök a Szentlélekkel
[?] Teljes vala,
És lelkiben is
Azért bátor vala.	.	.
9	Bűnösön ő könyörülvén[!]
Istenhez térété,
Veszedelemből
Életre vezérlé.	6	Bűnös népeken ő könyörülvén
Istenhez téríté,
veszedelembül
életre vezeté.
10	Kinek élete itt e világon
Vala tisztaságos,
[?] Mennyben pedig
Bizony boldogságos.	7	Kinek élete itt ez világon
Vala tisztaságos,
Mennyekben pedig
Azért boldogságos.
11	Azért az halál Szent Mártonnak
Bizony nem ártalmas,
Mert ördög ellen
Vala diadalmas.	8	Azért az halál a Szent Mártonnak
Bizony nem árthata,
Mert ördög ellen
Vala nagy hatalma.
12	Most ki örvendez a magos mennyben
a szent angyalokkal,
vigadván örülj
szent arkomgyalokkal[!].	9	Mostan örvendez a magas mennyben
a szent angyalok[kal],
vigadván örül
szent arkangyalokkal.
13	Teljes szívből minden szentekkel,
Az apostolokkal,
Végzetetlenül
Minden mártírokkal.	10	Teljes szívébül minden szentekkel
És apostolokkal
Végzetetlenül
Minden mártírokkal.
14	Dicsíret legyen az Úristennek
És a Szentléleknek,
Három személyben
egy Istenségnek. Amen.	11	Dücsőség legyen Atya és Fiú
És a Szentléleknek
Három személyben
Az egy Istenségnek. Amen.

22.⁴²

Szent Márton püspök napján ének

Nota: Az igaz hitben etc.

- 1 Szent Márton püspök Istennek szolgája
Ez előtt földön kedves papja vala;
Magyar Országnak örömet szolgálja,
Ma vagyon szent napja.
- 2 Ki szülötteték az Magyarországban,
És adta magát áhítatosságban:
Istent imádta ő buzgóságában,
Bízott szent urában.
- 3 Kegyes voltábul irgalmas Istennek,
Szent Márton püspök adatott ez földnek,
Hogy gyámola az magyar nemzetnek
Lenne ő híveknek.
- 4 Árva fejünknek, kérünk légy istápja,
Tévelyedteknek gyors s hív kalauza,
Magyar nemzetünknek mennyben pártfogója
És szószólója.
- 5 Te Isten előtt könyörgésed által
Áldassék földünk boldog állapottal:
Ne verjen minket ellenséges haddal,
És döghalállal.
- 6 Jézusnak anyját, áldott Szűz Máriát,
Alázatosan, mint édes asszonyát,
Kérjed s ajánljad az Magyarországot
S árva fiaidat.
- 7 Ki engesztelje haragját Istennek
És segítséget kérje híveinek:
Nékünk Istentül nyerje[n] üdvösséget
És örök életet.

⁴² **Kézirat:** SzosznaD-ék., pp. 456–461. – 24 str. Strófászerkezet: 11/11/11/6. **Dallam:** RMDT I, nr. 138.

- 8 Szent seregeknek Ura és Istene!
Az mi lelkünknek megkegyelmezője,
Apostoloknak ékes bölcsessége,
Életnek kútfeje.
- 9 Adj, haragodat békével eltűrnünk,
Sok bűnöinktől ne rettegjen lelkünk:
Gyarló testünknek semmit ne kedvezzünk,
Tenéked szolgáljunk.
- 10 Gyarló voltunkért ránk ves[d] szemeidet,
Sok bűneinkért ne kárhoztasd[!] minket:
Sőt vigasztalj meg szomorú szívünket
És mi lölkünket.
- 11 Ó mi Megváltónk, kegyelmes Teremtőnk,
Hasson fel hozzád a mi könnyörgésünk,
Sok testi jókkal áldjad meg mind bennünk,
Kire van szükségünk.
- 12 Hozzád folyamunk[!] mégis szent Úristen!
Bátorítsad[!] meg keserűségünkben,
Kéért dicsíret legyen neked mennyben,
Örök dicsőségben.
- 13 Ma szent Mártonnak szent ünnepe napja,
Kit nagy örömmel kereszténység tartja:
És szent Úristent imádon imádja,
Vigassággal mondja.
- 14 Engedd Úristen szent napját megülnünk,
Friss egészségben többilyent megélnünk;
Nagy szerencsésen, békével töltenünk,
El is múltatunk.
- 15 Krisztusnak szente, szerető szolgálja,
Ne szűnjél mennyben értünk szószólnia.
Könnyörgéssel Istent imádnia,
Jussunk boldogságra.
- 16 Így nyugovék el Szent Márton Jézusban,
Magas egekben kegyes megváltónkban:
Lelke viteték szent nyugodalomba
Az Paradicsomba.

- 17 Áldott Istennek, Úr Jézus Krisztusnak,
Lelkét ajánlván az ő szent Atyjának,
Áldott Léleknek, mi vigasztalónknak,
Például világnak.
- 18 Mert éjjel-nappal csak Istenben bízott,
Jó erkölcsökkel éltében virágzott,
Teremtőjének nagy hálákat adott,
Szívülr imádott.
- 19 A szent életben igen nevelkedék,
Kimondhatatlan csudát cselekedék,
Mert a sok beteg tüle gyógyították
Épen hoztatták.
- 20 Minden szegényhez ő bővkezű vala,
Özvegyen, árván szánakodó vala:
Örömet nekik adakozott vala,
S gyámolójok vala.
- 21 Igyefogyattnak a Krisztus Jézusért,
Ő szolgált híven lelke üdvösségéért,
Az mezítelent látván, megfödözvén
És gondját viselvén.
- 22 Három halottat sokaknak láttára
Feltámasztotta azok csudájára:
És az holt számbul hozá e világra,
Isten szolgálatra.
- 23 Adjad, hogy mi is példadat kövessük,
És hasonlatos életet viseljük:
Sok bűnőinkbül egyszer már kitérjünk,
Kire vigy', Istenünk.
- 24 Az Isten Fia nekünk is engedje
Mi életünknek mikor lészen vége,
Mi Megváltónkhoz juthassunk fel mennybe,
Örök dicsőségbe. Amen.

23.⁴³

Azonrul

[Nota:] Az igaz

- 1 Szent Márton püspök, mi hitünk oszlopa,
Kit dicsér mostan népek sokasága,
Mai nap jutott bé Isten országába
S boldogságába.
- 2 Kegyes Jézusnak irgalmas voltából,
Fejedelemmé lőn az Magyarországon,
Sok vakhitűeket igaz tudományban
Plántála jóban.
- 3 Hogy Szombathelen léve születése
Illendő frigyét ott a bűnnek vete,
Teljes életet Jézusnak szentele,
Lett boldog vége.
- 4 Tirannusokra a Krisztussal harcolt
Még ez világon élete virágzott,
Nagy érdemével holtakat támosztott,
Életre hozott.
- 5 Jézus Krisztusnak tölt kedve őbenne,
Mert a szegényen könyörüle,
Szép beszédével őket legeltette,
Boldogokká tette.
- 6 Pályafutását végezte azonban
Római hitért, nagy Olasz Országban,
Szemléld, mely vígan örvend mennyországban
Nagy uraságban. Amen.

⁴³ **Kézirat:** Oct. Hung. 1133, f. 51v–52r. – 6 str. Strófaszerkezet: 11/11/11(12)/5(6) vagy: 5/6/5/6/6/6/5. **Dallam:** RMDT II, nr. 110, 111.

24.⁴⁴

Ad not. Imádlak Tégedet etc.

- 1 Szent Márton püspöknek
Dicsíretes életét,
Az Krisztus Jézushoz
Buzgó nagy szeretetét
Hirdeti mái nap,
Minden az ég alatt,
Dicsőítvén érdemét.
- 2 Hirdessük ezekkel
Mi is ennek szentségét,
Krisztus híveihez
Mutatott kegyességét,
Mert nagyon szerette
És buzgón kereste
Azoknak üdvösségét.
- 3 Midőn tanítványi
Érte siránkoznának,
Felette könyvező
Szemmel óhajtoznának,
Szent Márton érettek
Így szól az Istennek,
Hogy vigasztalódjanak.
- 4 Uram, hogyha tetszik
Tovább is Fölségednek,
Kész vagyok szolgálni
Ezután is népednek,
Hogy az gonosz Sátány,
Pokolbéli sárkán
Kárt ne tehessen ennek.
- 5 Halála óráján
Az ördögöt meggyőzte,
Pironkodó szóval
Ágya mellől elűzte,
Lelkét az egekben
Örök dicsőségben
Angyalok közt[!] küldötte.

⁴⁴ **Kézirat:** Kat. ék. (QH4000), f. 42r–v. (pp. 87–88.) – 5 str. Strófaszerkezet: 6/7/6/7/6/6/7.
Dallam: RMDT II, nr. 206.

25.⁴⁵

De Sancto Martino

Ad notam Vitamque

- 1 Szent Márton Sabariában születék
Krisztusnak hitében felnevelkedék,
- 2 Irgalmasság őbenne találtaték,
Szegény kuldus tőle megruháztaték.
- 3 Az Krisztus őnekie megjelenék,
Ilyen kegyis beszéddel emlékezék:
- 4 Tegnapon nagy mezítelenségiben,
Megruházál engem kuldus képiben.
- 5 Kiért te énelem dicsőségemben
Örvendezz mindörökké az mennyekben.
- 6 Szép példa lőn az magyar nemzetnek,
Ha lesznek követői életének.
- 7 Dicsőség adassék az Úristennek
Ki magát megjelenté nemzetinek.

26.⁴⁶

De Sancto Martino

Nota: Adgyunk hálát az Úrnak, mert érdemli

- 1 Szent Márton születék Magyarországbán,
Szombathelyen, pogányság vakságában.

⁴⁵ **Kézirat:** PetriA-ék. 11r. A nótajelzést a másoló utólag írta a cím alá. – 7 str. Strófaszerkezet: 11/11. **Kritikai kiadás:** RMKT XVII/7, nr. 99. A kiadás jegyzetében olvasható a valószínű forrás, a *Breviarium Strigoniense* lekciónak szövege. **Népszerű kiadás:** *Szent Márton tisztelete*, 84. **Dallam:** RMDT I, nr. 134.

⁴⁶ **Kiadás:** KÁJONI, 1676, pp. 470–471; 1719, pp. 403–404. **Kézirat:** Mocsy Elek-ék., f. 71r–v. (pp. 141–142.) Mocsy Elek kétstrófiaként másolta strófiákba az 1–6. és 12–13. strófiákat. A többi strófiát elhagyta.). **Kritikai kiadás:** RMKT XVII/15, nr. 518. **Modern kiadás:** Domokos Pál Péter, „...édes Hazámnak akartam szolgálni...”: KÁJONI János, *Cantionale Catholicum* + PETRÁS Incze János, *Tudósítások*, Budapest, Szent István Társulat, 1979, 829. **Népszerű kiadás:** *Szent Márton tisztelete*, 86–87. – 14 str. Strófaszerkezet: 11/11 (a–a). **Dallam:** RMDT I, nr. 134/II, RMDT II, nr. 330. A Deák-Szentes-ék. dallama: KŐVÁRI, *A Deák-Szentes kézirat*, nr. 135. (p. 198.)

- 2 Midőn tíz esztendő't eltöltött volna,
A pogányságnak ő ellene monda.
- 3 Csakhamar a vitézek közé álla
A római császárok udvarába.
- 4 Irgalmasság őbenne találtaték,
Szegény kuldus tőle megruháztaték.
- 5 A Krisztus őnékie megjelenék,
Ilyen kegyes beszéddel emlékezék:
- 6 Tegnap nap mezítelenségemben
Megruháztál engem kuldus képében,
- 7 Kiért te velem én dicsőségemben
Élsz és uralkodol örökké mennyben.
- 8 Vitézi állapotját változtatá
És a szent szerzetben magát iratá.
- 9 Nagy sok csudákat is cselekszik vala,
Mert három halottat ő feltámaszta.
- 10 A Sátánt halálakor ő megfeddé,
Elűzé, s maga lelkét mennybe küldé.
- 11 Keresztyéneknek keresztyén szép példa,
Élete imádsággal s hittel vala.
- 12 Magyarok, ti azért az ő életét
Kövessétek, s szenteljétek innepét,
- 13 Ha véle akartok és a Krisztussal
élni és vigadni, édes Urunkkal.
- 14 Dicsíret Atya és Fiú Istennek,
A vigasztaló Szentlélek Istennek. Amen.

27.⁴⁷

Cantio secunda de Sancto Martino

- 1 Szent Mártonnak ünnepnapja,
Ki Franciának főpapja,
Krisztusnak volt jó illatja,
Istennek barátja.
Szenteltessék, áldattassék,
Az Úristen dicsértessék
Az ő szenteiben,
Ki annak ad oly malasztot,
Akit magának választott,
Az Úristen dicsírtessék
Az ő szentiben.

- 2 Születteték Szombathelyen,
Magyarországi fő helyen,
Vitézkedék az római
Császár seregében,
Testnek kívánsági ellen,
Mint jó vitéz fejedelem
Harcolt ördög ellen.
Dicsőséges győzedelem,
Test, ördög és világ ellen,
Ki nagy jutalma Istentől
Vagyon magos mennyben.

- 3 Szegényeken szánakodó,
Bőv kezű, adakozó,
Szent Márton vala mindenhez
Jó és kegyes szívű,
Mezítelent midőn látta,
Ruhát magáruul szaggatta,
Istenért koldusnak adta.

⁴⁷ **Kiadás:** NÁRAY, *Lyra coelestis*, pp. 125–127, **kottával**. Cf. RMDT II, 65a. Strófaszerkezet:
8/8/8/6/8/8/6/8/8/8/5

** Szenteltesék áldattassék,
Isten felmagasztaltassék,
Földön, mennyen dicsírtessék
Az ő szentiben,
Ki annak ad malasztot,
Akit magának választott,
Az Úristen dicsírtessék
Az ő szentiben.*

- 4 Krisztus Jézus másod napra
Megjelenvén az étszaka,
Azon ruhát maga testin
Néki megmutatta.
Ó drága alamizsnálkodás!
Szegényeknek adakozás,
Mely kedves Krisztusnak.
Krisztus nevében adatik,
És Krisztuson megláttatik
Már mennyországnak záloga,
Szent Márton ruhája.
Szenteltesék stb.
- 5 Miként Krisztus szolgáinak,
Szolgálja tanítványinak,
Mosogtván ő lábokat,
Hagya nekünk példát,
Szent Márton is szolgáinak,
Szolgált, mint maga urának,
Magát megalázzván.
Szenteltesék stb.
- 6 Vitézkedő sok seregit,
Világnak kedves életit,
Elhagyá ott Márton,
Istenért önnön háza népit
Krisztus kedves szolgájának

* *Hi tres versiculi a stelula * incipiendo, post quemlibet versum deinceps repetuntur, excepto ultimo, ubi aliter suppletur.* [A csillagtól kezdve a strófák végén (az utolsó strófa kivételével) mindig ismétljük a dőlt betűvel írt sorokat.]

Hilarius szent püspöknek
Lőn tanítványa,
Papságra fölszentelteték,
És püspökké választaték,
Turonis nevű városnak
Franciaországban.
Szenteltessék stb.

7 Kalastromba barátokat,
Szent életre sok papokat,
Igaz hitre pogányokat
Térített, tanyított.
Halottat hármat támasztott,
És sok egyéb csudákat tött,
Isten erejével,
Krisztusnak nevében.
Szenteltessék stb.

8 Sok fáradságos munkában,
Szüntelen imádságokban,
Ébren, józan állapotban
Végezé életit;
Szüzességben, tisztaságban,
Istennek szolgálatjában
Megmarada végig.
Kövessétek ti is népek,
Kik még evilágon éltek,
Üdvösséges éltit.
Szenteltessék stb.

8 Ő szent teste holta után,
Első színül megváltozván,
Teljes vala, mint szép virág,
Mennyei illattal.
Csudálja ezt egész világ,
Fénlik, valamint szép csillag
Az ő szent orcája.
Így dicsóíti az Isten,
Mennyekben és földön itten,
Örökké megkoronázza,
Ki az ő szolgája.
Szenteltessék stb.

9 Tartsuk Szent Márton ünnepit
És kövessük szent életit,
Ha így akarjuk életünknek
Nyerni boldog végét.
Kik élünk még, így élhetünk,
Holtunk után nem térhetünk
Bűnből, sem pokolbul.
Istentül nagy lesz félelmünk,
És nem ilyen becsületünk,
Jaj, örökké való kárunk,
Ha világnak szolgálunk.
Szenteltessék stb.

10 Teremtő szent Atyaisten,
Véle megváltó Fiúisten,
Vigasztaló, erősítő
És Szentlélek Isten,
Szenteltessék, áldattassék,
Földön, mennyen dicsírtessék
Háromság egy szent Isten,
Ki annak ad oly malasztot,
Akit magának választott,
Dicsírtessék az Úristen
Az ő szentiben,
Mindörökké. Amen.

28.⁴⁸

Szent Márton püspök napján

1 Szent Mártont innepüllük,
Örülj Szombathely várasa,
Polgárodát tisztellük,
Ki már ég boldog lakosa,
Kapcsold éneked szavát,
Dicsérjük hazánkfiát.

⁴⁸ **Kiadás:** ÁNYOS, *Énekek könyve*, pp. 80–82; **kéziratok:** Egervári ék., p. 295; Mocsy-ék. f. 57v. (p.114.) – 6 str. Strófaszerkezet: 7/8/7/8/7/7 (A Mocsy Elek ék. variánsai: innepeljük, tiszteljük, kereszténység, tulajdonunkká.) Az énekhez nincs nótajelzés.

- 2 Az Isten malasztait
Mely korán érzé magában!
Megtetvén bálványait,
Lép egy Isten templomában,
Pogány szülőit futja,
Látván, hogy az Ég útja.
- 3 Hogy öt esztendő elfolyt,
Kardhoz fog Róma részére,
S egykor mit adna, nem volt,
Egy koldusnak kérésére,
Buzgóság ösztönéből,
Részt ada köntöséből.
- 4 E köntös szakaszában
Jött éjjel Isten hozzája,
S kitetszett szólásában.
Mely kedves alamizsnája,
Végy példát kereszténység,
Mely híven fizet az ég.
- 5 A többi szent erkölcsét
Láthatjuk püspökségében,
S szentségének gyümölcsét,
Halálos betegségében,
Vonaglása vidámság!
Mert lelke ártatlanság.
- 6 Szent Márton e szentséget
Add, hogy mi is követhessük,
Könyörületességet
Tulajdonunkká tehessük,
Így végóránk öröm lesz,
Mert jutalma el nem vesz.

29.⁴⁹

[De Sancto Martino]

- 1 Szent Mártont szép isteni félelemmel,
Szenteljük napját szép dicséretekkel.
- 2 Keresztyéneknek szép keresztyény példa,
Élettel, imádsággal, hittel vala.
- 3 Magyarok szép, íkes, fényes csillaga,
Kiról most emlékezik mindez világ.
- 4 Szegényekre volt neki tekinteti,
Mert ruháját is övélek közlötte.
- 5 Halott is miatta támadt, azt mondja
Az história, ki őtöt illeté.
- 6 Magyarok, ti azért az ő életét
Kövessétek, és szenteljétek napját,
- 7 Ha vele akartok és az Krisztussal
Élni és vigadni mind az szentekkel.
- 8 *Dicséret legyen Atyának, Fiúnak
És az vigasztaló Szentlélek Istennek.*

⁴⁹ **Kézirat:** PetriA-ék., 11r; MihálF-kódex, 24r-v. – 8 str. **Kritikai kiadás:** RMKT XVII/7, nr. 100.
Népszerű kiadás: *Szent Márton tisztelete*, 85. Strófászerkezet: 11/11. **Dallam:** ismeretlen. Az utolsó strófa csak a MihálF-kódexben van meg.

30.⁵⁰

Más Ének azon szentről

Nóta: *Óh kei ez oltáron.*

- 1 Szombathely városnak szép szülött magzatja,
Dicső Márton püspök, magyarok szent atyja:
Mireánk mennyekbül tekints szükségünkben,
Vigasztalj ügyünkben.
- 2 Te vagy Úr Jézusnak szerelmes szolgája,
Az irgalmasságban mindenek' példája;
Élni és meghalni kész voltál hívekért,
A bűnös lelkekért.
- 3 Ördög ellen vala néked nagy hatalmad,
Pásztori munkádért lőtt örök jutalmad;
Mert meghalván, mennybe énekkel vitetett,
Lelked dicsértetett.
- 4 Látod, ó szent Püspök! Hazánk mint változott,
Régi buzgóságban már megfogyatkozott.
Kérünk, segéld jóra magyar nemzetedet,
Te szülő földedet.
- 5 Te szülőföldedet mirigytül, éhségtül,
Őrizd háborútul, gonosz ellenségtül;
Imádj, hitetlenek hogy hitre térjenek,
És üdvözüljenek.
- 6 Aki mint orosz lány most szüntelen lest hány,
Nyerjed, hogy ne ártson végre azon Sátán,
Világbul kimúlván teveled láthassuk,
Istent imádhassuk. Amen.

⁵⁰ **Kézirat:** Szentmihályi, ék. kézirat1, p. 211; **kiadás:** SZENTMIHÁLYI, *Egyházi énekes könyv, I*, pp. 421–422. – 6 str. Strófászerkezet: 12/12/12/6 (felező 12-ek). **Dallam:** vö. RMDT II, nr. 127.

31.⁵¹

Pro Festo S. Martini

Ejusdem melodiae

- 1 Úr Jézus Krisztus, ne hagyj elvesznünk az pogány kéz miatt,
Mert rajtunk vadnak minden erejekkel.
 - 2 Mi is <azért> tehozzád *most* fohászokodunk ily nagy szükségünkben,
Hogy ronts[d] el nekik az ő hatalmokat.
 - 3 Mert azért vadnak mostan mirajtunk, hogy elveszessenek,
Tebenned vagyon minden bizodalunk.
 - 4 Az Szentírásban te azt fogadtad Fiú és Szentlélek,
Hogy mit kívánunk tőled, megadattatik.
 - 5 Azon örülünk mi köresztyének te ígéretednek,
Hogy Istenséged rólunk gondot visel.
 - 6 De kérünk téged, hallgasd[!] meg minket mi könyörgésünkben,
Hogy ne adj minket pogányok kezében.
 - 7 Kérünk Úristen téged hitünkben, és nagy szükségünkben,
Hogy segélj minket erőtlenségünkben.
 - 8 Adjad minékünk Úr Jézus Krisztus, az te szent országod
Bírhassunk mi is örökkön örökké, Amen.
- [Hozzáírva más tollbemártással:]
- 9 Szent Mártony püspök, esedezzél értünk az Úr Jézusunknál,
Hogy veled legyünk az mi Megváltónknál. Amen.

⁵¹ **Kézirat:** Écsi ék., ff. 87v–88r. [pp. 57–58.] – 9 str. Strófaszerkezet: 16(5,5,6)/11(5,6). NB. RMKT XVII/17, 843. p.: H. HUBERT Gabriella a *Zöngedőző mennyei karban* előforduló nyolc strófás énekhez (1. kiad. 138: Mas. Szent Márton napjára való) az RPHA, nr. 1418. tételt idézi. A nyolc strófás változat megtalálható Huszár Gál és Bornemisza Péter 16. századi énekeskönyveiben. Az éneknek modern szövegkiadása nincsen. **Dallam:** RMDT I, nr. 130/III. Az Écsi ék. nótajelzése: Ejusdem melodiae az előző ének, a *Követi vala népek sokasága* kezdetű, kötetünkben a 14. és 21. számon közölt énekeknel is szereplő nótajelzés. Vö. 8., 12., 14. és 21. számú énekekkel. A második strófa ritmusjavítása ('azért' áthúzása és 'most' betoldása) a 9. strófa beírásakor történhetett.

Források, rövidítések jegyzéke

- ÁNYOS, *Énekek könyve*
[ÁNYOS Pál], *Énekek könyve szükséges litániákkal és imádságokkal*, Pest, Landerer, 1785.
- Bozóky-ék. *Bozóky Mihály énekegyűjteménye*, 1775 körül. Magántulajdonban. – STOLL, nr. 1091. Mikrofilm: OSZK, FM 1/1663.
- BOZÓKY, *Katolikus kar-béli kótás énekeskönyv*
BOZÓKY Mihály, *Katolikus kar-béli kótás énekeskönyv*, Vác, 1797.
- Brev.Strig.1557
Breviarium secundum usum almae et metropolitanae ecclesiae Strigoniensis, Viennae, Hofhalter, 1558. (RMK III 447).
- CantHung *Cantionale Latino-Hungaricum*, [18. sz. 2 fele]. Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, A 118. – STOLL, nr. 465.
- CC, 1674 *Cantus catholici Latino Hungarici*, Kassa, Akad., 1674. – RMK I 1159. oszkdk.oszk.hu; RMKT XVII/7; RMKT XVII/15.
- CSÚZY, *Zengedező sípészó*
CSÚZY Zsigmond, *Zengedező sípészó, mely a Szentléleknek élesztő [...] fivalására [...] a seregek Urának [...] dicsőségére [...] közöltetik*, Pozsony, 1723.
- Écsi ék. *Écsi énekeskönyv*, 1700–1725. Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár, 10a E 29/3. – STOLL, nr. 159. – RMKT XVII/7; RMKT XVII/15.
- Egervári ék.
Egervári énekeskönyv, 18. sz. 2. fele. Szombathely, Egyházmegyei Könyvtár. – STOLL, nr. 1138. – RMKT XVII/7; RMKT XVII/15.
- Dőri-ék. *Dőri énekeskönyv*, 1763–1774. Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár, 10a E 29/1. – STOLL, nr. 269. – RMKT XVII/7; RMKT XVII/15.
- GERSTOCKER, *Sermones sacri*
GERSTOCKER, Antonius, *Sermones sacri in festa totius anni variis in parochiis lingua vernacula dicti, [...] nunc Latinitate donati ab eodem*, Agriae, Bauer, 1760.
- GYALOGI, *Panegyrici sanctorum*
GYALOGI János, *Panegyrici sanctorum patronorum Regni Hungariae, tudniillik Nagyasszonyról, magyar szentekről és az országhoz tartozandó kiváltképpen való innepekre jeles prédikációk*, Kassa, 1754.

HABERKORN, *Sermones sacri*

HABERKORN, Josephus, *Sermones sacri in festa totius anni*, Posonii, 1785.

Herchl-ék. *Herchl Antal-énekeskönyv*, 1765–1801. Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár, 10a E 3. – STOLL, nr. 279. – RMKT XVII/7.

ILLYÉS András, *Keresztényi életnek példája*

ILLYÉS András, *Keresztényi életnek példája avagy tüköre, azaz Szentek élete, IV. rész*, Nagyszombat, 1682, – RMK I 1291. (Újabb kiadások: Nagyszombat, 1707, 1742, 1771; Buda, 1801.)

ILLYÉS István, *Sertum Sanctorum*

ILLYÉS István, *Sertum Sanctorum: A dicsőült szentek dicsőretinek jó illatú virágiból kötött koszorú, II*, Nagyszombat, 1708. – RMK I 1755.

KÁJONI, 1676

KÁJONI János, *Cantionale catholicum, Régi és új, deák és magyar ájtatos egyházi énekek, dicsőretetek, zsoltárok és litániák*, Csík, 1676. – RMK I 1188. – „...édes hazámnak akartam szolgálni”, összeáll. DOMOKOS Pál Péter, Bp., Szent István Társulat, 1979. – OSZK, dk.OSZK, .hu – RMKT XVII/7; RMKT XVII/15.

KÁJONI, 1719

KÁJONI János, *Cantionale catholicum. Régi, és új deák, és magyar ájtatos egyházi énekek, dicsőretetek, zsoltárok és litániák...* Csík, 1719. – RMKT XVII/7; RMKT XVII/15.

Kat. ék. (QH1541)

Katolikus énekeskönyv, I–II. kötet, 18. sz. közepe. OSZKK, Quart. Hung. 1541. – STOLL, nr. 288.

Kat. ék. (QH4000)

Katolikus énekeskönyv, 1790. OSZKK, Quart. Hung. 4000. – STOLL, nr. 397.

KOLLENYCH, *Stella triplex*

KOLLENYCH András, *Stella triplex, sive sermones panegyrico-morales. In omnia festa per regnum Hungariae [...] conceptibus sublimioribus, exemplis rarioribus, et sententiis delectioribus referti*. Tyrnaviae, 1713

Kozik-ék.

Kozik Mátyás ék.: Egyházi Újlesztendő, azaz ösztendő által való szent evangéliomoknak versekbe foglaltatott rövid summája, Kozik Mátyás kézírása (talán versei?), Osgyán, 1734. OSZKK, Oct. Hung. 568.

- KÓVÁRI, *A Deák-Szentés kézirat*
 KÓVÁRI Réka, *A Deák-Szentés kézirat*, Budapest, Magyarok Nagyszonyra Ferences Rendtartomány, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2013 (Magyar Ferences Források, 6).
- MihálF-kódex
Mihál Farkas-kódex, 1677–1687. OSZKK, Oct. Hung. 482. – STOLL, nr. 103.
- Mocsy-ék. *Mocsy Elek énekeskönyve. Istenes énekek, melyeket deák korában sok írott és nyomtatott könyvekből összevegyőgött Mocsy Elek*, 1798. OSZKK, Quart. Hung. 391. – STOLL, nr. 436.
- NÁRAY, *Lyra coelestis*
 NÁRAY György, *Lyra coelestis svavi concordia divinas laudes personans. hominumque animos a terrenis ad coelestia avocans*, Tyrnaviae, Acad., 1695. – RMK I 1479. – RMKT XVII/15.
- NEGYEDES, *Minden mostani fennálló innepekre*
 NEGYEDES Pál, *Minden mostani fennálló innepekre, és némely különös szenteknek [...] napjaira szolgáló prédikációk*, III., Győr, 1801.
- OSZKK Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár
- PADÁNYI BÍRÓ, *Ünnep napokon*
 PADÁNYI BÍRÓ Márton, *Ünnep napokon... mondott prédikációk*, Győr, 1761.
- PaksiMGy-ék.
Paksi Márton György énekeskönyve [Ötvenévi énekeskönyv], 1760–1761. – Győr, Xantus János Múzeum. (Lappang.) Mikrofilm: OSZKK, FM1/2203; MTAK, A 2669/1. – STOLL, nr. 261. – RMKT XVII/7; RMKT XVII/15.
- Pécsi ék. *Pécsi énekeskönyv*, 1674. Pécs, Egyetemi Könyvtár, 67068. – STOLL, nr. 98. – RMKT XVII/7; RMKT XVII/15.
- PetriA-ék. *Petri András énekeskönyve*, 1630–1631. OSZKK, Quart. Hung. 1395. STOLL, nr. 50.
- RDMT I CSOMASZ TÓTH Kálmán, *A XVI. század magyar dallamai*, Budapest. Akadémiai, 1958 (Régi magyar dallamok tára, 1).
- RMDT II PAPP Géza, *A XVII. század énekelt dallamai*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1970 (Régi magyar dallamok tára, 2).
- RMK I SZABÓ Károly, *Régi magyar könyvtár, I*, 1531–1711. megjelent magyar nyomtatványok, Bp., 1879.

RMKT XVII/7

Régi magyar költők tára, XVII. század, 7: Katolikus egyházi énekek (1608–1651), sajtó alá rend. HOLL Béla, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974.

RMKT XVII/15

Régi magyar költők tára, XVII. század, 15/B: Katolikus egyházi énekek (1660-as, 1670-es évek), Jegyzetek, írta HOLL Béla, Budapest, Akadémiai Kiadó, Argumentum Kiadó, 1992. (A 15/A kötet az énekszövegeket tartalmazza, ennek sajtó alá rendezője STOLL Béla.)

RMKT XVII/17

Régi magyar költők tára, XVII. század, 17: Evangélikus és református gyülekezeti énekek (1601–1700), szerk., jegyz. H. HUBERT Gabriella, sajtó alá rend. VADAI István (szövegek) és ECSEDI Zsuzsanna (dallamok), Budapest, Balassi, 2016.

RMNy

Régi magyarországi nyomtatványok, I–IV (1473–1670), (az I–II. kötet szerzői: BORSA Gedeon, HERVAY Ferenc, HOLL Béla, a III. köteté: HELTAI János, HOLL Béla, PAVERCSIK Ilona, P. VÁSÁRHELYI Judit, a IV. köteté: P. VÁSÁRHELYI Judit, HELTAI János, PAVERCSIK Ilona, PERGER Péter), Budapest, Akadémiai, 1971–2012.

RPHA

Répertoire de la poésie hongroise ancienne: Manuel de correction d'erreurs dans la base de données, I–II, direction Iván HORVÁTH, assisté par Gabriella H. HUBERT, ont coopéré à ce travail Zsuzsa FONT, János HERNER, Etelka SZŐNYI, István VADAI, Paris, Nouvel Objet, 1992 (Ad Corpus Poeticarum).

Sifter-ék.

Sifter Ferenc énekeskönyve, 18. sz. 2. fele. OSZKK, Oct. Hung. 1133. – STOLL, nr. 466.

STOLL

STOLL, Béla, *A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1542–1840)*; Budapest, Balassi Kiadó, 2002².

Szakolczai-ék.

Szakolczai István-énekeskönyv, 1762. OSZKK, Quart. Hung. 1085. – STOLL, nr. 266. – RMKT XVII/15.

Szent Márton tisztelete

Szent Márton tisztelete, szerk. KÖVESDY Zsolt, Kunszentmárton, Szent Márton Plébánia, 2010.

SZENTMIHÁLYI, *Egyházi énekes könyv, I–II*

SZENTMIHÁLYI Mihály, *Egyházi énekes könyv, I–II*, Eger, 1797–1798. – RMKT XVII/7; RMKT XVII/15.

Szentmihályi, ék. kézirat1

SZENTMIHÁLYI Mihály, *Egyházi énekes könyvének nyomdai kézírata*, 1796, Eger, Érseki Levéltár, A. V. 914.

Szentmihályi, ék. kézirat2

[SZENTMIHÁLYI Mihály], *A Püspöki Egri Megye énekeskönyvének első része, kézirat, 179?, Eger, Érseki Levéltár A. V. 914.*

Szentmihályi, ék. kézirat3

[SZENTMIHÁLYI Mihály], *Az Egri Püspöki Megye énekeskönyvének első részében foglalt énekek tulajdon nótájának kottizációja, 179?, Eger, Érseki Levéltár A. V. 914.*

SzosznaD-ék.

Szoszna Demeter György énekeskönyve, 1714–1715. Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár BK +202. – STOLL, nr. 178. – RMKT XVII/7; RMKT XVII/15.

TELEGDI, *Az evangéliumoknak*

TELEGDI Miklós, *Az evangéliumoknak [...] magyarázatjának harmadik része*, Bécs, Formika, 1638², 856-871. – RMNy, nr. 1716.

Varsányi ék.

Varsányi énekeskönyv, 18. sz. 2. fele. Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár, 10a E 29/2. – STOLL, nr. 483.

Vépi ék.

Vépi kántorkönyv, 1731. Szombathely, Berzsenyi Dániel Könyvtár, Savariensia Hb. 1058.; *Vépi kántorkönyv*, Bp., Arcanum, 2014. (DVD-ROM). – STOLL, nr. 1047.

Zöngedező mennyei kar

[Ács Mihály], *Zöngedező mennyei kar, azaaz [...] isteni dicséreteket [...] magában foglaló könyvecske*, Lőcse, 1692–1694 között – RMK I 1589a.

Pázmány Irodalmi Műhely

Lelkiségtörténeti források

Lelkiségtörténeti forráskiadás-sorozatunkban 1800 előtti vallásos áhítatot tápláló és az áhítat megnyilvánulását bemutató magyarországi szövegemlékeket adunk közre.

Szeretnénk a témájuk miatt kitagadott egyházi irodalmi műfajokat, műveket hozzáférhetővé tenni kutatók és érdeklődők számára, hogy ezáltal értékük szerint legyenek jelen a régi magyarországi irodalom történetében.

